

**TÜRKİYE VE ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ ÜYELERİ'NİN KÜRESEL
REKABET YAPISI: KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ**

Elif Tuğçe BOZDUMAN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Birol Erkan

Uşak

Haziran, 2018

**TÜRKİYE VE ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ ÜYELERİ'NİN KÜRESEL
REKABET YAPISI: KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ**

Elif Tuğçe BOZDUMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İktisat Anabilim Dalı İktisat Bölümü

Danışman: Doç. Dr. Birol ERKAN

UŞAK

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2018

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

İktisat Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Elif Tuğçe Bozduman'ın "Türkiye ve Şanghai İşbirliği Örgütü Üyeleri'nin Küresel Rekabet Yapısı: Karşılaştırmalı Analiz" başlıklı tezi 21/06/2018 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Yüksek Lisans Tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İmza

Üye (Tez Danışmanı):	Doç. Dr. Birol Erkan
Üye	: Prof. Dr. Şadan Çalışkan
Üye	: Doç. Dr. Melih Özçalık
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Naib Alakbarov
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Ayşenur Tarakcıoğlu Altınay

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Mehmet Karayaman

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

TÜRKİYE VE ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ ÜYELERİ'NİN KÜRESEL REKABET YAPISI: KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ

Elif Tuğçe BOZDUMAN

İktisat Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2018

Danışman: Doç. Dr. Birol ERKAN

Çalışmada, Türkiye ve Şanghay İşbirliği Örgütü Üyeleri'nin 2000 ile 2016 yılları arasında, Balassa Endeksi, Vollrath Endeksi (Nispi İhracat Avantajı, Nispi İthalat Avantajı, Nispi Ticaret Avantajı, Açıklanmış Rekabet Gücü), Net Ticaret Endeksi, İhracat-İthalat Oranı Endeksi, İhracat Benzerlik Endeksi kullanılarak rekabet güçlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. SITC Rev. 3, 2 haneli ürün grubu analizi yapılarak elde edilen endeks değerleri ile ülkelerin hangi ürün gruplarında hangi ölçüde rekabet gücünün bulunduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada kullanılan endeks değerleri birbirleriyle paralellik göstermiştir. Elde edilen sonuçlara göre; Rusya ve Kazakistan'ın petrol ve petrol ürünleri, doğal gaz, ham gübre ve madenler, Kırgızistan'ın parasal olmayan altın, Çin'in el çantası, giyim eşyası, büro ve otomatik makineler, Türkiye ve Pakistan'ın tekstil, giyim eşyası, Hindistan'ın ise et ve et ürünleri, deniz ürünleri ve tekstil ürün gruplarında yüksek seviyede rekabet gücüne sahip olduğu görülmüştür.

Çalışmada gerek Şanghay ülkelerinin gerekse Türkiye'nin faktör yoğunluğu bazında rekabet gücü analizleri söz konusu ülkelerin ağırlıklı olarak emek ve hammadde

yoğun ürünlerde üstünlüklerinin olduğunu göstermektedir. Çin'in belli başlı inovatif ürün ihracat üstünlüğü dışında Şanghay ülkeleri ve Türkiye'nin katma değeri yüksek ürünlerin ihracatında rekabet gücü bulunmamaktadır.

Son yıllarda küresel bazda giderek önemi artan Şanghay İşbirliği Örgütü, Türkiye'de de Avrupa Birliği'ne alternatif olarak sıklıkla gündeme gelmektedir. Bu bağlamda, çalışmada hem ürün hem de faktör yoğunluğu bazında rekabet gücü analizleri sonucunda Türkiye için sözü edilen örgütün Avrupa Birliği'ne alternatif olamayacağı, sadece Avrupa Birliği'nin tamamlayıcısı olabileceği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Şanghay İşbirliği Örgütü, İhracat, Rekabet Gücü,

ABSTRACT**THE GLOBAL COMPETITION STRUCTURE OF TURKEY AND SHANGHAI
COOPERATION ORGANIZATION MEMBERS: THE COMPARATIVE
ANALYSIS**

Elif Tuğçe Bozduman

Department of Economics

Institute of Social Sciences, Uşak University, June 2018

Advisor: Assoc. Prof. Birol ERKAN

In the study, Turkey and the Members of the Shanghai Cooperation Organization between 2000 and 2016, aimed to determine export competitiveness, by using Balassa Index, Vollerath Index (Relative Export Advantage, Relative Import Advantage, Relative Trade Advantage, Revealed Competitiveness), Net Trade Index, Export-Import Rate Index, Export Similarity Index. SITC Rev. The index values obtained by analyzing the 3 and 2-digit product group were tried to be shown in which product groups of countries had competitive power.

The index values used in the study were parallel to each other. According to the results obtained; Russia and Kazakhstan oil and oil products, natural gas, crude fertilizers and minerals, Kyrgyzstan's non-monetary gold, China's handbag, apparel, office and automatic machines, Turkey, and Pakistan's textile, apparel, India 'in is the

strongest competitive power in meat and meat products, seafood and textile product groups.

Shanghai countries and Turkey's factor analysis of competitiveness mainly on the basis of the said countries and shows that their superiority in labor intensity and raw material-intensive products. China's major export innovative products that add value beyond the rule of Shanghai countries and Turkey is not included in the export of products with high competitiveness.

The Shanghai Cooperation Organization that growing importance in recent years on a global basis, also in Turkey comes up frequently as an alternative to the European Union. In this context, working in both product and factor intensity on the basis of competitiveness analysis of the organization, said the results can not be an alternative for Turkey in the European Union, the European Union can only be said to be complementary.

Keyword: Turkey, Shanghai Cooperation Organization, Export, Competitiveness

ÖNSÖZ

Bu tezi hazırlarken, emeğini, tecrübelerini ve değerli zamanını hiçbir şekilde esirgemeyen, tez süresince beni her zaman destekleyen ve motive eden, bana her zaman yol gösteren saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. Birol Erkan'a teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatımın her döneminde bana olan inancı hiç eksilmeyen, daima bana güvenen, kayıtsız şartsız her verdiğim kararı sonuna kadar destekleyen anneme teşekkür ederim.

Tez süresince yapabileceğime dair inançları ile beni daima motive eden ve destekleyen arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ederim.

ELİF TUĞÇE BOZDUMAN

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Elif Tuğçe Bozduman

Doğum Yeri ve Tarihi : İzmir- 1991

Lisans Öğretimi : Balıkesir Üniversitesi, Bandırma İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi, İktisat

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İletişim

Cep Telefonu : (0506) 355 43 70

E-posta Adresi : tugcebozduman@gmail.com

KISALTMALAR LİSTESİ

- ŞİÖ:** Şanghay İşbirliği Örgütü
- SSCB:** Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
- AGİT:** Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
- RATS:** Bölgesel Terörle Mücadele Yapısı Yürütme Komitesi
- CIS:** Bağımsız Devletler Topluluğu
- ASEAN:** Güneydoğu Asya Uluslar Birliği
- CSTO:** Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü
- ECO:** Ekonomik İşbirliği Örgütü
- UN:** Birleşmiş Milletler
- CICA:** Asya İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı
- ICRC:** Uluslararası Kırmızı Haç ve Kırmızıay Komitesi
- WTO:** Dünya Ticaret Örgütü
- GATT:** Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması
- GSYH:** Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
- IMF:** Uluslararası Para Fonu
- AB:** Avrupa Birliği
- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
- BAE:** Birleşik Arap Emirlikleri
- İGE:** İnsani Gelişmişlik Endeksi
- UNDP:** Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
- SGP:** Satın Alma Gücü Paritesi
- OECD:** Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı

WEF: Dünya Ekonomik Forum

IMD: Uluslararası Yönetim ve Geliştirme Enstitüsü

RCA: Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler

RXA: Nispi İhracat Avantajı Endeksi

RMA: Nispi İthalat Avantajı Endeksi

RTA: Nispi Ticaret Avantajı Endeksi

RC: Açıklanmış Rekabet Gücü Endeksi

NET: Net Ticaret Endeksi

İİO: İhracat-İthalat Oranı Endeksi

ESI: İhracat Benzerlik Endeksi

SITC: Standart Uluslararası Ticaret Sınıflandırılması

HS: Uyumlaştırılmış Mal ve Kod Sistemi

CV: Değişkenlik Katsayısı

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	i
YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	v
ÖZGEÇMİŞ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xvii
EKLER LİSTESİ	xx
GİRİŞ	1
Çalışmanın Amacı	2
Çalışmanın Önemi	2
Çalışmanın Yöntemi	3
Çalışmanın Kısıtları.....	3
1.ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ	4
1.1 ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ’NÜN KURULUŞU VE TARİHSEL SÜRECİ.....	4
1.1.1 Şanghay İşbirliği Örgütü’nün Karar Organları ve Örgüt Yapısı.....	15
1.1.2 Şanghay İşbirliği Örgütü’nün Dış İlişkileri.....	17
1.2 TÜRKİYE VE ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ ÜLKELERİNE İLİŞKİN GÖSTERGELER.....	18
1.2.1 Makroekonomik Göstergeler	18
1.2.2 Sosyo-Kültürel Göstergeler.....	52
2. KÜRESEL REKABET GÜCÜ	63
2.1 KÜRESEL REKABET GÜCÜ: KAVRAMSAL ANALİZ.....	63
2.2 KÜRESEL REKABET GÜCÜNÜN ÖLÇÜMÜNE YÖNELİK GÖSTERGELER.....	67
2.2.1 Balassa’nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Endeksi	67
2.2.2 Vollrath Endeksi	70
2.2.3 Net Ticaret Endeksi (NET)	73
2.2.4 İhracat Benzerlik Endeksi (ESI)	74

2.2.5 İhracat – İthalat Oranı Endeksi (İİO)	75
2.3 LİTERATÜR TARAMASI	76
3.TÜRKİYE VE ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ ÜYELERİNİN KÜRESEL REKABET GÜCÜ ANALİZİ	81
3.1 BALASSA ENDEKSİ ANALİZİ	82
3.1.1 Türkiye Analizi	82
3.1.2 Rusya Analizi	84
3.1.3 Çin Analizi	86
3.1.4 Kazakistan Analizi	88
3.1.5 Kırgızistan Analizi	89
3.1.6 Pakistan Analizi	91
3.1.7 Hindistan Analizi	93
3.1.8 Balassa Endeksi Genel Değerlendirme	95
3.2 VOLLRATH ENDEKSİ ANALİZİ	95
3.2.1 Nispi İhracat Avantajı Endeksi Analizi	96
3.2.1.1 Türkiye Analizi	95
3.2.1.2 Rusya Analizi	96
3.2.1.3 Çin Analizi	98
3.2.1.4 Kazakistan Analizi	100
3.2.1.5 Kırgızistan Analizi	101
3.2.1.6 Pakistan Analizi	103
3.2.1.7 Hindistan Analizi	104
3.2.2 Nispi İthalat Avantajı Endeksi Analizi	108
3.2.2.1 Türkiye Analizi	107
3.2.2.2 Rusya Analizi	108
3.2.2.3 Çin Analizi	108
3.2.2.4 Kazakistan Analizi	108
3.2.2.5 Kırgızistan Analizi	108
3.2.2.6 Pakistan Analizi	108

3.2.2.7 Hindistan Analizi	109
3.2.3 Nispi Ticaret Avantajı Endeksi Analizi	110
3.2.3.1 Türkiye Analizi	109
3.2.3.2 Rusya Analizi	110
3.2.3.3 Çin Analizi	112
3.2.3.4 Kazakistan Analizi	113
3.2.3.5 Kırgızistan Analizi	114
3.2.3.6 Pakistan Analizi	115
3.2.3.7 Hindistan Analizi	116
3.2.4 Açıklanmış Rekabet Gücü Endeksi Analizi	119
3.2.4.1 Türkiye Analizi	118
3.2.4.2 Rusya Analizi	120
3.2.4.3 Çin Analizi	121
3.2.4.4 Kazakistan Analizi	123
3.2.4.5 Kırgızistan Analizi	124
3.2.4.6 Pakistan Analizi	126
3.2.4.7 Hindistan Analizi	127
3.3 NET TİCARET ENDEKSİ (NET) ANALİZİ	130
3.3.1 Türkiye Analizi	130
3.3.2 Rusya Analizi	132
3.3.3 Çin Analizi	133
3.3.4 Kazakistan Analizi	136
3.3.5 Kırgızistan Analizi	137
3.3.6 Pakistan Analizi	138
3.3.7 Hindistan Analizi	139
3.3.8 Net Ticaret Endeksi Genel Değerlendirme	141
3.4 İHRACAT-İTHALAT ORANI ENDEKSİ (İİO) ANALİZİ	142
3.4.1 Türkiye Analizi	142

3.4.2 Rusya Analizi	144
3.4.3 Çin Analizi	145
3.4.4 Kazakistan Analizi	147
3.4.5 Kırgızistan Analizi	149
3.4.6 Pakistan Analizi	150
3.4.7 Hindistan Analizi	151
3.4.8 İhracat-İthalat Oranı Endeksi Analizi Genel Değerlendirme.....	153
3.5 İHRACAT BENZERLİK ENDEKSİ (ESI) ANALİZİ	154
3.6 GENEL DEĞERLENDİRME	156
4. SONUÇ	163
EKLER.....	167
KAYNAKÇA.....	183

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin GSYH'si (milyar \$)	26
Tablo 1.2: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin GSYH Büyüme Oranları (%).....	28
Tablo 1.3: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Kişi Başına Düşen GSYH'si (\$)	31
Tablo 1.4: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Enflasyon Oranları (%).....	33
Tablo 1.5: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İşsizlik Oranları (%).....	35
Tablo 1.6: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Cari Açık Oranları (% GSYH).....	37
Tablo 1.7: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Kamu Borcu (%GSYH).....	39
Tablo 1.8: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Dünya İthalat ve İhracatı İçindeki Payı (milyon \$, 2016).....	41
Tablo 1.9: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İhracatı (milyar \$)	41
Tablo 1.10: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İthalatı (milyar \$).....	46
Tablo 1.11: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Küresel Rekabet Gücü Sıralaması	49
Tablo 1.12: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Küresel Rekabet Gücü Fasıllar Sıralaması.....	50
Tablo 1.13: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Hoşnutsuzluk Endeksi.....	51
Tablo 1.14: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Yüzölçümü (km ²).....	52
Tablo 1.15: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Nüfusu (milyon).....	53
Tablo 1.16: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İnsani Gelişmişlik Endeksi	55
Tablo 1.17: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İGE Sıralaması.....	56
Tablo 1.18: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Kişi Başı Gelirleri (SGP/\$)	56
Tablo 1.19: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Gini Katsayısı	57
Tablo 1.20: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Beklenen Eğitim Süreleri (yıl).....	58
Tablo 1.21: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Ortalama Eğitim Süreleri (yıl)	59
Tablo 1.22: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Özgürlük Endeksi	60
Tablo 1.23: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Yolsuzluk Sıralamaları	61

Tablo 2.1: Türkiye'nin Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)	82
Tablo 2.2: Rusya'nın Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)	84
Tablo 2.3: Çin'in Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)	85
Tablo 2.4: Kazakistan'ın Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre).....	87
Tablo 2.5: Kırgızistan'ın Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre).....	89
Tablo 2.6: Pakistan'ın Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)	91
Tablo 2.7: Hindistan'ın Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre).....	92
Tablo 2.8: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Balassa Endeksi Analizi Genel Değerlendirme (Faktör Yoğunluklarına Göre).....	94
Tablo 3.1: Türkiye'nin Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre).....	95
Tablo 3.2: Rusya'nın Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)	97
Tablo 3.3: Çin'in Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)	98
Tablo 3.4: Kazakistan'ın Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre).....	100
Tablo 3.5: Kırgızistan'ın Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre).....	102
Tablo 3.6: Pakistan'ın Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)	103
Tablo 3.7: Hindistan'ın Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre).....	105
Tablo 3.8: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Vollrath Endeksi Analizi Genel Değerlendirme (Faktör Yoğunluklarına Göre).....	107
Tablo 4.1: Türkiye'nin RTA Endeksi Analiz Skorları.....	109
Tablo 4.2: Rusya'nın RTA Endeksi Analiz Skorları.....	111
Tablo 4.3: Çin'in RTA Endeksi Analiz Skorları.....	112
Tablo 4.4: Kazakistan'ın RTA Endeksi Analiz Skorları.....	113

Tablo 4.5: Kırgızistan'ın RTA Endeksi Analiz Skorları.....	114
Tablo 4.6: Pakistan'ın RTA Endeksi Analiz Skorları.....	115
Tablo 4.7: Hindistan'ın RTA Endeksi Analiz Skorları.....	116
Tablo 5.1: Türkiye'nin RC Endeksi Analiz Skorları.....	118
Tablo 5.2: Rusya'nın RC Endeksi Analiz Skorları.....	120
Tablo 5.3: Çin'in RC Endeksi Analiz Skorları.....	121
Tablo 5.4: Kazakistan'ın RC Endeksi Analiz Skorları.....	123
Tablo 5.5: Kırgızistan'ın RC Endeksi Analiz Skorları.....	125
Tablo 5.6: Pakistan'ın RC Endeksi Analiz Skorları.....	126
Tablo 5.7: Hindistan'ın RC Endeksi Analiz Skorları.....	127
Tablo 6.1: Türkiye'nin NET Endeksi Analiz Skorları.....	129
Tablo 6.2: Rusya'nın NET Endeksi Analiz Skorları.....	131
Tablo 6.3: Çin'in NET Endeksi Analiz Skorları.....	132
Tablo 6.4: Kazakistan'ın NET Endeksi Analiz Skorları.....	135
Tablo 6.5: Kırgızistan'ın NET Endeksi Analiz Skorları.....	136
Tablo 6.6: Pakistan'ın NET Endeksi Analiz Skorları.....	137
Tablo 6.7: Hindistan'ın NET Endeksi Analiz Skorları.....	139
Tablo 6.8: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Net Ticaret Endeksi Analizi Genel Değerlendirme (Faktör Yoğunluklarına Göre).....	141
Tablo 7.1: Türkiye'nin İİO Endeksi Analiz Skorları.....	142
Tablo 7.2: Rusya'nın İİO Endeksi Analiz Skorları.....	143
Tablo 7.3: Çin'in İİO Endeksi Analiz Skorları.....	145
Tablo 7.4: Kazakistan'ın İİO Endeksi Analiz Skorları.....	147
Tablo 7.5: Kırgızistan'ın İİO Endeksi Analiz Skorları.....	148
Tablo 7.6: Pakistan'ın İİO Endeksi Analiz Skorları.....	149
Tablo 7.7: Hindistan'ın İİO Endeksi Analiz Skorları.....	150
Tablo 7.8: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İhracat-İthalat Oranı Endeksi Analizi Genel Değerlendirme (Faktör Yoğunluklarına Göre).....	152
Tablo 8.1: Türkiye ve ŞİÖ Üyeleriyle İhracat Benzerlik Endeksi Analiz Skorları.....	153
Tablo 9.1: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Analizi (En Yüksek Endeks Değerlerine Sahip 3 Ürün Grubuna Göre).....	155

Tablo 9.2: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Rekabet Gücü Analizi Genel Değerlendirme (En Yüksek 3 Ürün Grubu Faktör Yoğunluklarına Göre)	156
Tablo 9.3: Dünya’da İhracat Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubunda Türkiye ve ŞİÖ Ülkelerinin Rekabet Gücü (SITC Rev. 3, 3 Digit, Balassa Endeksi, 2016).....	157
Tablo 9.4: Dünya’da İhracat Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubunda Türkiye ve ŞİÖ Ülkelerinin Rekabet Gücü (SITC Rev. 3, 3 Digit, Vollrath Endeksi, 2016)	158
Tablo 9.5: Dünya’da İhracat Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubunda Türkiye ve ŞİÖ Ülkelerinin Rekabet Gücü (SITC Rev. 3, 3 Digit, Net Ticaret Endeksi, 2016).....	159
Tablo 9.6: Dünya’da İhracat Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubunda Türkiye ve ŞİÖ Ülkelerinin Rekabet Gücü (SITC Rev. 3, 3 Digit, İhracat- İthalat Oranı Endeksi, 2016)	160

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin GSYH'si (milyar \$).....	27
Grafik 1.2: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin GSYH Büyüme Oranları (%).....	29
Grafik 1.3: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Kişi Başına Düşen GSYH'si (\$)	32
Grafik 1.4: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Enflasyon Oranları (%)	34
Grafik 1.5: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İşsizlik Oranları (%).....	36
Grafik 1.6: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Cari Açık Oranları (%GSYH).....	38
Grafik 1.7: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Kamu Borcu (%GSYH)	40
Grafik 1.9: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İhracatı (milyar \$).....	43
Grafik 1.10: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İthalatı (milyar \$)	46
Grafik 1.11: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Küresel Rekabet Gücü Sıralaması.....	50
Grafik 1.12: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Küresel Rekabet Gücü Fasil Sıralaması...	51
Grafik 1.14: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Yüzölçümü (km ²).....	53
Grafik 1.15: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Nüfusu (milyon).....	54
Grafik 1.16: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İnsani Gelişmişlik Endeksi.....	55
Grafik 1.17: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İGE Sıralaması	56
Grafik 1.18: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Kişi Başı Gelirleri (SGP/ \$)	57
Grafik 1.19: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Gini Katsayısı.....	57
Grafik 1.20: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Beklenen Eğitim Süreleri (yıl)	58
Grafik 1.21: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Ortalama Eğitim Süreleri (yıl).....	59
Grafik 1.22: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Özgürlük Endeksi.....	60
Grafik 1.23: Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Yolsuzluk Sıralaması.....	62
Grafik 2.1: Türkiye'nin Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre).....	83
Grafik 2.2: Rusya'nın Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)	84
Grafik 2.3: Çin'in Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)	86

Grafik 2.4: Kazakistan'ın Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre).....	88
Grafik 2.5: Kırgızistan'ın Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre).....	90
Grafik 2.6: Pakistan'ın Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre).....	91
Grafik 2.7: Hindistan'ın Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre).....	93
Grafik 3.1: Türkiye'nin Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre).....	96
Grafik 3.2: Rusya'nın Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)	97
Grafik 3.3: Çin'in Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)	99
Grafik 3.4: Kazakistan'ın Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre).....	101
Grafik 3.5: Kırgızistan'ın Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre).....	102
Grafik 3.6: Pakistan'ın Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre).....	104
Grafik 3.7: Hindistan'ın Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre).....	106
Grafik 5.1: Türkiye'nin RC Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)	119
Grafik 5.2: Rusya'nın RC Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)	121
Grafik 5.3: Çin'in RC Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)	123
Grafik 5.4: Kazakistan'ın RC Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)	124
Grafik 5.5: Kırgızistan'ın RC Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)	125
Grafik 5.6: Pakistan'ın RC Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)	127
Grafik 5.7: Hindistan'ın RC Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)	129

Grafik 6.1: Türkiye'nin NET Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)	130
Grafik 6.2: Rusya'nın NET Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)	132
Grafik 6.3: Çin'in NET Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)	134
Grafik 6.4: Kazakistan'ın NET Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)	136
Grafik 6.5: Kırgızistan'ın NET Endeksi Analiz Skorları	137
Grafik 6.6: Pakistan'ın NET Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)	138
Grafik 6.7: Hindistan'ın NET Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)	140
Grafik 7.1: Türkiye'nin İİO Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)	143
Grafik 7.2: Rusya'nın İİO Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)	144
Grafik 7.3: Çin'in İİO Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)	146
Grafik 7.4: Kazakistan'ın İİO Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)	147
Grafik 7.5: Kırgızistan'ın İİO Endeksi Analiz Skorları	148
Grafik 7.6: Pakistan'ın İİO Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)	150
Grafik 7.7: Hindistan'ın İİO Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)	152
Grafik 8.1: Türkiye'nin ŞİÖ Üyeleriyle İhracat Benzerlik Endeksi Analiz Skorları	154

EKLER LİSTESİ

Ek Tablo 1: Türkiye'nin RMA Endeksi Analiz Skorları.....	167
Ek Tablo 2: Rusya'nın RMA Endeksi Analiz Skorları	169
Ek Tablo 3: Çin'in RMA Endeksi Analiz Skorları.....	170
Ek Tablo 4: Kazakistan'ın RMA Endeksi Analiz Skorları.....	172
Ek Tablo 5: Kırgızistan RMA Endeksi Analiz Skorları	174
Ek Tablo 6: Pakistan RMA Endeksi Analiz Skorları	176
Ek Tablo 7: Hindistan RMA Endeksi Analiz Skorları	178
Ek Tablo 8: SITC Rev. 3, 2 Digit Mal Grupları	181
Ek Tablo 9: SITC Teknoloji Sınıflandırması.....	182

GİRİŞ

SSCB'nin 1991 yılında dağılması ile birlikte bağımsızlığını kazanan birçok devlet ilk etapta sınır güvenliğini korumak amacıyla Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) altında birleşmiş ve sonrasında bu işbirliğini ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel, askeri vb. yönlerden genişletecek birçok adım atılmıştır. ŞİÖ üyesi olan devletlerin bir kısmı (Çin, Hindistan ve Rusya gibi) özellikle son yıllarda ekonomik anlamda büyük bir gelişme kaydetmiş, bir kısmı ise (Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan, Pakistan) ekonomik açıdan kendini geliştirmeye çalışmıştır. Ekonomik gelişmenin en önemli ölçütlerinden birisi şüphesiz ki dış ticarettir.

Ülkelerin ilişkilerini geliştirerek dış ticaret artırması, ülkelerin rekabet gücünü artırması bakımından da önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, ülkelerin ihracat rekabet güçlerinin yüksekliği, aynı zamanda bu ülkelerin ekonomik gelişimleri ve kalkınmaları açısından önemli bir rol oynamaktadır. Bu perspektifte, yapılan çalışmada Türkiye ve ŞİÖ ülkelerinin rekabet gücü ölçülerek ülke ekonomileri hakkında bir değerlendirme yapmak mümkün olacaktır.

Türkiye 2013'te ŞİÖ'nün diyalog ortağı konumuna gelmiştir. Ayrıca, pek çok kez Türkiye örgüte kabul edilmesi durumunda AB'ye tam üyelik başvurusunu geri çekebileceğini de dile getirmiştir. Haliyle, Türkiye'nin AB ile son yıllarda yaşadığı belirli sorunlardan sonra alternatif arayışlardan birisi olan ŞİÖ sıklıkla gündeme gelmektedir.

Bu bağlamda, bu çalışmada örgütün üretim ve ihracatında uzmanlaşma ve rekabet düzeyi ile birlikte faktör donanımları analiz edilerek, Türkiye ile benzer ve farklı yönleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, ürün ve faktör yoğunluğu bazında karşılaştırmalı rekabet gücü analizleri sonucunda, söz konusu örgütün Türkiye için AB'ye alternatif olup olamayacağı hususu da analiz edilmeye çalışılacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde, Türkiye ve ŞİÖ ülkelerinin makroekonomik ve sosyo-kültürel göstergeleri incelenmektedir. İkinci bölümde, Türkiye ve ŞİÖ ülkelerinin rekabet güçlerini ölçebilmek adına kullanılacak endeksler

açıklanmaktadır. Üçüncü bölümde ise, sözü edilen endeksler ile analiz yapılarak ülkelerin rekabet gücü ölçülmektedir.

Çalışmanın Amacı

Çalışmada Türkiye'nin ihracat benzerlik indeksi çıkartılarak, Türkiye ile dünya piyasalarında nispi olarak benzer ürünleri üretilip ihraç eden ŞİÖ üyeleri tespit edilmiştir. Bununla birlikte, bu ekonomilerin ithal ve ihraç ettiği mallardaki açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler SITC teknoloji sınıflandırmasına göre hesaplanmış, söz konusu ülkelerin ithal ve ihraç ettiği malların teknolojik donanımları bağlamındaki farklılık ve benzerlikler ortaya koyulmuştur. Çalışmanın amacı; ŞİÖ üyelerinin, ihracat performanslarının sektörel bazda ve ürün grubu bazında, açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük katsayıları hesaplanarak belirlenmesidir. Bu bağlamda; Türkiye'nin de, açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu ürünlerin ihracatında bu ekonomilerle olan benzerliklerinin ve farklılıklarının ortaya koyulması amaçlanmıştır. Bununla birlikte, Türkiye ve ŞİÖ ekonomilerinin ihracatları ve dünya ihracatı içindeki paylarının artmasına etki eden unsurların, sektörlerin açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükleri bağlamında ortaya koyulması da amaçlanmıştır.

Çalışmanın Önemi

Türkiye'nin ihracatının ve dolayısıyla milli gelir düzeyinin artırılması amacıyla ihracatında pazar çeşitlendirmesine gidilmesi gereği ekonomi politikası yürütücüleri tarafından da sıklıkla dile getirilmektedir. Bu nedenle, Türkiye'nin sadece AB pazarına bağımlı olmaması gereği önemle vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, alternatif pazar arayışları içerisinde en önemli ve güçlü pazar olarak ŞİÖ son zamanlarda üzerinde en fazla durulan hususlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatür incelendiğinde, öncelikle ŞİÖ'ye üye ülkelerin küresel pazarlardaki ihracat rekabet güçlerine ilişkin herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda, söz konusu durum çalışmayı özgün kılmaktadır.

Bu çalışmayla birlikte, Türkiye'nin ve ŞİÖ'ye üye ülkelerin küresel pazarlardaki rekabet gücünün sektörel bazda (mikro bazda) ortaya koyulması ve karşılaştırmalı analizi ortaya koyulmuş olacaktır. Elde edilen sonuçların, Türkiye'nin sözü edilen

pazar ile farklılıklarını ve olası işbirliği durumunun başarı şansını ortaya koymuş olacağı şüphesizdir.

Çalışmanın Yöntemi

Birçok çalışmada, Türkiye'nin ve belirli ülkelerin ihracat performanslarının ortaya koyulması amacıyla açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler kullanılmıştır. Bu çalışmalar, belirli bir ülkenin (veya ülke grubunun) ihracatındaki açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüklerini başta Balassa ve Vollrath endeksi olmak üzere farklı açılardan ele almıştır. 2000-2016 döneminde, Türkiye ve ŞİÖ'ye üye ekonomilerinin ihracat performanslarının açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük katsayıları kullanılarak belirlenmesini konu alan bu çalışma, öncelikle kapsadığı ülke grubu ve ürün grubu yönünden diğer çalışmalarla farklılık göstermektedir.

Çalışmada; bu kapsamda değerlendirilen 9 ülke, 17 yıllık zaman diliminde analiz edilmiş olup, söz konusu analizde "Balassa İndeksi, Vollrath İndeksi (Nispi İhracat Avantajı, Nispi İthalat Avantajı, Nispi Ticaret Avantajı, Açıklanmış Rekabet Gücü), İthalat-İhracat Oranı İndeksi, Net Ticaret İndeksi, İhracat Benzerlik İndeksi" kullanılmıştır. Bununla birlikte, sözü edilen endeksler SITC Rev 3, 2 haneli sınıflandırma bazında ihracatı yapılan 66 ürün grubu ele alınarak hesaplanmıştır. Kısacası, rekabet gücünün (açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüklerin) 17 yıl, 9 ülke, 66 ürün grubu kapsamında ve farklı endekslerin kullanılmasıyla ve SITC Teknoloji Sınıflandırması baz alınarak ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiş olması, çalışmayı birçok çalışmadan farklı kılmıştır.

Çalışmanın Kısıtları

Çalışmada, mümkün olduğunca geniş çapta dış ticaret verilerinin kullanılması amaçlanmıştır. Bununla birlikte, 17 yıl ve 66 ürün grubunu kapsayan bu çalışmada, ŞİÖ'ye ilişkin tüm ithalat ve ihracat verilerine ulaşmak mümkün olmamıştır. Bu nedenle, özellikle Tacikistan ve Özbekistan'a ait ithalat ve ihracat verilerine ulaşamadığı için çalışmada söz konusu iki ülke kapsam dışı bırakılmış, analiz edilememiştir.

Ayrıca, tezin birinci bölümünde de; Özbekistan'ın enflasyon, gini katsayısı ve Küresel Rekabet Gücü Raporu verilerine ulaşamamıştır. Bu nedenle, hoşnutsuzluk endeksinde de Özbekistan'a yer verilmemiştir.

1.ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ

1.1 ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ'NÜN KURULUŞU VE TARİHSEL SÜRECİ

Günümüz modern dünyasında meydana gelen küreselleşme, hızlı bir şekilde artmaktadır. Bu sürecin en önemli faktörlerinden biri uluslararası ilişkilerin, ticaret anlaşmaları gibi anlaşmalar çerçevesinde özellikle ortak ülkeler içinde uluslararası ticaretin gelişmesidir. Günümüzde sermaye ve emeğin uluslararası alanda hareketliliği, ülkeleri dış ticarete yönlendirerek ekonomik entegrasyonların oluşmasına yol açmıştır ve yabancı ekonomik ilişkiler küresel uyum sürecinde önemli bir rol oynamaktadır (Kunekova, 2015).

Bu entegrasyonların oluşma sebebi; ülkelerin ekonomik refahını artırmak amacıyla ürünlerin kalitelerini ve üretim miktarını artırmaktır. Bu nedenle özellikle ekonomik işbirliği oluşturmak ülkeler için önemli bir hale gelmiştir. Bir diğer neden ise ülkelerin rekabet gücünü artırmak istemeleridir. Bu durum da ülkeleri işbirliğine yöneltmiştir. Ayrıca coğrafi konum da işbirliği örgütlerinin oluşmasında etkili bir faktör olarak onları, bir bütünleşme hareketine yakınlaştırmıştır (Karakaş, 2016).

İktisadi entegrasyonları üye ülkelere sağladığı birçok avantaj söz konusudur. Bununla birlikte, bir iktisadi entegrasyonun başarılı olabilmesi için şu koşulların gerçekleşmesi gerekir (Karagül, 2010), (Yardımcı, 2014).

- Coğrafi yakınlık
- İktisadi yakınlık
- Ekonomik yapı benzerliği
- Sosyo-kültürel ve tarihsel yakınlık
- Faktör donanımı farklılığı
- Askeri ve politik yakınlık

Sanayileşmenin de etkisiyle; özellikle sanayi ülkeleri dünyanın her yerinden ucuza mal etmek için hammadde arayışına girmiş, jeolojik çalışmalar artırılmış, özellikle petrol ve doğal gaz bölgeleri bulunarak, bu bölgelerdeki rezervlere ulaşmak için organizasyonlar tasarlanmıştır. Küreselleşmenin artmasıyla, uluslararası ticaretin zenginleşmesi enerji ihtiyacını daha da artırmaktadır. Bu durum enerjiyi oldukça önemli bir hale getirmektedir. Gelişmekte olan ülkeler; özellikle Asya bölgesindekiler, hızlı bir biçimde büyüdükçe enerji talepleri de artmaktadır (Soydal, Mızrak, & Çetinkaya, 2012).

Orta Asya'nın konumu bu bölgeyi Ortadoğu, Avrupa, Güney Asya ve Doğu Asya içinde küreselleşme projesini mümkün kılmıştır. Bu bölgenin jeo-stratejik konumu sadece ekonomik olarak değil, aynı zamanda bu bölgeyi stratejik bir ortak olarak da önemli hale getirmiştir (Hessbruegge, 2004).

Orta Asya coğrafyası, tarihsel olarak da geçmişten bu yana hep güçlü devletlere ve imparatorluklara ev sahipliği yapmıştır. Ayrıca, jeopolitik ve stratejik açıdan da oldukça önemli bir bölgedir (Eren E. , 2017). Orta Asya enerji kaynakları yönünden oldukça zengin bir bölgedir ancak, bu bölgedeki enerji kaynaklarının tam anlamıyla kullanılmaması, Çin ve Rusya gibi büyük devletleri etkilemiştir. Orta Asya tamamen kara ile çevrili bir bölgedir. Bu yüzden bu bölgedeki potansiyel enerjiyi kullanabilmek adına bölgesel gruplaşmalar meydana gelmiştir (Azarkan, 2009).

Orta Asya'daki zengin doğal kaynaklarının varlığı uluslararası alanda oldukça büyük bir önem taşımaktadır. Bu durum, ülkelerin dış politikasını önemli ölçüde etkileyen bir etken olmuştur. Nitekim Kazakistan ve Özbekistan'ın petrol, doğal gaz ve uranyum bakımından zengin olması ve ayrıca Kazakistan'ın petrol ihracatı için bir zorunluluk olan boru hatları güzergâhında, Rusya'ya bağımlı olması bu etkenlerden sadece birkaçı olmuştur. Bugün, Kazak petrol ihracatının %95'i Rusya aracılığıyla dünya pazarlarına ulaştırılmaktadır. Bu durum da işbirliğini bir bakıma zorunlu hale getirmiştir (Dikkaya & Bora, 2006). Kırgızistan'ın hidroelektrik enerji kaynakları bakımından büyük bir potansiyelinin olması, altın rezervlerinin bolluğu gibi etkenler, ülkelerin dış politikasını bu bölge üzerinde şekillendirilmesine neden olmuştur (Omuralieva, 2014). Ayrıca, Kırgızistan coğrafi konumu itibarıyla, Kazakistan, Özbekistan gibi zengin doğal kaynaklara sahip ülkeler ile Çin arasında bir köprü konumunda bulunmaktadır (Özgün & Uçmaz, 2011). Bu durumun bir istisnası olarak

Tacikistan'ı örnek vermek gerekirse; Tacikistan ŞİÖ'ye üye olmayı kendi istemiştir çünkü bu örgütü geliştirmekte olan ülkeler arası bir birlik olarak görmektedir. ŞİÖ'nün gelecek zamanda ekonomik kalkınma ve ticari işbirliği için en önemli bölgesel örgüt olacağını, ulaşım ve iletişim altyapılarını genişleten bir sistem haline gelebileceğini düşünmektedir (Yuldashev, 2013).

Orta Asya sadece zengin enerji kaynaklarıyla değil, aynı zamanda Ortadoğu'daki enerji kaynaklarını aktarmak açısından hem Çin hem de Rusya için büyük önem taşımaktadır. Özellikle, Çin'in sahip olduğu petrol ve doğalgaz rezervleri artmasına rağmen bu kaynakların, Çin'in ekonomik büyümesini karşılaması mümkün olmamaktadır (Çolakoğlu, 2006). Hızlı büyümenin bir yan etkisi de hammadde, enerji ve ulaşım gibi sektörlerin bu talebe yanıt vermekte zorlanmasıdır. Bu nedenle, Çin'in hızlı kalkınmasının dünya üzerindeki bazı hammadde ve işlenmiş ürünlere aşırı bir talebe yol açacağı düşünülmektedir (Yavuz, 2006). Ayrıca, Çin kullandığı düşük kaliteli kömür nedeniyle çevre kirliliği ile mücadele etmektedir. Bu durum da Çin'i doğal gaz gibi kaynaklara yönlendirmektedir. Bu nedenle, Orta Asya'da var olan doğalgaz ve petrolün Çin'e sevk edilebilmesi çok büyük bir önem taşımaktadır (Kodaman & Gonca, Jeoekonomik Hayaller: Çin'in Yeni İpek Yolu Girişimi'nin Orta Asya'da Algısı , 2016). Sanayileşmenin bir sonucu olarak da enerjinin önemi zaman geçtikçe artmaktadır. Bugün, enerji kaynakları için birbiriyle yarışan devletler daha ucuz ve daha kolay enerji temin edebilmek adına Orta Asya'ya yönelmişlerdir (Gonca & Özdaşlı, 2016).

Jeo-stratejik öneminin yanı sıra, Rusya'yı Orta Asya'ya bağlayan iki önemli nedenlerden ilki; etnik Rusları korumak, ikincisi ise önemli kaynaklara ulaşmaya devam etmektir. Çin açısından ise Orta Asya bölgesi, zengin doğal kaynaklara erişebilmek adına stratejik değeri yüksek bir bölge olarak düşünülmektedir (Erol, 2012). Rusya'nın bölgedeki rolünü anlamak için en çarpıcı etken olarak şu söylenebilir; bu ülke, küresel enerji sektörünü değiştirebilme gücüne sahiptir. Rusya enerji sektöründe süper güç konumundadır (Gamarlı, 2015).

Rusya büyük bir petrol ve doğal gaz ihracatçısı olarak, bu ülkelerin doğal kaynaklarının pazarlanmasında elde edeceği güç ile hem kendi ihracat potansiyelini artıracak hem de boru hatları sayesinde bu kaynaklardan daha fazla pay almış olacaktır (Saraç, 2008).

Diğer yandan, Rusya bölgesel güvenliği elde etmek istediği Avrasya bölgesinde enerji gücü statüsünü korumak istemektedir. Çin ise komşularıyla dostluk üzerine kurulu güvenli bir ilişki kurmak için çaba sarf etmekte, Asya-Pasifik bölgesindeki komşularıyla ortaklık kurmaya çalışmaktadır (Yuldasheva, 2016). Çünkü Çin'in; Rusya, Kazakistan, Tacikistan ve Kırgızistan ile 7000 km uzunluğunda sınırı vardır ve bu durum Çin'i sınır güvenliği için iyi ilişkiler kurmaya zorlamıştır (Ekrem, 2011). Sadece Çin'in komşuluk ilişkilerinin güçlenmesi, güvenlik tehdidini azaltmak için değil aynı zamanda barışçıl ve istikrarlı uluslararası çevrenin olması da Çin'e ekonomik kalkınma açısından yarar sağlayacaktır. Soğuk savaşın bitişi ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) çöküşü yeni devletlerin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Bu durum da Çin'in güvenlik probleminin üzerinde daha çok durmasını sağlamıştır (Te & Liu, 2010).

Çin küresel dünyaya uyum sağlamaya açıklık stratejisine bağlı kalarak çabalamıştır. Bunun altında yatan neden, barışçıl işbirliğini artırmak ve aynı zamanda da istikrar ve güvenliğini garanti altına alarak bunun gelişmesini sağlamaktır (Kılıptarı, 2013).

Çin kuzeyinde Rusya; güneyinde Hindistan gibi son dönemlerin gelişen ekonomilerinin olması nedeniyle nispi olarak boş olan Avrasya ve Asya Pasifik bölgelerine açılmak zorundadır. Çin'in Avrasya'ya ulaşması bakımından Orta Asya bir köprü görevindedir, bir nevi dış tehditlere karşı doğal bir bariyer olmuştur. Zengin enerji kaynakları gibi stratejik önem taşıyan ürünlerin Çin'in kalkınması açısından özel bir önemi vardır (Deniz, 2014).

Rusya ve Çin arasındaki Orta Asya rekabeti bu iki ülkenin ortak hedefler doğrultusunda ikili ilişkilerde işbirliğini ön plana çıkarmıştır. İki ülkenin ortak stratejik çıkarlarının ve iki ülkenin de kendi ulusal güvenliğinin sağlanması için Orta Asya bölgesinin ne kadar önemli olduğunun farkındadırlar (Yuldasheva, 2016). ŞİÖ oluşumu da; bu iki ülkenin çıkarlarının birleşimi olarak görülmektedir. ŞİÖ Rusya'nın bölge üzerindeki uzun vadeli kontrolünü artırma maksadıyla, Çin'in çok kutuplu bir dünya yaratma isteğinden ileri gelmektedir (Yavuz, 2006).

Orta Asya bölgesindeki en önemli iki bölgesel güç olan Rusya ve Çin bu bölgeyi hegemonya altına almışlardır. Rusya-Çin ortaklığı ŞİÖ'nün kuruluşuna dayanan en önemli etkidir. Orta Asya ülkeleri ise bu arenada bu ortaklığı, kendilerini büyütme amacıyla denemektedir (Matveeva & Guistozzi, 2008).

Rusya, Avrasya bölgesindeki petrol ve doğalgazı kontrol etmek, Orta Asya ve Kafkasya'da eski hâkimiyetini yeniden kurmak istemektedir. Çin için ise bu bölge, Batı'ya açılmanın en kısa ve ekonomik yolu olarak görünmektedir. Ayrıca, Çin'in artan enerji gereksinimi açısından stratejik değeri olan ŞİÖ, bölgedeki güç boşluğunu dolduracak yeni bir oluşumdur (Turan, 2008). ŞİÖ'nün kurulması vasıtasıyla da Çin; Orta Asya devletleriyle, politik, güvenlik, ticaret ve enerji işbirliğini güçlendirmiştir (Te & Liu, 2010).

İki büyük gücün Orta Asya üzerindeki yarışı ve her birinin Orta Asya ülkeleri ile daha yakın ilişkiler kurmak ve onları daha fazla etkisi altına almak istemeleri, Orta Asya ülkelerinin ŞİÖ aracılığıyla bu etkileri dengeleme fırsatı yakalamaları, ŞİÖ çerçevesinin oluşmasında önemli bir adım olmuştur. Ancak, Rusya ve Çin arasındaki bu yarış, ŞİÖ kurulduktan sonra da aynı şekilde devam etmiştir (Omuralieva, 2014).

Elbette ki iki ülkenin de esas olarak dönüşümü aynı doğrultuda olmuştur. Birçok konuda aynı fikirlere sahip olarak aynı noktalarda durmak, iki ülkeyi bir araya getirmiş ve iki ülkenin yakın ilişkiler kurması kaçınılmaz bir hal almıştır. Uluslararası yaşanan gelişmeler de iki ülkenin ilişkilerine yön vermiştir (Bekcan, 2012).

Bu nedenler, bölgedeki iki büyük güç olan Rusya ve Çin'i Orta Asya devletleri ile bir araya getirerek bölgesel entegrasyona zorlamıştır. Özellikle, soğuk savaşın bitişi ve 1991 yılında SSCB'nin dağılması ile bölgede bir güvenlik sorunu ortaya çıkmıştır. İki ülkenin yakınlaşmasının ardında uzun sınır komşuluğunun olması ve tarih boyunca da sınır güvenliği konusunda anlaşmazlıklar yaşanması bu ülkelerin sınır güvenliğini sağlaması açısından birbirleriyle işbirliği yapmasını sağlamıştır. Bu durum, ŞİÖ'ye giden süreçte esas rolü oynamıştır (Yardımcıoğlu & Koçarlan, 2012).

Bağımsızlığını kazanan ancak o kadar da dış etkilere açık olan Orta Asya ülkelerinin, bağımsızlık sonrası ortaya çıkan etnik sorunları, güvenlik kaygıları ve yeni bir devlet olmanın beraberinde getirdiği sıkıntılar, Rusya tarafından etkili bir araç olarak kullanılmıştır (Saraç, 2008). Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından hem siyasi hem de ekonomik olarak büyük bir dönüşüm yaşanması, kopan siyasi ve ekonomik bağlar ile geçiş döneminin olumsuz etkileri de entegrasyon sürecini gerektirmiştir (Gamarlı, 2015). ŞİÖ Çin'in hem bölge ülkeleri ile hem de Rusya ile

geliştirdiği yakın ilişkilerin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu işbirliği ile bölge ülkeleri arasında güven artırıcı tedbirlerin tesis edilmesi ile sınır anlaşmazlıklarının çözümü mümkün olmuştur (Çolakoğlu, 2006).

Orta Asya cumhuriyetleri bağımsızlıklarının ilk yıllarında komşularıyla sınır problemleri yaşamışlar ve bunu çözmek için büyük bir çaba harcamışlardır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan sınır anlaşmazlıklarının giderilmesi amacıyla bir araya gelerek bölgesel entegrasyona kadar uzanabilecek bir süreci başlatmışlardır (Mustanov, 2005).

Komşuluk diplomasisinin özü ise dört önemli noktadan oluşmaktadır. Birincisi; sınır anlaşmazlıklarının barışçıl yollarla çözülmesi ve komşu ülkeler ile ilişkileri güçlendirmek, ikincisi; ikili diyaloglarda işbirliğini artırarak dostluk ilişkilerini güçlendirmek, üçüncüsü; çok yönlü diplomatik ilişkileri teşvik etmek ve anlaşmazlıkları çözmek amacıyla katılım sağlamak, dördüncüsü ise; ekonomik ve ticari işbirliğini güçlendirmektir (Te & Liu, 2010).

Bu nedenle, Orta Asya ülkelerinin ŞİÖ'ye katılma amaçları; 1990'lı yıllarda güvenlik ve ekonomik konularda karşılaştıkları zorlukları Rusya ve Çin'in desteğini alarak atlatmak istemeleridir. Orta Asya devletlerinin ŞİÖ açısından çıkarları; terörizmin ve köktenciliğin artmasını önleme, sınır çatışmalarını önleme, ülkelerinde istikrarı sağlama, Çin ve Rusya'nın sağlamış olduğu ekonomik fırsatları değerlendirme, Çin ve Rusya'nın gücünü dengelemeye çalışmalarıdır (Yuldasheva, 2016).

Orta Asya ülkeleri ŞİÖ'ye katılmaktan dolayı büyük bir memnuniyet duymaktadırlar. Bölgesel güvenlik ve ekonomik gelişmenin yanı sıra; uyuşturucu kaçakçılığı, terör karşıtı eylemler için güven kurulması, ticari işbirliği ve yatırımın artması, enerji gelişimi ve bunun faydaları gibi birçok etken bu memnuniyeti artırmaktadır (Chen, 2012).

Çin ve Rusya'ya kıyasla ekonomik olarak daha zayıf olan Orta Asya devletleri birbirleriyle bölgesel ekonomik işbirliği politikalarını takip etmektedir. Ayrıca, ŞİÖ Çin, Rusya ve Orta Asya ülkelerini içinde barındıran tek örgüttür (Omuralieva, 2014). ŞİÖ zemininde gerçekleşen bu yakınlaşma Orta Asya ülkelerinin birbirleriyle

ilişkilerinin artması açısından da büyük önem arz etmektedir (Özgün & Uçmaz, 2011).

ŞİÖ bölgesel işbirliği çerçevesinde, Orta Asya'daki terörizme karşı durmayı amaç edinmiş ve sınır güvenliğini korumak amaçlı kurulmuş bir örgüttür. ŞİÖ bölgesel istikrar ve güvenlik tehdidi, terör eylemlerinin yoğunluğunu önlemek nedeniyle bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır (Mihalache, 2015). Aynı zamanda, komşu ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesi için ŞİÖ'nün katkısı oldukça fazladır. Örgüt içinde yapılan bütünleşme hareketinin gelişmesi için de olumlu bir faktördür (Yuldashev, 2013).

İlk olarak 1996 yılının Nisan ayında Rusya, Çin, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan ile sınır anlaşmazlıklarını çözmek amacıyla Şanghay Beşlisi adıyla kurulmuştur. 2000 yılından itibaren Şanghay Beşlisi bölgesel güvenlik, politik, ekonomik ve ticari ilişkilerini geliştirmek amacıyla birçok anlaşma imzalamıştır (Azarkan, 2009).

SSCB'nin dağıldığı tarih olan 1991 yılından ŞİÖ'nün temellerinin atıldığı 1996 yılına kadar olan dönem, tüm taraflar için yeni stratejik dengelere uyum sağlama süreci olmuştur denilebilir (Karakaş, 2016). Böylece, Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan dengesizlik durumlarına karşı ülkeler arası bir "stratejik ortaklık" kurulmuştur (Ataçay, 2016).

Özbekistan güvenlik garantisi elde etmek amacıyla Şanghay Beşlisi'ne girme kararı almıştır (Kodaman & Birsnel, 2006). Şanghay Beşlisi'ne 15 Haziran 2001'de Özbekistan'ın üyeliğe kabul edilmesi ile bu bölgesel kuruluşun adı Şanghay İşbirliği Örgütü olarak değiştirilmiştir. Çin'in sınırının bulunmadığı Özbekistan'ın bu örgüte katılımıyla ilk etapta sınır sorunlarının çözülmesine yönelik olarak kurulan örgüt bunun da ötesinde misyonlar yükleneceğinin sinyalini vermiştir. Bu durum da ŞİÖ'nün daha kalıcı ve köklü bir yapıya dönüştüğünü göstermektedir (Çolakoğlu, Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Geleceği ve Çin, 2004).

ŞİÖ'ye gözlemci statüsünde katılan ilk ülke 2004 yılında katılan Moğolistan olmuştur. 2005 yılında ise Pakistan, İran ve Hindistan gözlemci üye olarak bu örgüte katılmıştır (Masuda, 2010). 2005 yılında yapılan Astana Zirvesi'nde bu ülkelerin gözlemci üye olarak katılmasıyla birlikte ŞİÖ, Avrasya kıtasını bir blok gibi kuşatan

bir öneme sahip olmuştur (Çolakoğlu, 2006). Ayrıca, bu üç gözlemci üyenin de katılımıyla örgüt, Orta Asya'dan sonra Güney Asya ve Ortadoğu ülkelerine kadar ulaşmıştır (Karakaş, 2016).

İran, Pakistan ve Hindistan'ın; Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) örgütünde daha eskiden beri gözlemci statüsünde bulunması; ŞİÖ içinde de ilk gözlemci üye olma özelliğini bu ülkelere tanımıştır (Matveeva & Guistozzi, 2008). 2017 yılından itibaren Hindistan ve Pakistan resmen üye olmuş ve böylece 6 olan üye sayısı 8'e yükselmiştir (Eren E. , 2017).

ŞİÖ; Sovyetler Döneminin ardından Rusya ve Çin'in önderliğinde ve Orta Asya ülkelerinin de katılımıyla kurulan, ilk uluslararası örgüt olma özelliğini de taşımaktadır (Omuralieva, 2014). Ayrıca ŞİÖ; Avrasya bölgesi için, güvenlik ve ekonomi alanlarıyla ilgili en güçlü bölgesel işbirliği teşkilatıdır. Çin'de bulunan Şanghay şehrinin adını almasıyla Çin'in bu örgüt için ne kadar önemli olduğu da görülmektedir (Karakaş, 2016). ŞİÖ; potansiyel üyelikleri ve genişleme amacıyla da her geçen gün önemi artan bir örgüt olmaktadır.

Rusya ve Çin'in Avrasya coğrafyasında ciddi bir direnç oluşturmak için kullandığı etkili araç ŞİÖ olmuştur. Zira, 1996 yılında şu andaki hedeflerinden oldukça uzak ve aslında kolay erişilebilecek hedefler peşinde olan bir örgüt olarak kurulmuş, Özbekistan'ın da dahil olmasıyla bu hedefini büyütmüştür. Örgüt yalnızca bölgesel güvenlik sorunlarının ele alındığı bir platform olmanın ötesinde iki küresel güç olan Çin ve Rusya'nın jeopolitik bir aracı olmak görevini de üstlenmiştir (Turan, 2008).

Örgütün ilk toplantısı devlet başkanları düzeyinde 26 Nisan 1996 tarihinde yapılmıştır. Bu ilk zirvede sınır uyuşmazlıklarının çözümü üzerinde durulmuş ve sınır bölgelerinde güvenlik ortamının olması gerektiği belirtilmiştir. İkinci toplantı; askeri konular üzerinde yapılmış, üçüncü toplantı; tarafların iç işlerine karışılmaması gerektiği, barışçıl yollar ile problemlerin çözülmesi gerektiği, ayrımcılık, terörizm ve bilhassa uyuşturucu ve silah kaçakçılığının engellenmesi gerektiği üzerinde durulmuştur (Yardımcıoğlu & Koçarslan, 2012).

ŞİÖ; Rusya ve Çin gibi gelişmekte olan ülkelerle, az gelişmiş Tacikistan, Kırgızistan gibi ülkeleri aynı coğrafyada bir araya getirmiştir. Üyeler arasında daha güçlü ekonomik ilişkiler kurulması gerektiği 23 Eylül 2003'te yapılan toplantıda

vurgulanmıştır. Uzun dönemde serbest ticaret bölgeleri oluşturularak ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır (Cohen, 2006). Çünkü Çin, dünyanın en hızlı gelişen ülkelerinden biridir ve ayrıca, Çin ve Rusya teknoloji konusunda çok daha fazla avantaja sahiptir. Orta Asya bölgesindeki ülkelerin nerdeyse hiçbiri yeteri kadar gelişmiş değildir ve ŞİÖ ülkelerinin gelişimi için az gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelerle ekonomik işbirliği yapması büyük önem taşımaktadır (Rahman, 2007).

ŞİÖ ülkeleri arasındaki uzun dönemli ekonomik ortaklık, bazı prensipler altında oluşturulmuştur. Bunlardan ilki; ticari bariyerlerin kaldırılması, ikincisi; ticari ve ekonomik işbirliğini çeşitli formlarda desteklemek, üçüncüsü ticari ve ekonomik işbirliğini aktive etmek, dördüncüsü ise; yatırımları artırmaktır (Sagbansua & Can, 2011).

Özellikle, ŞİÖ kurulduğundan beri bölgesel ekonomik işbirliği daha büyük bir dikkat uyandırmış, ilk başta düşük seviyelerde olan sınır ticareti çok yönlü bir işbirliği ile uluslararası bir organizasyon ve koordinasyon haline gelmiştir. Ekonomik ilişkilerin kurulmasının ardından işbirliği yapılan alanlar genişletilmiştir. Örneğin; enerji, çiftçilik, sağlık ve diğer pek çok alanda işbirliği yapılmıştır. Ayrıca; maden, elektrik, yiyecek endüstrisi, turizm, ulaşım, bio-teknoloji, çevre koruması, eğitim ve diğer alanlar da işbirliği yapılan alanlar arasındadır (Li, Ni, & Zhao, 2008).

Buna ek olarak; askeri-politik konular; enerji güvenliği, güvenlik konusunda da artan bir şekilde ŞİÖ gündemine gelmiştir. ŞİÖ enerji güvenliğini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle ŞİÖ üye ülkeleri arasında askeri manevraların yanı sıra ikili ve çok boyutlu enerji işbirliği ön plana çıkmıştır. 3 Temmuz 2007'de ŞİÖ Enerji Kulübü, Moskova'da kurulmuştur. Enerji Kulübü düzenlemeleri; enerji üreticileri, enerji tüketicileri ve transit ülkelerin enerji strateji koordinasyonu ile enerji güvenliğini artırmayı amaçlamaktadır (Haas, 2008). Bunun nedeni, ŞİÖ ekonomik işbirliği çerçevesindeki ana kategorinin enerji işbirliği olmasıdır. Bu işbirliği sadece üretim kapasitesini artırmayı amaçlamamış, aynı zamanda petrol ve doğal gaz alanlarını etkili bir şekilde kullanmayı ve geliştirmeyi amaçlamıştır. Enerji ihracatı Orta Asya'nın büyümesi ve ekonomik dönüşümü için en önemli araçtır (Te & Liu, 2010).

Bu oluşum, bölge üzerinde büyük enerji ve ulaşım altyapı projelerinin ve kanallarının yapılması ile çok yönlü anlaşmazlıkların çözüm sürecine yardımcı olmuş ve politik rekabetin olmasını sağlamıştır (Hessbruegge, 2004).

ŞİÖ hükümetler arası, kalıcı, uluslararası bir örgüttür. ŞİÖ şartnamesi Haziran 2002'de St. Petersburg'da ŞİÖ Devlet Başkanları toplantısında imzalanmış ve 19 Eylül 2003'te yürürlüğe girmiştir. Bu şartname örgütün temel yapısı ve faaliyetlerinin yanı sıra, örgütün amaç ve ilkelerini özetleyen temel yasal bir belgedir. ŞİÖ hali hazırda Rusya, Çin, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan, Hindistan ve Pakistan olmak üzere 8 üye devletten oluşmaktadır. ŞİÖ'nün; Afganistan, Belarus, İran ve Moğolistan olmak üzere 4 gözlemci üyesi vardır. Azerbaycan, Ermenistan, Kamboçya Krallığı, Nepal, Türkiye ve Sri Lanka olmak üzere 6 diyalog ortağı bulunmaktadır. Örgütün resmi dili Çince ve Rusçadır (SCO, 2017).

7 Haziran 2012'de Afganistan'a gözlemci üye statüsü, Türkiye'ye ise diyalog ortağı statüsü verilmiştir ve bu durum örgütün genişleme yönündeki amacını açıkça göstermektedir (Yuldasheva, 2016). Ekonomik, politik, askeri ve kültürel ilişkilerin gelişmesi ve Türkiye'nin ŞİÖ'ye üye olmayı beklerken diyalog ortağı olması ikili bağların da kuvvetlenmesine neden olmuştur (Keyvan, 2016).

ŞİÖ'nün ana amaçları şunlardır:

- Üye ülkeler arasında karşılıklı güven ve komşuluk ilişkilerinin güçlendirilmesi
- Ticaret, ekonomi, araştırma, teknoloji ve kültür bunun yanı sıra eğitim, enerji, ulaşım, turizm, çevre koruması ve diğer alanlarda etkin işbirliğini teşvik etmek
- Bölgede barış, güvenlik ve istikrarı garanti altına almak için efor sarf etmek
- Adil ve rasyonel yeni bir uluslararası siyasi, ekonomik ve demokratik bir düzenin kurulmasına doğru harekete geçmektir.

ŞİÖ karşılıklı güven, karşılıklı yarar, eşitlik, karşılıklı istişareler, kültürel çeşitliliğe saygı ve ortak gelişme arzusu ilkelerine dayalı iç politika izlerken, dış politikası; gruplaşma olmadan, herhangi bir üçüncü ülkeyi hedeflemeden ve açıklık ilkelerine uygun olarak yürütülmektedir (SCO, 2017).

ŞİÖ siyasi bir oluşum olsa da ekonomik ve sosyal yapılanmayı içeren bir ülke grubunu ifade eder (Karakurt, Şentürk, & Ela, 2015). Buna ek olarak Rusya, Çin, Hindistan ve Pakistan nükleer silah sahibi olan dört ülkedir ve bu örgütte bir araya gelmişlerdir. Çin ve Rusya askeri güç olarak, Dünya’da en büyük askeri güce sahip olan 3 ülke içinde yer almaktadır. ŞİÖ üyeleriyle aynı zamanda siyasi, askeri, ekonomik, enerji ve kültürel alanlarda işbirliği sağlamıştır. Rusya, Kazakistan, Özbekistan ve İran enerji alanında ihracatçı, Çin ve Hindistan ise önemli enerji ithalatçısı konumundadır. Bundan dolayı ŞİÖ, üye ülkelerin enerji açığını kapatma konusunda önemli bir role sahiptir (Haas, 2008). Özellikle Çin’in artan petrol ve doğal gaz ihtiyacı; Rusya’nın da dünyanın en önde gelen enerji üreticisi olması iki ülke açısından işbirliği konusunda büyük avantaj sağlamaktadır (Bekcan, 2012). Bu nedenle, Çin Orta Asya’da enerji güvenliğini sağlamak amacıyla Rusya ile birlikte hareket etmenin kendisine sağlayacağı yararın farkındadır (Ataçay, 2016).

Günümüzde, sanayileşmenin gelişmesiyle enerji talebinin büyük bir çoğunluğu gelişmekte olan ülkelere gelmektedir. Gün geçtikçe artan enerji talebi küresel enerji ihtiyacının karşılanmasında, özellikle petrol ve doğal gaz yönünden zengin olan bölgeler enerji tüketimi açısından da çok büyük öneme sahiptir. Özellikle mevcut doğal gaz rezervlerinin %50’lik bir bölümü Rusya ve çevresinde bulunmaktadır. Bu durum da bu ülkeleri değerini artırmaktadır. Doğal gaza artan talep enerji tüketimi dikkate alındığında uluslararası bütünleşme politikaları başrolü oynayacaktır (Sevim, 2010).

ŞİÖ hızlı bir şekilde kurumsallaşmış, petrol ve doğal gaz vb. enerji kaynaklarıyla, önemli geçiş güzergâhlarıyla, büyük bir pazar ve üretim yeri olma gibi birçok özelliği içinde barındıran bir coğrafyaya sahiptir. Henüz çok yeni olan bu oluşum hızlı bir şekilde büyümüş ve uluslararası bir entegrasyon olmuştur (Yıldırım, 2006).

Rusya ve Çin önderliğinde kurulan ŞİÖ uluslararası alanda yakından takip edilmeye başlanan ve dünyada önemi gittikçe artan bir örgüt haline gelmektedir. Çok kutuplu uluslararası bir yapının hayata geçmesine vesile olan ŞİÖ’nün, gelecekte en önemli seçeneklerden biri olacağı tahmin edilmektedir (Kodaman & Birsnel, 2006).

ŞİÖ; günümüzde 37 milyon km² yüzölçümüyle dünya yüzölçümünün yaklaşık % 7’lik bir kısmını oluşturmaktadır. Ayrıca örgüt, BM Güvenlik Konseyi’nin 2 daimi

üyesini (Rusya ve Çin) bünyesinde barındırmaktadır ve dünyadaki nükleer güce sahip ülkelerin yarısı bu örgüt üyesidir (Özdaşlı, 2012).

Örgüt; bugün hedefine bölgesel bir güç olmaktan ziyade küreselleşmeyi önemseyerek uluslararası örgüt haline gelmiştir ve her geçen gün daha başarılı olmaya devam etmektedir. Bu oluşumun başarılı olmasındaki üç neden; ortak çıkarların olması, uluslararası gelişmelere karşı ortak bir tavır benimsenmesi ve karşılaşılan sorunların aşamalı bir şekilde çözülmesi olarak sayılabilir (Sarı, 2015). ŞİÖ bugünkü şekli itibariyle Avrasya kıtasının % 60'ını ve Dünya nüfusunun nerdeyse yarısını oluşturmaktadır. Dünya'nın en büyük uluslararası örgütlerinden biridir (Zeyrek, 2010). Ayrıca, ŞİÖ; dünya ekonomisinin %20'sini oluşturmaktadır (Eren E. , 2017).

1.1.1 Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Karar Organları ve Örgüt Yapısı

ŞİÖ'de kurumsal olarak yedi temel organ faaliyet göstermektedir. Bunlar; Devlet Başkanları Konseyi, Hükümet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi, Ulusal Koordinatörler Konseyi, Temsilcilikler Konseyi, ŞİÖ Sekreterliği, Bölgesel Anti- Terör Komitesidir (Karakas, 2016).

Devlet Konseyi Başkanları ŞİÖ'nün en üst düzey karar organıdır. Yılda bir kez toplanmaktadır ve organizasyonun bütün önemli konularına ilişkin kararlarını ve yönergelerini kabul etmektedir. ŞİÖ hükümet Konseyi Başkanları; bu kuruluşun çok taraflı işbirliği stratejisini ve öncelik alanlarını tartışmak, şu anda mevcut olan önemli ekonomik ve diğer işbirliği konularını çözmek ve aynı zamanda bu kuruluşun yıllık bütçesini onaylamak için senede bir kez toplanmaktadır. Devlet Konseyi Başkanları ve Hükümet Konseyi Başkanları toplantısına ek olarak, parlamento genel sekreteri seviyesinde bir toplantı mekanizması da bulunmaktadır. Güvenlik Konseyi Sekreterleri; Dışişleri Bakanları, savunma, acil yardım, ekonomi, ulaşım, kültür, eğitim ve sağlık, hukuki yaptırım temsilciliklerinin başı, aynı zamanda yüksek tahkim mahkemeleri, hâkimler ve savcılar yüksek kuruldur. ŞİÖ üye devletler Ulusal Koordinatörleri Konseyi, ŞİÖ koordinasyon mekanizması olarak görev yapmaktadır (SCO, 2017).

Ulusal Koordinatörler Konseyi; ŞİÖ üyesi olan ülkelerin ulusal koordinatörlerinin katıldığı ve yılda en az üç kere toplanan, bir anlamda da tüm diğer organları yönlendiren organ olma özelliğini taşımaktadır (Yardımcıoğlu & Koçarlan, 2012).

Temsilcilikler Konseyi; üye olan ülkelerin işbirliği yaptığı alanlarda bulunan savunma bakanları, polis teşkilatları, adalet bakanları gibi temsilcilerin katılımıyla gerçekleştirilmektedir. Bu konsey görüşme ve anlaşmaların alt yapısını oluşturan bir organdır (Karakaş, 2016).

Bu örgütün iki kalıcı organı vardır. Biri; Pekin’de kurulan ŞİÖ Sekreterliği ve ikincisi; Taşkent’teki Bölgesel Terörle Mücadele Yapısı Yürütme Komitesidir (RATS). ŞİÖ Genel Sekreteri ve ŞİÖ RATS İcra Komitesi Direktörü, Devlet Başkanları Konseyi tarafından 3 yıllık bir süre için atanmaktadır.

Haziran 2001 ‘de kurulması kararlaştırılan RATS’ın temel amacı; devletlerarası terörizm, bölücülük, aşırıcılık vb. güvenlik sorunları ile ilgili askeri olmayan eylemleri koordine etmektir. 17 Haziran 2004’te Taşkent’te gerçekleştirilen ŞİÖ’ nün dördüncü zirvesinde RATS’ın resmi açılışı gerçekleştirilmiştir (Yuldasheva, 2016). RATS yönetme rolüne sahip olan bir komite değildir. Merkezi Taşkent’te bulunan bu komitede 30 memur görev yapmaktadır. Bunların 7’si Çinli, 7’si Rus ve 16’sı ise Orta Asyalıdır. 2005’te RATS’ın araştırma ve koordinasyon rolünün geliştirilmesine karar verilmiştir (Matveeva & Guistozi, 2008). RATS bölgeler arasında ulusal korumayı sağlamaktadır ve kanun icra organı görevindedir (Frost, 2009).

2004 yılında ŞİÖ Sekreterliği çeşitli yürütme organlarının aktif olarak koordine edilmesini sağlamak amacıyla Pekin’de açılmıştır (Matveeva & Guistozi, 2008). Pekin’ de bulunan ŞİÖ Sekreterliği, ŞİÖ’nün sürekli yürütme organıdır. ŞİÖ Genel Sekreteri, Dışişleri Bakanları Konseyi tarafından atanmakta ve Danıştay Başkanları tarafından onaylanmaktadır. ŞİÖ üyesi ülkeler arasından yalnızca üç yıllık bir dönem için atama yapılmaktadır. Genel Sekreter Yardımcıları, Ulusal Koordinatörler Konseyi tarafından atanmakta ve Dışişleri Bakanlığı Konseyi tarafından onaylanmaktadır. ŞİÖ Sekreterliği; ŞİÖ’nün faaliyetlerini kontrol etmekte ve bilgilendirici, analitik, yasal, organizasyon ve teknik destek sağlamaktadır.

Sekreterlik; örgütün gözlemci devletleri ve diyalog ortaklarıyla ŞİÖ’nün düzenleyici ve yasal dokümanlarına, örgütün faaliyetleriyle ilgili konularda devletlerle ve

uluslararası örgütlerle uygun olarak işbirliği yapmasını koordine ederek ve bu amaçla üye devletlerin izniyle anlaşmalar yapmaktadır. Sekreterlik, ŞİÖ çerçevesinde faaliyetlerini düzenleyen yasal belgeler uyarınca sivil toplum kuruluşlarıyla da çalışmaktadır. Buna ek olarak başkanlık veya parlamento seçimlerinde, referandumlarda ŞİÖ gözlemci misyonunun faaliyetini organize ve koordine etmektedir (SCO S. , 2017).

Sekreterlik basılı ve görsel medya temsilcileri için düzenli olarak kısa açıklamalar yaparak, bir haber bülteni hazırlayıp, yayımlayarak, web sitesini yönetmektedir. Üye devletlerin rızası ve bütçe sınırları dahilinde ŞİÖ ile ilgili konularda araştırma yapmak için sınırlı süreli uzmanlar görevlendirilerek, seminer ve konferanslar düzenlemektedir. Sekreterlik ilgili mevzuata uygun olarak toplantıya ev sahipliği yapan devlet ile işbirliği içinde ŞİÖ bölgelerinin toplantıları veya oturumları için örgütsel ve teknik destek sağlamaktadır.

1.1.2 Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Dış İlişkileri

ŞİÖ Uluslararası ve bölgesel kuruluşlarla işbirliği üzerine odaklanmaktadır. Dış İlişkilerde bulunduğu örgütler şunlardır: Bağımsız Devletler Topluluğu (CIS), Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN), Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (CSTO), Ekonomik İşbirliği Örgütü (ECO), Birleşmiş Milletler (UN), Asya İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (CICA), International Committee of the Red Cross (ICRC) (SCO C. , 2017).

1.2 TÜRKİYE VE ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ ÜLKELERİNE İLİŞKİN GÖSTERGELER

Makroekonomik ve sosyo-kültürel göstergeler incelendiğinde, Türkiye ve ŞİÖ ülkeleri arasında farklılıklar olduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, çalışmada söz konusu ülkelere ait makroekonomik ve sosyo-kültürel göstergeler karşılaştırmalı bir şekilde ele alınmıştır.

1.2.1 Makroekonomik Göstergeler

SSCB'nin dağılmasının ardından bağımsızlıklarını kazanan ülkeler, sosyalizmin etkisinin yitirmesiyle birlikte piyasa ekonomisine geçiş sürecini başlatmışlardır. Bu süreçte, birçok ekonomik reform içine girmiş olan ülkeler arasında Orta Asya ülkeleri gibi ülkeler de bulunmaktadır. Bu geçiş dönemi her ülkede farklı ekonomik, siyasi ve yapısal sonuçlar doğurmuştur (Pashalieva & Kahrman, 2016).

Geçiş sürecinde olan ekonomileri anlatmak amacıyla geçiş ekonomisi tanımı yapılmaktadır. Buna göre geçiş ekonomileri; piyasa ekonomisinin alternatifleri olan sosyalist ve karma ekonomilerin kendilerini piyasa ekonomisine uyarlama sürecine verilen isim olarak tanımlanmaktadır. Piyasa ekonomisi ise; faaliyetlerin tam rekabet şartları içinde serbestçe yapıldığı, ekonomik sorunların devletin ekonomiye müdahalesi ile değil, fiyat mekanizması vasıtasıyla çözüldüğü bir ekonomi olarak tanımlanmaktadır. Piyasa ekonomisi günümüzde alternatif ekonomik sistemler içerisinde en iyisi olarak kabul edilmektedir (Bakan, 2009).

Sosyalist ülkelerde ekonominin tamamına yakınının kamu kontrolünde olması, özel mülkiyete pay ayrılmaması, üretim yapan kamu kuruluşlarının tekelleştirilmesi, fiyatların devlet tarafından kontrol edilmesi, dışa kapalı ekonomik politikaların izlenmesi ve böylece diğer ekonomilerle rekabetin azalması gibi nedenlerden dolayı bu ülkeleri yeni arayışlara yani piyasa ekonomisine yönlendirmiştir (Karaca & Gökçek, 2014).

Merkezi planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçiş kavramı, esas olarak; ekonomik faaliyetlerin, fiyatlar ve piyasa işlemlerinin serbestleştirilmesi, kaynakların optimum bir biçimde kullanılması, makro ekonomik istikrar için özelleştirmeler vasıtasıyla ekonomik verimliliğin sağlanması, mülkiyet haklarının sağlanması,

hukukun üstünlüğü ilkesi ve şeffaf bir pazara giriş çıkış gibi unsurları içermektedir (Sevüktekin & Çetin, 2013).

Türkiye ve ŞİÖ'ye üye olan ülkeler de planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçiş süreci geçiren ekonomilerdendir. Bu durumun, Türkiye ve ŞİÖ ülkeleri arasındaki en önemli ortak özellik olduğu söylenebilir.

Geçiş dönemi ülkelerinde makroekonomik istikrar ve serbestleştirme, genellikle hükümetler tarafından yürütülmüştür. Piyasa ekonomisine tam olarak uyum sağlayamayan geçiş ekonomilerinde bu durum; ekonomik kriz, enflasyon ve düşük yaşam standardı gibi birçok probleme neden olmuştur (Sagbansua & Can, 2011). Planlı ekonomiden liberal ekonomiye geçiş kolay olmamış, girişimci sınıfının yokluğu ciddi bir engel oluşturmuştur. Devlet eliyle girişimcilerin oluşturulması, yeni girişimlerin oluşmasında büyük pay sahibi olmasını sağlamıştır (Taşdelen, 2011).

Ülkelerin, oluşan bu yeni döneme uyumu konusunda yaşanan sorunlar, kimlik bunalımını da beraberinde getirmiştir. Kendilerini, eski Sovyetler Birliği dönemi koşullarına göre konumlandırmış olan ülkeler, yeni dönemin şartlarına uyum sağlama konusunda da önemli sorunlar yaşamışlardır (Özdemir & Çakır, 2007). Bu süreçte, bir dizi yapısal reform uygulayan ülkeler, özellikle ilk dönemlerde makroekonomik istikrarsızlıkla karşılaşmıştır. Bunu nedeni, özellikle SSCB içinde yer alan ülkelerin Sovyetler Birliği'ne bağlı iken, kurdukları üretim ilişkilerinin değişmesi, özel sektörün yeni yeni başlaması, sermaye piyasalarının eksik olması, piyasa ekonomisinin işleyişini sağlayacak kurumların yetersiz olması, altyapı eksikliği gibi faktörler etkili olmuştur (Çelik, 2007).

Geçiş dönemi boyunca ŞİÖ ülkelerinin bazıları, şok terapi denilen hızlı ve kapsamlı ekonomik dönüşümü uygulamış, bazı ülkeler ise tedrici (aşamalı bir şekilde gerçekleştirilen) ekonomi politikaları uygulamışlardır (Karymshakov, 2009).

Türkiye için liberalleşme ve dışa açılma politikaları, 1980 ve sonrasında uygulanmaya başlamıştır. 24 Ocak 1980 İstikrar Programı ile 1930'lu yıllardan bu yana uygulanan ithal ikameci politikalar yerini serbest piyasa ekonomisi ve liberalizme bırakmıştır. 1980 sonrası dönemde, ekonomiyi bunalımdan acilen çıkarmayı hedefleyen kısa vadeli tedbirler ile birlikte gelişme ve ekonomik reform

politikaları da amaçlanmıştır (Şahin H. , 2016). Böylece, dış ticarete korumacılıktan ziyade ihracatın teşviki ve ihracatın artırılması daha öncelikli bir hal almıştır (Zengin, 2015). 1989 yılında, ulusal mali piyasaların serbestleştirilmesi adımı atılmıştır. 1990'lı yıllarda ise tamamıyla dışa açık bir makroekonomik uyum süreci geçirerek, ulusal ekonominin büyümesi de buna uygun olarak şekillenmiştir (Yeldan, 2004). Böylece, Türkiye bu politikalarla özel sektörün teşviki, dışa açılma ve rekabetçi piyasa yapısını oluşturma yönünde ilk ciddi adımlarını atmıştır (Bakan, 2009).

Rusya'nın ekonomik dönüşümü şok terapi ile gerçekleşmiş ve Rusya merkezi planlı ekonomiden piyasa ekonomisine hızlı bir şekilde, yabancı sermayeyi ülkesine çekmeyi amaç edinerek dönüşme sürecine girmiştir (Bekcan, 2012). Rusya liberalizasyon ve dışa açılma yönünde atılan reformlar sayesinde 1990'lı yılların başından itibaren, gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında, Rusya'nın temel ekonomik göstergeleri daha hızlı bir gelişim göstermiştir. 1992 yılında, planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçebilmek adına önemli ekonomik reformlar gerçekleştirmiştir (Duman & Samadov, 2003).

Çin'in ekonomik reformu 1978-1979 yılından itibaren gerçekleşmiş, ekonomide liberalleşme politikaları uygulanmaya ve bu tarihlerden itibaren piyasa ekonomisine geçiş süreci başlatılmıştır (Şimşek M. , Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) Üyeliğinin Ekonomik Etkileri ve Çin'in Geleceğine İlişkin Senaryolar, 2005). Çin 1970'lerin sonlarında başlattığı geniş çaplı reform hareketleri önemli ilerlemeler kaydederek, Çin ekonomisinin son kırk yılda düzenli olarak büyümesine olanak tanımıştır. Bu reform hareketleri sadece piyasa ekonomisine geçişi değil, aynı zamanda ekonomik yapı ve büyüme modelinde de dönüşümü ifade etmektedir (Öztürk, 2011). Birinci aşama; 1978-1984 yılları arasını kapsamakta, ikinci aşama 1984-1991 yılları arasını kapsayan planlı piyasa ekonomisi adı altında gerçekleşen reformları kapsamakta, üçüncü aşama ise; 1992'den günümüze kadar uzanan sosyalist piyasa ekonomisini kapsamaktadır (Bekcan, 2012). Doğu ülkeleri ve SSCB'nin aksine Çin'deki reform hareketleri tedrici politikalardan oluşmuştur. Bu dönüşümü en başarılı şekilde gerçekleştiren ülke Çin olmuştur ve bunun ardındaki neden sanayi sektörünü, özellikle imalat sanayisini genişleterek büyümeyi teşvik etmesidir. Çin bu reformlar sonrasında gösterdiği ekonomik büyüme performansını başarılı kırsal sanayileşmeye borçludur (Yavuz, 2006). Özellikle reform sürecinin

tarımdan başlamasının temel nedenlerinden biri, ülke istihdamının %80'lik bir kısmının tarım sektöründe istihdam edilmesidir (Tosun, 2014). Çin reform süreci sonrasında, tarıma dayalı bir ekonomiden sanayiye dayalı bir ekonomiye geçiş yapmıştır. Yabancı sermaye girişini destekleyerek, komünizm kuralları yavaş yavaş terk edilmiş ve bununla ilgili yeni yasalar çıkarılmıştır (İnançlı & Kamacı, 2010).

Kazakistan 1991 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra planlı ekonomiden liberal ekonomiye geçişte devam eden reformlar tedrici politikalar olup, özelleştirme ve fiyat liberalizasyonunun tamamlanması gibi piyasa reformlarını kararlılıkla uygulamıştır (Dikkaya & Bora, 2006). Bu nedenle, özellikle ekonomi politikaları, özel sektörün ağırlık kazandığı piyasa ekonomisine geçişi üzerine yoğunlaşmıştır (Konca, Kazakistan Ülke Raporu, 2012). Ancak, Kazakistan bu geçişle birlikte birçok siyasi, sosyal ve ekonomik sorunla da karşılaşmıştır (Gonca & Özdaşlı, 2016).

Kırgızistan 1991 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra ülke ekonomisinde, önemli kurumsal değişikliklere gitmiştir. İktisadi işletmelerin çoğunluğu özelleştirilmiştir (Aşçı, 2017). Ülkenin ekonomik istikrarını korumak amacıyla pek çok radikal reform yapılmıştır. Fakat bu dönüşüm sürecinin sosyoekonomik durumlara etkisi olmuştur. Enflasyon, özelleştirme sürecinin başarısızlıkla sonuçlanması, ortalama ücretlerin azalması gibi nedenler büyük ülkelere göçü artırmıştır (Omuralieva, 2014). Bağımsızlığını kazanmasıyla petrol ve doğal gazla olan bağılılığın artması, sanayideki yetersizlik, dış ticarete gerek coğrafi yönden gerek sistem olarak kapalı olması, Kırgızistan'ı ekonomik anlamda zor durumda bırakmıştır (Gökten, Okan, Öner, & Aypek, 2008). Ekonomik ve sosyal kalkınmada ciddi sorunlarla karşı karşıya kalan ülkeler için bütünleşme projelerinde yer almak, dış yardım, kredi ve kaynak desteği almak en karlı seçenek olarak görülmektedir (Gamarlı, 2015). Bu nedenle, ülkenin sürekli olarak dış yardımlara ihtiyacının olması ve bu yardımların karşılığında kendisine dezavantaj sağlayacak ödünler vermesi gerekmiştir (Kodaman & Birsnel, 2006). Bunun bir sonucu olarak, Kırgızistan 1992 yılında IMF ve Dünya Bankası'na üye olmuştur. Bu iki kuruluşla işbirliği oldukça kapsamlı olmuştur ve böylece yapısal ekonomik reformlar gerçekleştirilmeye başlanmıştır (Karymshakov, 2009). 1991-1994 yılları arasında para birimi Som tedavüle çıkarılmıştır. 1994-1998 yılları arasında özelleştirmeler, devletin ekonomideki rolünün azaltılması, Merkez Bankası'na daha fazla özerklik verilmesi gibi reformlar gerçekleştirilmiştir (Eren K. , 2012). Ayrıca Kırgızistan; Birleşmiş

Milletler'deki (UN) aktif üyeliği vasıtasıyla, küresel katılımını devam ettirmeyi planlamıştır (Azarkan, 2009).

1991 yılında bağımsızlığına kavuşan diğer bir devlet olan Özbekistan ise, Orta Asya ülkeleri arasında daha temkinli bir özelleştirme ve yapısal dönüşüm süreci yaşamıştır (Pashalieva & Kahrman, 2016). Bağımsızlığı ile birlikte, beklenilenin aksine serbest piyasa ekonomisinde uzak iktisat politikaları benimsemiştir (DEİK, 2012). Özbekistan, 1992 yılından itibaren reform sürecini başlatmış ve bu reform süreci 1994 yılına kadar tedrici ve kontrollü bir şekilde devam ettirilmiştir. Bu kontrollü düzenlemeler nedeniyle Özbekistan da piyasa ekonomisi sürecine uyum sağlayamamış ve özellikle dış ticaret hacmi oldukça düşük kalmıştır (Solak, 2003). 1990'lı yılların başında özellikle tarımsal üretim devlet işletmeleri ve kooperatifler tarafından gerçekleştirilirken, 1999 yılından itibaren büyük ölçekli devlet işletmeleri özelleştirilmeye başlamıştır. Tarım alanları devlet mülkiyetinde kalmaya devam etmiştir. Hala, Özbekistan'da tarımsal faaliyetler devlet tarafından yürütülmektedir (Özbekistan Ülke Raporu, 2014). Özbekistan, 2000'li yıllardan itibaren pazar ekonomisine geçiş sürecini başlatmıştır (Sönmez, 2013).

Hindistan'da 1991 yılına kadar merkezi planlı ekonomi uygulanmış, 1991 yılından itibaren piyasa ekonomisi sürecine girilmiştir. 1991 yılından sonra piyasa gücü ve uluslararası ticaret büyük bir rol oynamış ve Hindistan da küresel ekonominin içine girmiştir (Sachs, Bajpai, & Ramiah, 2002).

Pakistan ekonomik reformlar ile 1990 yılından itibaren tanışmış ve uygulamaya başlamıştır. Pakistan bu reform hareketlerini gerçekleştirdikten sonra oldukça iyi büyüme oranlarını yakalamıştır (Jelil & Ma, 2008).

Tacikistan 1991 yılında bağımsızlığını kazanan bir diğer ülkedir ancak 1992 yılında ülkede meydana gelen iç savaş ve siyasi istikrarsızlık, sanayi olmak üzere bütün ekonomide olumsuz sonuçlara neden olmuştur (Yuldashev, 2013). Ülkede, planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçiş; yasal, kurumsal ve sosyal engeller nedeniyle oldukça yavaş ilerlemiştir. İç savaş, 1997 yılında sağlanan ateşkes ile sona ermiş ve Tacikistan ekonomisi bu süre zarfında çok büyük hasar görmüştür. Ekonomisinin daha çok tarıma bağlı olması nedeniyle, ülke üretiminin % 70'i durmuş ve ulusal gelir %60 oranında gerilemiştir (Hamzayev, 2013). Bu sorunlar nedeniyle, Tacikistan ekonomik reformları uygulamakta oldukça geç kalmış ve ekonomik dönüşümü

yeterince gerçekleştirememiştir. 2007 yılından itibaren, ekonomik istikrar açısından birçok adım atılmış ve piyasa ekonomisine geçiş döneminde; özelleştirme ve anayasal reformlar sayesinde ekonomik olarak iyileşmeler görülmüştür (Sarı, 2015).

Piyasa ekonomisine geçişin en önemli noktası dış ticaretin gelişmesidir. Bu nedenle, geçiş ülkeleri liberalleşme hareketine en önce Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) üye olarak başlamışlardır. Daha önceki adı Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması (GATT) olan örgüt, 1995 yılından itibaren Dünya Ticaret Örgütü adıyla anılmaya başlamıştır.

Türkiye, Pakistan, Hindistan, 1995 yılında WTO'ya üye olmuşlardır. Orta Asya ülkeleri içinde WTO'ya en erken üye olan ülke Kırgızistan'dır ve 1998 yılında üye olmuştur. Çin 2001 yılında WTO'ya üye olurken, Rusya 2012 yılında üye olmuştur. Tacikistan WTO'ya üye olmak için oldukça fazla çaba harcamış ve 2013 yılında 159. ülke olarak katılırken, Kazakistan ise 2015 yılında WTO'ya üye olmuştur. Özbekistan henüz resmi olarak WTO üyesi değildir (WTO, Members and Observes, 2017).

WTO üyeliği, ülke kuralları ve taahhütlerin yanı sıra ülkelere birçok fırsat sunmaktadır. WTO üyesi ülkelerin diğer üye ülkelerle daha kolay ticaret yapmasını sağlamaktadır (Omuralieva, 2014). WTO üyeliği, ülkelere ihracatını artırma fırsatı vererek, eşit şartlarda dünya rekabetine katılmasını sağlamakta, ticaret yasalarının çıkarılması ile kendi yasal haklarını koruma şansına sahip olmaktadır (Gündal, 2015). WTO, özellikle az gelişmiş ülkeleri koruyan en önemli örgüttür.

Çalışmada, Türkiye ve ŞİÖ üyelerine ait makroekonomik göstergelerde ülkelerin 2000 ile 2016 yılları arasındaki verileri kullanılarak; bu ülkelerin GSYH, GSYH büyüme oranları, kişi başına düşen GSYH, enflasyon oranları, işsizlik oranları, kamu borcunun GSYH'ye oranı, cari açığın GSYH'ye oranı, ithalat, ihracat, küresel rekabet gücü sıralamaları ve küresel rekabet gücü fasıllarına göre sıralamaları incelenmektedir.

1.2.1.1 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Gayri Safi Yurtiçi Hasılları (GSYH)

Türkiye ve ŞİÖ üyelerinin GSYH'leri toplamı dünya toplamının beşte birine tekabül etmektedir. Bu bölümde ülkelerin GSYH'leri karşılaştırmalı bir şekilde ele alınacaktır.

Dünyanın 17. ve Avrupa'nın 6. büyük ekonomisi olan Türkiye, en güçlü ekonomilerin temsil edildiği G-20'nin faal üyesidir (Özbalcı, 2015). Türkiye'nin GSYH'sinde en yüksek pay %61 ile hizmetler sektörüdür. Hizmetleri %32 ile sanayi, %7 ile tarım sektörü takip etmektedir.

Rusya, büyük bir ekonomik varlığın temeli olan doğal kaynaklara ve insan gücüne sahip birkaç ülkeden biridir. Soğuk iklimi nedeniyle tarım sektörü geri planda kalırken, ülkedeki sanayi sektörü ağır sanayi yönünde gelişmiştir. Yakıt, enerji ve metalürji üretimi toplam sanayi üretiminin %35'inden fazlasını oluşturmaktadır (Keleş, 2017). Rusya'nın GSYH'si içinde en çok payı % 62.8 ile hizmetler sektörü oluştururken, %32.4 ile sanayi ikinci, %4.7 ile tarım üçüncü sıradadır.

Çin'de toplam işgücünün %37'si tarım sektöründe çalışmaktadır. Ülkede hayvancılık ve balıkçılığın önemli bir yeri bulunmaktadır. Çin ekonomisi sanayi alanında yetkinliğe ulaşmıştır. Metalürji, enerji ekipmanları, uçak yapımı, otomobil üretimi, uzay sanayi, iletişim ekipmanları gibi alanlar Çin ekonomisinin faaliyet gösterdiği başlıca alanlardır (EBSO, 2013). Çin'in GSYH'sinde en yüksek paya sahip olan sektör %51.6 ile hizmetler, %39.8 ile sanayi, %8.6 ile tarımdır.

Kazakistan'da sanayi sektörü, petrol gibi doğal kaynaklara (işlenmemiş) ve makine imalatına dayanmaktadır. Diğer sanayi dalları ise tarım makineleri, elektrik motorları, inşaat malzemeleridir. Ülkede tarımın payı gittikçe azalırken, sanayi ve hizmetler sektörünün payı ekonomi içinde hızla artmaktadır (Eren K. , 2012). Tarımın payı azalmakla birlikte; hububat, tarım sektöründe en fazla üretilen üründür. Et ve yün üretimi ise diğer üretim kollarıdır (Konca, 2012). Kazakistan'ın GSYH'sinde en çok payı bulunan sektör %61.3 ile hizmetlerdir. Bu sektörü %33.9 ile sanayi, %4.8 ile tarım izlemektedir.

Kırgızistan zayıf bir ekonomiye sahip olmakla birlikte, kendini sürekli geliştiren ve güçlendiren bir ülkedir (Omuralieva, 2014). Kırgızistan'ın ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Tarım her ne kadar organize edilmese de

Kırgızistan'daki en önemli sektördür (Pashalieva & Kahrıman, 2016). Günümüzde halen çalışan nüfusun yaklaşık %55'i tarım sektöründe istihdam edilmektedir (Omuralieva, 2014). Tarım ile birlikte altın üretimi de Kırgızistan açısından ekonominin can damarı sayılabilecek bir sektördür (Gökten, Okan, Öner, & Aypek, 2008). Kırgızistan sanayisinin en önemli alanları ise hidroelektrik, makine ve cihaz üretimi, demir olmayan metalürji, cıva, altın gibi madenlerin çıkarılması olarak sıralanabilir (Aşçı, 2017). Ayrıca tekstil, gıda işleme, mobilya çimento gibi sanayi dalları da bulunmaktadır (Eren K. , 2012). Kırgızistan'da GSYH içinde hizmetler sektörü %55.9, sanayi %29.2, tarım %14.9 paya sahiptir.

Tacikistan'da sanayiden ziyade tarım ve hayvancılık daha çok ön plandadır. Özellikle pamuk, dokuma, halıcılık, ipek ve hayvancılık oldukça önem taşımaktadır (Solak, 2003). Başlıca tarım ürünleri tahıllar ile çeşitli meyve ve sebzelerdir. Çalışan nüfusun %49'u tarım alanında istihdam edilmektedir. Tacikistan'da pamuk, alüminyum ve hidroelektrik enerjisi üretiminde yoğunlaşmış küçük ölçekli sanayiler ağırlıktadır (Hamzayev, 2013). Tacikistan'da GSYH'de en yüksek payı %47.1 ile hizmetler sektörü almakla birlikte; sanayinin %28'lik, tarımın %25'lik bir payı bulunmaktadır.

Özbekistan diğer Orta Asya cumhuriyetlerine kıyasla ekonomik olarak daha gelişmiş bir yapıya sahiptir (Eren K. , 2012). Özbekistan ekonomisinin bel kemiğini de diğer Orta Asya ülkelerinde olduğu için tarım sektörü oluşturmaktadır. İşgücünün yaklaşık %30'u tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Pamuk ülkede yetiştirilen en önemli tarımsal üründür, bununla birlikte; ipek, buğday, meyve ve sebze yetiştirilmektedir ve hayvancılık yapılmaktadır (DEİK, 2012). Ancak, Özbekistan'ın tek ürüne (pamuğa) dayalı ekonomisi ülke gelişimini engellemektedir (Saraç, 2008). Özbekistan'da %49.5 ile hizmetler sektörü GSYH'de en çok payı almakta, hizmetleri %32.9 ile sanayi, %17.6 ile tarım izlemektedir.

Hindistan ekonomisi iki farklı yapıya sahiptir. Bir tarafta, küresel rekabet gücüne sahip, bilgiye dayalı olan hizmetler sektörü, bir tarafta, çoğunlukla az eğitilmiş işgücünün çalıştığı tarım sektörü yer almaktadır. Tarım sektörü işgücünün %60'ını istihdam etmekte ancak, GSYH'nin %20'sinden azını oluşturmaktadır (Uyanık, 2011). Hindistan'da GSYH'de en çok paya sahip sektör % 53.8 ile hizmetlerdir ve hizmetleri %28.8 ile sanayi, %17.4 ile tarım takip etmektedir.

Pakistan'ın ekonomik gelişiminde, tarım sektörünün büyük payı vardır. Ülkenin GSYH'sinin %20'ye yakını tarım sektörünün oluşturduğu görülmektedir (Toprak, 2016). Çünkü Pakistan, endüstriyel tabandan ve altyapı tesislerinden yoksundur. Tekstil sektörü, GSYH'nin %8.5'ini oluştururken, 49 milyon işgücünün yaklaşık %30'unu barındırır. Pakistan'ın tekstil sektörünün bu kadar gelişmesinin nedeni, ülkede pamuğun oldukça bol bulunmasıdır (Ahmad & Kalim, 2014). Ekonominin pamuk, tekstil ve buğday üçlüsüne dayanması, ülke ekonomisini daha kırılgan bir hale getirmektedir (Yüzal, 2011). Pakistan'da %56 ile hizmetler sektörü GSYH'de en çok payı alan sektör iken, sanayi sektörü %19.4, tarım sektörü %24.6 paya sahiptir.

Orta Asya ülkeleri içinde en fakir ülke, Kırgızistan ve Tacikistan'dır. Bu durumun ortaya çıkmasının nedeni, ülkelerin tarımsal karakterinin yüksek olmasıdır (Özdemir & Çakır, 2007). Tarım sektörünün GSYH içindeki payının azalması, sanayi sektörünün payının yükselmesi ekonomik olarak büyümenin en önemli göstergelerinden biridir (Şimşek M. , 2006).

Tablo 1.1 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin GSYH'si (milyar \$)

	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Tacikistan	Özbekistan	Pakistan	Hindistan
2000	273	259	1 211	18	1.4	0.9	13	73	462
2001	200	306	1 339	22	1.5	1.1	11	72	478
2002	238	345	1 470	24	1.6	1.2	9.0	72	508
2003	311	430	1 660	30	1.9	1.6	10	83	599
2004	404	591	1 955	43	2.2	2.1	12	97	699
2005	501	764	2 285	57	2.5	2.3	14	109	808
2006	552	989	2 752	81	2.8	2.8	17	137	920
2007	675	1 299	3 552	104	3.8	3.7	22	152	1 201
2008	764	1 660	4 598	133	5.1	5.2	29	170	1 186
2009	644	1 222	5 109	115	4.7	5.0	33	168	1 323
2010	771	1 524	6 100	148	4.8	5.6	39	177	1 656
2011	832	2 031	7 572	192	6.2	6.5	45	213	1 823
2012	873	2 170	8 560	208	6.6	7.6	51	224	1 827
2013	950	2 230	9 607	236	7.3	8.5	57	231	1 856
2014	934	2 063	10 482	221	7.5	9.2	63	244	2 035
2015	859	1 365	11 064	184	6.7	7.9	66	271	2 089
2016	857	1 283	11 199	133	6.6	7.0	67	283	2 263

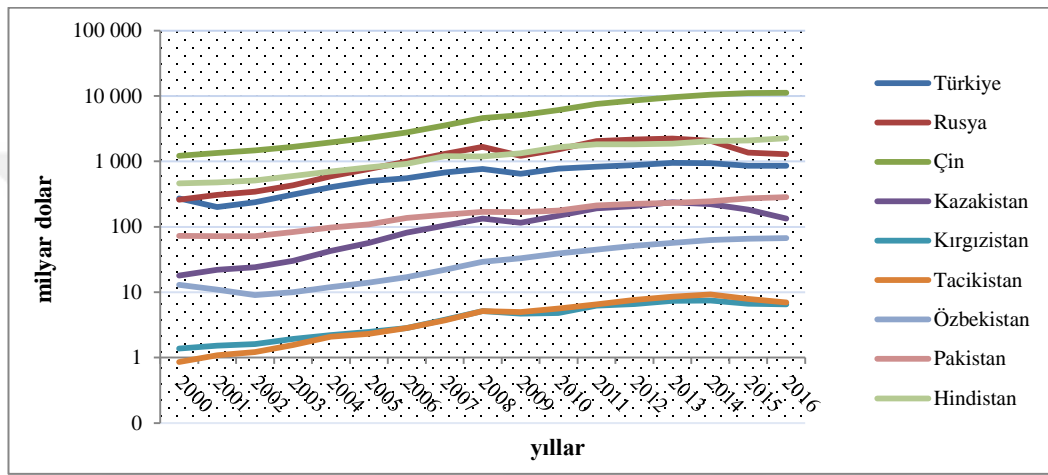
Kaynak: (The World Bank Data, 2017), (Trading Economics Indicators, 2017).

Türkiye ve ŞİÖ üyelerinin GSYH değerleri incelendiğinde (Tablo 1.1), en yüksek gelire sahip olan ülkenin yaklaşık 12 trilyon dolar ile Çin olduğu görülmektedir. Çin'in ekonomik başarısında istikrarlı siyasi yapı, yüksek tasarruf ve yatırım

oranları, ucuz işgücü; fiyat istikrarını ve kamu açıklarını kontrol eden makroekonomik politikalar, dünya ekonomik sistemine kısa bir sürede uyum sağlanması gibi birçok faktör etkili olmuştur (Deniz, 2014).

Söz konusu ülke grupları arasında milli hasılası en yüksek ülke olan Çin'i Hindistan ve Rusya takip etmektedir. Bununla birlikte, ŞİÖ üyeleri içinde en fakir ekonomiler Orta Asya ülkeleri olup, en düşük GSYH'ye sahip olan ülke Kırgızistan'dır.

Grafik 1.1 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin GSYH'si (milyar \$)

Grafik 1.1'de görüldüğü gibi 2000-2016 yılları arasında en yüksek ivmeyi yakalayan ülke Çin'dir. Özellikle 2000 yılından itibaren sürekli artan bir grafik sergileyen ülkelerin içinde en yüksek gelir artışı Çin tarafından gerçekleştirilmiştir. Çin, ucuz iş gücüne sahip olması nedeniyle elde ettiği maliyet avantajı, tasarruf oranlarının yüksek olması gibi nedenlerle uluslararası alanda en fazla doğrudan yatırım çeken ülkelerin başında gelmektedir.

Çin ekonomisinin bu derece yabancı yatırım çekmesinin nedeni; hızla büyüyen bir iç pazarın olması, maliyetlerin düşüklüğünden kaynaklanan kar marjı, WTO üyeliği itibariyle uluslararası alanda güvenilirliğinin artması ve siyasi istikrar olarak sıralanabilir (Şimşek M. , Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) Üyeliğinin Ekonomik Etkileri ve Çin'in Geleceğine İlişkin Senaryolar, 2005). Yabancı sermaye yatırımlarındaki artış Çin ekonomisine önemli bir katkı sağlamıştır (Şimşek M. , 2006).

Orta Asya ülkeleri içinde ise, en çok doğrudan yabancı yatırım çeken ülke Kazakistan'dır. Kazakistan'a yapılan yabancı yatırımlar Orta Asya'ya yapılan

yatırımların yaklaşık %70'ini oluşturmaktadır (Kunekova, 2015). Kazakistan'ı, Özbekistan ve Kırgızistan izlemektedir. Ancak, Kırgızistan'a yapılan doğrudan yabancı yatırımların hacmi, sürdürülebilir büyümeyi sağlama konusunda yeterli olmamıştır (Karymshakov, 2009). En az yabancı yatırım çeken ülke ise Tacikistan'dır (Pashalieva & Kahrman, 2016).

2016 yılında, Dünya'da en çok doğrudan yabancı yatırım yapılan ülkeler arasında Çin üçüncü olurken; Hindistan on birinci, Rusya ise on ikinci sırada yer almıştır. Doğrudan yabancı yatırımlar Çin'in GSYH'sinin %1.2'lik kısmını oluştururken, söz konusu oran Hindistan'da %2, Rusya'da %2.9'dur (UNCTAD, 2017). Çin ve Hindistan dünyada en fazla yabancı sermaye çeken ülkeler arasında yer almaktadır. Bu avantajın en önemli sebebi, sözü edilen ülkelerin bol ve ucuz emek gücüne sahip olmalarıdır (Özekicioğlu & Kılıç, 2017). Dünya'da en fazla üretim yapan 15 ülke arasında Çin birinci olurken, Hindistan beşinci, Rusya ise on üçüncü sırada yer almıştır (UNİDO, 2017).

1.2.1.2 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin GSYH Büyüme Oranları (%)

GSYH büyümesi; bir ülkenin GSYH'sinde bir önceki yıla göre meydana gelen artış, küçülme ise GSYH'sinde bir önceki yıla göre meydana gelen azalıştır.

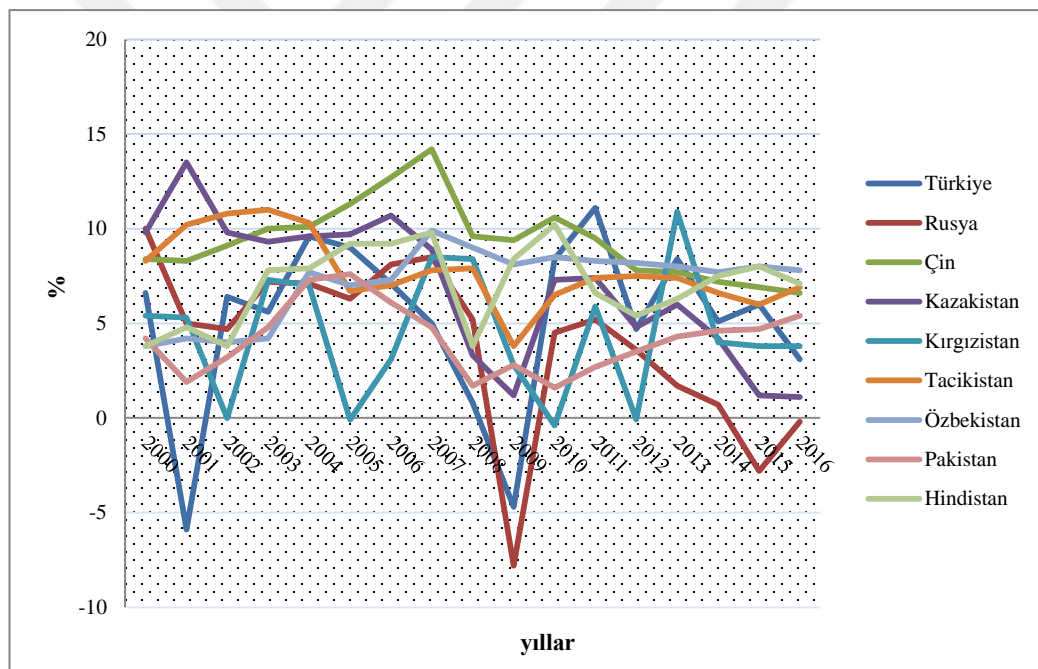
Tablo 1.2 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin GSYH Büyüme Oranları (%)

	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Tacikistan	Özbekistan	Pakistan	Hindistan
2000	6.6	10	8.4	9.8	5.4	8.3	3.8	4.2	3.8
2001	-5.9	5	8.3	13.5	5.3	10.2	4.2	1.9	4.8
2002	6.4	4.7	9.1	9.8	-0.01	10.8	4	3.2	3.8
2003	5.6	7.2	10	9.3	7.3	11	4.2	4.8	7.8
2004	9.6	7.1	10.1	9.6	7	10.3	7.7	7.3	7.9
2005	9	6.3	11.3	9.7	-0.1	6.7	7	7.6	9.2
2006	7.1	8.1	12.7	10.7	3.1	7	7.3	6.1	9.2
2007	5	8.5	14.2	8.9	8.5	7.8	9.9	4.8	9.8
2008	0.8	5.2	9.6	3.3	8.4	7.9	9	1.7	3.8
2009	-4.7	-7.8	9.4	1.2	2.8	3.8	8.1	2.8	8.4
2010	8.4	4.5	10.6	7.3	-0.4	6.5	8.5	1.6	10.2
2011	11.1	5.2	9.5	7.4	5.9	7.4	8.3	2.7	6.6
2012	4.7	3.6	7.8	4.8	-0.08	7.5	8.2	3.5	5.4
2013	8.4	1.7	7.7	6	10.9	7.4	8	4.3	6.3
2014	5.1	0.7	7.2	4.2	4	6.6	7.7	4.6	7.5
2015	6	-2.8	6.9	1.2	3.8	6	8	4.7	8
2016	3.1	-0.2	6.6	1.1	3.8	6.9	7.8	5.4	7.1

Kaynak: (The World Bank Data, 2017).

Türkiye ve ŞİÖ üyelerinin büyüme oranları incelendiğinde (Tablo 1.2), en yüksek büyüme oranlarına sahip ülkeler; Çin, Hindistan, Özbekistan ve Tacikistan'dır. Tablo 1.2'de görüleceği gibi, 2008 küresel krizinin etkisiyle, 2008 ve 2009 yıllarında, hemen hemen bütün ülkelerin büyüme hızı azalmış hatta bazı ülkelerin ekonomisi küçülmüştür. Çin, Özbekistan ve Hindistan bu krizden fazla etkilenmemiş ve yüksek büyüme oranlarını sürdürmüşlerdir. Ekonomik büyümesi; petrol ve doğal gaz ihracatına dayalı olan Rusya, Kazakistan, Özbekistan gibi ülkeler 2006-2007 yıllarında %10'a yakın bir büyüme performansı sergilemişlerdir. Özellikle, Rusya ve Kazakistan'ın son beş yılda gösterdiği düşük büyüme performansı ve hatta Rusya'nın küçülmesinde, petrol fiyatlarının düşmesi önemli bir etken olmuş, GSYH büyüme hızını oldukça azaltmış, hatta eksiye düşürmüştür.

Grafik 1.2 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin GSYH Büyüme Oranları (%)

Grafik 1.2'de görüldüğü gibi 2000-2016 yılları arasında genel olarak büyüme oranlarında dalgalı bir seyir olduğu görülmektedir. 2008 krizinin etkisi hemen hemen bütün ülkelerde hissedilip, asıl etkileri 2009 yılında görülse de, Çin ve Hindistan yüksek oranlı bir büyümeyi sürdürmeyi başarmışlardır.

Spesifik olarak; Çin, açık kapı politikasını benimseyerek stabil ve güvenli bir çevre yaratmakta ve böylece, hızlı ekonomik kalkınmayı da gerçekleştirmektedir (Te & Liu, 2010). Bütün dünyada sanayi üretimi gerçekleştiren Çin, özellikle son yıllarda,

üretim ülkesi haline gelmiştir. Bu durum, Çin'in gücünü ve etkisini daha fazla artırmasına olanak sağlamıştır (Omuralieva, 2014). Çin, dünyanın GSYH'sinin artmasında en çok katkıda bulunan ülke konumundadır (Kılıptarı, 2013). Çin'in çok hızlı ekonomik büyümesinin arkasındaki iki faktörden ilki; ağır sanayi ve altyapı gibi tasarruflarla ve yabancı yatırımlarla finanse edilen büyük ölçekli yatırımların olmasıdır. Endüstriyel üretim ve altyapı yatırımları, Çin'in GSYH büyümesinin en önemli kaynağıdır. İkincisi ise, ucuz işgücü kullanımı ve verimliliğin hızla artmasıdır (Gündal, 2015).

Hindistan, Asya bölgesinin 3. büyük ekonomisidir ve dünyanın 10 büyük ekonomisi içinde yer almaktadır (Turan, 2008). Hindistan'ın 2000'li yıllardan itibaren ekonomik büyümesi kalıcı bir hale gelmiştir. Reel büyümesi 2003 yılından itibaren hemen hemen her yıl %8 civarında gerçekleşmiştir. Hindistan ekonomisinin dayanak noktası, iç talebin çabuk toparlanan esnek bir yapıya sahip olmasıdır (Uyanık, 2011). Aynı zamanda, Hindistan düşük gelirli ülkelerle kıyaslandığında, ulusal tasarruf oranları artmaktadır ancak, çoğu Asya ekonomisinin artış oranının altında kalmaktadır. Bu artış da, daha çok hane halkı tasarruflarından oluşmaktadır (Bosworth, Collins, & Virmani, 2007).

Hindistan, son yıllarda Çin'den sonra en hızlı büyüyen ikinci ülke konumuna gelmiştir. Özellikle, son yıllarda yakalanan ekonomik büyüme, ülkelerin ilgisini Hindistan'a yönlendirmektedir (Ağır & Yıldırım, 2015). İlginç bir şekilde Hindistan'ın ekonomik büyümesi, Çin'den iki boyutta ayrılmaktadır. İlk olarak, Hindistan'ın bu kadar büyümesinin altında yatan sebep, imalat sanayisinin ya da ihracatının artması değil, çok hızlı bir şekilde genişleyen hizmetler sektörünün olmasıdır. İkinci olarak, tasarruf oranlarının artmasıyla mütevazı seviyede olan yatırım seviyelerinin, nispi olarak artması ile ilgilidir (Bosworth, Collins, & Virmani, 2007).

Pakistan'da özel yatırımlarının, özellikle geniş çapta imalat sektöründeki yatırımların yavaş büyümesi, Pakistan ekonomik büyümesini de yavaşlatmaktadır. Aynı zamanda yüksek maliyetlerin olması ve altyapının zayıf olması Pakistan'ın ekonomik büyümesini engelleyerek ülke için zararlı olmaktadır (Chaudry, 2007).

1.2.1.3 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Kişi Başına Düşen GSYH'si (\$)

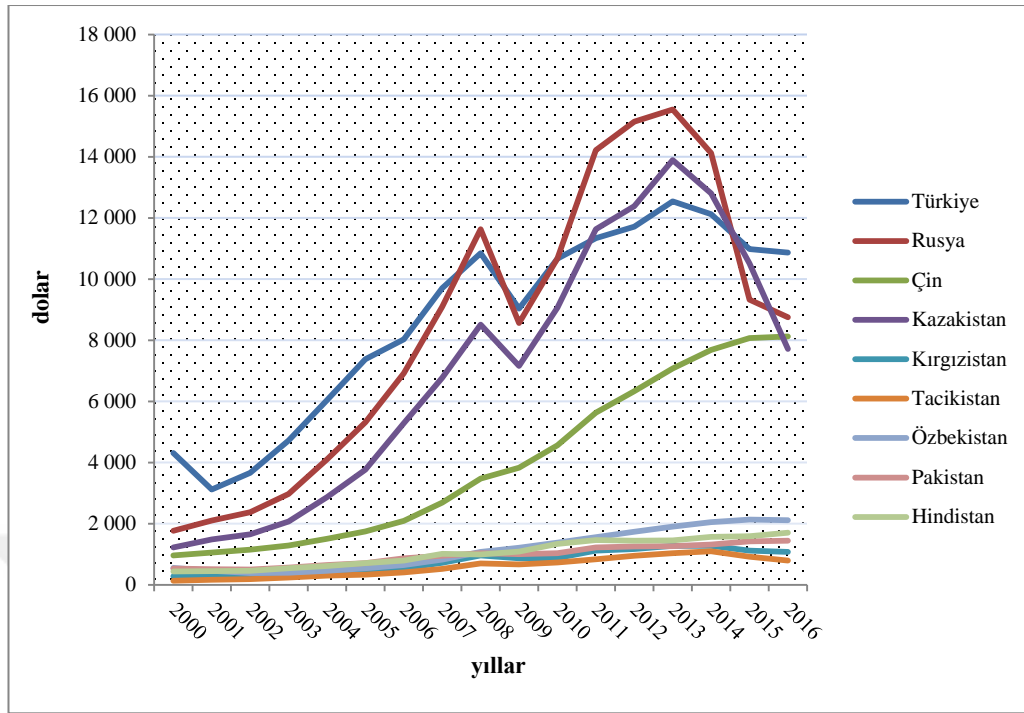
Kişi başına düşen GSYH, GSYH'nin nüfusa bölünmesiyle elde edilmektedir ve ülkelerin refah göstergesinde çok önemli bir yere sahiptir. Dünya Bankası atlas metoduna göre; kişi başına düşen geliri 1.025 \$ ve altında kalan ülkeler düşük gelirli, 1.026 \$ ile 4.035 \$ arasında kalan ülkeler alt-orta gelirli, 4.036 \$ ile 12.475 \$ arasında kalan ülkeler üst-orta gelirli, 12.476 \$ ve üstü olan ülkeler ise yüksek gelirli ülkeler grubunda yer almaktadır.

Tablo 1.3 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Kişi Başına Düşen GSYH'si (\$)

	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Tacikistan	Özbekistan	Pakistan	Hindistan
2000	4 316	1 771	959	1 229	279	138	558	533	438
2001	3 119	2 100	1 053	1 490	308	170	456	510	447
2002	3 660	2 375	1 148	1 658	321	189	383	499	466
2003	4 718	2 975	1 288	2 068	380	236	396	563	541
2004	6 040	4 102	1 508	2 874	433	309	465	649	621
2005	7 384	5 323	1 753	3 771	476	337	546	711	707
2006	8 034	6 920	2 099	5 291	543	404	654	873	792
2007	9 709	9 101	2 695	6 771	721	520	830	950	1 018
2008	10 850	11 635	3 471	8 513	966	706	1 082	1 039	991
2009	9 036	8 562	3 834	7 165	871	666	1 213	1 006	1 090
2010	10 672	10 674	4 560	9 070	880	738	1 377	1 040	1 345
2011	11 341	14 212	5 633	11 634	1 123	834	1 564	1 226	1 461
2012	11 720	15 154	6 337	12 387	1 177	954	1 740	1 261	1 446
2013	12 542	15 543	7 077	13 890	1 282	1 040	1 907	1 272	1 452
2014	12 127	14 125	7 683	12 806	1 279	1 104	2 050	1 316	1 573
2015	10 984	9 329	8 069	10 509	1 121	918	2 137	1 428	1 596
2016	10 862	8 748	8 123	7 713	1 077	795	2 110	1 443	1 709

Kaynak: (The World Bank Data, 2017).

Türkiye ve ŞİÖ üyelerinin kişi başına düşen gelirleri incelendiğinde (Tablo 1.3), en yüksek olan ülke Türkiye'dir. Türkiye'yi, Rusya ve Çin takip etmektedir. Tablo 1.3'te görüleceği gibi kişi başına düşen GSYH'si en düşük olan ülke Tacikistan'dır. Tabloya göre; Türkiye, Rusya, Çin ve Kazakistan üst-orta gelir grubunda yer alan ülkeler kapsamındadır. Kırgızistan, Özbekistan, Pakistan ve Hindistan alt-orta gelir grubunda yer alan ülkeler kapsamında iken, Tacikistan düşük gelir grubunda yer almaktadır.

Grafik 1.3 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Kişi Başına Düşen GSYH'si (\$)

Grafik 1.3'te görüldüğü gibi; ülkelerin 2000-2016 yılları arasında gittikçe artan bir performans sergilediği görülmektedir. Rusya 2014 yılına kadar 15.000 \$ civarında olan kişi başına düşen GSYH'si son iki yılda nerdeyse yarı yarıya azalarak büyük bir düşüş yaşamıştır. Çin ve Hindistan yüksek büyüme oranlarına rağmen, nüfuslarının çok fazla olması nedeniyle, kişi başına düşen gelirleri orta seviyelerde kalmıştır. Grafik 1.3'te görüleceği gibi Orta Asya ülkeleri diğer ülkelere kıyasla daha düşük bir refah düzeyine sahiptir.

1.2.1.4 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Enflasyon Oranları (%)

Enflasyon; bir ekonomide fiyatlar genel seviyesinin artması olarak tanımlanmakta ve ülkelerin reel olarak satın alma gücünü oldukça etkilemektedir. Nasıl ki fiyatların sürekli artması ekonomiyi olumsuz olarak etkilemekte ise, fiyatlar genel seviyesinin sürekli düşmesi (deflasyon) de ekonomiyi olumsuz olarak etkilemektedir.

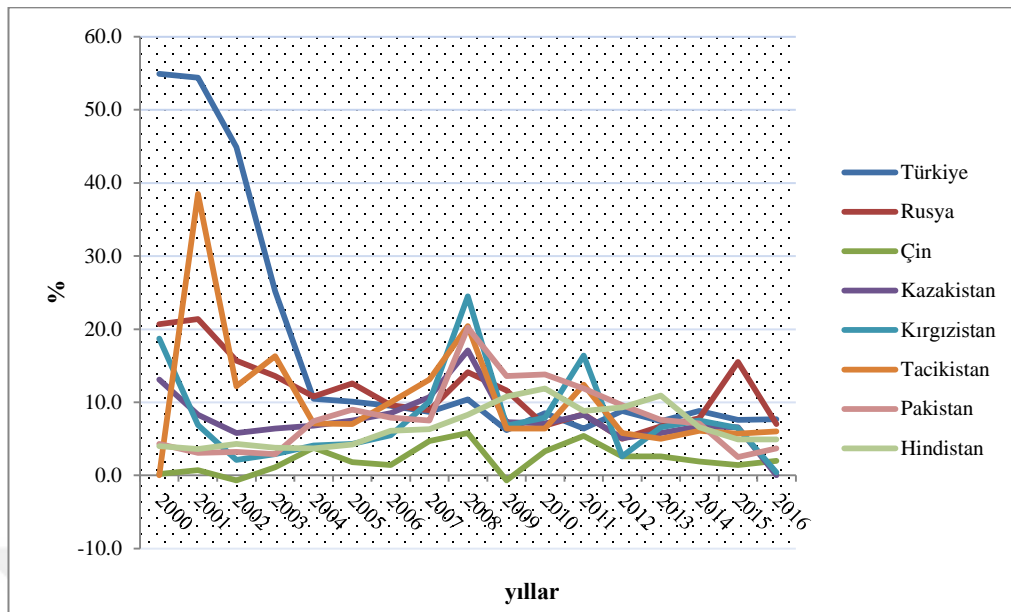
Tablo 1.4 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Enflasyon Oranları (%)

	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Tacikistan	Pakistan	Hindistan
2000	54.9	20.7	0.2	13.1	18.7	-	4.3	4.0
2001	54.4	21.4	0.7	8.3	6.9	38.5	3.1	3.6
2002	44.9	15.7	-0.7	5.8	2.1	12.2	3.2	4.3
2003	25.2	13.6	1.1	6.4	2.9	16.3	2.9	3.8
2004	10.5	10.8	3.8	6.8	4.1	7.1	7.4	3.7
2005	10.1	12.6	1.8	7.5	4.3	7.0	9.0	4.2
2006	9.5	9.6	1.4	8.5	5.5	10.0	7.9	6.1
2007	8.7	8.9	4.7	10.7	10.1	13.1	7.5	6.3
2008	10.4	14.1	5.8	17.1	24.5	20.4	20.2	8.3
2009	6.2	11.6	-0.7	7.3	6.8	6.4	13.6	10.8
2010	8.5	6.8	3.3	7.1	7.9	6.4	13.8	11.9
2011	6.4	8.4	5.4	8.3	16.4	12.4	11.9	8.8
2012	8.8	5.0	2.6	5.1	2.6	5.8	9.6	9.3
2013	7.4	6.7	2.6	5.8	6.6	5.0	7.6	10.9
2014	8.8	7.8	1.9	6.7	7.5	6.1	7.1	6.6
2015	7.6	15.5	1.4	6.6	6.5	5.7	2.5	4.9
2016	7.7	7.0	2.0	-	0.4	6.0	3.7	4.9

Kaynak: (The World Bank Data, 2017).

Not: Özbekistan'ın enflasyon verilerine ulaşılabilmesi nedeniyle, Tablo 1.4'te Özbekistan'a ait enflasyon verilerine yer verilmemiştir.

Türkiye ve ŞİÖ üyelerinin enflasyon oranları incelendiğinde (Tablo 1.4), en yüksek enflasyona sahip ülke Türkiye'dir. 2000'li yılların başında, daha önce yaşanan krizlerin de etkisiyle %50'lerin üstüne çıkan enflasyon oranı, 2006 yılından itibaren tek haneli rakamlara indirilmiştir. Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan da 2000 ile 2016 yılları arasında Türkiye ile benzer bir görüntü sergilemiştir. Tablo 1.4'ten de anlaşılacağı gibi, fiyat istikrarını sağlayan tek ülke olan Çin, fiyat istikrarı sağlama konusunda başarılıdır ve dikkat çekmektedir. Çünkü Çin, uzun yıllardır ekonomik büyümeyi sürdürülebilir kılmayı hedeflemiş ve bunu yaparken de enflasyonu makul ölçülerde tutmak Çin'in en büyük hedeflerinden biri olmuştur (Yavuz, 2006). Çin haricindeki ülkelerin fiyat istikrarını sağlama konusunda oldukça başarısız olduğu görülmektedir.

Grafik 1.4 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Enflasyon Oranları (%)

Not: Özbekistan'ın enflasyon verilerine ulaşılamaması nedeniyle, Grafik 1.4'te Özbekistan'a ait enflasyon verilerine yer verilmemiştir.

Grafik 1.4'te görüldüğü gibi Türkiye fiyat istikrarını sağlama konusunda en başarısız ülke konumundadır. Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Pakistan ve Hindistan da, Türkiye kadar olmasa da fiyat istikrarında başarısız olan ülkeler arasındadır. Özellikle, 2008 krizinin etkisiyle Çin ve Hindistan dışındaki bütün ülkelerde enflasyon oranı %10'un üstüne çıkmıştır.

1.2.1.5 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İşsizlik Oranları (%)

İşsizlik kavramı; bir ülkede çalışabilecek konumda olan ve iş arayan kişilerin iş bulamamasını tanımlamaktadır. Bir ekonomide işsizliğin artması ya da azalmasının, o ülkenin reel GSYH'si ile doğrudan bir bağlantısı bulunmaktadır. İşsizlik ile reel GSYH arasında ters yönlü bir bağlantı vardır. Bir ülkede üretilen mal ve hizmet miktarlarının artması ile işsizlik azalacak, üretilen mal ve hizmet miktarının azalması ise işsizliğin artmasına yol açacaktır (Ünsal, 2007).

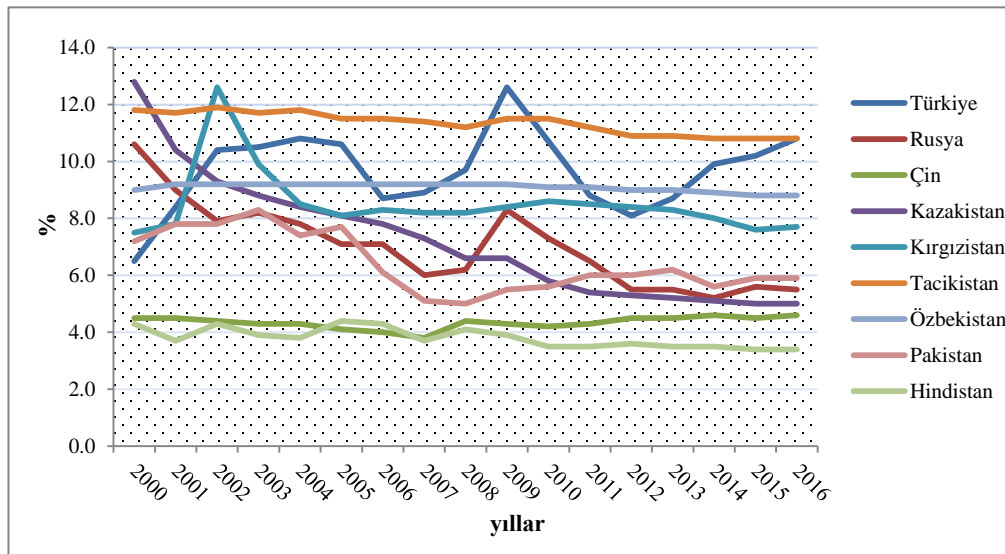
Tablo 1.5 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İşsizlik Oranları (%)

	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Tacikistan	Özbekistan	Pakistan	Hindistan
2000	6.5	10.6	4.5	12.8	7.5	11.8	9.0	7.2	4.3
2001	8.4	9.0	4.5	10.4	7.8	11.7	9.2	7.8	3.7
2002	10.4	7.9	4.4	9.3	12.6	11.9	9.2	7.8	4.3
2003	10.5	8.2	4.3	8.8	9.9	11.7	9.2	8.3	3.9
2004	10.8	7.8	4.3	8.4	8.5	11.8	9.2	7.4	3.8
2005	10.6	7.1	4.1	8.1	8.1	11.5	9.2	7.7	4.4
2006	8.7	7.1	4.0	7.8	8.3	11.5	9.2	6.1	4.3
2007	8.9	6.0	3.8	7.3	8.2	11.4	9.2	5.1	3.7
2008	9.7	6.2	4.4	6.6	8.2	11.2	9.2	5.0	4.1
2009	12.6	8.3	4.3	6.6	8.4	11.5	9.2	5.5	3.9
2010	10.7	7.3	4.2	5.8	8.6	11.5	9.1	5.6	3.5
2011	8.8	6.5	4.3	5.4	8.5	11.2	9.1	6.0	3.5
2012	8.1	5.5	4.5	5.3	8.4	10.9	9.0	6.0	3.6
2013	8.7	5.5	4.5	5.2	8.3	10.9	9.0	6.2	3.5
2014	9.9	5.2	4.6	5.1	8.0	10.8	8.9	5.6	3.5
2015	10.2	5.6	4.5	5.0	7.6	10.8	8.8	5.9	3.4
2016	10.8	5.5	4.6	5.0	7.7	10.8	8.8	5.9	3.4

Kaynak: (The World Bank Data, 2017).

Türkiye ve ŞİÖ üyelerinin işsizlik oranları incelendiğinde (Tablo 1.5), en yüksek işsizlik oranına sahip olan ülkeler %10.8 ile Türkiye ve Tacikistan'dır. İşsizliğin en düşük olduğu ülkeler ise Hindistan ve Çin'dir. Son yıllarda büyüme oranı en yüksek iki ekonomide işsizlik oranının nispi olarak düşük olması, bu iki ekonominin sadece nominal olarak değil, aynı zamanda reel olarak da büyüdüğünün bir göstergesidir.

Grafik 1.5'te Tacikistan ve Türkiye'nin işsizlik oranları açıkça görülmektedir. Türkiye'nin GSYH'si Tacikistan'ın yaklaşık 122 katı olmasına rağmen Tacikistan ile işsizlik oranları aynıdır. Bu durum da, Türkiye'nin aslında gelirini nominal olarak artırmasına rağmen, reel anlamda artıramadığının en somut göstergesidir.

Grafik 1.5 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İşsizlik Oranları (%)

1.2.1.6 Türkiye ve ŞİÖ Ülkelerinin Cari Açık Oranları (% GSYH)

Yüksek oranlı ve sürdürülebilir büyüme ancak sermaye birikiminin sağlanması ile gerçekleştirilebilir. Sermaye biriminin kaynağı ise yüksek oranlı ve verimli yatırımlardır. Bir ülkede tasarruf oranları düşük bir düzeyde ise, özellikle yatırım projelerinin finansmanı ve büyümenin sürdürülmesi için bu yatırımların dış kaynaklar ile finanse edilmesi gerekir. Bu nedenle, dış kaynağın fazla kullanımı, kendini cari açık olarak göstermektedir (Şahin H. , 2016).

Cari açıklar özellikle gelişmekte olan ülkelerde, gelişmiş ülkelere oranla ağırlığını daha fazla hissettirmektedir. Gelişmiş ülkelerde dış borçlanmanın aşırı boyutlarda olmamasından dolayı, özellikle dış borç ödemeleri, bütçe üzerinde fazla bir yük oluşturmamaktadır. Ancak, gelişmekte olan ülkelerde daha çok meydana gelen cari açıklar ülkelerin bütçeleri üzerinde büyük bir etki oluşturmaktadır. Böylece, cari açık, gelişmekte olan ülkelerin makroekonomik dengeleri üzerinde de olumsuz etki yapmaktadır (Demir & Sever, 2009).

Cari açık, kendini bir kırılma göstergesi olarak belli etmektedir. Çünkü birçok faktöre bağlı olan sermaye akımlarının, herhangi olası bir durumda yavaşlaması ya da durması, cari açığın finansmanını güçleştirmektedir. Şüphesiz ki, yüksek cari açık oranı, kırılma artıran bir unsurdur (Karakurt, Şentürk, & Ela, 2015).

Tablo 1.6 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Cari Açık Oranları (%GSYH)

	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Tacikistan	Özbekistan	Pakistan	Hindistan
2000	-3.7	18	1.7	3	-5.5	-1.6	1.79	-0.3	-0.5
2001	2	11.1	1.3	-5.4	-1.2	-4.9	-0.98	0.5	0.6
2002	-0.3	8.4	2.4	-4.2	-1.8	-1.2	1.2	3.9	1.2
2003	-2.5	8.2	2.8	-0.9	-2.1	-0.3	5.8	4.9	2.2
2004	-3.7	10.1	3.6	0.8	1.3	-2.8	7.1	1.8	-0.3
2005	-4.2	11.1	7.1	-1.8	-1.5	-0.8	7.6	-1.4	-1.1
2006	-5.7	9.5	8.5	-2.4	-10	-0.8	9.1	-3.9	-1
2007	-5.5	5.9	10.1	-8	-5.9	-13.3	7.3	-4.8	-1.2
2008	-5.1	6.2	9.3	4.6	-13.8	0.9	8.6	-8.5	-2.2
2009	-1.8	4.1	4.9	-3.5	-4	-3.6	2.6	-5.7	-2.8
2010	-5.8	4.7	4	0.9	-6.6	-9.6	6.6	-2.3	-2.8
2011	-8.9	5.5	1.9	5.4	-10	-7.3	5.7	0.1	-4.2
2012	-5.5	3.5	2.6	0.5	-15.8	-9.2	1.1	-2.1	-4.8
2013	-6.7	1.6	2	0.5	-14.1	-7.8	2.8	-1.1	-1.7
2014	-4.7	3.1	2.1	2.2	-17.2	-2.8	1.6	-1.3	-1.3
2015	-3.7	5.1	2.7	-3.2	-16.2	-6	-0.5	-1	-1
2016	-3.8	1.8	1.8	-6	-9.6	-3.8	1.3	-1.7	-0.7

Kaynak: (Trading Economics Indicators, 2017).

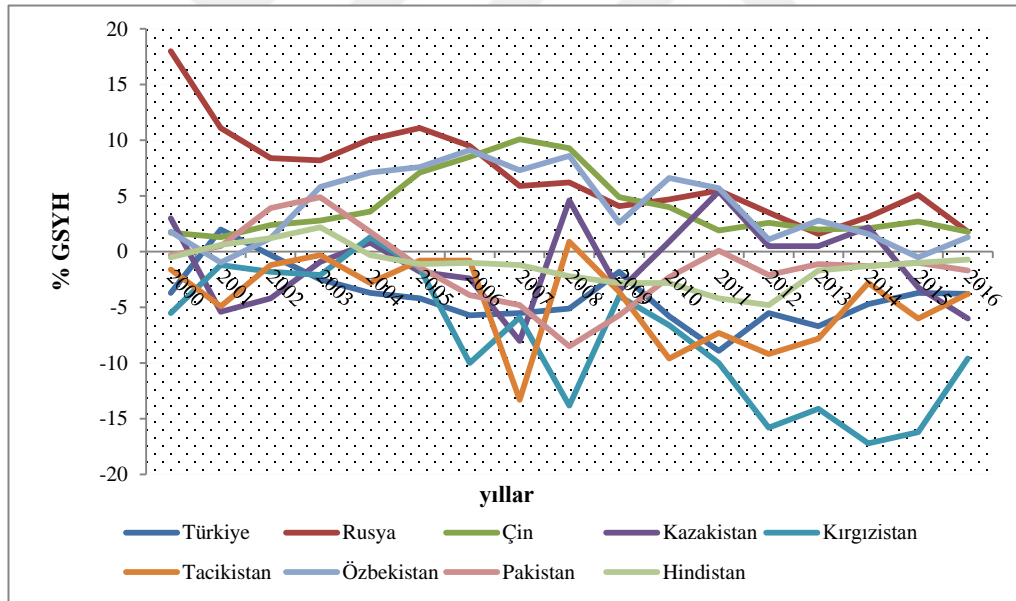
Türkiye ve ŞİÖ üyelerinin cari açık oranları incelendiğinde (Tablo 1.6), Rusya ve Çin'in, 2000 ile 2016 yılları arasında sürekli olarak cari fazla verdiği görülmektedir. Özbekistan'ın ise 2001 ve 2015 yıllarında cari açığı olsa da, diğer yıllarda cari fazlası olduğu görülmektedir. En fazla cari açık veren ülke ise %-9.6 ile Kırgızistan'dır. Kırgızistan'ı %-3.8 ile Türkiye ve Tacikistan takip etmektedir. Türkiye ve Tacikistan'ın 2000 ile 2016 yılları arasında neredeyse her yıl cari açık verdiği görülmektedir. Hindistan'da ise hızlı ekonomik büyümeye paralel olarak dış borçlarının artması nedeniyle cari işlemler açığının ortaya çıktığı görülmektedir (Ağır & Yıldırım, 2015). Bununla birlikte, Pakistan'da özellikle 2008 yılında cari açık hükümetin hedefi olan GSYH'nin %4'ü oranını aşmıştır (Yüzal, 2011).

Türkiye'de cari açığının krizlerden önemli derecede etkilenerek 2001 ve 2009 yıllarında azalması çarpıcı bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. 2001 yılında cari dengenin fazla vermesi, 2009 yılında da cari açığın azalması; ihracat artışı nedeniyle değil, ithalat azalması nedeniyle olmuştur (Güller, 2012).

Yüksek oranda enerji ithalatı, Türkiye'nin cari açığının daha da artarak ciddi boyutlara ulaşmasına neden olmuştur. Türkiye'nin 2000'li yıllardan itibaren en fazla dış ticaret açığı verdiği ülke Rusya'dır. Enerji tüketiminin her geçen gün artmasıyla birlikte verilen açıklar daha da artmaktadır (Zengin, 2015).

Türkiye'nin ciddi bir enerji ithalatçısı olması ve döviz çıkışlarının cari işlemler dengesine olumsuz yansımaları gibi nedenler bu durumun önemini artırmaktadır. Çünkü Türkiye, kullandığı enerjinin sadece %25'lik bir kısmını üretip geri kalanını ithal etmektedir. Makroekonomik açıdan da Türkiye ekonomisinde enerjinin rolü gittikçe artmaktadır. Özellikle, ekonomik büyümenin fazla olduğu dönemlerde cari açık sorunu da artmaktadır. Sanayideki artış ve büyüme enerji tüketimini de beraberinde getirmekte ve cari açık sürdürülemez bir boyuta ulaşmaktadır. Böylece, ihracattaki artışa paralel olarak ithalat da artmaktadır (Soydal, Mızrak, & Çetinkaya, 2012).

Grafik 1.6 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Cari Açık Oranları (%GSYH)

Grafik 1.6'da görüldüğü gibi özellikle 2000'li yıllarında başlarında Rusya'nın cari fazlasının çok yüksek olduğu görülmektedir. 2006 yılından itibaren bu oran %10'un altına düşse de Rusya hala cari fazla vermeye devam etmektedir. Çin ve Rusya dışında hemen bütün ülkelerin 2008 ve 2009 yıllarında açık verdiği görülmektedir. Ekonomik krize rağmen Çin, Rusya ve Özbekistan cari fazla vermiştir. Bu durum da, sözü edilen ülkelerin krizden çok fazla etkilenmediğinin bir göstergesidir.

1.2.1.7 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Kamu Borcu (%GSYH)

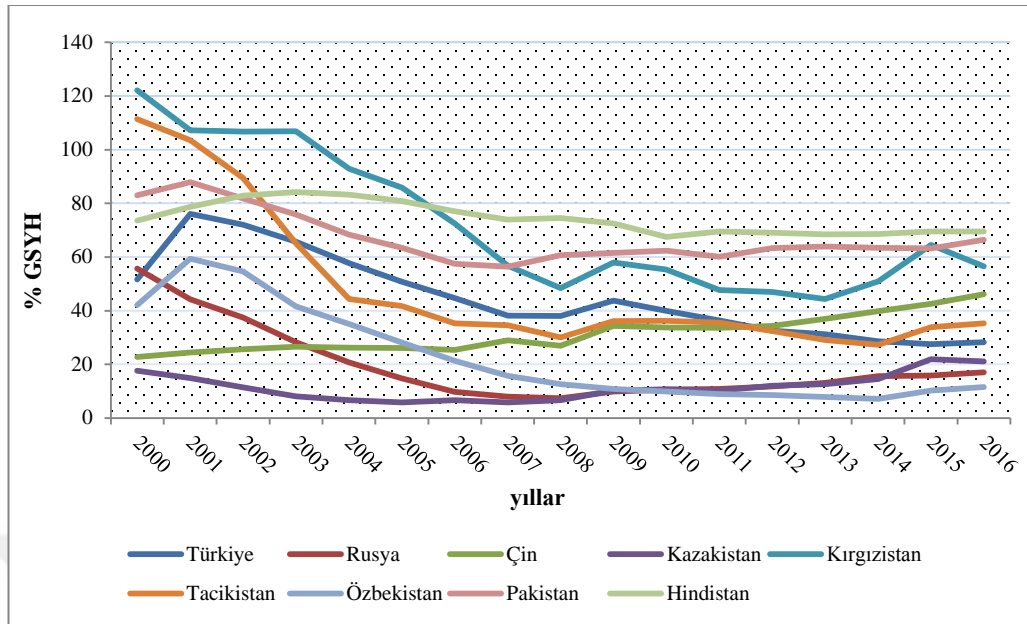
Ülkelerin 2000 ile 2016 yılları arasında kamu borçlarının GSYH içindeki payı; Tablo 1.7'de gösterilmektedir.

Tablo 1.7 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Kamu Borcu (%GSYH)

	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Tacikistan	Özbekistan	Pakistan	Hindistan
2000	51.6	55.7	22.8	17.6	122.2	111.4	42.13	83	73.6
2001	76.1	44.3	24.4	14.9	107.3	103.6	59.38	87.9	78.7
2002	72.1	37.5	25.7	11.4	106.8	89.5	54.6	81.8	82.9
2003	65.7	28.3	26.6	8.1	106.9	65.1	41.6	75.9	84.2
2004	57.7	20.8	26.2	6.7	92.9	44.4	35.1	68.3	83.3
2005	50.8	14.8	26.1	5.9	85.9	41.8	28.1	63.5	80.9
2006	44.7	9.8	25.4	6.7	72.5	35.3	21.3	57.5	77.1
2007	38.2	8	29	5.9	56.8	34.6	15.7	56.4	74
2008	38.1	7.4	27	6.7	48.4	30	12.7	60.7	74.5
2009	43.8	9.9	34.3	10.2	58	36.2	10.9	61.6	72.5
2010	40	10.6	33.7	10.7	55.4	36.3	9.9	62.4	67.5
2011	36.4	10.9	33.6	10.2	47.7	35.5	9	60.1	69.6
2012	32.6	11.8	34.3	12.1	47	32.4	8.6	63.3	69.1
2013	31.3	13.1	37	12.6	44.4	29.1	7.9	63.9	68.5
2014	28.6	15.6	39.9	14.5	50.9	27.3	7.1	63.5	68.6
2015	27.5	15.9	42.6	21.9	64.5	33.9	10.3	63.2	69.6
2016	28.3	17	46.2	21.1	56.6	35.3	11.6	66.5	69.5

Kaynak: (Trading Economics Indicators, 2017).

Türkiye ve ŞİÖ üyelerinin kamu borcu incelendiğinde (Tablo 1.7), kamu borcunun GSYH içinde payı en yüksek olan ülke %69.5 ile Hindistan'dır. Hindistan'ı, %66.5 ile Pakistan takip etmektedir. GSYH içinde kamu borcu en az olan ülke %11.6 ile Özbekistan'dır. Özbekistan'ı %17 ile Rusya takip etmektedir. Diğer ülkeler ile kıyaslandığında, Özbekistan'ın kamu borcunun nispeten daha az olmasının sebebi planlı ekonomiden çok fazla uzaklaşmadan izlenen politikalarıdır. Devletin ağırlığının hala önemli derecede hissedilmesi, kamu borcunun GSYH içindeki payını oldukça daraltmaktadır.

Grafik 1.7 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Kamu Borcu (%GSYH)

Grafik 1.7’de görüldüğü gibi; 2000’li yılların başında Kırgızistan ve Tacikistan’ın kamu borcu GSYH içinde % 120’nin üstünde seyretmiştir. Kırgızistan ve Tacikistan gibi ülkeler kamu borç stoku riskli olan ülkeler olarak nitelendirilmiştir (Taşar & Çevik, 2010). Ayrıca Kırgızistan, Dünya Bankası ve IMF tarafından “en borçlu fakir ülkeler” sınıflandırması içinde gösterilmektedir. Kırgızistan’ın toplam dış borçları uzun vadeli olup, devlet borcu ağırlıktadır (Egeli & Egeli, 2008).

1.2.1.8 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Dış Ticareti

2016 yılında küresel ihracat 16 trilyon dolar olarak hesaplanmış ve 2015 yılına göre %3 oranında azalmıştır. Bu bağlamda, 2016 yılındaki küresel ihracat rakamları 2008 yılı finansal krizi sırasındaki seviyelere gerilemiştir. Çin, 2.1 trilyon dolar ile dünya ihracatında birinci iken, Amerika 1.5 trilyon dolar ile ikinci, Almanya 1.3 trilyon dolar ile üçüncü sırada yer almaktadır. Çin, Amerika ve Almanya küresel ihracatın yaklaşık %30’unu oluştururken, aynı ülkeler, küresel ithalatın %6’sını oluşturmaktadır (UNCTAD, 2017). Çin dünya ithalatında Amerika’dan sonra ikinci sırayı alırken, ihracatta ise birinci sıradadır. Çin, dünyanın en büyük imalat malları ihracatçısı konumunda yer almaktadır (UNIDO, 2017). Türkiye ve ŞİÖ ülkelerinin 2016 yılında dünya toplam ihracat payı %17.83 olup, ithalat payı %14.85’dir.

Tablo 1.8 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Dünya İthalat ve İhracatı İçindeki Payı (milyon \$, 2016)

	İthalat	İhracat	Dünya İhracatı	Dünya İthalatı	Dünya İhracatı İçindeki Payı (%)	Dünya İthalatı İçindeki Payı (%)
Türkiye	198 618	142 529	14 771 903	15 650 066	0.89	1.22
Rusya	182 257	285 491	14 771 903	15 650 066	1.77	1.18
Çin	1 587 920	2 097 637	14 771 903	15 650 066	13.15	9.78
Kazakistan	25 174	36 775	14 771 903	15 650 066	0.23	0.16
Kırgızistan	3 844	1 423	14 771 903	15 650 066	0.01	0.01
Pakistan	46 797	20 355	14 771 903	15 650 066	0.13	0.29
Hindistan	356 704	260 326	14 771 903	15 650 066	1.65	2.21

Kaynak: (WTO, World Trade Organization, 2017)

ŞİÖ ülkelerinden dünya ihracatındaki payı en yüksek olan ülke %13.15 ile Çin'dir. Çin, aynı zamanda %9.78 ithalat payıyla ŞİÖ ülkeleri arasında yine lider durumundadır. Diğer bir ifadeyle, Çin, yüksek dış ticaret hacmiyle ŞİÖ'nün lokomotif konumundadır. Tablo 1.8'e göre, Çin'den sonra, Rusya ve Hindistan'ın dünya ihracat ve ithalat paylarının nispi yüksekliği göze çarpmaktadır.

Tablo 1.9 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İhracatı (milyar \$)

	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Tacikistan	Özbekistan	Pakistan	Hindistan
2000	53	114	257	10	0.57	0.84	3	9	60
2001	53	113	279	10	0.56	0.73	3	10	60
2002	58	121	338	11	0.63	0.79	2	11	73
2003	69	151	461	14	0.74	0.98	3	13	90
2004	92	203	621	22	0.94	1.00	4	15	126
2005	105	268	788	30	0.94	0.60	5	17	160
2006	119	333	1 023	41	1.00	0.65	6	19	199
2007	143	392	1 277	51	2.00	0.76	8	20	252
2008	174	520	1 473	76	2.00	0.86	12	21	288
2009	145	341	1 245	48	2.00	0.75	11	20	272
2010	157	445	1 602	65	2.00	0.86	12	23	374
2011	185	573	2 006	89	3.00	1.00	14	29	447
2012	206	594	2 175	91	2.00	1.00	14	27	448
2013	211	592	2 354	91	3.00	1.00	15	30	472
2014	221	558	2 524	87	2.00	0.83	14	29	468
2015	200	391	2 431	52	2.00	0.82	13	28	416
2016	189	329	2 200	43	2.00	-	12	25	434

Kaynak: (The World Bank Data, 2017).

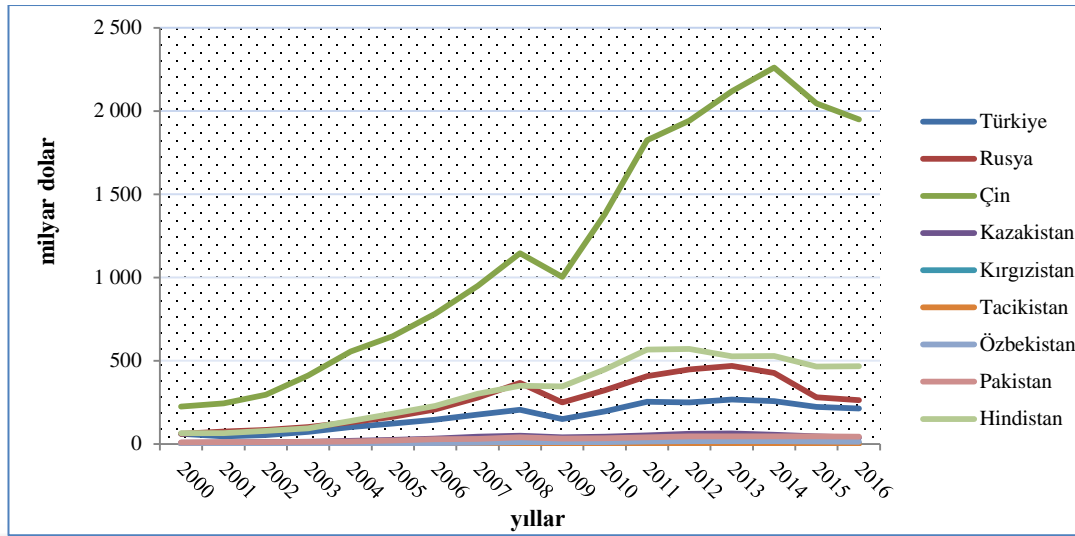
Türkiye ve ŞİÖ üyelerinin ihracatı incelendiğinde (Tablo 1.9), en yüksek ihracat rakamlarına sahip olan ülke Çin'dir. İkinci Hindistan, üçüncü ise Rusya'dır. En

düşük ihracat rakamlarına sahip olan ülke ise; Tacikistan ve Kırgızistan'dır. Bütün ülkeler 2008 krizinin etkisini 2009 yılında hissetmiş, 2009 yılında bütün ülkelerin ihracatı düşüşe geçmiştir.

Dünya Ekonomik Forumu'na göre; 2016 yılında en çok ihracat yapılan 20 ürün içinde, rafine petrol ikinci, altın yedinci, ham petrol sekizinci, petrol gazı on ikinci sırada yer almıştır. Çoğu Asya ülkesinde de en önemli ihracat kalemini petrol, doğal gaz gibi kaynaklar ile madenler oluşturmaktadır. Yakıt ihracatının 2016 yılında yaklaşık %20 oranında azalması bu ülkelerin hem ihracatının hem de GSYH'sinin azalmasına neden olmuştur (UNCTAD, 2017).

Dünyadaki, toplam enerji üretiminde Çin birinci, Rusya üçüncü, Hindistan ise beşinci sırada yer almaktadır. Dünyadaki doğal gaz üretimine bakıldığında; Rusya ikinci sırada yer alırken, Çin altıncı, Özbekistan on dördüncü, Kazakistan ise yirmi birincidir. Ham petrol üretiminde Rusya, Amerika ve Suudi Arabistan'dan sonra üçüncü sırada yer alırken, Çin beşinci, Kazakistan on altıncı, Hindistan yirmi ikincidir. Kömür üretiminde, Çin dünyanın en çok kömür rezervine sahip ülke konumundadır ve dünya kömür üretiminin %48'ini oluşturmaktadır. Hindistan dördüncü, Rusya altıncı, Kazakistan onuncu sırada yer almaktadır. Dünya elektrik üretiminde de %24'lük payı ile Çin birinci, Hindistan üçüncü, Rusya dördüncü, Türkiye ise on yedinci sırada yer almaktadır (IEA, 2017).

ŞİÖ ülkelerinin, 2016 yılında petrol üretimine bakıldığında; Rusya'nın 554.3 milyon ton, Çin'in 199.7 milyon ton, Kazakistan'ın 79.3 milyon ton, Hindistan'ın 40.2 milyon ton, Özbekistan'ın 2.6 milyon ton olduğu görülmektedir. Bu ülkelerin, 2016 yılındaki doğal gaz üretimi; Rusya'nın 32.3 trilyon m³, Çin'in 5.4 trilyon m³, Hindistan'ın 1.2 trilyon m³, Özbekistan'ın 1.1 trilyon m³, Kazakistan'ın 1 trilyon m³ ve Pakistan'ın 0.5 trilyon m³'tür. Ayrıca, bu ülkelerin 2016 yılı kömür rezervleri; Çin'in 244.010 ton, Rusya'nın 160.334 ton, Hindistan'ın 94.769 ton, Kazakistan'ın 25.605 ton, Pakistan'ın 3.064 ton, Özbekistan'ın ise 1.375 tondur. Türkiye'de ise 1.187 ton kömür rezervi bulunmaktadır (BP, 2017).

Grafik 1.9 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İhracatı (milyar \$)

Grafik 1.9’da görüldüğü gibi 2000-2016 süresince en yüksek ihracat rakamlarına sahip ülke Çin’dir. Çin’i Hindistan ve Rusya takip etmektedir. 2000 yılından itibaren Çin’in ihracat rakamlarında önemli derecede artışlar yaşanmış ve 2000 ile 2016 yılları arasında Çin’in ihracatı yaklaşık 5.5 kat büyümüştür.

Özellikle Çin, nispi düşük emek maliyeti ile uluslararası ihracatta rekabet avantajı sağlamıştır (Çakmak, 2008). Enerji, kira gibi maliyetlerin de Çin’de ucuz olması ve döviz kuru politikaları ihracatını artıran en önemli unsurlardandır (Tosun, 2014). Çin 1994 yılında devalüasyona başvurmuş, yapılan devalüasyon Çin’in rekabet gücünü, ihracattaki ve dış ticaretteki payı artırmıştır (İnançlı & Kamacı, 2010). Ayrıca, Çin ileri teknoloji içeren sanayi mallarının ithalat ve ihracatına ağırlık vermiş ve bu sanayilerin gelişmesini desteklemiştir (Yalçın, 2007).

2017 yılı itibariyle Çin’in dünya ihracatı içindeki payı %13.15’tir. Çin’in ihracatının %94’ünü imalat ürünleri, %3.2’sini tarım ürünleri, %2.4’ünü maden ve yakıt ihracatı oluşturmaktadır. Çin’in en fazla ihracat yaptığı ülkelerin başında %18.3’lük payıyla ABD gelmektedir. Bununla birlikte, AB %16.1, Hong Kong %13.8, Japonya %6.1, Kore %4.5 ve diğer ülkeler %41.2 paya sahiptir (World Trade Organization, 2017).

Rusya için enerji üretimi ve ihracatı çok önemlidir. Özellikle, dünya doğal gaz rezervlerinin yaklaşık %40’ı Rusya’da bulunmaktadır. Keza, Rusya’nın ihracatında; petrol, doğal gaz, kömür ilk sıralarda gelmektedir (Duman & Samadov, 2003). Rusya’nın toplam ihracatının dünya ihracatındaki payı %1.77’dir. Yakıt ve maden

Rusya'nın toplam ihracatında %67.4'lük bir paya sahiptir. İmalat ürünlerinin %22.3, tarım ürünleri %8, diğer ürünlerin %2.3 payı bulunmaktadır. Rusya'nın ihracat ortakları; AB, Çin, Belarus, Türkiye ve Kore'dir (World Trade Organization, 2017).

Hindistan'ın toplam ihracatının dünya ihracatı içindeki payı %1.65'tir. Hindistan'ın ihracatının %68.4'ünü imalat ürünleri, %15.7'sini yakıt ve maden ürünleri, %13.2'sini tarım ürünleri oluşturmaktadır. Hindistan'ın en önemli ihracat ortakları AB, ABD, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Hong Kong ve Çin'dir (World Trade Organization, 2017).

Türkiye'nin toplam ihracatı dünya ihracatı içinde %0.89 paya sahiptir. Türkiye'nin en fazla ihracat gerçekleştirdiği ürünlerin başında %74.5'lik pay ile imalat malları gelmektedir. Toplam ihracat içinde tarım ürünlerinin %11.9, yakıt ve maden ihracatının ise %6.7 payı vardır (World Trade Organization, 2017). Türkiye'nin bölgelere göre ihracatı dikkate alındığında, en önemli ihracat ortakları AB ülkeleridir. Bu ülkelerden sonra, Türkiye'nin diğer önemli ortakları yakın ve orta doğu ülkeleridir. Türkiye'nin ihracatının yaklaşık %48'i Avrupa Birliği (AB) ülkelerine gerçekleşmektedir (Erkan, Türkiye'nin İhracatında Uzmanlaşma ve Rekabet Edebilirlik Düzeyi: Avrupa Birliği Piyasası-Küresel Piyasalar Karşılaştırmalı Analizi, 2017). Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı beş ülke; Almanya, İngiltere, Irak, İtalya ve ABD'dir. ŞİÖ ülkeleri arasında en fazla ihracat yaptığı ülke ise Çin'dir (TÜİK, Ülkelere Göre Yıllık İhracat, 2017). Türkiye'nin ŞİÖ ülkeleri ile ihracatına bakıldığında, Çin ve Rusya'nın en önemli ortakları olduğu görülmektedir. Türkiye'nin en az ihracat yaptığı ŞİÖ ülkesi ise Tacikistan'dır (Karakaş, 2016). Türkiye bu ülkelere genellikle ara ve tüketim malı ihraç etmektedir (Eren K. , 2012).

Kazakistan, Rusya'dan sonra ikinci büyük petrol ve doğal gaz üreticisidir ve ihracatının büyük çoğunluğunu bu ürünler oluşturur. Ayrıca, Özbekistan da doğal gaz üretiminde önemli bir yere sahiptir. Özbekistan özellikle toprak ve su bakımından zengindir. Kırgızistan'ın da en önde gelen ihracat kalemleri içinde altın yer almaktadır (Çelik, 2007). Tacikistan'da ise dünya uranyum yataklarının yaklaşık %14'ü yer almakta, bu da yaklaşık 450.000 ton uranyumun bulunması anlamına gelmektedir. Ayrıca, Tacikistan hidroelektrik açısından ise dünyada sekizinci sırada yer almaktadır (Hamzayev, 2013). Türki devletlerin en önemli ihracat ortağı ise Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ve AB'dir.

Kazakistan 100 yılı aşkın süredir petrol üretimi yapmakta ve ülkenin yıllık toplam ihracatının yaklaşık %80'ini hidrokarbon kaynakları oluşturmaktadır. Zira petrol ihracatı Kazakistan ekonomisi için çok büyük bir önem taşımaktadır (Gonca & Özdaşlı, 2016). Kazakistan'ın ihracatının %50'lik bir kısmı AB ülkelerine yapılmaktadır. Kazakistan'ın diğer ihracat ortakları ise Çin, Rusya, İsviçre ve Özbekistan'dır (World Trade Organization, 2017). Özellikle, Kazakistan petrol ve doğal gazının %70'ini Rusya'ya satmaktadır (Mustanov, 2005). Kırgızistan'da altın ihracatından sonra en önemli ihracat kalemi tekstildir (Pashalieva & Kahrıman, 2016). Pamuk, yün, giysiler, et, cıva, uranyum, elektrik gibi ürünler Kırgızistan'ın diğer ihraç ürünleridir (Aşçı, 2017). Kırgızistan'ın en önemli ihracat partneri ise, %45.5'lik ihracat payıyla İsviçre'dir. İsviçre'yi, Kazakistan, Rusya, Özbekistan ve Türkiye takip etmektedir (World Trade Organization, 2017).

Özbekistan; birçok ham maddenin ihracında dünyada ilk sıralarda yer almaktadır (Sönmez, 2013). Pamuk, doğal gaz, metaller ve kimyasal ürünler Özbekistan'ın başlıca ihraç kalemleri arasında yer almaktadır (Solak, 2003). Özbekistan dünyada gaz üretiminde önemli bir yere sahip olmasına rağmen gaz ihraç ettiği ülkelerin tamamı eski Sovyetler Birliği üyesi olan komşu ülkelerdir (Aynural & Kesici, 2010). Özbekistan'ın ana ortakları Rusya, Ukrayna, İtalya, Güney Kore, Tacikistan'dır. Tacikistan'ın ihraç ettiği en önemli ürünler ise alüminyum, pamuk ve elektrik enerjisidir. Tacikistan'ın en önemli ticaret ortakları ise Hollanda, Türkiye, İsviçre, Letonya, İran ve BDT ülkeleridir (Yuldashev, 2013). BDT ülkeleri içinde Rusya, Özbekistan ve Kazakistan, Tacikistan'ın en önemli ihracat ortaklarıdır.

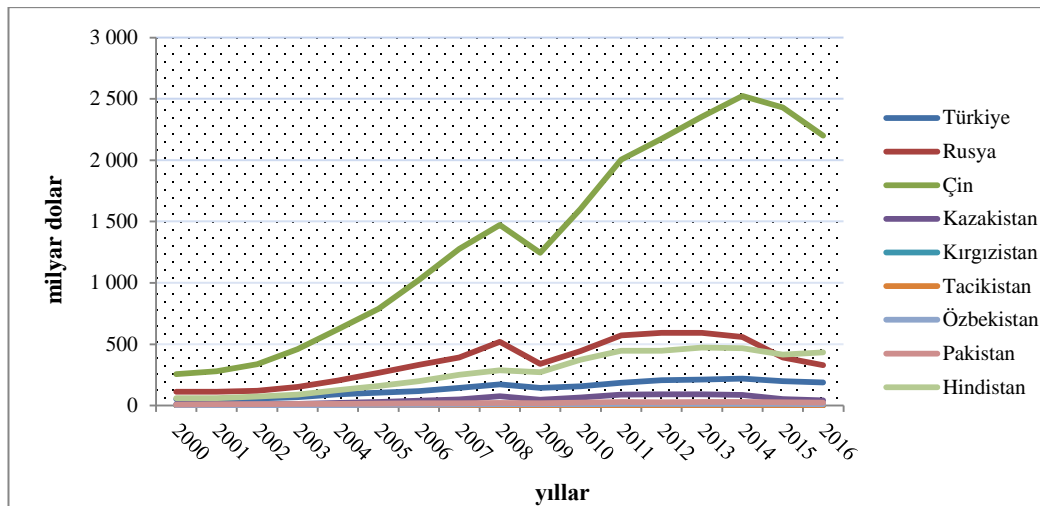
Pakistan'ın en önemli ihracat kalemleri; tekstil, pirinç, deri, spor ve dokuma ürünleridir. Pakistan'ın en önemli ihracat ortakları ABD, Birleşik Arap Emirlikleri, Afganistan, Çin, İngiltere ve Almanya'dır (Toprak, 2016). Tekstil sektörünün Pakistan ihracatında %67.2 pay ile oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu bağlamda, pamuk ipliği, kumaş, bez gibi ürünlerin ihracattaki payı da oldukça yüksektir (Bashimov, 2014).

Tablo 1.10 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İthalatı (milyar \$)

	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Tacikistan	Özbekistan	Pakistan	Hindistan
2000	61	62	224	8	0.65	0.86	2	10	64
2001	45	74	243	10	0.56	0.84	3	11	65
2002	54	84	295	11	0.69	0.92	2	11	78
2003	72	102	412	13	0.86	1.00	3	13	94
2004	102	130	556	18	1.00	1.00	3	14	138
2005	122	164	648	25	1.00	1.00	4	21	183
2006	146	207	782	32	2.00	1.00	5	29	229
2007	176	279	949	44	3.00	2.00	8	30	302
2008	206	366	1 146	49	4.00	3.00	11	39	350
2009	150	250	1 003	39	3.00	2.00	11	33	346
2010	196	322	1 380	44	3.00	2.00	11	34	448
2011	253	408	1 825	51	5.00	4.00	14	40	566
2012	249	447	1 943	61	6.00	5.00	16	45	571
2013	266	468	2 119	63	6.00	5.00	17	46	527
2014	258	426	2 261	56	6.00	4.00	17	45	529
2015	223	281	2 046	45	5.00	3.00	14	46	465
2016	214	263	1 950	38	4.00	-	13	44	467

Kaynak: (The World Bank Data, 2017).

Türkiye ve ŞİÖ üyelerinin ithalatı incelendiğinde (Tablo 1.10), en yüksek pay 2 trilyon doları aşkın rakam ile Çin tarafından gerçekleştirilmektedir. Çin'i, 434 milyar dolar ile Hindistan, 329 milyar dolar ile Rusya takip etmektedir. En az ithalat yapan ülkeler ise; sırasıyla, Tacikistan, Kırgızistan ve Özbekistan'dır.

Grafik 1.10 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İthalatı (milyar \$)

Grafik 1.10'da görüldüğü gibi 2000 ile 2016 yılları arasında Çin'in ithalatında hızlı bir artış gerçekleşmiştir. Çin'in ithalatı 2009 yılında nispi olarak azalmış olsa da, 2010 yılından itibaren tekrar hızlı bir şekilde artmaya devam etmiştir. Hindistan ve Rusya'ya bakıldığında, istikrarlı bir düzeyde ithalat yapıldığı görülmektedir. Bu ülkelerin, 2000 ile 2016 yılında ithalat artış oranlarının çok yüksek olmadığı görülmektedir.

Çin'in en fazla ithal yaptığı ürünler; ulaşım ve makine ekipmanları, hammadde ve yağlar, mineral yakıtlardır (Tosun, 2014). Çin ekonomisi demir ve çelik gibi sanayisini besleyen hammaddeler açısından tamamıyla dışa bağımlıdır. Bu nedenle, Çin'in gerçekleştirdiği ithalatın büyük çoğunluğu ihracatı artırmaya yönelik hammadde ve ara mallardan oluşmaktadır (İnançlı & Kamacı, 2010). Ayrıca, Çin'in hızlı büyümesine paralel olarak enerji ithalatının 2030 yılına kadar yaklaşık iki katına çıkması beklenmektedir (Özekicioğlu & Kılıç, 2017). Çin'in en önemli ithalat ortakları AB, Kore, Japonya ve ABD'dir (World Trade Organization, 2017).

Hindistan da Çin ile benzer durumda olan bir ülkedir ve hızlı büyümesine paralel bir biçimde en fazla petrol, doğal gaz, taş kömürü gibi madenleri ithal etmektedir. Altın, bakır, elmas gibi değerli yer altı zenginlikleri yönünden fakir olan Hindistan, bu ürünleri ithal ederek temin etmektedir (Uyanık, 2011). Hindistan'ın en önemli ithalat ortağı şüphesiz ki Çin'dir. Hindistan'ın diğer ortakları ise AB, ABD, BAE ve Suudi Arabistan'dır (World Trade Organization, 2017).

Rusya'nın en fazla ithalat yaptığı sektörlerin başında tarım gelmektedir. Rusya'nın ithalatında; buğdayın %90'dan fazlası, arpanın %70'i, meyve ve sebzenin %13'ü Orta Asya ülkelerinden gerçekleştirilmektedir (Gamarlı, 2015). Rusya'nın en önemli ithalat ortağı AB ve dağılan eski Sovyetler Birliği ülkeleridir (Duman & Samadov, 2003). Rusya'nın diğer ithalat ortakları ise Çin, ABD, Belarus ve Japonya'dır (WTO, World Trade Organization, 2017).

Türkiye'nin en fazla ithalat yaptığı ülkeler Çin, Almanya, Rusya ve ABD'dir. Türkiye'nin toplam ithalatı içinde Çin'in payı %12.8'dir (TÜİK, 2017). Çin'den yapılan ithalatın çoğunluğunu elektrikli makineler, kimyasal ürünler, optik alet ve cihazlar gibi ürünler oluşturmaktadır (Çakmak, 2008). Çin ile Türkiye arasındaki dış ticaret hacmi hızla genişlemektedir ve Çin, Türkiye'nin en önemli ticari ortaklarından birisi haline gelmiştir (Keyvan, 2016). Türkiye'nin en fazla ithalat

yaptığı ürünlerin başında doğal gaz, petrol, taş kömürü gibi yakıtlar gelmekte ve Türkiye bu ihtiyacını Rusya'dan karşılamaktadır. Türkiye'de enerji kaynaklarının yetersiz oluşu enerji ithalatını hat safhaya çıkarmıştır (Duman & Samadov, 2003). Ekonomisi geliştikçe Türkiye'nin enerji talebi de hızla artmaktadır (Yılmaz & Bilginoğlu, 1986). Bu nedenle, Türkiye'nin Rusya'ya 2000'li yıllardan itibaren dış ticaret açığı verdiği de görülmektedir (Zengin, 2015).

Kazakistan enerji ihtiyacının önemli bir bölümünü ithal etmektedir. Kazakistan'ın elektrik ihtiyacının neredeyse yarısı Rusya'dan karşılanmaktadır. Özbekistan'dan yapılan gaz ithalatı Kazakistan için oldukça önemlidir. Kazakistan'ın başlıca ithal ürünleri motorlu taşıtlar, elektrikli cihazlar, medikal cihazlardır (Konca, 2012). Kazakistan'ın ithalat ortakları Rusya, Çin, Ukrayna, Almanya ve ABD'dir (Kunekova, 2015). Kırgızistan komşularının aksine petrol ve doğal gaz gibi kaynaklara sahip bir ülke değildir (Özgün & Uçmaz, 2011). Bu nedenle, Kırgızistan'ın başlıca ithalatını petrol, doğal gaz gibi mineraller ile makine aksamaları, kimyasal ürünler, medikal ürünler gibi ürünler oluşturmaktadır (Somuncuoğlu, 2011). Kırgızistan ihtiyaç duyduğu petrol ve doğal gazın tamamına yakını komşu ülkelerden karşılamaktadır (Solak, 2003). Rusya, Özbekistan ve Tacikistan, Kırgızistan'ın en önemli ticaret ortaklarıdır (Gamarlı, 2015).

Özbekistan'ın en fazla ithal ettiği ürünler; otomotiv aksamaları, medikal ürünler, petrol yağları, ahşap ürünler ve otomotivdir. Özbekistan'ın en önemli ithalat ortakları ise Rusya, Çin, Güney Kore; Kazakistan, Almanya ve Türkiye'dir (Hepaktan & Çılbant, 2016). Özbekistan, demir-çelik sanayisi için gereken alüminyum ve diğer hammaddeleri Rusya'dan ithal etmektedir (Gamarlı, 2015).

Tacikistan'ın en fazla ithal ettiği ürünler; petrol ürünleri, doğal gaz, ham alüminyum, gıda ürünleri, buğday, un, kereste, otomotiv parçalarıdır. Tacikistan'ın en önemli ithalat ortakları ise Rusya, Kazakistan, Çin, Özbekistan ve ABD'dir.

Petrol ve petrol ürünleri, makine ekipmanları, plastik, ulaşım ekipmanları, demir-çelik Pakistan için başlıca ithal ürünlerdir. Pakistan'ın en fazla ithalat yaptığı ülkeler Çin, Suudi Arabistan, BAE, Kuveyt'tir (Toprak, 2016). Pakistan'da sanayi altyapısının, tarımın, ulaşımın, inşaat yapılarının hızlı bir şekilde gelişme sürecine girmesi, ülkenin enerji tüketiminin ve ithalatının artmasına neden olmaktadır (Guaita-Pradas, Ullah, & Soucase, 2015). Gelişmekte olan diğer ülkeler gibi,

Pakistan ekonomisinde de enerjinin yoğunluğu artmakta ve petrol üreticisi olmayan ülkeler gibi enerjiye ihtiyaç duyulmaktadır. Pakistan'da %48 oranında petrol, %30 oranında doğal gaz ve % 15 oranında elektrik tüketimi gerçekleşmektedir (Aqeel & Butt, 2001). Bu nedenle, en önemli ithalat kalemi enerji kaynaklarıdır.

1.2.1.9 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Küresel Rekabet Gücü

Küresel Rekabet Gücü Raporu; kurumsallaşma, altyapı, makroekonomik istikrar, sağlık ve zorunlu eğitim, nitelikli eğitim, mal piyasalarının etkinliği, işgücü piyasasının etkinliği, finans piyasalarının çeşitliliği, teknoloji birikimi ve kullanımı, piyasaların büyüklüğü ve genişliği, iş çeşitliliği, yenilikçi girişimler olmak üzere 12 temel faktör üzerine kurulmuştur. Kurumsal, altyapı, makroekonomik istikrar, sağlık- eğitim gibi unsurlar, ana öğeler olarak tanımlanmakta, mal ve emek piyasaları, teknoloji, piyasa büyüklüğü gibi unsurlar, etkinliğe dayalı öğeler olarak ve yenilikçi yaklaşımlar, iş, mal, hizmet gibi unsurlar ise üçüncü grup öğeler olarak adlandırılmaktadır. (Taşar & Çevik, 2010).

Küresel Rekabet Gücü endeksi olarak belirlenen ölçümler sayesinde, rekabet kavramının içeriğini belirlemeye yardımcı olan bu unsurlar küresel rekabet sıralamasını da oluşturmaktadır.

Tablo 1.11 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Küresel Rekabet Gücü Sıralaması

	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Tacikistan	Pakistan	Hindistan
2014	45	53	28	50	108	91	129	71
2015	51	45	28	42	102	80	126	55
2016	55	43	28	53	111	77	122	39
2017	53	38	27	57	102	79	115	40

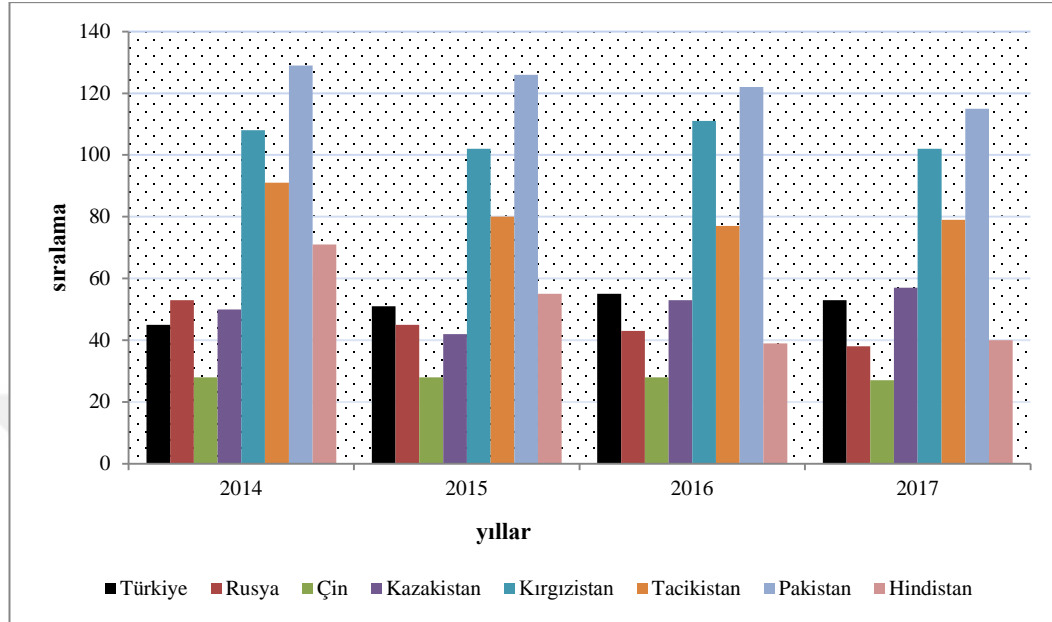
Kaynak: (Global Competitiveness Report, 2017-2018).

Not: Özbekistan'ın Küresel Rekabet Gücü Raporu'nda yer almaması nedeniyle, Tablo 1.11'da Özbekistan'a yer verilmemiştir.

Türkiye ve ŞİÖ üyelerinin küresel rekabet gücü sıralaması incelendiğinde (Tablo 1.11), 2014 ile 2017 yılları arasında en yüksek skora sahip olan ülke 28. sırada yer alan Çin'dir. Çin'i, 38. sıradaki Rusya ve 40. sırada Hindistan takip etmektedir. En düşük rekabet gücüne sahip olan ülkeler 115. sırada yer alan Pakistan ve 102. sıradaki Kırgızistan'dır. Rekabet açısından zayıf altyapısının, makroekonomik

istikrarsızlığın, toplumsal gerilimlerin olması gibi bazı etkenler bu ülkelerin rekabet gücüne olumsuz etki etmektedir (Taşar & Çevik, 2010).

Grafik 1.11 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Küresel Rekabet Gücü Sıralaması

Grafik 1.11’de görüldüğü gibi 2014 ile 2017 yılları arasında Çin’in sıralaması neredeyse hiç değişmez iken, en büyük sıçramayı son dört yılda 31 sıra yükselerek Hindistan gerçekleştirmiştir. Hindistan’ın son yıllarda en hızlı büyüyen ülkelerden biri olması ülkenin rekabet gücünü de artırarak, Küresel Rekabet Gücü Raporu Sıralamasında hızlı bir yükselişe geçmesine neden olmuştur. Rusya, Tacikistan ve Kırgızistan da sıralamada yükselerek olumlu gelişmeler göstermiştir. Ancak, Türkiye ve Kazakistan’ın sıralamalarında son 4 yılda önemli gerilemeler görülmüştür.

Tablo 1.12 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Küresel Rekabet Gücü Fasal Sıralaması

	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Tacikistan	Pakistan	Hindistan
Kuruluşlar	71	83	41	60	103	42	90	39
Altyapı	53	35	46	68	109	99	110	66
Makroekonomik çevre	50	53	17	98	88	103	106	80
Sağlık ve Birincil Eğitim	84	54	40	59	75	73	129	91
Yüksek Okul ve Eğitim	48	32	47	56	89	76	120	75
Mal Piyasası Etkinliği	53	80	46	72	81	68	107	56

1.2.1.10 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Hoşnutsuzluk Endeksi

Hoşnutsuzluk Endeksi, ülkelerin ekonomik performansı ile bu ülkede yaşayan vatandaşların yaşam memnuniyetini ölçmede kullanılan en yaygın endekslerden biridir. Bu endeks, enflasyon oranları ile işsizlik oranlarının toplanmasıyla elde edilir. Endeks değerinin yükselmesi hoşnutsuzluğun arttığını göstermektedir (Özcan, 2016).

Tablo 1.13 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Hoşnutsuzluk Endeksi

	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Tacikistan	Pakistan	Hindistan
2000	61.4	31.3	4.7	25.9	26.2	11.8	11.5	8.3
2001	62.8	30.4	5.2	18.7	14.7	50.2	10.9	7.3
2002	55.3	23.6	3.7	15.1	14.7	24.1	11	8.6
2003	35.7	21.8	5.4	15.2	12.8	28	11.2	7.7
2004	21.3	18.6	8.1	15.2	12.6	18.9	14.8	7.5
2005	20.7	19.7	5.9	15.6	12.4	18.5	16.7	8.6
2006	18.2	16.7	5.4	16.3	13.8	21.5	14	10.4
2007	17.6	14.9	8.5	18	18.3	24.5	12.6	10
2008	20.1	20.3	10.2	23.7	32.7	31.6	25.2	12.4
2009	18.8	19.9	3.6	13.9	15.2	17.9	19.1	14.7
2010	19.2	14.1	7.5	12.9	16.5	17.9	19.4	15.4
2011	15.2	14.9	9.7	13.7	24.9	23.6	17.9	12.3
2012	16.9	10.5	7.1	10.4	11	16.7	15.6	12.9
2013	16.1	12.2	7.1	11	14.9	15.9	13.8	14.4
2014	18.7	13	6.5	11.8	15.5	16.9	12.7	10.1
2015	17.8	21.1	5.9	11.6	14.1	16.5	8.4	8.3
2016	18.5	12.5	6.6	5	8.1	16.8	9.6	8.3

Kaynak: (The World Bank Data, 2017).

Not: Özbekistan'ın enflasyon verilerine ulaşılamaması nedeniyle, Tablo 1.13'te Özbekistan'ın Hoşnutsuzluk Endeksi hesaplanamamıştır.

Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin hoşnutsuzluk endeksi incelendiğinde (Tablo 1.13), hoşnutsuzluğun en yüksek olduğu ülkenin Türkiye olduğu görülmektedir. Hoşnutsuzluğun en yüksek olduğu ülkeler ise Kazakistan ve Çin'dir.

1.2.2 Sosyo-Kültürel Göstergeler

Türkiye ve ŞİÖ üyelerine ait sosyo-kültürel göstergelerde ülkelerin 2016 yılı verileri kullanılarak; bu ülkelerin nüfusu, yüzölçümü, yolsuzluk endeksi, özgürlük endeksi ve insani gelişme endeksi incelenmektedir.

ŞİÖ; geniş yüzölçümlerinin olması, dünyadaki en kalabalık ve birçok ortak özelliği içinde barındıran devletlerin bir arada bulunduğu bir örgüt olarak dikkat çekmektedir. Bu nedenle ülkelerin sosyo-kültürel göstergeleri ayrıntılı olarak incelenecektir.

1.2.2.1 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Yüzölçümü

ŞİÖ ülkeleri toplamda dünya yüzölçümü içinde önemli bir paya sahiptir. Özellikle Rusya Dünya'nın en geniş yüzölçümüne sahip devlet olup, mevcut toprakları ile yüzölçümü bakımından Avrupa ve ABD topraklarından yaklaşık 1.8 kat daha büyüktür ve dünya yeryüzü alanının ise, beşte birini oluşturmaktadır (Saraç, 2008).

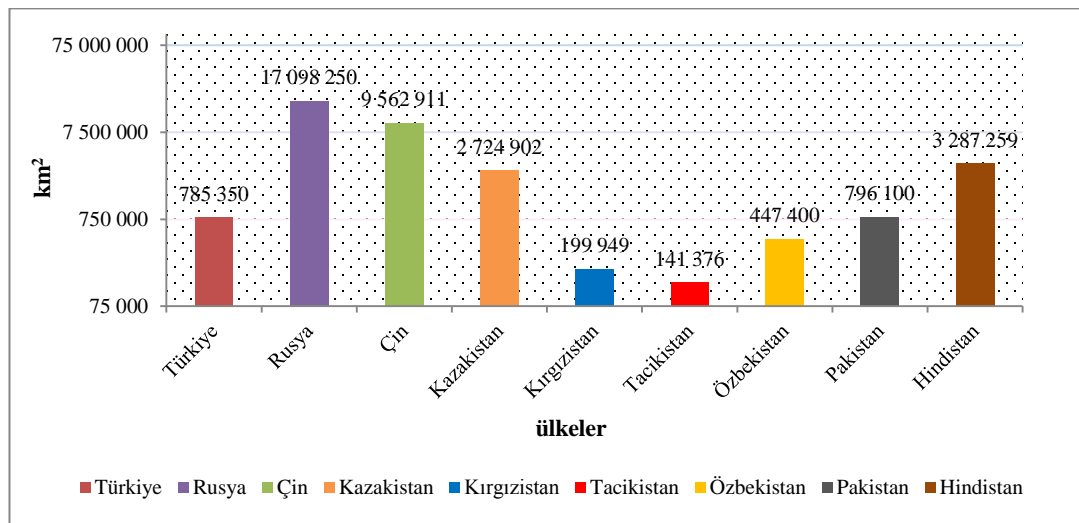
Tablo 1.14 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Yüzölçümü (km²)

	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Tacikistan	Özbekistan	Pakistan	Hindistan
Yüzölçümü	785 350	17 098 250	9 562 911	2 724 902	199 949	141 376	447 400	796 100	3 287 259

Kaynak: (The World Bank Data, 2017).

ŞİÖ içinde Rusya'dan sonra yüzölçümü en yüksek ülkeler sırasıyla Çin ve Hindistan'dır. Yüzölçümü en düşük ülkeler ise sırasıyla Kırgızistan ve Tacikistan'dır. ŞİÖ ülkeleriyle karşılaştırıldığında, Türkiye'nin yüzölçümünün nispi düşüklüğü dikkat çekmektedir.

Grafik 1.14 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Yüzölçümü (km²)

1.2.2.2 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Nüfusu (milyon)

Türkiye ve ŞİÖ üyelerinin nüfusları toplamı, dünya nüfusunun yaklaşık %45'ini oluşturmaktadır. Dünyanın en kalabalık ülkeleri bu örgüt içinde yer almaktadır. ŞİÖ üyelerinin çoğunluğu Sovyetler Birliği'ne bağlı ülkeler olması nedeniyle, Orta Asya ülkelerinin %18'ini Ruslar oluşturmaktadır (Gamarlı, 2015).

Ülkelerin demografik yapılarına bakıldığında; Çin'de 56 farklı etnik kökenli nüfus bir arada yaşamaktadır (Deniz, 2014). Orta Asya ülkelerinde ise etnik yapı bu kadar çeşitli değildir. Orta Asya'da en kalabalık nüfusa sahip olan Özbekistan'ın, diğer Türki Cumhuriyetlere oranla daha homojen bir yapıya sahip olduğu söylenebilir (Kodaman & Birsnel, 2006).

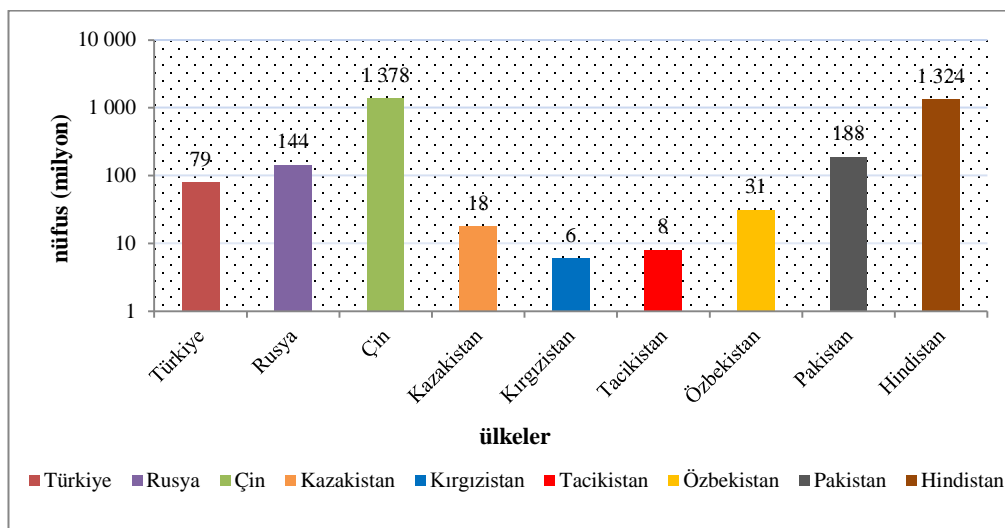
Tablo 1.15 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Nüfusu (milyon)

	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Tacikistan	Özbekistan	Pakistan	Hindistan
Nüfus(milyon)	79	144	1 378	18	6	8	31	188	1 324

Kaynak: (The World Bank Data, 2017).

Türkiye ve ŞİÖ üyelerinin nüfusu incelendiğinde (Tablo 1.15), en fazla nüfusun 1 milyar 378 milyon kişi ile Çin'e ait olduğu görülmektedir. Dünya nüfusunun yaklaşık %20'sini oluşturan Çin'i, 1 milyar 324 milyon nüfus ile Hindistan ve 188 milyon nüfus ile Pakistan izlemektedir. ŞİÖ ülkeleri içinde Kırgızistan ve Tacikistan en az nüfusa sahip ülkelerdir.

Grafik 1.15 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Nüfusu (milyon)

Çin dünyada en kalabalık ülkeler sıralamasında birinci, Hindistan ikinci, Pakistan altıncı, Rusya dokuzuncu, Türkiye ise on yedinci sıradadır. Çin’de uygulanan tek çocuk politikası nedeniyle, nüfus artış hızı %0.5 olarak sabitlenmiştir. Bütün politikalara rağmen, Çin dünyanın en kalabalık ülkesi olmaya devam etmektedir.

1.2.2.3 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İnsani Gelişmişlik Endeksi

Bir ülkede meydana gelen gelir artışı elbette o ülkenin kalkınması ve gelişmesi için önemli bir etkidir. Ancak, sadece gelir artışı bir ülkenin gelişmişlik göstergesi olarak yeterli değildir. Bu perspektiften yola çıkarak, insani gelişme, bu raporda, sadece geliri değil, daha kapsamlı bir endeksle insanın gelişim beklentisi olarak adlandırılan yaşam beklentisi, okuryazarlık ve iyi bir yaşam standardını da bir endeks yardımı ile ölçmektedir. Özellikle, üst gelir grubuna sahip ülkelerin yeterli derecede iktisadi gelişme ve kalkınmasının yeteri kadar olmaması ya da nispi olarak düşük gelirli ülkelerin gelişmişlik düzeyinin daha yüksek olduğunun görülmesi gibi etkenler İnsani Gelişmişlik Endeksi’nin (İGE) ortaya çıkmasına neden olmuştur. İGE ilk olarak 1990 yılında 14 ülkenin ekonomik büyüme ve gelişmesini analiz etmiş, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yayınlanmıştır (UNDP, Human Development Report, 1990). İGE bir bakıma kalkınma içinde insanın ne gibi bir rolü olduğunu ele alan bir endekstir.

Ülkelerin farklı ekonomik ve sosyo-kültürel yapıları nedeniyle, ülkeler arasında da farklı kalkınma düzeylerinin olduğu görülmektedir. Özellikle ŞİÖ ülkeleri gibi; sosyalist bir düzenden liberal bir düzene geçen ülkelerde yeni olan ekonomik düzen, sosyal yapıda meydana gelen değişimleri, insani kalkınmayı ve yoksulluğu da çeşitli yönlerde etkilemektedir (Karaca & Gökçek, 2014).

Endeks insani gelişmişlik düzeyini üç boyutta ele almakta ve bu boyutlardaki ilerlemelerin ulusal ortalamasını temsil etmektedir. İGE’nin ele aldığı bu üç alan eğitim, sağlık ve gelirdir (UNDP, 2016).

İGE Endeks Değerleri; 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Ülkelerin endeks değeri; 0 – 0.479 arasında ise; düşük insani kalkınma, 0.480 – 0.670 arasında ise; orta insani kalkınma, 0.671 – 0.780 arasında ise; yüksek insani kalkınma, 0.781 – 1.00 arasında ise; çok yüksek insani kalkınma düzeyine sahip olduklarını göstermektedir. Bu endeks; ekonomik, sosyal, politik özgürlük, eğitim, sağlık, şiddete karşı koruma ve

güven gibi yüksek insani değerleri de içinde barındırmaktadır (Human Development Report, 2016).

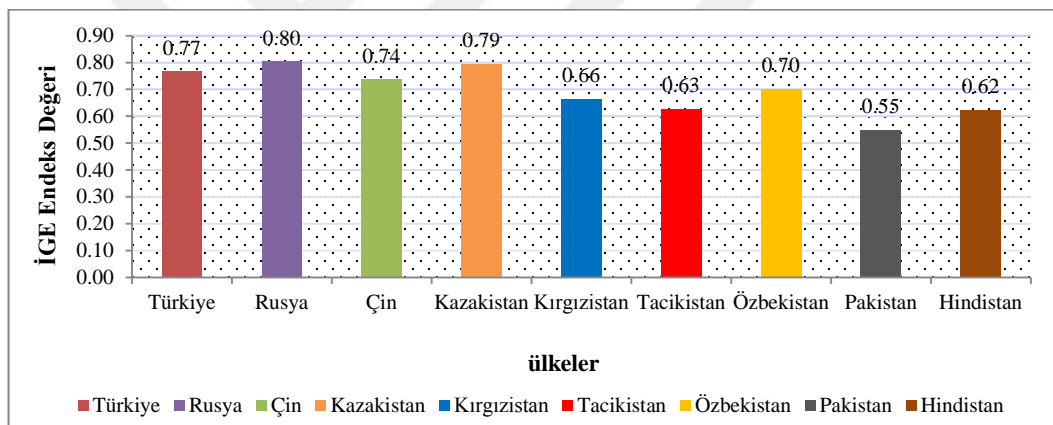
Tablo 1.16 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İnsani Gelişmişlik Endeksi

	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Tacikistan	Özbekistan	Pakistan	Hindistan
İGE	0.77	0.80	0.74	0.79	0.66	0.63	0.70	0.55	0.62

Kaynak: (Human Development Report, 2016).

Türkiye ve ŞİÖ ülkelerinin İnsani Gelişmişlik Endeksi değerleri incelendiğinde (Tablo 1.16), en yüksek endeks değerine sahip olan ülkenin 0.80 değeri ile Rusya olduğu görülmektedir. Rusya'yı; 0.79 değeri ile Kazakistan ve 0.77 değeri ile Türkiye takip etmektedir.

Grafik 1.16 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İnsani Gelişmişlik Endeksi

Grafik 1.16'da görüldüğü gibi; Rusya çok yüksek insani kalkınma seviyesine sahip tek ülkedir. Kazakistan, Türkiye, Çin, Özbekistan yüksek insani kalkınma seviyesine, Kırgızistan, Tacikistan, Hindistan ve Pakistan ise orta insani kalkınma seviyesine sahip ülkelerdir.

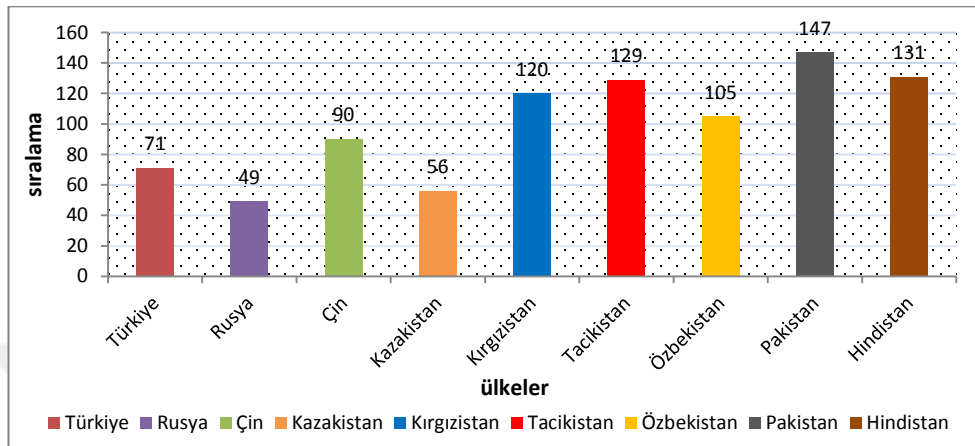
Tablo 1.17 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İGE Sıralaması

	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Tacikistan	Özbekistan	Pakistan	Hindistan
İGE Sıralama	71	49	90	56	120	129	105	147	131

Kaynak: (Human Development Report, 2016).

Türkiye ve ŞİÖ üyelerinin İGE sıralaması incelendiğinde (Tablo 1.17), en yüksek sıralamaya sahip ülkeler; endeks değerleriyle paralel olarak Rusya, Kazakistan ve Türkiye'dir. En düşük ülkeler ise Pakistan ve Hindistan'dır.

Grafik 1.17 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İGE Sıralaması

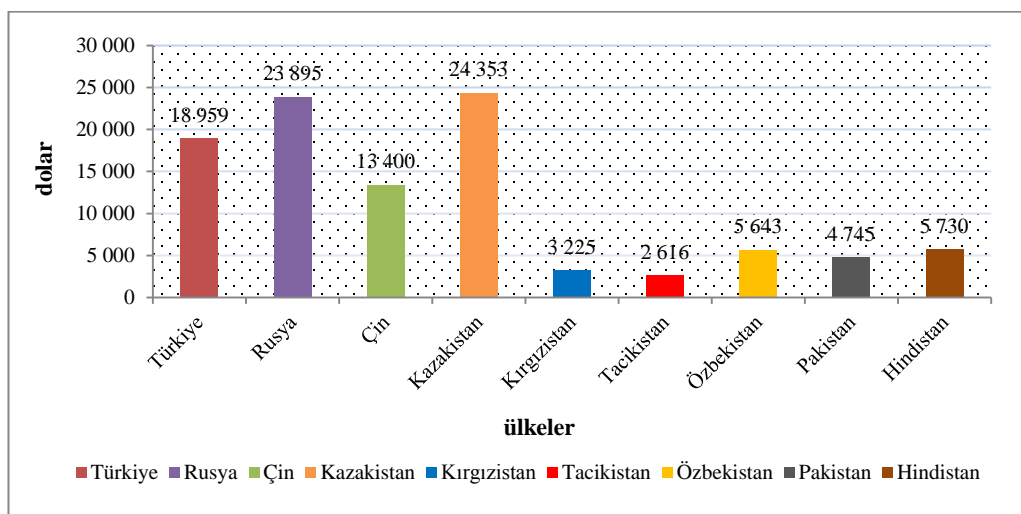
Tablo 1.18 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Kişi Başı Gelirleri (SGP/\$)

	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Tacikistan	Özbekistan	Pakistan	Hindistan
KBSGSYH(SGP)	18 959	23 895	13 400	24 353	3 225	2 616	5 643	4 745	5 730

Kaynak: (Human Development Report, 2016).

Türkiye ve ŞİÖ üyelerinin satın alma gücüne göre kişi başına düşen gelirleri incelendiğinde (Tablo 1.18), en yüksek gelire sahip ülkenin Kazakistan olduğu görülmektedir. Kazakistan'ı Rusya ve Türkiye takip etmektedir.

Grafik 1.18 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Kişi Başı Gelirleri (SGP/\$)

Grafik 1.16 ve 1.17’de, Rusya’nın gerek İGE endeks değeri gerekse İGE sıralaması bakımından en yüksek kalkınma düzeyine sahip ülkedir. Bununla birlikte, Grafik 1.18’de görüldüğü gibi, gelişmişlik düzeyi sadece milli gelire ölçülmektedir. ŞİÖ içinde satın alma gücü paritesine göre en yüksek milli gelire sahip ülkenin Kazakistan olması bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Tablo 1.19 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Gini Katsayısı¹

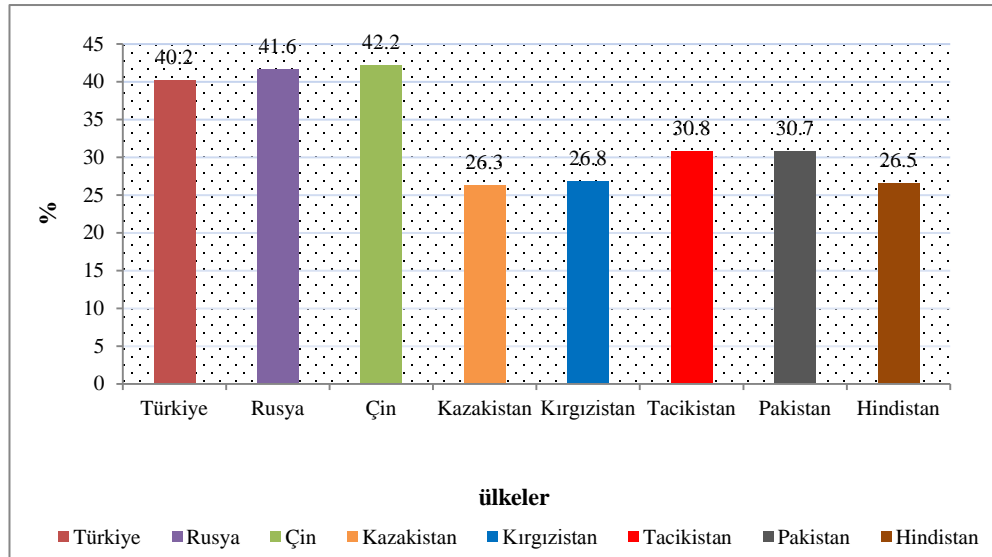
	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Tacikistan	Pakistan	Hindistan
Gini Katsayısı	40.2	41.6	42.2	26.3	26.8	30.8	30.7	26.5

Kaynak: (Human Development Report, 2016).

Not: İnsani Gelişme Raporunda (2016) Özbekistan’ın gini katsayısı verilerine ulaşılamaması nedeniyle, Tablo 1.18’de Özbekistan’a yer verilmemiştir.

Türkiye ve ŞİÖ üyelerinin gini katsayısı incelendiğinde (Tablo 1.19), gelir adaletsizliğinin en yüksek olduğu ülkenin Çin olduğu görülmektedir. Hızlı büyümenin etkisi olarak, artan gelirin yeterince adil dağıtılamaması, bu ülkenin önemli bir sorunu haline gelmiştir (Ağır & Yıldırım, 2015). Çin ekonomisi büyürken, toplumun alt ve üst gelir grupları arasındaki refah farkı gittikçe çarpıcı bir hale gelmiştir (Öztürk, 2011).

Grafik 1.19 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Gini Katsayısı

¹ Gini Katsayısı 0 ile 1 arasında değer almaktadır ve değerler 0’a yaklaştıkça gelir adaletsizliği azalmakta, 1’e yaklaştıkça gelir adaletsizliği artmaktadır. **Geçersiz kaynak belirtildi..**

Grafik 1.19’de görüldüğü gibi, gelir adaletsizliğinin en yüksek olduğu ülke Çin, Rusya ve Türkiye’dir. Gelir adaletsizliğinin nispi olarak düşük olduğu ülkeler ise Kazakistan, Hindistan ve Kırgızistan’dır.

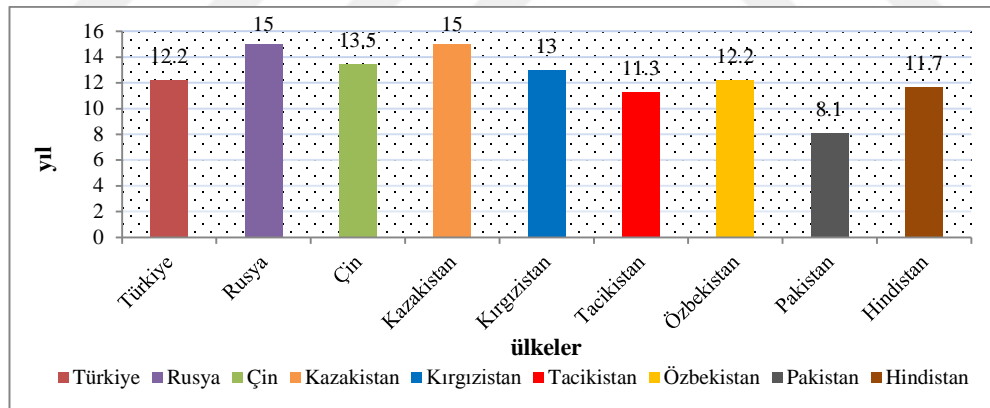
Tablo 1.20 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Beklenen Eğitim Süreleri (yıl)

	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Tacikistan	Özbekistan	Pakistan	Hindistan
Beklenen Eğitim Süresi	12.2	15	13.5	15	13	11.3	12.2	8.1	11.7

Kaynak: (Human Development Report, 2016).

Eğitime önem verilmesi hem ülkelerin ekonomisini, hem de sosyo-kültürel seviyesini artırarak gelişmiş ülkeler ile aynı seviyeye yetişilmesi mümkün olmaktadır (Bosworth, Collins, & Virmani, 2007). Türkiye ve ŞİÖ üyelerinin beklenen eğitim süreleri incelendiğinde (Tablo 1.20), en yüksek skorun Kazakistan, Rusya ve Çin’e ait olduğu görülmektedir. Ancak, bu ülkelerin ortalama eğitim süreleri incelendiğinde (Tablo 1.21), beklenen eğitim süresinden çok daha az eğitim alındığı görülmektedir.

Grafik 1.20 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Beklenen Eğitim Süreleri (yıl)

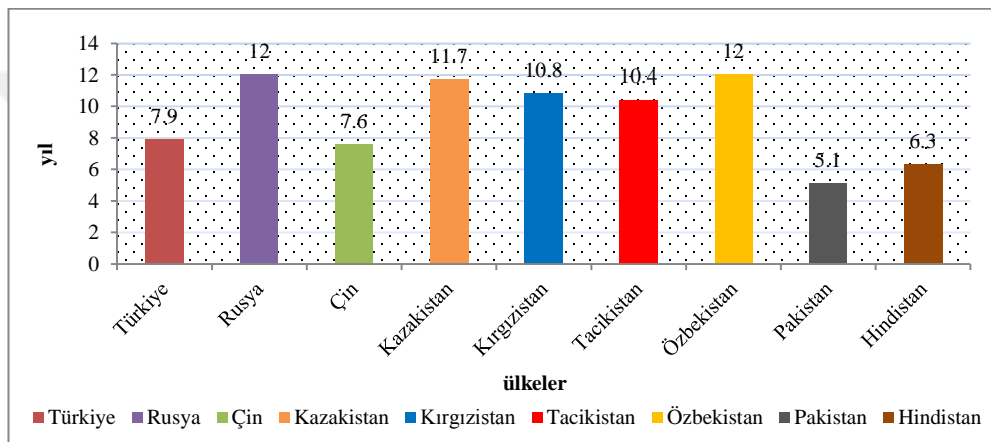
Türkiye ve ŞİÖ üyelerinin ortalama eğitim süreleri incelendiğinde (Tablo 1.21), en düşük eğitim süresinin Pakistan, Hindistan ve Çin’de olduğu görülmektedir. Bu ülkelerin kalabalık nüfuslarına rağmen GSYH içinde eğitime düşük bir pay ayrılması, söz konusu ülkelerde eğitim sorununun çözülmesini zorlaştırmaktadır (Yavuz, 2006).

Tablo 1.21 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Ortalama Eğitim Süreleri (yıl)

	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Tacikistan	Özbekistan	Pakistan	Hindistan
Ortalama Eğitim Süresi	7.9	12	7.6	11.7	10.8	10.4	12	5.1	6.3

Kaynak: (Human Development Report, 2016).

Türkiye ve ŞİÖ ülkeleri arasında; Rusya ve Kazakistan'ın en yüksek gelişmişlik düzeyine ve ortalama eğitim süresine sahip olması, bu ülkelerin kalkınmasında eğitimin rolünü bir kez daha ortaya koymaktadır.

Grafik 1.21 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Ortalama Eğitim Süreleri (yıl)

Bir ülkede insani gelişmişliğin belirlenmesindeki en önemli göstergelerinden biri olan sağlık, insanların refah seviyesinin artması bakımından oldukça önemlidir. Bir ülkenin sağlık harcamalarına verdiği önemin artması o ülkede refahın ve kalkınma düzeyinin artmasında önemli bir rol oynamaktadır.

1.2.2.4 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Özgürlük Endeksi

İnsanlık tarihi boyunca yoksulluk, hastalık, cehalet gibi durumlar, büyük ölçüde ekonomik ilerlemeye bağlı olarak tüm dünyada azalmaktadır. Bunu etkileyen ekonomik özgürlüğü, düşünce kuruluşu olan Heritage Foundation yılda bir kez yayınladığı Ekonomik Özgürlük Endeksi ile ölçmektedir. 20 yılı aşkın bir süredir bu endeks, ekonomik özgürlüğün, refah ve ilerlemelerin takip edilmesine yardımcı olmaktadır. Endeks, 186 ülkede, mülkiyet haklarından finansal özgürlüğe kadar toplamda 12 özgürlüğü kapsamaktadır (Heritage Foundation, 2018).

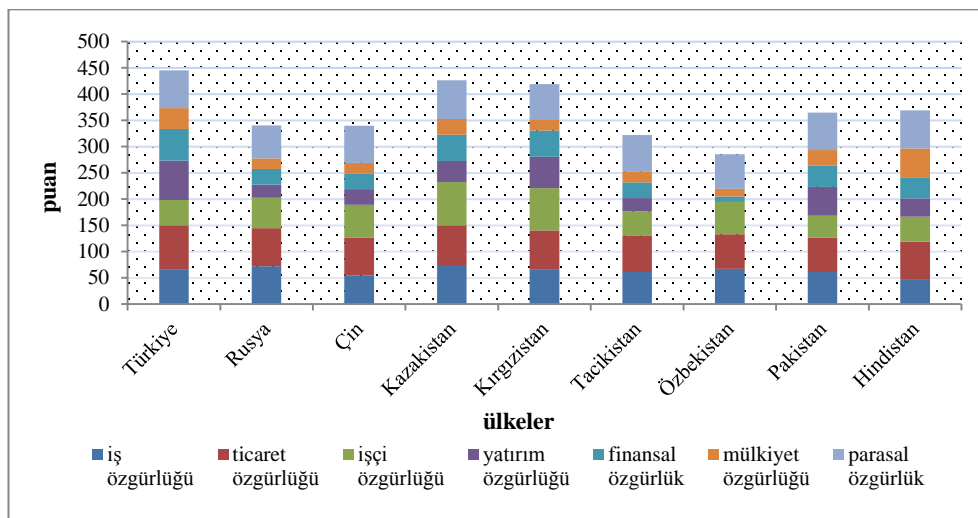
Tablo 1.22 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Özgürlük Endeksi

	iş özgürlüğü	ticaret özgürlüğü	işçi özgürlüğü	yatırım özgürlüğü	finansal özgürlük	mülkiyet özgürlüğü	parasal özgürlük
Türkiye	65.4	84.4	48.6	75	60	40	71.5
Rusya	72.2	72.4	57.6	25	30	20	62.9
Çin	54.2	72.8	62	30	30	20	70.6
Kazakistan	72.3	77.4	82.7	40	50	30	74
Kırgızistan	65.3	75	80.4	60	50	20	68.4
Tacikistan	61.1	68.6	47.3	25	30	20	69.8
Özbekistan	67.1	65.6	61.9	0	10	15	65.6
Pakistan	61.2	65	42.1	55	40	30	71.5
Hindistan	47.6	71	47.8	35	40	55	72.8

Kaynak: (Heritage Foundation, 2018).

Endeks değerleri; 0 ile 100 arasında değer almaktadır. Eğer özgürlük endeks değerleri; 0 ile 49.9 arasında ise ülkeler kısıtlı, 50 ile 59.9 arasında ise düşük özgür, 60 ile 69.9 arasında ise orta özgür, 70 ile 79.9 arasında ise oldukça özgür, 80 ile 100 arasında ise özgür ülkeler kapsamında yer almaktadır (Erkan, 2012).

Türkiye ve ŞİÖ üyelerinin özgürlük endeksleri incelendiğinde (Tablo 1.22), Türkiye'nin yatırım, Rusya ve Çin'in ticaret, Kazakistan ve Kırgızistan'ın işçi, Tacikistan, Pakistan ve Hindistan'ın parasal, Özbekistan'ın ise iş özgürlüğü kategorilerinde en yüksek puana sahip olduğu görülmektedir.

Grafik 1.22 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Özgürlük Endeksi

Grafik 1.22'de görüldüğü gibi, Türkiye en yüksek özgürlüğe sahip olan ülke konumundadır. Türkiye'yi, Kazakistan ve Kırgızistan izlemektedir. Özbekistan

devlet ağırlıklı politikaların uygulanması nedeniyle, en düşük özgürlüğe sahip olan ülke görünümündedir.

1.2.2.5 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Yolsuzluk Algılama Endeksi

Yolsuzluk Algılama Endeksi, 1993 yılından beri faaliyet gösteren Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından yayınlanmaktadır. 100'den fazla ülkede faaliyet gösteren kuruluş, dünyadaki yolsuzluğu azaltmak veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla çalışmalarını sürdürmektedir. Bu kuruluş; yolsuzlukla mücadele için hükümetler, sivil toplum kuruluşları ve iş dünyasıyla ortak çalışmalar düzenlemektedir (Transparency International, 2018).

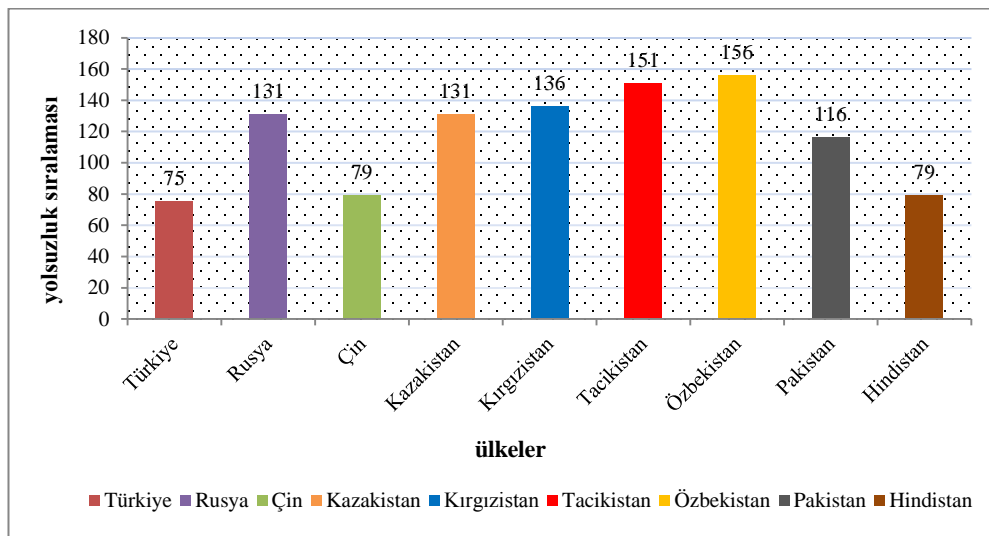
Tablo 1.23 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Yolsuzluk Sıralamaları

	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Tacikistan	Özbekistan	Pakistan	Hindistan
2016	75	131	79	131	136	151	156	116	79

Kaynak: (Corruption Perception Index, 2017).

Türkiye ve ŞİÖ üyelerinin yolsuzluk sıralamaları incelendiğinde (Tablo 1.23), yolsuzluk düzeyi en yüksek ülkelerin Özbekistan, Tacikistan, Kırgızistan, Kazakistan ve Rusya olduğu görülmektedir. Bu ülkelerdeki politik istikrarsızlıklar ve yolsuzluklar en önemli problemlerdir (Çiftçi & Erşahinoğlu, 2016). ŞİÖ ülkeleriyle kıyaslandığında, Türkiye'de yolsuzluk düzeyi daha düşüktür. ŞİÖ içinde Hindistan ve Çin nispi olarak yolsuzluk düzeyi düşük ülkelerdir.

Grafik 1.23 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Yolsuzluk Sıralamaları

2. KÜRESEL REKABET GÜCÜ

2.1 KÜRESEL REKABET GÜCÜ: KAVRAMSAL ANALİZ

Küreselleşme olgusu 1990'lardan itibaren hız kazanmış ve dünyanın yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Neredeyse bütün ülkeler küreselleşme baskısını hissetmeye başlamış, ulusal ekonomi kavramı önemini yitirmiştir. Çünkü küreselleşme, ekonomideki kaynakların etkin bir biçimde kullanılmasını uluslararası bir boyuta taşımıştır (Yavuz, 2006). Küreselleşme süreciyle paralel olarak bütün ülkelerde liberalleşme eğilimleri artmıştır. Bu süreç, tüm dünyada ülkeler arasında ekonomik sınırları neredeyse tamamıyla ortadan kaldırmış, ayrıca, ülkelerin küreselleşmeden daha fazla pay alabilmesi için rekabet güçlerini artırma noktasında da yoğun çabalar göstermesine neden olmuştur (Yapraklı, 2011).

Ekonomik güce sahip olan ülkeler bu hızlı değişim karşısında rekabet güçlerini muhafaza etmeyi ve hatta artırmayı amaçlamışlardır (Çivi, 2001). Bu nedenle, ülkelerin sürekli bir büyüme sağlamaları için, mutlaka uluslararası düzeyde sahip olacakları rekabet güçlerinin bulunması gerekir (Altay H. , 2008). Küreselleşmenin artırdığı rekabet olgusu, özellikle gelişmekte olan ülkeler için yabancı yatırımcıları ülkelere çekecek politikalar uygulamasına neden olmuştur (Ventura, 2005). Bununla birlikte, küreselleşme ile oluşan yeni dünya düzeni, uluslararası ticaretin serbestleşmesi, bölgesel ekonomik bütünleşmeleri zorunlu kılmış, uluslararası rekabet açısından ülkelerin karşılaştırmalı üstünlükleri belirlenerek buna göre dış ticaret yapmaya sevk etmiştir (Erkan & Kara, 2011).

Ülkeler ihracatını artırabilmek için rekabet avantajı yaratmak zorundadır. Bunun için de inovasyon politikaları uygulanmaktadır. Yapılan yenilikler rekabet gücü dinamiklerinden biri olarak kabul edilmektedir (Çelik, 2007).

Rekabet gücünün artışı ülkelerin ekonomilerinde önemli sonuçlara yol açmaktadır. Rekabet gücü; üretim ve ihracatta artışa ve gelişmeye neden olmakta, bu durum da yatırım ve istihdamı doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, rekabet gücünün artması verimliliğin artmasını, yaşam şartlarının iyileşmesini ve istihdamın artmasını sağlamaktadır (Işıkçı, 2013).

Rekabet gücü farklı kişilerce farklı anlamda kullanılmaktadır. Örneğin; bir ekonomist için bir ülkenin ulusal verimliliğinin artması ve rakiplerine karşı daha yüksek performans göstermesi, işveren için; düşük maliyetle üretim yapılması, mal ve hizmetler için Pazar payının yansımaları yani karlılık gibi anlamlara gelmektedir. Kısacası; rekabet gücü kavramının konuya, ihtiyaçlara ve amaca göre tanımı değişmektedir (Erkan, 2016).

Rekabet gücünün ne anlama geldiği konusunda kesin bir tanım yapılması zordur. Bu kavram ele alınmak istenen alana göre (firma, sanayi ve ülke) veya kullanılan ölçütlere ve bakış açısına göre (mikro ve makro) farklı şekillerde tanımlanmaktadır (Çivi, 2001). Ancak, rekabet gücü için yapılabilecek en genel tanımlama, bir ülkenin ulusal sınırları içinde reel gelirlerini artırması, serbest piyasalarda var olabilmesi ve bunu sürdürebilmesi şeklinde yapılabilmektedir (Miral, 2006). Rekabet gücünün firma, sanayi ya da ulusal düzeyde tanımlanması, rekabet gücünü etkileyen birçok faktörün olmasına sebebiyet vermektedir. Ayrıca, farklı rekabet çeşitlerine bağlı olarak rekabet gücü göstergeleri ve ölçümü de farklı olmaktadır. Rekabet gücünün, genellikle kendisini etkileyen faktörlerden yararlanılarak ölçüldüğü görülmektedir (Yalçınkaya, Çılbant, Erataş, & Hartoğlu, 2014).

Nispi olarak rekabet gücü; ülkelerin aynı sektörlerine göre daha fazla gelir ve istihdam sağlama gücü, diğer bir ifadeyle; bir ülkenin ürettiği ürünlerde diğer ülkelerin ürünlerinin fiyat, kalite, tasarım, güvenilirlik vb. unsurlarda yarışabilir olması demektir. Göreceli bir ölçüt olan rekabet gücü, sektörlerin ya da ülkelerin mevcut durumlarını ortaya koymaya yaramaktadır (Demir İ. , 2002).

Rekabet gücü ile ilgili farklı kurumların farklı tanımları bulunmaktadır. OECD'ye göre; rekabet gücü bir ülke ürünlerinin uluslararası pazarlarda satılmasının avantaj veya dezavantajını gösteren bir ölçü olarak tanımlanmıştır (OECD, 2014). Dünya Ekonomik Forumu'na göre; rekabet gücü bir ülkenin verimliliğini belirleyen kurumlar, politikalar ve faktörler kümesi şeklinde tanımlanmıştır (WEF, 2016).

Uluslararası Yönetim ve Geliştirme Enstitüsüne göre; rekabet gücü ülkelerin, bölgelerin ve şirketlerin uzun vadeli büyüme, iş olanakları yaratma ve refahı artırma konularındaki yetkinlikleri nasıl yöneteceklerini belirlemesi biçiminde tanımlanmıştır (IMD, 2017). Amerikan Rekabet Gücü Komisyonu Raporuna göre ise; “bir ülkenin rekabet gücü, serbest ve adil piyasa şartlarında ülkenin, uluslararası piyasalarda kabul gören ürün ve hizmetler üretirken, aynı zamanda da vatandaşlarının reel gelirlerini artırabilme derecesi” olarak tanımlanmıştır (Erdem & Köseoğlu, 2014).

Ulusal ya da uluslararası rekabet gücü kavramları çoğunlukla aynı anlamda kullanılsa da firma ve endüstriden farklı olarak geniş kapsamda kullanılmaktadır ve bir ülkenin rekabet gücünü ifade etmektedir (Engin, 2013). Uluslararası rekabet gücü, bir ülkenin diğer ülkeler ile yarışabilmesi olarak düşünülebilmektedir (Miral, 2006).

Bir ülkenin rekabet gücü düzeyini; döviz kurları, faiz oranları, kamu açıkları, maliyetler, vergilendirme, doğal kaynaklar ve hükümetin uygulamış olduğu politikalar etkilemektedir (Şahin D. , 2016) Rekabet gücünü artırıcı politikalar, ulusal ve uluslararası gelişmelerden fazlasıyla etkilenmektedir (Taşar & Çevik, 2010). Rekabet gücünün belirleyicileri; makroekonomik göstergeler, kamu ekonomisinin büyüklüğü, dış ticaret politikaları ve dışa açıklık seviyesi, üretim faktörleri, altyapı, kalite, verimlilik, eğitim, demografik yapı ve coğrafi konumdur (Miral, 2006).

Rekabet gücünü açıklamaya yönelik birçok yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan ilki; Klasik yaklaşım olarak adlandırılan, Adam Smith ve David Ricardo'nun öncülüğünü yapmış olduğu teorilerdir. Adam Smith'in Mutlak Üstünlükler Teorisi, serbest ticaretin ve uluslararası uzmanlaşmanın faydalarını açıklamaktadır. Bu teoriye göre; bir ülke hangi ürünü daha düşük maliyetle üretiyorsa, o ürünlerin üretiminde uzmanlaşmalı ve ihraç etmelidir. Daha yüksek maliyet ile ürettiği ürünleri ise ithal etmelidir. Bu bağlamda, Mutlak Üstünlükler Teorisine göre; birim emek başına üretim miktarının (maliyetinin) farklı olması karlı bir dış ticaret yapılabilmesi için ana koşuldur (Seyidoğlu, 2017). Ancak, iki ülke ve iki ürün varsayımı üzerine kurulmuş olan bu teori, bir ülkenin diğer ülkeye göre her iki üründe de mutlak

üstünlüğe sahip olduğu durumu açıklayamamaktadır. Bu eksiklik ise, David Ricardo tarafından tamamlanmıştır (Altay H. , 2008).

Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi; esas olarak ‘uzmanlaşma’ düşüncesine dayanmaktadır. Ricardo emek verimliliğini esas almaktadır. Bu teori, Emek Değer Teorisi kapsamında oluşturulmuştur. Böylece, bir ürünün bir birim üretilmesinde ne kadar az birim emek kullanıldıysa, birim maliyet ve fiyat da o derece düşük olacaktır. Bu teoride, sermaye emeğin birikmiş hali olarak ele alınmıştır. Ricardo da tıpkı Smith gibi, iki ülke ve iki ürün varsayımı üzerine teorisini açıklamıştır (Utkulu, 2005). Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisine göre; maliyeti düşük olan ürünler üretilmeli ve ihraç edilmelidir. Maliyeti yüksek olan ürünler ise üretilmemeli ve ithal edilmelidir (Kesgingöz, 2017). Ricardo, bir ülkede üretilen ürünlerin maliyetinden daha fazla bir fiyata satılamaması halinde ihraç edilemeyeceğini ileri sürmüştür (Ricardo, 1817). Diğer bir ifadeyle, bir ülke diğer ülkeye göre hangi ürünlerin üretiminde daha yüksek üstünlüğe sahip ise o ürünlerde uzmanlaşmalıdır. Ricardo’ya göre uluslararası ticaretin temel dayanağını mutlak değil karşılaştırmalı üstünlükler oluşturmaktadır (Seyidoğlu, 2017).

Bu modelin bazı eksiklikleri; emek değer teorisine dayanması, işgücünün ülke içinde tam hareketli ama ülkeler içinde hareketsiz olması, statik bir teori olması ve sabit maliyete dayalı olmasıdır (Ardıç, 2017). Ancak, en önemli eksikliği; emeğin verim farklılığının neden kaynaklandığının açıklanmamış olmasıdır. Bu eksiklik Heckscher ve Ohlin tarafından giderilmiş ve böylece bu teori modern bir hale getirilmiştir (Yalçınkaya, Çılbant, Erataş, & Hartoğlu, 2014).

Heckscher-Ohlin Faktör Donanımı Teorisinde; üretim faktörü olarak emeğe ilaveten sermaye de işin içine katılarak karşılaştırmalı üstünlük teorisi geliştirilmiştir. Bir malın üretiminin faktör yoğunluğu, üretimde hangi faktörün diğer faktörlerden nispi olarak daha fazla kullanıldığının bir ölçüsüdür. Bu model, faktör donanımındaki farklılıkların nasıl karşılaştırmalı üstünlüğe yol açtığını göstermektedir (Krugman & Wells, 2011). Faktör Donanımı Teorisine göre; bir ülkede bol bulunan faktörler daha ucuz, kıt olan faktörler daha pahalıdır. Bu nedenle, üretim faktörü yoğunluğu açısından nispi olarak avantajlı olunan üretim faktörü kullanılarak üretilen ürünler ihraç edilmeli, nispi olarak dezavantajlı olunan üretim faktörü kullanılarak üretilen ürünler ithal etmelidir (Engin, 2013). Dolayısıyla, bol olan faktöre dayalı ürünlerin

üretiminde uzmanlaşma sağlanmalı, kıt olan faktöre dayalı ürünler ise ithal edilmelidir (Işıkçı, 2013).

Rekabet gücü ile karşılaştırmalı üstünlük kavramları birbirleriyle aynı anlamda kullanılsa da aslında bu iki kavram birbirinden farklıdır. Rekabet gücü bir ülkenin bir ürünü üretmede göreceli olarak üstünlüğünü ya da zayıflığını ifade ederken, karşılaştırmalı üstünlük bir ülke ürünlerinin ihracatındaki göreceli üstünlüğünü ya da zayıflığını göstermektedir. Ayrıca, rekabet gücü makroekonomik dalgalanmalara bağlıdır, ancak karşılaştırmalı üstünlük yapısaldir (Kösekahyaoğlu & Özdamar, Türkiye, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Estonya'nın Sektörel Rekabet Gücü ve Dış Ticaret Yapısı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz, 2005). Karşılaştırmalı üstünlüğün temel nedenleri; iklimdeki, faktör donanımlarındaki ve teknolojiadaki uluslararası farklılıklardır (Krugman & Wells, 2011).

Ülkelerin rekabet gücü ihracat ve ithalat gücünün bir özeti olarak görülmektedir. Özellikle ihracat performansı, rekabet gücünün ölçülmesine yönelik olarak kullanılan göstergelerin başında gelmektedir. Bir ülkenin toplamda veya bazı sektörlerdeki ihracatının diğer ülke veya sektörlerin ihracatına oranla daha hızlı büyümesi, o ülkenin veya sektörün daha yüksek bir rekabet gücüne sahip olduğunu göstermektedir (Işıkçı, 2013).

Rekabet gücünün ölçülmesine yönelik kullanılan bazı endekslerde sadece ihracat verileri kullanılırken, bazılarında ise hem ithalat hem ihracat verileri birlikte kullanılmaktadır. Bundan dolayı, çalışmada, kullanılan endeksler ayrıntılı bir biçimde incelenecektir.

2.2 KÜRESEL REKABET GÜCÜNÜN ÖLÇÜMÜNE YÖNELİK GÖSTERGELER

2.2.1 Balassa'nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Endeksi

Liesner (1958) ihracat verilerini kullanarak rekabet gücünü ilk kez ölçen çalışmayı yapmıştır. Liesner, İngiltere'nin İsveç ve yanı sıra, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun altı ülkesi ile karşılaştırarak rekabet gücünü ölçmeyi amaçlamıştır. Seçilen 60 imalat ürününü kullanarak ağırlıklı endekslerin toplamına eşdeğer bir endeks ile ülkelerin rekabet güçlerini ortaya koymuştur (Vollrath, 1991). Liesner makalesinde bir ülkenin bir sektördeki toplam ihracatının o ürünü ihraç ettiği

ülkelerin toplam ihracatına oranı olarak hesaplamıştır. Balassa ise bu endeksi geliştirmiştir. Balassa endeksi, bir ülkenin herhangi bir sektördeki toplam ihracat payının, söz konusu sektörde dünyanın toplam ihracat payına oranını ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle; bir ülkenin bir ürün veya sektördeki yurtiçi uzmanlaşmasını, dünyanın uzmanlaşması ile karşılaştırmaktadır (Kösekahyaoğlu & Sarıçoban, 2017).

Rekabet gücünü ölçmek için kullanılan birçok endeks vardır. Bunlardan en önemlisi kuşkusuz, Balassa'nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (RCA) Endeksidir. Bu endeks ile ilgili ürün ve endüstri için ülkenin karşılaştırmalı üstünlüğünün olup olmadığı belirlenmeye çalışılmaktadır (Şahinli, 2011). Bela Balassa'nın 1965 yılında ortaya koymuş olduğu bu yaklaşım, üretim faaliyetlerinin yanı sıra fiyat dışı etkenlerin de analize eklenmesini gerektirmektedir. Analiz yapılırken, ihracat iç üretim ile ithalat ise iç tüketim ile ilişkilendirilmektedir (Altay & Gürpınar, 2008). Balassa Endeksi, karşılaştırmalı üstünlükleri ticaret sonrası verilere dayandırarak ölçmektedir (Erkan, 2016).

Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler; imalat ürünleri ile ilgili olarak ülkelerin kendi ticari performanslarını gösterirken, ürünlerin fiyat dışı faktörlerinin yanı sıra maliyetlerini de yansıtmaktadır. İstikrar varsayımı altında, bu endeks her ülke için ihracat ve ithalat oranlarının nispi avantajlarını göstermektedir. Böylece, aynı kategoride yer alan heterojen ürünlerin üretiminde ülke avantajı daha yüksek olmaktadır (Balassa, Trade Liberalisation and "Revealed" Comparative Advantage, 1965). Bu bağlamda, gözlemlenmiş ticari ilişkileri temel alarak ölçen bu endeks ihracat payından hareketle ülkelerin zayıf ya da güçlü sektörlerinin belirlenmesini hedeflemiştir (Yalçınkaya, Çılbant, Erataş, & Hartoğlu, 2014).

RCA bir ülkenin yeni partnerler ile potansiyel ticaret olanağını göstermektedir. Aynı zamanda endeks, ülkenin ticari potansiyele sahip ürünlerin artırılabilirdiği bir süreç içinde mi durağan durumda mı olduğunu göstermektedir (Gürpınar & Barca, 2007).

Ülkenin belli ürünlerde ticaret performansının ölçülmesini sağlayan RCA katsayısı, üretim faktörlerinin göreceli olarak fiyat farklılıklarındaki değişimini de ölçmektedir. Bu katsayıların kullanılması vasıtasıyla, hangi sektörlerde rekabet avantajı veya dezavantajı olduğunu saptamak mümkündür. Endeks değeri, ülkenin sözü edilen

sektörlerinde dünya ile kıyaslayarak üstünlüklerini ya da dezavantajlarını gerçekçi bir şekilde ortaya koymaktadır (Erkan, 2011).

Balassa Endeksi şu şekilde formüle edilmiştir (Balassa, 1965) :

$$RCA_{jkt} = \frac{X_{kt}^j / X_t^j}{X_{kt}^w / X_t^w}$$

Bu formülde; 'j' ülkeyi, 't' dönemi, 'k' ürün grubunu ya da sektörü, 'w' dünyayı göstermektedir. Kesrin pay kısmı, j ülkesinin t döneminde k malı ihracatını, j ülkesinin toplam ihracatı içindeki payını göstermektedir. Kesrin payda kısmı, dünyanın t dönemindeki k malı ihracatının, dünyanın toplam ihracatı içindeki payını göstermektedir. Başka bir deyişle; kesrin payı yurtiçi uzmanlaşmayı gösterirken, kesrin paydası dünya uzmanlaşmasını göstermektedir (Erkan, 2012).

$RCA > 1$ ise; 'j' ülkesinin 't' döneminde 'k' ürünü ihracat payı, 't' döneminde toplam dünya ihracat payından büyük olduğunu gösterir. Söz konusu ülke, 'k' sektöründe uzmanlaşmıştır ve rekabet gücüne sahiptir.

$RCA < 1$ ise; 'j' ülkesinin 't' döneminde 'k' ürünü ihracat payı, 't' döneminde toplam dünya ihracat payından küçük olduğunu gösterir. Söz konusu ülke, 'k' sektöründe uzmanlaşmamıştır ve rekabet dezavantajı vardır.

$RCA = 1$ ise; 'j' ülkesinin 't' dönemi 'k' ürünü ihracat payı, 't' döneminde dünyanın toplam ihracat payına eşittir. Söz konusu ülke, 'k' sektöründeki uzmanlaşma seviyesi dünyanınki ile aynı seviyededir.

Eğer endeks değeri (RCA); 1 ile 2 arasında ise zayıf üstünlük, 2 ile 4 arasında ise orta derecede üstünlük, 4 ve üstünde ise güçlü üstünlük söz konusudur (Çeştepe, 2012).

Ülkeler arasındaki uzmanlaşma oranı dikkate alındığında küçük ülkenin belli bir sektördeki dünya payı, daha büyük bir ülkenin dünyadaki payına eşit olsa bile nispi olarak küçük ülkenin daha fazla uzmanlaştığı söylenebilir. Çünkü endeksin yapısı gereği yüksek ya da düşük endeks değerleri, ilgili sektörün ülkedeki ihracat payı

veya dünyadaki ihracat payı ile ilişkili olabilir (Erkekoğlu, Kılıçarslan, & Gökner, 2014).

2.2.2 Vollrath Endeksi

Vollrath Endeksi, Balassa Endeksini geliştirerek rekabet gücünü alternatif olarak ölçen yöntemler geliştirmiştir. Bu yöntemler, Nispi Ticaret Avantajı Endeksi, Nispi İthalat Avantajı Endeksi, Nispi Ticaret Avantajı Endeksi ve Açıklanmış Rekabet Gücü Endeksidir.

2.2.2.1 Nispi İhracat Avantajı Endeksi (RXA)

Hem Liesner'in hem Balassa'nın nispi ihracat önlemlerinin gerek emtia gerek ülke kapsamı açısından kısıtlı olduğunu belirten Vollrath, Liesner ve Balassa'nın gelişmiş ülkeleri analiz ederek, düşük ve orta gelirli ülkelerin tarımsal ürünler ve faktör dışı hizmetlerinin her iki endekste de yer almamasını eleştirmiştir. Vollrath, Balassa endeksini, tüm ülkeleri ve tüm ticari malları dahil ederek, normalleştirilmiş küresel karşılaştırmalı üstünlüğü yansıtacak şekilde kolayca genişletmiştir. Karşılaştırmalı üstünlük kavramının bir özelliğini de dünyada ticaret öncesi nispi fiyatları belirlemesi olarak ifade etmiş ve gözlemlenebilir verilerin kullanımıyla, karşılaştırmalı üstünlüğün, ticaret sonrası verilerin kullanılarak analiz edilmesini eleştirmiştir (Vollrath, 1991).

Vollrath'a göre sadece ihracat verilerinin analize katılması ile Balassa Endeksi yanıltıcı sonuçlar verebilmektedir. Bu nedenle Vollrath, ihracat ve ithalat verilerinin analize dahil edilmesi ve net ticaretin sonuçlar üzerindeki etkisinin hesaba katılması gerektiğini ifade etmiştir (Şimşek & Sadat, ECO Pazarında Türkiye: 1997-2005 Dönemi Rekabet Gücü Analizi, 2009).

Vollrath'ın Balassa Endeksi'ne yaptığı katkılar ile ülkelerin verilerinin iki defa hesaplanması önlenmiştir. Endüstri içi ticaretin önemi net ihracatın ölçümüne dayanmaktadır. Vollrath Endeksi, Balassa Endeksinden farklı olarak ülkelerin ve sektörlerin çifte hesaplanmasını önlemektedir (Erkan, 2016). Böylece, rekabet gücü değerleri daha gerçekçi bir şekilde hesaplanabilmektedir. Eğer bir ülkede bir sektörün, dünya toplam ihracatı içinde çok önemli bir payı varsa, Vollrath Endeksi Balassa Endeksinden daha yüksek çıkmaktadır (Erkan, 2017).

Vollrath Endeksi şu şekilde formüle edilmiştir (Vollrath, 1991):

$$RXA_{kt}^j = \frac{X_{kt}^j / X_{-kt}^j}{X_{kt}^{-j} / X_{-kt}^{-j}}$$

Bu formülede, X_{kt}^j ; 't' döneminde 'k' ürününde (sektöründe) 'j' ülkesinin ihracatını, X_{-kt}^j ; 't' döneminde 'k' ürünü (sektörü) haricindeki 'j' ülkesinin toplam ihracatını, X_{kt}^{-j} ; 't' döneminde $X_{k,t}^j$ ve $X_{-k,t}^j$ haricindeki dünya toplam ihracatını, X_{-kt}^{-j} ise 't' döneminde $X_{k,t}^{-j}$ ve $X_{-k,t}^{-j}$ haricindeki dünya toplam ihracatını göstermektedir.

Vollrath Endeksi de Balassa Endeksi ile aynı şekilde yorumlanmaktadır. $RXA > 1$ ise rekabet gücü bulunmakta, $RXA < 1$ ise rekabet gücü bulunmamaktadır.

2.2.2.2 Nispi İthalat Avantajı Endeksi (RMA)

Bu endeks, bir ülkenin ithal ettiği ürün grupları bazında, dünya karşısında sağladığı avantaj ve dezavantaj durumunu göstermektedir (Vollrath, 1991). Endekste ihracat verileri yerine ithalat verileri konulmakta ve bu doğrultuda analiz edilmektedir.

RMA şöyle formüle edilmektedir:

$$RMA_{kt}^j = \frac{M_{kt}^j / M_{-kt}^j}{M_{kt}^{-j} / M_{-kt}^{-j}}$$

M_{kt}^j ; 't' döneminde 'k' ürününde (sektöründe) 'j' ülkesinin ithalatını, M_{-kt}^j ; 't' döneminde 'k' ürünü (sektörü) haricindeki 'j' ülkesinin toplam ithalatını, M_{kt}^{-j} ; 't' döneminde $M_{k,t}^j$ haricindeki 'k' ürününde (sektöründe) dünya ithalatını, M_{-kt}^{-j} ise; 't' döneminde $M_{k,t}^{-j}$ ve $M_{-k,t}^{-j}$ haricindeki dünya toplam ithalatını göstermektedir.

Eğer $RMA > 1$ ise; söz konusu ülke rekabet gücüne sahip değildir, $RMA < 1$ ise; rekabet gücüne sahiptir.

2.2.2.3 Nispi Ticaret Avantajı Endeksi (RTA)

Nispi Ticaret Avantajı Endeksi; ortaya konulmaya çalışılan rekabet avantajını, nispi olarak ihracat ve ithalat avantajlarının önemi ile vurgulamaktadır. Böylece, ilgili ürünün (sektörün) ihraç ve ithal verilerine ilişkin çok küçük değerlerin endeksi etkilemesi söz konusu olmamaktadır (Işıkcı, 2013).

Bu endeks; belli bir ürün grubunun (sektörün) ihracat ve ithalat üstünlüklerinin nispi katkısını ölçme potansiyeline sahiptir (Altay & Gürpınar, 2008). Nispi Ticaret Avantajı Endeksi (RTA), Nispi İhracat Avantajı Endeksi (RXA) ile Nispi İthalat Avantajı Endeksinin (RMA) farkı sonucunda elde edilmektedir.

RTA şöyle formüle edilmektedir:

$$RTA_{kt}^j = RXA_{kt}^j - RMA_{kt}^j$$

ya da

$$RTA_{kt}^j = \left[\frac{X_{kt}^j / X_{-kt}^j}{X_{kt}^{-j} / X_{-kt}^{-j}} \right] - \left[\frac{M_{kt}^j / M_{-kt}^j}{M_{kt}^{-j} / M_{-kt}^{-j}} \right]$$

Eğer $RTA > 0$ ise söz konusu ülke rekabet avantajına sahiptir. $RTA < 0$ ise rekabet dezavantajına sahiptir.

2.2.2.4 Açıklanmış Rekabet Gücü Endeksi (RC)

Açıklanmış Rekabet Gücü Endeksi (RC); arz ve talep dengesini içerdiği için daha tercih edilebilir bir endekstir. Çünkü bu endeks ihracat ve ithalatı kapsadığı için karşılaştırmalı üstünlüğü daha iyi yansıtmaktadır. Ancak, söz konusu endekste ihracat ya da ithalatın sıfır olması durumunda endeksin uygulaması sınırlı kalacaktır (Bashimov, 2016).

RC; ihracat rekabet gücünün logaritması ile ithalat rekabet gücünün logaritması arasındaki farktır. Bu nedenle, ihracat ya da ithalattaki küçük değerler bile endeksi etkileyebilmektedir (Hoang, 2017).

RC şöyle formüle edilmektedir:

$$RC_{k,t}^j = \ln (RXA_{k,t}^j) - \ln (RMA_{k,t}^j)$$

ya da

$$RC_{k,t}^j = \ln \left[\frac{X_{kt}^j / X_{-kt}^j}{X_{kt}^{-j} / X_{-kt}^{-j}} \right] - \ln \left[\frac{M_{kt}^j / M_{-kt}^j}{M_{kt}^{-j} / M_{-kt}^{-j}} \right]$$

Eğer $RC > 0$ ise; ülke rekabet avantajına sahiptir. $RC < 0$ ise; rekabet dezavantajına sahiptir.

2.2.3 Net Ticaret Endeksi (NET)

Net Ticaret Endeksi (NET), belirli bir sektörde net ihracatın, ihracat ve ithalatın toplamına (dış ticaret hacmine) bölünmesi ile hesaplanmaktadır. Bu endeks, ülkenin toplam yaptığı ticaret ile dünyanın geri kalanıyla olan ticari hareketlerinin değerlendirmesini yapmaktadır. Bu bağlamda, endeks endüstri içi ticareti ölçmek ve ülkenin ticari performansını belirlemek amacıyla kullanılmaktadır (Kösekahyaoglu & Sarıçoban, 2017). Ayrıca bu oran, net ihracatın nispi büyüklüğünü gösteren bir değişkendir (Engin, 2013).

NET aşağıdaki gibi formüle edilmektedir:

$$NET_{k,t}^j = \frac{X_{kt}^j - M_{kt}^j}{X_{kt}^j + M_{kt}^j}$$

Endeks, -1 ile +1 arasında değer almaktadır. NET değerinin pozitif çıkması, ülkenin söz konusu üründe (sektörde) uzmanlaştığını, diğer bir ifadeyle, rekabet gücünün varlığını gösterir. NET değerinin negatif çıkması, ülkenin söz konusu üründe (sektörde) uzmanlaşmadığını, diğer bir ifadeyle, rekabet gücünün olmadığını gösterir. $NET = -1$ ise; bu durum tam ithalatı ifade eder ve ülke tam olarak rekabet dezavantajına sahiptir. $NET = +1$ ise; bu durum tam ihracatı ifade eder ve ülke tam olarak rekabet avantajına sahiptir. NET değerlerinin -1 ya da +1 olması endüstri içi ticaretin olmadığını ifade etmektedir. $NET = 0$ olması ise maksimum derecede endüstri içi ticaret olduğunu göstermektedir.

2.2.4 İhracat Benzerlik Endeksi (ESI)

İhracat Benzerlik Endeksi, bir ülkenin küresel piyasalardaki rakiplerinin hangileri olduğunu belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. Endeks, uluslararası iktisatta iki ülkenin ya da iki ülke grubunun ihracat benzerliklerini belirlemek için kullanılan önemli bir ölçüttür. Endeks sayesinde, iki ülke veya ülke grubunun ihracat benzerliğinin zaman içerisindeki değişimi de gözlemlenebilir. Bu bağlamda, ülkelerin ihracat yapısının zaman içinde rakip ülkeler ile ne kadar benzer veya farklı oldukları konusunda yorum yapılabilmektedir (Altay & Gürpınar, 2008).

1979 yılında Kreinin ve Finger tarafından geliştirilen bu endeks, toplam ihracatın miktarından etkilenmemektedir ve sadece ihracat kalemlerini karşılaştırmaktadır. Bu açıdan, ihracatın ürün gruplarına göre oransal olarak ne kadar dağılım benzerliği gösterdiğini açıklamakta ve küçük bir ülkenin büyük bir ülke ya da ülke grubu ile karşılaştırılmasına olanak sağlamaktadır (Kösekahyaoğlu & Sarıçoban, 2017). Bu endeksin diğer endekslerden en önemli farkı, standartlaştırılmış uluslararası ticaret verilerinin kullanılmasını zorunlu kılmasıdır (Altay H. , 2008).

ESI şöyle formüle edilmektedir:

$$ESI = \sum \min [X_k (jw), X_k (mw)] \times 100$$

$X_k (jw)$; 'j' ülkesinin dünyaya gerçekleştirdiği 'k' ürün grubu ihracat değerinin, dünyaya yaptığı toplam ihracat içindeki payını, $X_k (mw)$ ise, 'm' ülkesinin dünyaya gerçekleştirdiği 'k' ürün grubu ihracat değerinin, dünyaya yaptığı toplam ihracat içindeki payını göstermektedir (Erkan, 2012).

Endeks 0 ile 100 arasında değer almaktadır. $ESI = 0$ ise, karşılaştırılan ülkelerin ihracat yapısı söz konusu ülkenin ihracat yapısından tamamıyla farklıdır. $ESI = 100$ ise, karşılaştırılan ülkelerin ihracat yapısı birbiriyle aynıdır. Bu durum söz konusu ülkelerin ilgili ürün gruplarında birbirleriyle rekabet halinde olduğunu göstermektedir. İhracat Benzerlik Endeksi'nin 100'e yaklaşması ülkelerin gittikçe daha benzer hale geldiğini, 0'a yaklaşması ise ülkelerin ihracat yapısının giderek farklılaştığını göstermektedir (Kösekahyaoğlu & Sarıçoban, 2017).

2.2.5 İhracat – İthalat Oranı Endeksi (İİO)

Balassa tarafından ortaya konulmuş olan bu endeks, ülkenin belli bir ürün grubunun dış ticaretine ilişkin ekonomik performansını, rekabet gücünü ve özellikle de uzmanlaşma düzeyini göstermektedir. Balassa'ya göre ülkeler arasında fırsat maliyetlerinin farklı olması nedeniyle, ülkelerin üretimde ve dış ticarete uzmanlaşması gerekmektedir. Bu endeks bir sektörün dış ticarete uzmanlaşma seviyesini ölçmek için kullanılmaktadır. Endeks, herhangi bir üründe ülkenin ihracat payının, ithalat payına oranını göstermektedir (Balassa, 1977).

İİO şu şekilde formüle edilmektedir:

$$\text{İİO}_{kt}^j = \frac{X_{kt}^j / X_t^j}{M_{kt}^j / M_t^j}$$

X_{kt}^j ; 'j' ülkesinin 't' dönemindeki 'k' ürünü (sektörü) ihracatının toplamını, X_t^j ; 'j' ülkesinin 't' dönemindeki toplam ihracatını, M_{kt}^j ; 'j' ülkesinin 't' dönemindeki 'k' ürünü (sektörü) toplam ithalatını, M_t^j ; 'j' ülkesinin 't' dönemindeki toplam ithalatını göstermektedir.

Eğer $\text{İİO} > 1$ ise söz konusu ülke rekabet gücüne sahiptir, $\text{İİO} < 1$ ise ülke rekabet gücüne sahip değildir.

Endeksin logaritmik formülü şu şekildedir:

$$\text{İİO}_{kt}^j = \ln \frac{X_{kt}^j / X_t^j}{M_{kt}^j / M_t^j}$$

Logaritmik durumda eğer $\text{İİO} > 0.50$ ise, söz konusu ülkenin rekabet gücü yüksektir. $\text{İİO} < -0.50$ ise, söz konusu ülkenin rekabet gücü düşüktür. $-0.50 < \text{İİO} < 0.50$ ise, söz konusu ülkenin rekabet gücü marjinal sınırdadır.

İhracat – İthalat Oranı Endeksinin logaritmik formunun bazı eksik yönleri bulunmaktadır. Bunlar:

- İlgili ürüne ilişkin ithalat verilerinin sıfır olması durumunda sonuç tanımsız olmaktadır.
- Yalnız ihracat ve ithalata göre ele alınan bir yaklaşımdan dolayı, endeks sonuçları dinamik ve karmaşık olan rekabeti ölçme konusunda yetersiz kalmaktadır.
- Endeks sadece serbest dış ticaret için geçerlidir (Erkan, 2009).

2.3 LİTERATÜR TARAMASI

Dünya çapında her geçen gün dış ticaretteki rekabetin artması, ülke ekonomilerinin başarısı konusunda uluslararası rekabet gücü kavramını oldukça önemli bir hale getirmiştir. Rekabet gücü konusuna verilen önem arttıkça, rekabet gücü konusunda yapılan çalışmalarda da büyük bir artış görülmeye devam etmiştir (Işıkcı, 2013).

ŞİÖ ve Türkiye'nin rekabet gücünü ölçen bir çalışmanın olmaması bu çalışmayı özgün kılmaktadır. Bununla birlikte, rekabet gücünü ölçen birçok çalışma bulunmaktadır.

Balassa (1965) tarafından yapılan çalışmada (Standart Uluslararası Ticaret Sınıflandırması) SITC Revision 3, 3 hane ürün grubundan 74 ürün kullanılarak, Amerika, Kanada, Avrupa Ekonomi Topluluğu, İngiltere, İsveç ve Japonya'ya karşılaştırılmış ve bu ülkelerin rekabet gücünü ölçmeyi amaçlamıştır (Balassa, 1965).

Hinloopen ve Marrewijk (2000) tarafından yapılan çalışmada AB üyesi olan 12 ülke (Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, İngiltere, Danimarka, İrlanda, İspanya, Portekiz, İtalya ve Yunanistan) için 1992 ile 1996 yılları arasında Japonya'ya ihraç edilen ürünlerdeki rekabet gücü ölçülmeye çalışılmıştır (Hinloopen & Marrewijk, 2000).

Kösekahyaoğlu (2003) tarafından yapılan çalışmada, açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük katsayılarının kullanılmasıyla, Türkiye'nin AB'ye karşı ihracat rekabet gücü analiz edilmiştir. Özellikle 1980 sonrasında Türkiye'nin emek yoğun ürünlerin ihracatındaki rekabet gücü azalmıştır. Bu nedenle, Türkiye'nin sadece teknoloji yoğun ürünlerin ihracatına değil, aynı zamanda geleneksel emek yoğun ürünlerin ihracatına da önem vermesi gerekmektedir (Kösekahyaoğlu, 2003).

Batra ve Khan (2005) tarafından yapılan çalışmada Uyumlaştırılmış Mal ve Kod Sistemi (HS) 2 haneli sınıflandırma bazında, 2000-2003 dönemine ilişkin Hindistan ve Çin'in global piyasalardaki rekabet gücü incelenmiş, açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüklerin en yüksek olduğu sektörler tespit edilmiştir (Batra & Khan, 2005).

Kösekahyaoğlu ve Özdamar (2005) tarafından yapılan çalışmada 1993 ile 2004 yılları arasında Türkiye, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Estonya ile karşılaştırılarak rekabet gücü ortaya konulmuştur. Analiz sonucunda Türkiye'nin Estonya dışında diğer üç ülkeye göre rekabet gücünün yüksek olduğu görülmektedir (Kösekahyaoğlu & Özdamar, 2005).

Veeramani (2006) tarafından yapılan çalışmada Çin ve Hindistan'ın dış ticareti incelenmiş, her iki ülkenin de karşılaştırmalı rekabet gücü analiz edilmiştir. Hindistan'ın hammadde yoğun, mineral kaynak yoğun ve emek yoğun mallarda uzmanlaştığı; Çin'in ise, emek yoğun ve son yıllarda azalsa da tarımsal hammadde yoğun mallarda uzmanlaştığı görülmektedir (Veeramani, 2006).

Gürpınar ve Barca (2007) tarafından yapılan çalışmada 2001 ile 2006 yılları arasında Türk mobilya sektörünün rekabet gücü ölçülmeye çalışılmıştır. 2001 ile 2004 yılları arasında karşılaştırmalı dezavantaja sahip olan mobilya sektörünün, 2005 ile 2006 yılları arasında karşılaştırmalı avantaja sahip olduğu ve rekabet üstünlüğünü sağladığı görülmektedir (Gürpınar & Barca, 2007).

Şimşek, Seymen, Utkulu (2007) tarafından yapılan çalışmada 1993-2005 arasında Türkiye'nin AB karşısındaki açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüklerini SITC Revision 3, 3 haneli bazda teknoloji sınıflandırmasına göre analiz etmiştir. Sonuç olarak, Türkiye'nin hammadde ve emek yoğun ürünlerin ihracatında uzman olduğu, sermaye yoğun ürünlerin ihracatında da mutlak olarak olmasa da, nispi anlamda üstünlük sağladığı görülmüştür (Şimşek, Seymen, & Utkulu, 2007).

Altay (2008) tarafından yapılan çalışmada AB üyesi olan 15 ülke ile Türkiye'nin 1995 ile 2007 yılları arasındaki rekabet gücü düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. SITC Revision 3, 2 haneli ürün bazında analiz yapılmış ve ulaşılan sonuçlarda Türkiye'nin ham madde ve emek yoğun sektörlerde rekabet gücüne sahip olduğu görülmektedir (Altay H. , 2008).

Şimşek ve Sadat (2009) tarafından yapılan çalışmada 1997 ile 2005 yılları arasında Türkiye'nin ECO pazarındaki rekabet gücü analiz edilmiştir. Analiz sonucunda Türkiye'nin emek yoğun ürünlerde rekabet gücünün bulunduğu tespit edilmiştir (Şimşek & Sadat, ECO Pazarında Türkiye: 1997-2005 Dönemi Rekabet Gücü Analizi, 2009).

Erkan (2012) tarafından yapılan çalışmada 1993 ile 2010 yılları arasında BRIC ülkeleri ve Türkiye'nin rekabet gücü ölçülmüştür. Analiz sonucunda, BRIC ülkelerinin hammadde ve emek yoğun ürünlerde karşılaştırmalı avantajı olduğu Türkiye'nin ise emek ve sermaye yoğun ürünlerde karşılaştırmalı avantajının olduğu görülmektedir (Erkan, 2012).

Erdem ve Köseoğlu (2014) tarafından yapılan çalışmada, 1970 ile 2010 yılları arasında teknolojik değişim ve rekabet gücü arasındaki ilişki ele alınmıştır. Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi kullanılarak Türkiye imalat sektörünün dünya üzerindeki rekabet gücünü ölçmeyi amaçlamıştır (Erdem & Köseoğlu, 2014).

Bashimov (2014) tarafından yapılan çalışmada Türkiye ve Pakistan'ın 1990 ile 2012 yılları arasında tekstil ve hazır giyim sektöründeki rekabet gücü ortaya konulmuştur. Analiz sonucunda Türkiye'nin tekstil ve hazır giyim sektöründe Pakistan'a göre dezavantajlı olduğu görülmektedir (Bashimov, 2014).

Granabetter (2016) tarafından yapılan çalışmada 2010 ile 2014 yılları arasında Avusturya'nın dış ticareti ile ilgili olarak Burgenland'ın rekabet gücünü analiz etmiştir. Analiz sonucunda, Burgenland'ın önemli tarımsal ürün ihracatına sahip olduğunu ve komşu ülkelerle ekonomik ilişkilerin derinleştiği görülmektedir (Granabetter, 2016).

Erkan (2016) tarafından yapılan çalışmada Türkiye'nin 1993 ile 2014 yılları arasında canlı hayvan, et ve deniz ürünlerinin rekabet gücü seviyesi ortaya konulmuştur. Analiz sonucunda bu ürünlerin ihracatında Türkiye'nin karşılaştırmalı dezavantaja sahip olduğu görülmektedir (Erkan, 2016).

Kotcherlakota ve Lundeen (2016) tarafından yapılan çalışmada 2000 ile 2015 yılları arasında Nebraska ve Japonya'nın rekabet gücü analiz edilmektedir. Analiz

sonucunda Nebraska'nın gıda ürünlerinde rekabet gücüne sahip olduğu görülmektedir (Kotcherlakota & Lundeen, 2016).

Kalaycı (2017) tarafından yapılan çalışmada 2012 ile 2016 yılları arasında STA ülkeleriyle yapılan dış ticarete Türkiye'nin karşılaştırmalı üstünlükleri analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre; "Türkiye'nin canlı hayvanlar ve gıda maddeleri", "içkiler ve tütün" ile "çeşitli mamul eşya" mal gruplarında rekabet gücünün bulunduğu görülmektedir (Kalaycı, 2017).

Gibba (2017) tarafından yapılan çalışmada 1996 ile 2015 yılları arasında dünyanın en fazla sebze ihracatçıları olan ülkelerin rekabet gücü ölçülmüştür. Hollanda, İspanya, Meksika ve Tayland'ın en yüksek rekabet gücüne sahip ülkeler olduğu görülmüştür (Gibba, 2017).

Zhaishylyk ve Sun (2017) tarafından yapılan çalışmada Kazakistan'ın 2006 ile 2016 yılları arasında tarım sektöründeki rekabet gücü ölçülmüştür. Analiz sonuçlarına göre; arpa, buğday, pamuk, yağlı tohum ve ayçiçeğinde rekabet gücünün bulunduğu görülmektedir (Zhaishylyk & Sun, 2017).

Gupta ve Kumar (2017) tarafından yapılan çalışmada 2001 ile 2015 yılları arasında Ruanda'nın rekabet gücü analiz edilmiştir. Bulgular, kahve, çay, mineral ve ham deride rekabet gücünün bulunduğunu göstermektedir (Gupta & Kumar, 2017).

Abbas ve Waheed (2017) tarafından yapılan çalışmada 2003 ile 2014 yılları arasında Pakistan'ın rekabet gücü ölçülmüştür. Sonuçlar, Pakistan tarım sektörünün ham pamuk, tahıllar, ham deri ve meyvelerde daha yüksek bir üstünlüğe sahip olduğunu göstermektedir (Abbas & Waheed, 2017).

Erkan (2017) tarafından yapılan çalışmada Türkiye'nin 2000 ile 2015 yılları arasında AB piyasasında ve global piyasalardaki rekabet gücü ölçülmesi amaçlanmıştır. SITC Revision 3, 2 haneli ürün bazında analiz edilmiş ve Türkiye'nin AB piyasasındaki rekabet gücünün düşük olduğu tespit edilmiştir (Erkan, 2017).

Abtew, Kumari, Moorthy (2017) tarafından yapılan çalışmada 2006 ile 2015 yılları için gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler arasındaki rekabet gücünü ortaya koymaktadır. Analiz sonucunda yün, hayvan kılı, at kılı ipliği ve kumaşında gelişmiş

ekonomilerin rekabet gücünün daha yüksek olduğu bulunmuştur (Abteu, Kumari, & Moorthy, 2017).

3.TÜRKİYE VE ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ ÜYELERİNİN KÜRESEL REKABET GÜCÜ ANALİZİ

Çalışmada Türkiye ve ŞİÖ ülkelerinin ihracat rekabet güçlerinin karşılaştırmalı analizinin yapılması maksadıyla birbirini tamamlayıcı farklı endeksler hesaplanmış ve yorumlanmıştır. Bu bağlamda, COMTRADE veri tabanından elde edilen veriler ışığında, sözü edilen ülkelerin, Standart Uluslararası Ticaret Sınıflandırması (SITC) Rev. 3, 2 haneli 66 adet ürün grubuna ilişkin rekabet güçlerinin hesaplanması amaçlanmıştır.

Analizlerde yıllara ilişkin rekabet gücü skorlarının ortalama değerleri alınırken “uygun ortalama” kullanılmıştır. Uygun ortalama, serideki (yıl) en yüksek ve en düşük değer yok sayılıp, ortalama değer buna göre hesaplanmasıdır. Örneğin, çalışmada 17 yıllık (2000-2016) analiz yapılmış olup, ortalama değer 15 yıla göre hesaplanmıştır. Buradaki amaç, bazı yıllara ilişkin olağan dışı olumlu ve olumsuz gelişmeler (arz şokları, iklim değişiklikleri, politik gelişmeler, doğal felaketler vb.) nedeniyle bazı yıllarda ülkelerin belli ürün gruplarındaki üretim ve ihracat değerleri aşırı yüksek veya düşük çıkabilir. Bu nedenle, uygun ortalama değerinin hesaplanmasıyla serideki maksimum ve minimum değer elemine edilip yeni bir ortalama elde edilmiş olur.

Analizlerde yıllara ilişkin rekabet gücü değerlerinin oynaklık göstergesi olarak değişkenlik katsayısı (CV) hesaplanmıştır². Bu katsayının 15 değerinin altında olması ürün gruplarının rekabet seyrinin istikrarlı olduğu anlamına gelmektedir (Erkan & Batbaylı, 2017).

Çalışmada ayrıca, elde edilmiş RCA'ların 'ln' değerleri hesaplanmıştır. Buradaki amaç rekabet gücüne ilişkin skorların simetrik hale getirilmesidir. Örneğin, Balassa ve Vollrath Endeksi analizlerinde RCA değerlerinin 1'den büyük olması avantaj, 1'den küçük olması dezavantaj durumunu göstermektedir. Bunun paralelinde, 'ln'

² CV= (Standart Sapma / Aritmetik Ortalama)*100

RCA değerlerinin de pozitif olması rekabet avantajını, negatif olması rekabet dezavantajını ifade etmektedir.

Çalışmada Balassa ve Vollrath Endeks sonuçlarına ilişkin oluşturulan tablo ve grafiklerde yalnızca ülkelerin orta ve güçlü derecede rekabet üstünlüklerinin bulunduğu ürün grupları gösterilmiştir. Zayıf üstünlüklerin görece fazlalığı nedeniyle, bu ürün gruplarına ilişkin analiz sonuçları tablo ve grafikler dışında yorumlanmıştır.

3.1 BALASSA ENDEKSİ ANALİZİ

Ülkelerin rekabet güçlerinin analiz edilebilmesi için kullanılan endekslerden en yaygını Balassa'nın RCA katsayısıdır (Khatibi, 2008).

3.1.1 Türkiye Analizi

SITC Rev. 3, 2 haneli 66 ürün grubunun rekabet gücü Balassa Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Türkiye'nin 15 ürün grubu ihracatında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Türkiye'nin üstünlüklerinin 1'i güçlü, 6'sı orta, 8'i de zayıf derecededir.

Türkiye'nin güçlü derecede rekabet gücüne sahip olduğu tek ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, söz konusu ürün grubunun emek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, CV değerlerine bakıldığında, bu ürünlerin rekabet skorları yıllara ilişkin dalgalanma göstermektedir. Aynı zamanda, dönemsel bazda analiz edildiğinde³, söz konusu ürünlerden 2'sinin (ham gübre ve tekstil) rekabet gücü nispi olarak artmakta, 2'sinin (giyim eşyası ve meyve, sebze) de nispi olarak azalmaktadır.

³ RCA değerlerinin 2000-2008 ve 2009-2016 yılları arasındaki ortalamaları karşılaştırılmıştır.

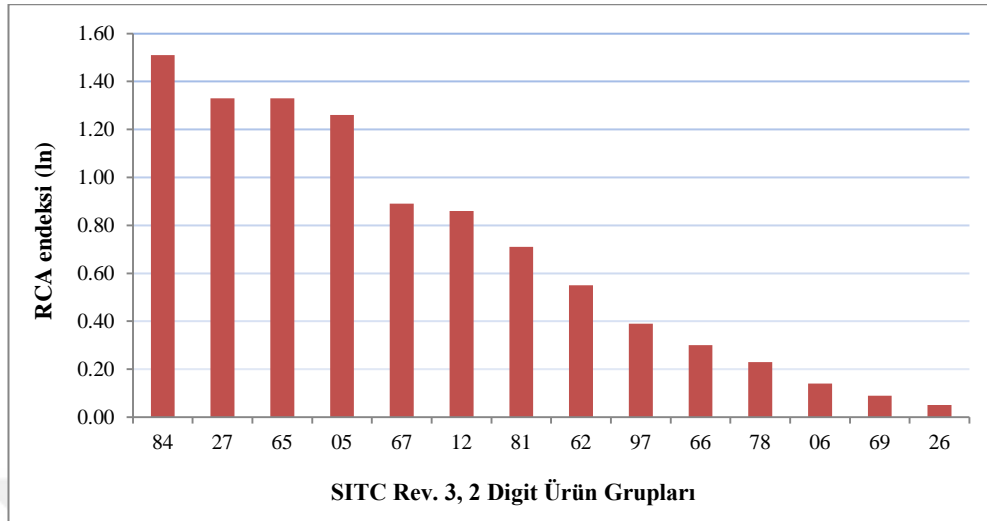
Tablo 2.1 Türkiye'nin Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Ürün Kodu	Ürün Adı	Üstünlük Derecesi	RCA Katsayısı	RCA In	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi (2000-2008;2009-2016)
84	giyim eşyası	güçlü	4.52	1.51	34.9	Emek	↓
27	ham gübre ve madenler	orta	3.79	1.33	35.2	Hammadde	↑
65	tekstil, iplik, kumaş	orta	3.77	1.33	17.5	Emek	↑
05	meyve ve sebze	orta	3.52	1.26	23.8	Hammadde	↓
67	demir ve çelik	orta	2.44	0.89	24.1	Sermaye	↔
12	tütün, tütün mamulü	orta	2.37	0.86	29.8	Sermaye	↓
81	su tesisat, ısıtma, sabit aydınlatma	orta	2.04	0.71	19.7	Emek	↓

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Türkiye'nin orta derecede rekabet gücüne sahip olduğu 6 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 2'sinin (tekstil, tesisat ve ısıtma) emek, 2'sinin (ham gübre, meyve ve sebze) hammadde yoğun, 2'sinin (tütün ve tütün ürünleri, demir ve çelik) hammadde yoğun olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden 1'inin (demir ve çelik) rekabet gücü değişim göstermez iken, 4'ünün (giyim eşyası, meyve ve sebze, tütün ve tütün mamulleri, su tesisat ve ısıtma) rekabet gücü nispi olarak azalmakta, 2'sinin (tekstil, ham gübre) rekabet gücü nispi olarak artmaktadır.

Grafik 2.1 Türkiye'nin Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Türkiye'nin zayıf derecede rekabet gücüne sahip olduğu 8 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde ise, 3'ünün (dokuma elyafı, metal olmayan eşya ve madenden mamul eşya) emek, 1'inin (şeker ve şeker ürünleri) hammadde, 2'sinin (motorlu kara taşıtı, kauçuk eşya) sermaye yoğun, 1'inin (ilk şekilde olmayan plastik) Ar-Ge bazlı olduğu tespit edilmiş ve 1'inin (parasal olmayan altın) ise faktör yoğunluğu belirtilmemiştir. Söz konusu ürünlerde 3'ünün (şeker ve şeker ürünleri, dokuma elyafı, metal olmayan eşyalar) rekabet gücü nispi olarak azalmakta, 5'inin (ilk şekilde olmayan plastik, madenden mamul eşya, motorlu kara taşıtı, kauçuk eşya, parasal olmayan altın) rekabet gücü nispi olarak artmaktadır.

3.1.2 Rusya Analizi

Rusya'nın 12 ürün grubu ihracatında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Rusya'nın üstünlüklerinin 4'ü güçlü, 3'ü orta, 5'i de zayıf derecededir.

Rusya'nın güçlü derecede rekabet gücüne sahip olduğu 4 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 4'ünün de hammadde (gübre, petrol ve petrol ürünleri, odun ve kereste, taş kömürü) yoğun olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden 1'inin (taş kömürü) rekabet gücü nispi olarak artmakta, 3'ünün (gübre, petrol ve petrol ürünleri, odun ve kereste) de nispi olarak azalmaktadır.

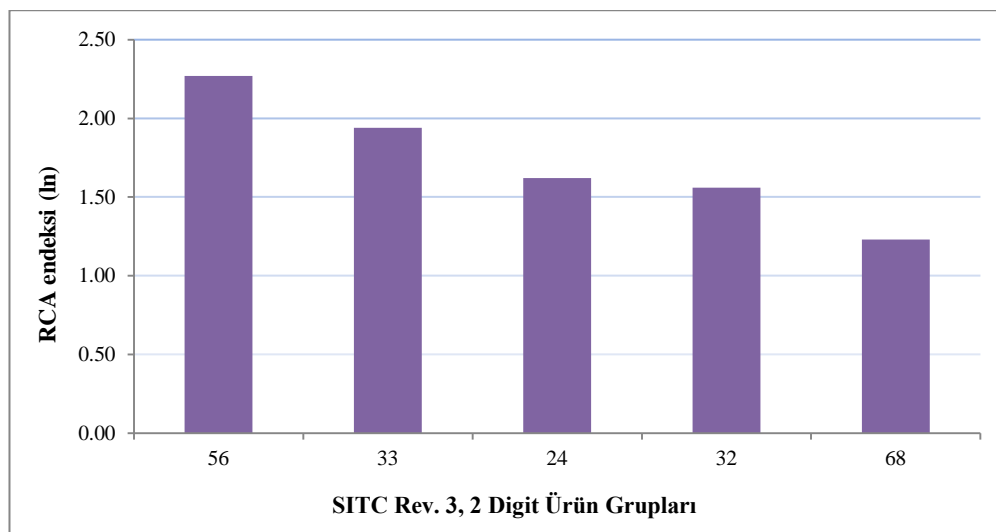
Tablo 2.2 Rusya'nın Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Ürün Kodu	Ürün Adı	Üstünlük Derecesi	RCA Katsayısı	RCA ln	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi (2000-2008;2009-2016)
56	gübre	güçlü	9.65	2.27	25.4	hammadde	↓
33	petrol ve petrol ürünleri	güçlü	6.98	1.94	17.8	hammadde	↓
24	odun ve kereste	güçlü	5.03	1.62	22.1	hammadde	↓
32	taş kömürü	güçlü	4.78	1.56	21.4	hammadde	↑
68	demir içermeyen madenler	orta	3.41	1.23	39.3	sermaye	↓
23	ham kauçuk	orta	2.43	0.89	20.5	hammadde	↓
67	demir ve çelik	orta	2.22	0.80	43.3	sermaye	↓

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca hesaplanmıştır.

Rusya'nın orta derecede rekabet gücüne sahip olduğu 3 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 1'inin (ham kauçuk) hammadde, 2'sinin (demir içermeyen madenler, demir ve çelik) sermaye yoğun olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden, 3'ünün (demir içermeyen madenler, ham kauçuk, demir ve çelik) de rekabet gücü nispi olarak azalmaktadır.

Grafik 2.2 Rusya'nın Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Rusya'nın zayıf derecede rekabet gücüne sahip olduğu 5 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde ise, 3'ünün (hububat, kâğıt hamuru, ham gübre) hammadde, 1'inin (elektrik enerjisi) sermaye yoğun, 1'inin (inorganik kimyasal ürünler) Ar-Ge Bazlı ürün grubunda olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ürünlerden 3'ünün (hububat, elektrik enerjisi, inorganik kimyasal ürünler) rekabet gücü nispi olarak artmakta, 2'sinin (kâğıt hamuru, ham gübre) de nispi olarak azalmaktadır.

3.1.3 Çin Analizi

Çin'in 19 ürün grubu ihracatında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Çin'in üstünlüklerinin 1'i güçlü, 7'si orta, 11'i de zayıf derecededir.

Çin'in güçlü derecede rekabet gücüne sahip olduğu tek ürün grubu (el çantası vb.) faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, bu ürün grubunun emek yoğun olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünün rekabet gücü nispi olarak azalmaktadır.

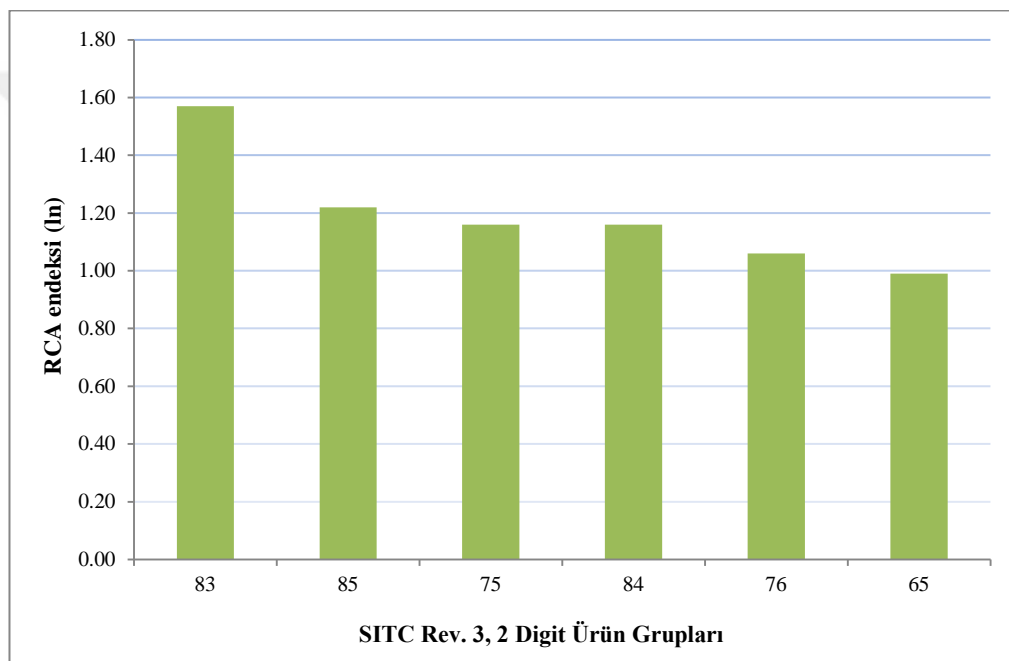
Tablo 2.3 Çin'in Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Ürün Kodu	Ürün Adı	Üstünlük Derecesi	RCA Katsayısı	RCA ln	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi (2000-2008;2009-2016)
83	el çantası vb.	güçlü	4.79	1.57	183.8	emek	↓
85	ayakkabı	orta	3.37	1.22	23.2	emek	↓
75	büro ve otomatik makineler	orta	3.19	1.16	22.1	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
84	giyim eşyası	orta	3.20	1.16	20.0	emek	↓
76	haberleşme, ses kayıt cihazları	orta	2.89	1.06	14.3	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
65	tekstil, iplik, kumaş	orta	2.68	0.99	17.8	emek	↑
81	tesisat, ısıtma, aydınlatma	orta	2.62	0.92	29.6	emek	↑
82	mobilya, yatak, yastık	orta	2.37	0.86	15.9	emek	↑

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Çin'in orta derecede rekabet gücüne sahip olduğu 7 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 2'sinin (büro ve otomatik makineler, haberleşme ve ses kayıt cihazları) Ar-Ge bazlı, 5'inin (ayakkabı, giyim eşyası, tekstil, tesisat ve aydınlatma, mobilya ve yatak) emek yoğun olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden, 5'inin (büro ve otomatik makineler, haberleşme ve ses kayıt cihazları, tekstil, tesisat ve aydınlatma, mobilya) rekabet gücü nispi olarak artarken, 2'sinin (giyim eşyası ve ayakkabı) de nispi olarak azalmaktadır.

Grafik 2.3 Çin'in Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Çin'in zayıf derecede rekabet gücüne sahip olduğu 11 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde ise, 3'ünün (deniz ürünleri, taş kömürü, gübre) hammadde, 4'ünün (ahşap eşya, metal olmayan eşya, madenden mamul eşya, çeşitli mamul eşya) emek yoğun, 4'ünün (inorganik kimyasal ürünler, elektronik cihazlar, kontrol cihazları, optik eşya ve saatler) Ar-Ge bazlı ürün grubunda olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ürünlerden 6'sının (gübre, ahşap eşya, metal olmayan eşya, madenden mamul eşya, elektronik cihaz, kontrol cihazları, çeşitli mamul eşya) rekabet gücü nispi olarak artmakta, 4'ünün (deniz ürünler, taş kömürü, inorganik kimyasal ürünler, optik eşya ve saatler) de nispi olarak azalmaktadır.

3.1.4 Kazakistan Analizi

Kazakistan'ın 11 ürün grubu ihracatında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Bu üstünlüklerin 3'ü güçlü, 2'si orta, 6'sı da zayıf derecededir.

Kazakistan'ın güçlü derecede rekabet gücüne sahip olduğu 3 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 1'inin (petrol ve petrol ürünleri) hammadde yoğun, 1'inin (demir içermeyen metal) sermaye, 1'inin (inorganik kimyasal ürünler) Ar-Ge bazlı olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden 2'sinin (petrol ve petrol ürünleri, inorganik kimyasal ürünler) rekabet gücü nispi olarak artmakta, 1'inin (demir içermeyen maddeler) de nispi olarak azalmaktadır.

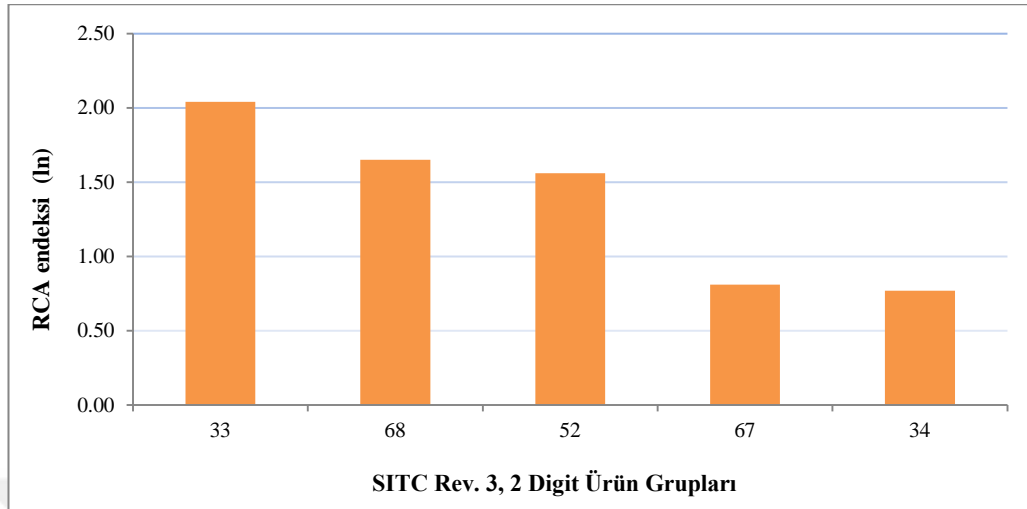
Tablo 2.4 Kazakistan'ın Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Ürün Kodu	Ürün Adı	Üstünlük Derecesi	RCA Katsayısı	RCA ln	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi (2000-2008;2009-2016)
33	petrol ve petrol ürünleri	güçlü	7.69	2.04	25.4	hammadde	↑
68	demir içermeyen madenler	güçlü	5.19	1.65	66.1	sermaye	↓
52	inorganik kimyasal ürünler	güçlü	4.77	1.56	60.0	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
67	demir ve çelik	orta	2.26	0.81	75.5	sermaye	↓
34	doğal gaz	orta	2.16	0.77	47.8	hammadde	↑

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Kazakistan'ın orta derecede rekabet gücüne sahip olduğu 2 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 1'inin (doğal gaz) hammadde, 1'inin (demir ve çelik) sermaye yoğun olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden, 1'inin (demir ve çelik) rekabet gücü nispi olarak azalmakta, 1'inin (doğal gaz) de nispi olarak artmaktadır.

Grafik 2.4 Kazakistan'ın Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Kazakistan'ın zayıf derecede rekabet gücüne sahip olduğu 6 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde ise, 3'ünün (hububat, ham gübre, metal cevheri) hammadde, 2'sinin (dokuma elyafı, işlenmiş deri ve kürk) emek yoğun, 1'inin (parasal olmayan altın) belirtilmemiş olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ürünlerden 5'inin (hububat, dokuma elyafı, metal cevheri, işlenmiş deri ve kürk, parasal olmayan altın) rekabet gücü nispi olarak azalmakta, 1'inin (ham gübre) de nispi olarak artmaktadır.

3.1.5 Kırgızistan Analizi

Kırgızistan'ın 8 ürün grubu ihracatında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Kırgızistan üstünlüklerinin 3'ü güçlü, 4'ü orta, 1'i de zayıf derecededir.

Kırgızistan'ın güçlü derecede rekabet gücüne sahip olduğu 3 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 1'inin (işlenmemiş deri ve kürk) hammadde yoğun, 1'inin (dokuma elyafı) emek, 1'inin (parasal olmayan altın) belirtilmemiş olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden, 3'ünün (parasal olmayan altın, işlenmemiş deri ve kürk, dokuma elyafı) de rekabet gücü nispi olarak azalmaktadır.

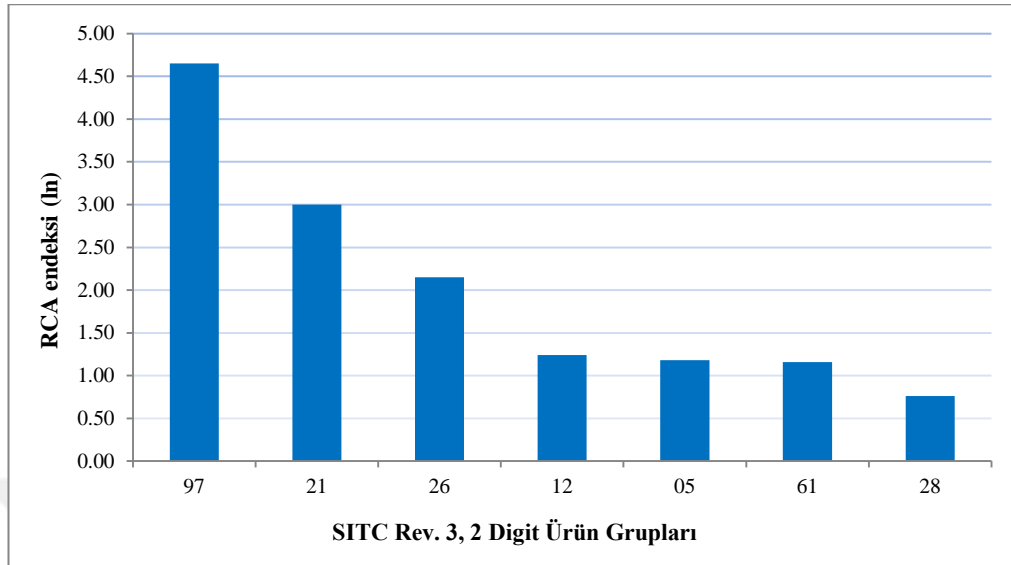
Tablo 2.5 Kırgızistan'ın Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Ürün Kodu	Ürün Adı	Üstünlük Derecesi	RCA Katsayısı	RCA ln	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi (2000-2008;2009-2016)
97	parasal olm. altın	güçlü	104.79	4.65	51.9	belirtilmemiş	↓
21	işlenmemiş deri ve kürk	güçlü	20.00	3.00	78.8	hammadde	↓
26	dokuma elyafı	güçlü	8.56	2.15	72.1	emek	↓
12	tütün ve tütün ürünleri	orta	3.45	1.24	37.4	sermaye	↓
05	meyve ve sebze	orta	3.27	1.18	57.7	hammadde	↑
61	işlenmiş deri ve kürk	orta	3.18	1.16	42.3	emek	↓
28	metal cevheri	orta	2.14	0.76	104.8	hammadde	↓

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Kırgızistan'ın orta derecede rekabet gücüne sahip olduğu 4 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 2'sinin (meyve ve sebze, metal cevheri) hammadde, 1'inin (tütün ve tütün ürünleri) sermaye, 1'inin (işlenmiş deri ve kürk) emek yoğun olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden, 3'ünün (tütün ve tütün ürünleri, işlenmiş deri ve kürk, metal cevheri) rekabet gücü nispi olarak azalmakta, 1'inin (meyve ve sebze) de nispi olarak artmaktadır.

Grafik 2.6 Kırgızistan'ın Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Kırgızistan'ın zayıf derecede rekabet gücüne sahip olduğu tek ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde ise, bu ürünün (inorganik kimyasal ürünler) Ar-Ge bazlı olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ürünün rekabet gücü nispi olarak azalmaktadır.

3.1.6 Pakistan Analizi

Pakistan'ın 11 ürün grubu ihracatında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Bu üstünlüklerin 5'i güçlü, 1'i orta, 5'i de zayıf derecededir.

Pakistan'ın güçlü derecede rekabet gücüne sahip olduğu 5 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 1'inin (hububat) hammadde yoğun, 4'ünün (tekstil, işlenmiş deri ve kürk, giyim eşyası, dokuma elyafı) de emek yoğun olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden, 5'inin (tekstil, işlenmiş deri ve kürk, giyim eşyası, hububat, dokuma elyafı) de rekabet gücü nispi olarak artmaktadır.

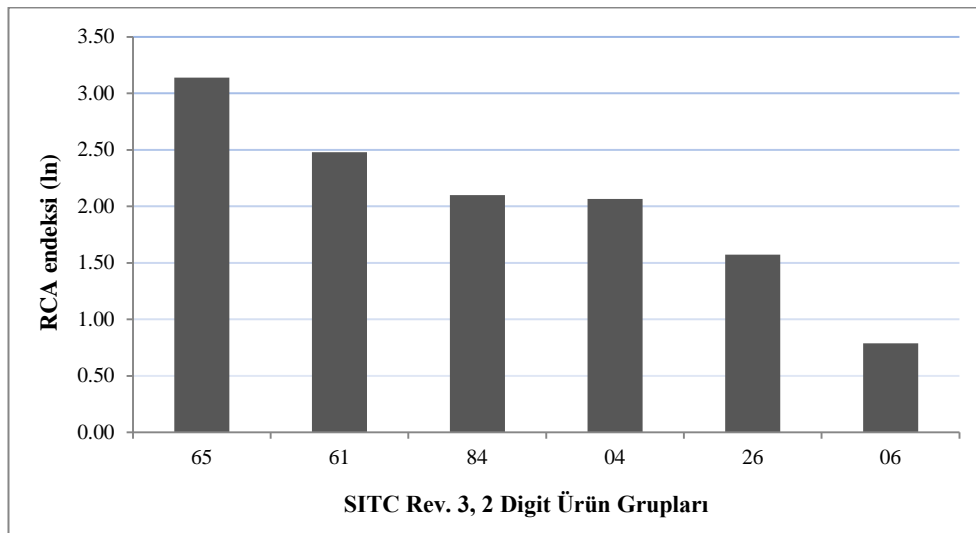
Tablo 2.6 Pakistan'ın Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Ürün Kodu	Ürün Adı	Üstünlük Derecesi	RCA Katsayısı	RCA In	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi (2000-2008;2009-2016)
65	tekstil, iplik, kumaş	güçlü	23.11	3.14	25.7	emek	↑
61	işlenmiş deri ve kürk	güçlü	11.91	2.48	28.6	emek	↑
84	giyim eşyası	güçlü	8.20	2.10	25.9	emek	↑
04	hububat	güçlü	7.90	2.07	23.3	hammadde	↑
26	dokuma elyafı	güçlü	4.82	1.57	33.4	emek	↑
06	şeker ve şeker ürünleri	orta	2.20	0.79	44.6	hammadde	↓

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Pakistan'ın orta derecede rekabet gücüne sahip olduğu tek ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, bu ürün grubunun (şeker ve şeker ürünleri) hammadde yoğun olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünün, rekabet gücü nispi olarak azalmaktadır.

Grafik 2.6 Pakistan'ın Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Pakistan'ın zayıf derecede rekabet gücüne sahip olduğu 5 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde ise, 4'ünün (deniz ürünleri, meyve ve sebze, ham gübre, işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler) hammadde, 1'inin (çeşitli mamul

eşya) emek yoğun olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ürünlerin, 5'inin (deniz ürünleri, meyve ve sebze, ham gübre, işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler, çeşitli mamul eşya) de rekabet gücü nispi olarak artmaktadır.

3.1.7 Hindistan Analizi

Hindistan'ın 26 ürün grubu ihracatında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Bu üstünlüklerin 1'i güçlü, 11'i orta, 14'ü de zayıf derecededir.

Tablo 2.7 Hindistan'ın Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Ürün Kodu	Ürün Adı	Üstünlük Derecesi	RCA Katsayısı	RCA ln	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi (2000-2008;2009-2016)
66	metal olm. eşya	güçlü	6.73	1.91	24.1	emek	↓
65	tekstil, kumaş, iplik	orta	3.91	1.36	28.6	emek	↓
26	dokuma elyafı	orta	3.85	1.35	58.5	emek	↑
27	ham gübre ve madenler	orta	3.24	1.17	12.6	hammadde	↓
61	işlenmiş deri ve kürk	orta	3.23	1.17	20.9	emek	↓
84	giyim eşyası	orta	2.62	0.96	30.1	emek	↓
29	işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler	orta	2.50	0.92	56.1	hammadde	↑
08	hayvanlar için gıda	orta	2.33	0.85	39.7	hammadde	↓
04	hububat	orta	2.32	0.84	24.5	hammadde	↓
03	deniz ürünleri	orta	2.29	0.83	32.7	hammadde	↓
83	el çantaları vb.	orta	2.16	0.77	266.2	emek	↓
07	kakao, çay, kahve	orta	2.05	0.72	29.3	hammadde	↓

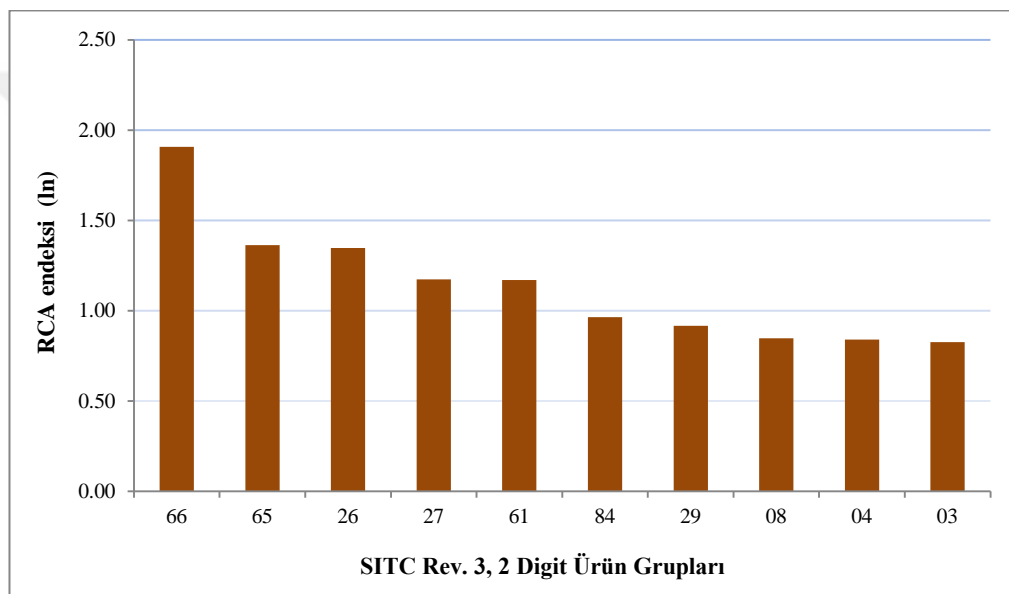
Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Hindistan'ın güçlü derecede rekabet gücüne sahip olduğu tek ürün grubu (metal olmayan eşya) faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, bu ürün grubunun emek yoğun olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünün rekabet gücü nispi olarak azalmaktadır.

Hindistan'ın orta derecede rekabet gücüne sahip olduğu 11 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 6'sının (ham gübre, işlenmemiş hayvani ve

bitkisel ürünler, hayvanlar için gıda, hububat, deniz ürünleri, çay ve kahve) hammadde, 5'inin (tekstil, dokuma elyafı, işlenmiş deri ve kürk, giyim eşyası, el çantaları vb.) de emek yoğun olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden, 9'unun (tekstil, ham gübre, işlenmiş deri ve kürk, giyim eşyası, hayvanlar için gıda, hububat, deniz ürünleri, el çantaları, çay ve kahve) rekabet gücü nispi olarak azalmakta, 2'sinin (dokuma elyafı, işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler) de nispi olarak artmaktadır.

Grafik 2.7 Hindistan'ın Balassa Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Hindistan'ın zayıf derecede rekabet gücüne sahip olduğu 14 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde ise, 7'sinin (canlı hayvan, meyve ve sebze, şeker ve şeker ürünleri, yağlı tohum, metal cevheri, petrol ve petrol ürünleri, işlenmiş sıvı ve katı yağlar) hammadde, 3'ünün (ayakkabı, madenden mamul eşya, çeşitli mamul eşya) emek, 2'sinin (tütün ve tütün ürünleri, boyacılıkta kullanılan ürünler) sermaye yoğun, 2'sinin (organik kimyasal ürünler, tıp ve eczacılık ürünleri) Ar-Ge bazlı olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ürünlerin, 8'inin (meyve ve sebze, şeker ve şeker ürünleri, yağlı tohum, metal cevheri, işlenmiş katı ve sıvı yağlar, boyacılıkta kullanılan ürünler, madenden mamul eşya, ayakkabı) rekabet gücü nispi olarak azalmakta, 6'sının (canlı hayvan, tütün ve tütün ürünleri, petrol ve petrol ürünleri,

organik kimyasal ürünler, tıp ve eczacılık ürünleri, çeşitli mamul eşya) da nispi olarak artmaktadır.

3.1.8 Balassa Endeksi Genel Değerlendirme

Türkiye ve ŞİÖ ülkelerinin Balassa Endeksine göre hesaplanan rekabet gücü skorları genel olarak değerlendirildiğinde (Tablo 2.8), rekabet gücü ürün bazında en yüksek olan ülkelerin Çin ve Hindistan olduğu görülmektedir. Bu ülkeleri Türkiye ile Rusya takip etmektedir.

Gerek Türkiye'nin gerekse ŞİÖ ülkelerinin rekabet güçleri faktör yoğunluğuna göre analiz edildiğinde, hammadde ve emek yoğun malların ihracatındaki üstünlük göze çarpmaktadır. Bu ürünlerin katma değerlerindeki nispi düşüklük dikkate alındığında, sözü edilen ülkelerin genel olarak küresel pazarlarda söz sahibi olması oldukça zor gözükmemektedir.

Tablo 2.8 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Balassa Endeksi Analizi (Faktör Yoğunluklarına Göre)

	FAKTÖR YOĞUNLUĞUNA GÖRE REKABET ÜSTÜNLÜĞÜ		
	GÜÇLÜ	ORTA	ZAYIF
TÜRKİYE	E→1	H→2 S→2 E→2	E→3 S→2 A→1 B→1
RUSYA	H→4	H→1 S→2	H→3 S→1 A→1
ÇİN	E→1	E→5 A→2	E→4 A→4 H→3
KAZAKİSTAN	H→1 S→1 A→1	H→1 S→1	H→3 E→2 B→1
KIRGIZİSTAN	H→1 E→1 B→1	H→2 S→1 E→1	A→1
PAKİSTAN	E→4 H→1	H→1	H→4 E→1
HİNDİSTAN	E→1	H→6 E→5	H→7 E→3 S→2 A→2

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

E: Emek Yoğun Mallar H: Hammadde Yoğun Mallar S: Sermaye Yoğun Mallar

A: Ar-Ge Bazlı (Teknolojik, İnovatif) Mallar B: Faktör Yoğunluğu Belirtilmemiş Mallar

3.2 VOLLRATH ENDEKSİ ANALİZİ

Vollrath Balassa Endeksini, Nispi İhracat Avantajı Endeksi, Nispi İthalat Avantajı Endeksi, Nispi Ticaret Avantajı Endeksi ve Açıklanmış Rekabet Gücü Endeksi ile genişletmiştir. Vollrath Endeksi ile Balassa Endeksi sonuçları genellikle birbirine yakın çıkmaktadır. Ancak, bir ülkenin bir sektördeki ihracatı dünya ihracatında çok

önemli bir rol oynuyorsa bu durumda Vollrath endeksi Balassa Endeksinden daha yüksek çıkmaktadır (Erkan, Erdoğan, & Kara, 2018).

3.2.1 Nispi İhracat Avantajı Endeksi Analizi

3.2.1.1 Türkiye Analizi

SITC Rev. 3, 2 haneli 66 ürün grubunun rekabet gücü Vollrath Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Türkiye'nin 15 ürün grubu ihracatında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Türkiye'nin üstünlüklerinden 2'si güçlü, 5'i orta, 8'i de zayıf derecededir.

Türkiye'nin güçlü derecede rekabet gücüne sahip olduğu 2 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 2'sinin (giyim eşyası, tekstil) de emek yoğun olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden 2'sinin (giyim eşyası, tekstil) de rekabet gücü nispi olarak azalmaktadır.

Tablo 3.1 Türkiye'nin Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

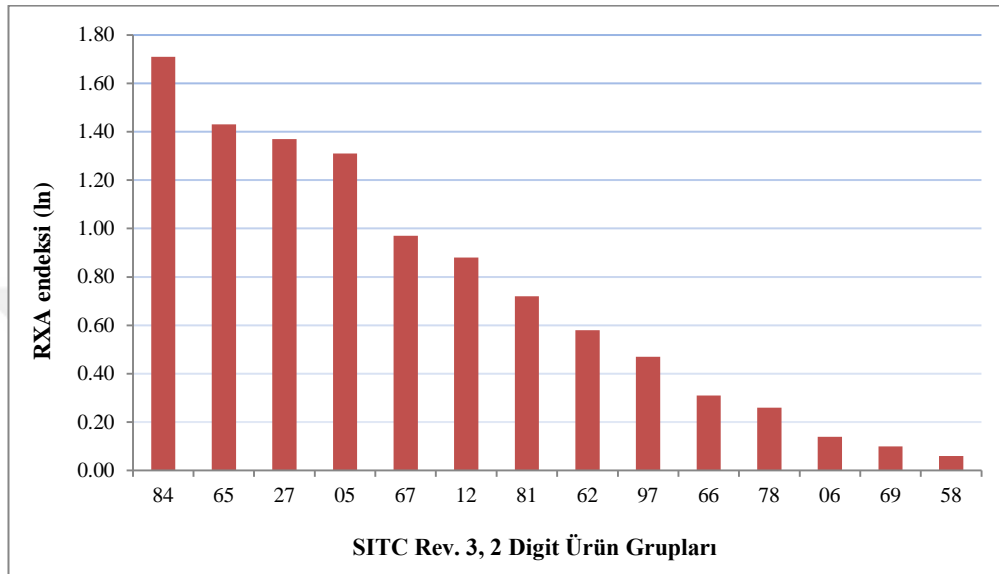
Ürün Kodu	Ürün Adı	Üstünlük Derecesi	RXA Katsayısı	RXA ln	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
84	giyim eşyası	güçlü	5.56	1.71	33.1	Emek	↓
65	tekstil, iplik, kumaş	güçlü	4.17	1.43	12.6	Emek	↓
27	ham gübre ve madenler	orta	3.92	1.37	37.0	Hammadde	↑
05	meyve ve sebze	orta	3.71	1.31	25.1	Hammadde	↓
67	demir ve çelik	orta	2.63	0.97	15.3	Sermaye	↓
12	tütün, tütün mamulü	orta	2.40	0.88	30.5	Sermaye	↓
81	su tesisat, ısıtma, sabit aydınlatma	orta	2.05	0.72	20.5	Emek	↓

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Türkiye'nin orta derecede rekabet gücüne sahip olduğu 5 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 2'sinin (demir ve çelik, tütün ve tütün mamulü) sermaye, 2'sinin (ham gübre, meyve ve sebze) hammadde, 1'inin (su tesisat

ve ısıtma) emek yoğun olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden, 4'ünün (tütün ve tütün ürünleri, demir ve çelik, su tesisat ve aydınlatma, meyve ve sebze) rekabet gücü nispi olarak azalmakta, 1'inin (ham gübre) de nispi olarak artmaktadır.

Grafik 3.1 Türkiye'nin Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Türkiye'nin zayıf derecede rekabet gücüne sahip olduğu 8 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde ise, 3'ünün (dokuma elyafı, metal olmayan eşyalar, madenden mamul eşya) emek, 1'inin (şeker ve şeker ürünleri) hammadde, 2'sinin (motorlu kara taşıtı, kauçuk eşya) sermaye yoğun, 1'inin (ilk şekilde olmayan plastik) Ar-Ge bazlı, 1'inin (parasal olmayan altın) belirtilmemiş olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ürünlerin, 4'ünün (şeker ve şeker ürünleri, dokuma elyafı, metal olmayan eşyalar, madenden mamul eşya) rekabet gücü nispi olarak azalmakta, 4'ünün (kauçuk eşya, ilk şekilde olmayan plastik, motorlu kara taşıtı, parasal olmayan altın) de rekabet gücü nispi olarak artmaktadır.

3.2.1.2 Rusya Analizi

Rusya'nın 12 ürün grubu ihracatında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Rusya'nın üstünlüklerinin 5'i güçlü, 2'si orta, 5'i de zayıf derecededir.

Rusya'nın güçlü derecede rekabet gücüne sahip olduğu 5 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 4'ünün (petrol ve petrol ürünleri, gübre, odun ve kereste, taş kömürü) hammadde, 1'inin (demir içermeyen madenler) de sermaye

yoğun olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden 2'sinin (petrol ve petrol ürünleri, taş kömürü) rekabet gücü nispi olarak artmakta, 3'ünün (gübre, odun ve kereste, demir içermeyen madenler) de nispi olarak azalmaktadır.

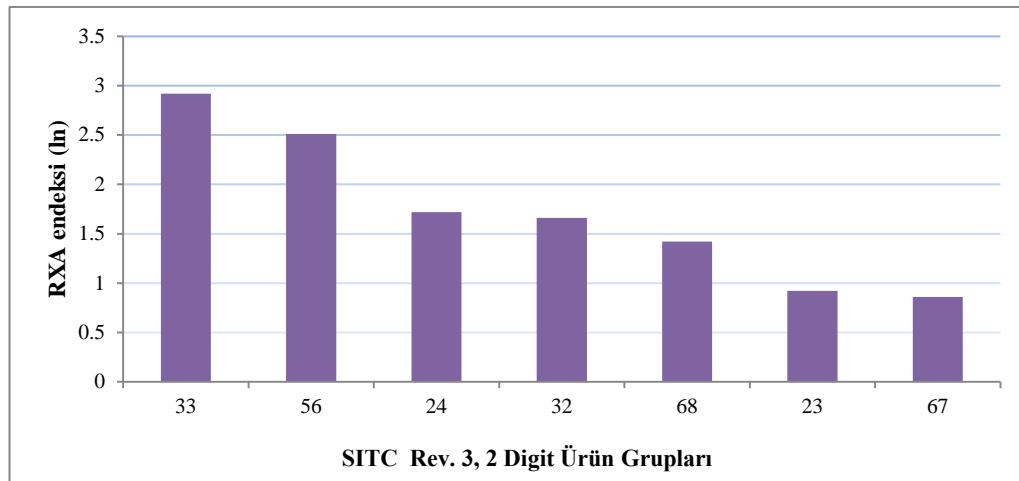
Tablo 3.2 Rusya'nın Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Ürün Kodu	Ürün Adı	Üstünlük Derecesi	RXA Katsayısı	RXA ln	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi (2000-2008;2009-2016)
33	petrol ve petrol ürünleri	güçlü	18.59	2.92	14.7	hammadde	↑
56	gübre	güçlü	12.36	2.51	21.3	hammadde	↓
24	odun ve kereste	güçlü	5.56	1.72	23.4	hammadde	↓
32	taş kömürü	güçlü	5.27	1.66	23.8	hammadde	↑
68	demir içermeyen madenler	güçlü	4.14	1.42	43.7	sermaye	↓
23	ham kauçuk	orta	2.50	0.92	20.8	hammadde	↓
67	demir ve çelik	orta	2.37	0.86	35.3	sermaye	↓

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Rusya'nın orta derecede rekabet gücüne sahip olduğu 2 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 1'inin (demir ve çelik) sermaye, 1'inin (ham kauçuk) hammadde yoğun olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden, 2'sinin (demir ve çelik, ham kauçuk) de rekabet gücü nispi olarak azalmaktadır.

Grafik 3.2 Rusya'nın Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Rusya'nın zayıf derecede rekabet gücüne sahip olduğu 5 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde ise, 3'ünün (hububat, kâğıt hamuru, ham gübre) hammadde, 1'inin (elektrik enerjisi) sermaye, 1'inin (inorganik kimyasal maddeler) Ar-Ge bazlı olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ürünlerin, 4'ünün (kâğıt hamuru, ham gübre, elektrik enerjisi, inorganik kimyasal ürünler) rekabet gücü nispi olarak azalmakta, 1'inin (hububat) de rekabet gücü nispi olarak artmaktadır.

3.2.1.3 Çin Analizi

Çin'in 19 ürün grubu ihracatında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Bu üstünlüklerin 5'i güçlü, 3'ü orta, 11'i de zayıf derecededir.

Tablo 3.3 Çin'in Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Ürün Kodu	Ürün Adı	Üstünlük Derecesi	RXA Katsayısı	RXA In	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi (2000-2008;2009-2016)
83	el çantası vb.	güçlü	7.62	2.03	23.0	emek	↓
75	büro ve otomatik makineler	güçlü	4.95	1.60	32.2	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
85	ayakkabı	güçlü	4.80	1.57	19.2	emek	↓
84	giyim eşyası	güçlü	4.71	1.55	12.3	emek	↓
76	haberleşme, ses kayıt cihazları	güçlü	4.21	1.44	29.5	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
65	tekstil, iplik, kumaş	orta	3.47	1.24	9.8	emek	↑
81	tesisat, ısıtma, aydınlatma	orta	3.22	1.17	32.2	emek	↑
82	mobilya, yatak, yastık	orta	2.93	1.07	24.0	emek	↑

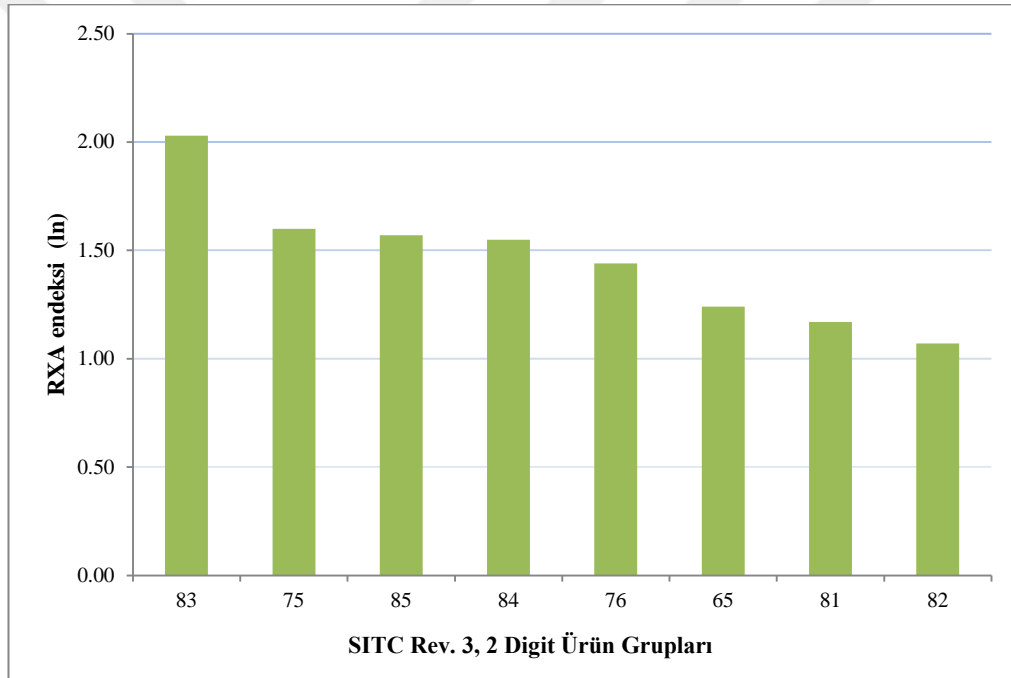
Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Çin'in güçlü derecede rekabet gücüne sahip olduğu 5 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 3'ünün (ayakkabı, giyim eşyası, el çantası vb.) emek,

2'sinin (büro ve otomatik makineler, haberleşme ve ses kayıt cihazları) de Ar-Ge bazlı olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden 2'sinin (büro ve otomatik makineler, haberleşme ve ses kayıt cihazları) rekabet gücü nispi olarak artmakta, 3'ünün (ayakkabı, giyim eşyası, el çantası vb.) de nispi olarak azalmaktadır.

Çin'in orta derecede rekabet gücüne sahip olduğu 3 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 3'ünün (tekstil, tesisat ve aydınlatma, mobilya ve yastık) de emek yoğun olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden, 3'ünün (tekstil, tesisat ve aydınlatma, mobilya ve yatak) de rekabet gücü nispi olarak artmaktadır.

Grafik 3.3 Çin'in Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Çin'in zayıf derecede rekabet gücüne sahip olduğu 11 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde ise, 3'ünün (deniz ürünleri, taş kömürü, gübre) hammadde, 4'ünün (ahşap eşya, metal olmayan eşya, madenden mamul eşya, çeşitli mamul eşya) emek, 4'ünün (inorganik kimyasal ürünler, elektronik cihazlar, kontrol cihazları, optik eşya ve saatler) Ar-Ge bazlı olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ürünlerin, 6'sının (deniz ürünleri, taş kömürü, inorganik kimyasal ürünler, madenden mamul eşya, optik eşya ve saatler, çeşitli mamul eşya) rekabet gücü nispi olarak azalmakta, 5'inin (gübre, ahşap eşya, metal olmayan eşya, elektronik cihazlar, kontrol cihazları) de rekabet gücü nispi olarak artmaktadır.

3.2.1.4 Kazakistan Analizi

Kazakistan'ın 11 ürün grubu ihracatında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Bu üstünlüklerin 3'ü güçlü, 2'si orta, 6'sı da zayıf derecededir.

Kazakistan'ın güçlü derecede rekabet gücüne sahip olduğu 3 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 1'inin (petrol ve petrol ürünleri) hammadde, 1'inin (demir içermeyen madenler) sermaye yoğun, 1'inin (inorganik kimyasal ürünler) de Ar-Ge bazlı olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden 2'sinin (petrol ve petrol ürünleri, inorganik kimyasal ürünler) rekabet gücü nispi olarak artmakta, 1'inin (demir içermeyen madenler) de nispi olarak azalmaktadır.

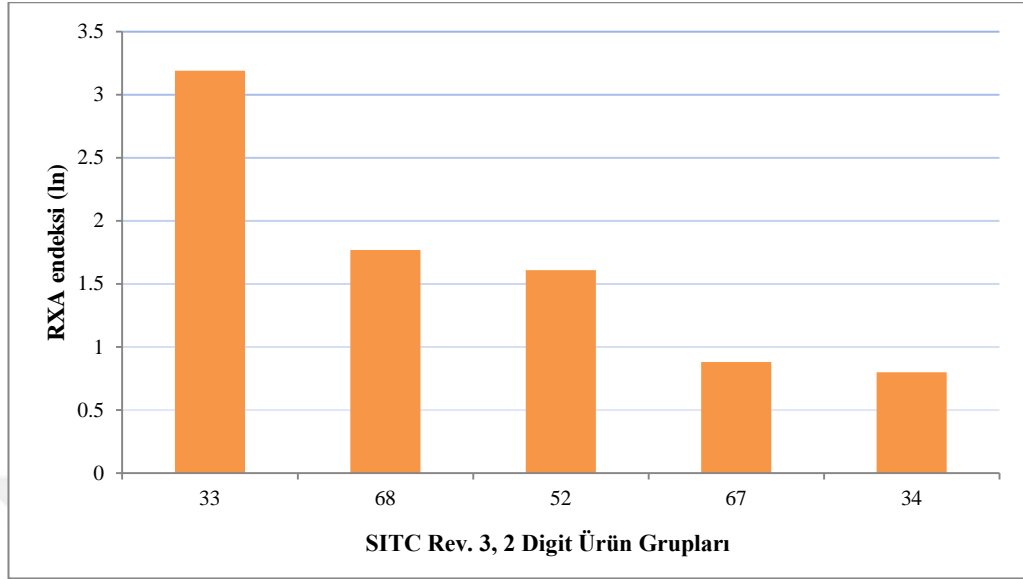
Tablo 3.4 Kazakistan'ın Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Ürün Kodu	Ürün Adı	Üstünlük Derecesi	RXA Katsayısı	RXA In	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi (2000-2008;2009-2016)
33	petrol ve petrol ürünleri	güçlü	24.27	3.19	34.9	hammadde	↑
68	demir içermeyen maddeler	güçlü	5.85	1.77	75.4	sermaye	↓
52	inorganik kimyasal ürünler	güçlü	4.99	1.61	62.3	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
67	demir ve çelik	orta	2.4	0.88	81.7	sermaye	↓
34	doğal gaz	orta	2.22	0.8	49.1	hammadde	↑

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Kazakistan'ın orta derecede rekabet gücüne sahip olduğu 2 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 1'inin (demir ve çelik) sermaye, 1'inin (doğal gaz) hammadde yoğun olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden, 1'inin (demir ve çelik) rekabet gücü nispi olarak azalmakta, 1'inin (doğal gaz) de nispi olarak artmaktadır.

Grafik 3.4 Kazakistan'ın Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Kazakistan'ın zayıf derecede rekabet gücüne sahip olduğu 6 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde ise, 3'ünün (hububat, ham gübre, metal cevheri) hammadde, 2'sinin (dokuma elyafı, işlenmiş deri ve kürk) emek, 1'inin (parasal olmayan altın) belirtilmemiş olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ürünlerin, 5'inin (hububat, dokuma elyafı, metal cevheri, işlenmiş deri ve kürk, parasal olmayan altın) rekabet gücü nispi olarak azalmakta, 1'inin (ham gübre) de rekabet gücü nispi olarak artmaktadır.

3.2.1.5 Kırgızistan Analizi

Kırgızistan'ın 8 ürün grubu ihracatında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Bu üstünlüklerin 3'ü güçlü, 4'ü orta, 1'i de zayıf derecededir.

Kırgızistan'ın güçlü derecede rekabet gücüne sahip olduğu 3 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 1'inin (dokuma elyafı) emek, 1'inin (işlenmemiş deri ve kürk) hammadde yoğun, 1'inin (parasal olmayan altın) de belirtilmemiş olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden 3'ünün (parasal olmayan altın, işlenmemiş deri ve kürk, dokuma elyafı) de rekabet gücü nispi olarak azalmaktadır.

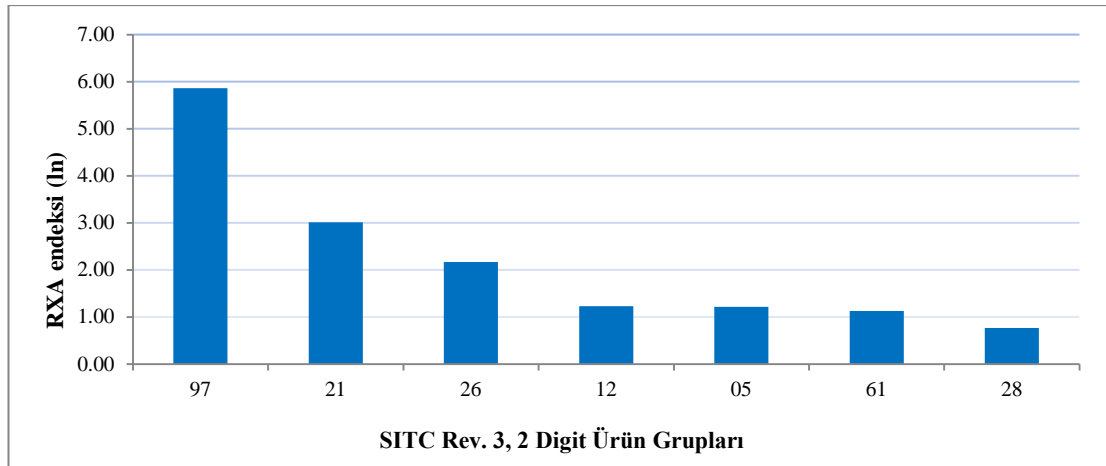
Tablo 3.5 Kırgızistan'ın Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Ürün Kodu	Ürün Adı	Üstünlük Derecesi	RXA Katsayısı	RXA ln	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi (2000-2008;2009-2016)
97	parasal olm. altın	güçlü	352.14	5.86	48.7	belirtilmemiş	↓
21	işlenmemiş deri ve kürk	güçlü	20.36	3.01	81.8	hammadde	↓
26	dokuma elyafi	güçlü	8.76	2.17	76.1	emek	↓
12	tütün ve tütün ürünleri	orta	3.43	1.23	37.6	sermaye	↓
05	meyve ve sebze	orta	3.38	1.22	61.1	hammadde	↑
61	işlenmiş deri ve kürk	orta	3.10	1.13	37.8	emek	↓
28	metal cevheri	orta	2.15	0.77	111.2	hammadde	↓

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Kırgızistan'ın orta derecede rekabet gücüne sahip olduğu 4 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 1'inin (tütün ve tütün ürünleri) sermaye, 2'sinin (meyve ve sebze, metal cevheri) hammadde, 1'inin (işlenmiş deri ve kürk) emek yoğun olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden, 1'inin (meyve ve sebze) rekabet gücü nispi olarak artmakta, 3'inin (tütün ve tütün ürünleri, işlenmiş deri ve kürk, metal cevheri) de nispi olarak azalmaktadır.

Grafik 3.5 Kırgızistan'ın Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Kırgızistan'ın zayıf derecede rekabet gücüne sahip olduğu tek ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde ise, bu ürün grubunun (inorganik kimyasal ürünler) Ar-Ge bazlı olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ürünün, (inorganik kimyasal ürünler) rekabet gücü nispi olarak azalmaktadır.

3.2.1.6 Pakistan Analizi

Pakistan'ın 11 ürün grubu ihracatında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Bu üstünlüklerin 5'i güçlü, 1'i orta, 5'i de zayıf derecededir.

Pakistan'ın güçlü derecede rekabet gücüne sahip olduğu 5 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 4'ünün (işlenmiş deri ve kürk, giyim eşyası, dokuma elyafı, tekstil) emek, 1'inin (hububat) hammadde yoğun olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden 5'inin (tekstil, işlenmiş deri ve kürk, giyim eşyası, dokuma elyafı, hububat) de rekabet gücü nispi olarak artmaktadır.

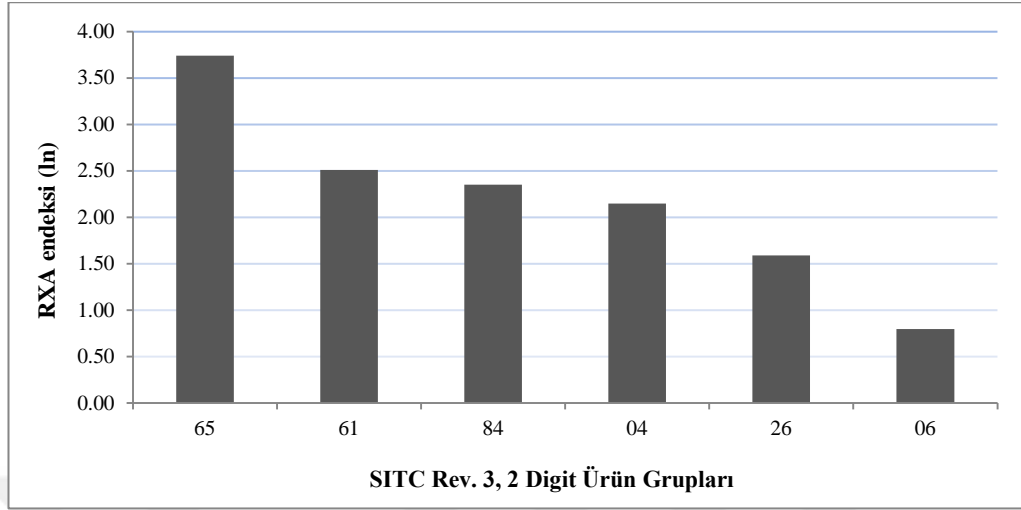
Tablo 3.6 Pakistan'ın Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Ürün Kodu	Ürün Adı	Üstünlük Derecesi	RXA Katsayısı	RXA ln	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi (2000-2008;2009-2016)
65	tekstil, iplik, kumaş	güçlü	42.19	3.74	26.2	hammadde	↑
61	işlenmiş deri ve kürk	güçlü	12.36	2.51	28.6	emek	↑
84	giyim eşyası	güçlü	10.48	2.35	26.6	emek	↑
04	hububat	güçlü	8.57	2.15	25.5	hammadde	↑
26	dokuma elyafı	güçlü	4.91	1.59	34.2	emek	↑
06	şeker ve şeker ürünleri	orta	2.22	0.80	45.1	hammadde	↓

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Pakistan'ın orta derecede rekabet gücüne sahip olduğu tek ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, bu ürün grubunun (şeker ve şeker ürünleri) hammadde yoğun olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünün, (şeker ve şeker ürünleri) rekabet gücü nispi olarak azalmaktadır.

Grafik 3.6 Pakistan'ın Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Pakistan'ın zayıf derecede rekabet gücüne sahip olduğu 5 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde ise, 4'ünün (deniz ürünleri, meyve ve sebze, ham gübre, işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler) hammadde, 1'inin (çeşitli mamul eşya) emek yoğun olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ürünlerden, 5'inin (deniz ürünleri, meyve ve sebze, ham gübre, işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler, çeşitli mamul eşya) rekabet gücü nispi olarak artmaktadır.

3.2.1.7 Hindistan Analizi

Hindistan'ın 27 ürün grubu ihracatında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Bu üstünlüklerin 3'ü güçlü, 9'u orta, 15'i de zayıf derecededir.

Hindistan'ın güçlü derecede rekabet gücüne sahip olduğu 3 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 3'ünün (metal olmayan eşya, tekstil, dokuma elyafı) emek yoğun olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden 2'sinin (metal olmayan eşya, tekstil) rekabet gücü nispi olarak azalmakta, 1'inin (dokuma elyafı) de rekabet gücü nispi olarak artmaktadır.

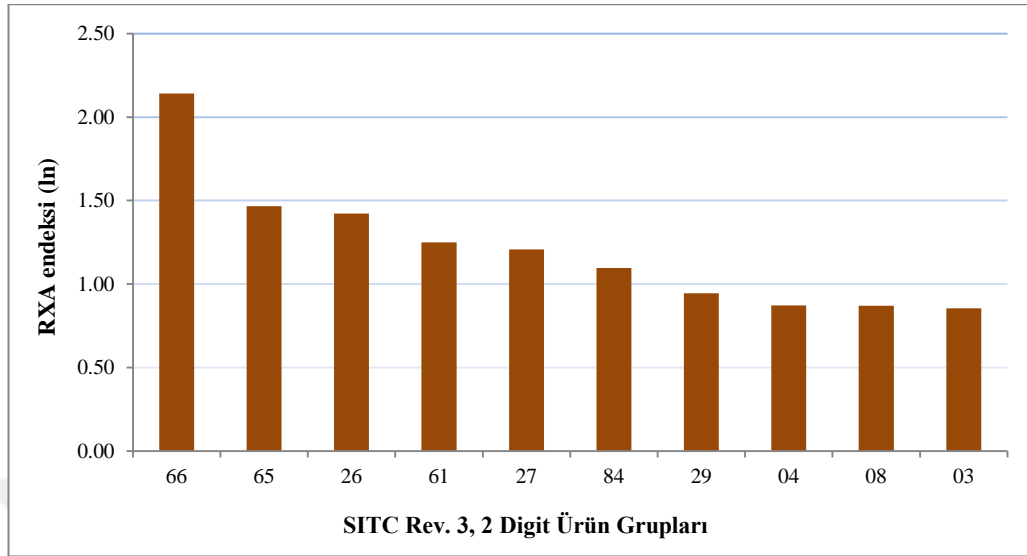
Tablo 3.7 Hindistan’ın Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Ürün Kodu	Ürün Adı	Üstünlük Derecesi	RXA Katsayısı	RXA ln	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi (2000-2008;2009-2016)
66	metal olm. eşya	güçlü	8.51	2.14	19.6	emek	↓
65	tekstil, kumaş, iplik	güçlü	4.34	1.47	23.1	emek	↓
26	dokuma elyafı	güçlü	4.15	1.42	60.7	emek	↑
61	işlenmiş deri ve kürk	orta	3.48	1.25	21.3	emek	↓
27	ham gübre ve madenler	orta	3.35	1.21	12.5	hammadde	↓
84	giyim eşyası	orta	3.00	1.10	29.2	emek	↓
29	işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler	orta	2.57	0.95	63.7	hammadde	↑
04	hububat	orta	2.39	0.87	25.4	hammadde	↓
08	hayvanlar için gıda	orta	2.39	0.87	40.7	hammadde	↓
03	deniz ürünleri	orta	2.35	0.86	33.9	hammadde	↓
83	el çantası vb.	orta	2.19	0.79	44.9	emek	↓
07	kakao, çay, kahve	orta	2.09	0.74	30.0	hammadde	↓

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Hindistan’ın orta derecede rekabet gücüne sahip olduğu 9 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde, 3’ünün (işlenmiş deri ve kürk, giyim eşyası, el çantası vb.) emek, 6’sının ise (ham gübre, işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler, hububat, hayvanlar için gıda, deniz ürünleri, çay ve kahve) hammadde yoğun olduğu görülmektedir. Söz konusu ürünlerden 8’inin, (ham gübre, işlenmiş deri ve kürk, hububat, hayvanlar için gıda, deniz ürünleri, çay ve kahve, giyim eşyası, el çantası vb.) rekabet gücü nispi olarak azalmakta, 1’inin (işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler) de rekabet gücü nispi olarak artmaktadır.

Grafik 3.7 Hindistan'ın Vollrath Endeksi Analiz Skorları (Güçlü ve Orta Üstünlüklere Göre)

Hindistan'ın zayıf derecede rekabet gücüne sahip olduğu 15 ürün grubu faktör yoğunluğu bazında analiz edildiğinde ise, 7'sinin (canlı hayvan, meyve ve sebze, şeker ve şeker ürünleri, yağlı tohum, metal cevheri, petrol ve petrol ürünleri, işlenmiş sıvı ve katı yağlar) hammadde, 3'ünün (madenden mamul eşya, ayakkabı, çeşitli mamul eşya) emek, 3'ünün (tütün ve tütün ürünleri, boyacılıkta kullanılan ürünler, demir ve çelik) sermaye yoğun, 2'sinin (organik kimyasal ürünler, tıp ve eczacılık ürünleri) Ar-Ge bazlı olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ürünlerden, 10'unun (meyve ve sebze, şeker ve şeker ürünleri, tütün ve tütün ürünleri, yağlı tohum, metal cevheri, işlenmiş sıvı ve katı yağlar, boyacılıkta kullanılan ürünler, demir ve çelik, madenden mamul eşya, ayakkabı) rekabet gücü nispi olarak azalmakta, 5'inin (canlı hayvan, petrol ve petrol ürünleri, organik kimyasal ürünler, tıp ve eczacılık ürünleri, çeşitli mamul eşya) de rekabet gücü nispi olarak artmaktadır.

3.2.1.8 Vollrath Endeksi Genel Değerlendirme

Türkiye ve ŞİÖ ülkelerinin Vollrath Endeksine göre hesaplanan rekabet gücü skorları genel olarak değerlendirildiğinde (Tablo 3.8), Balassa Endeksine benzer sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Zira, Balassa Endeksinde olduğu gibi, Vollrath Endeksi sonuçlarında da rekabet gücü en yüksek olan ülkelerin Çin ve Hindistan olduğu görülmektedir. Benzer bir şekilde, bu ülkeleri Türkiye ile Rusya takip etmektedir.

Vollrath Endeksi ve Balassa Endeksi sonuçları faktör yoğunluğuna göre birlikte analiz edildiğinde (Tablo 2.8 ve Tablo 3.8); gerek Türkiye'nin gerekse ŞİÖ ülkelerinin rekabet güçlerinde hammadde ve emek yoğun malların üstünlüğü göze çarpmaktadır. Bu durum, sözü edilen ülkelerin katma değeri nispeten düşük hammadde ve emek yoğun malların ihracatında karşılaştırmalı üstünlüklerinin olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, ŞİÖ ülkelerinden Çin, Ar-Ge bazlı ürün ihracatındaki nispi üstünlüğünden dolayı örgütün diğer ülkeleriyle ayrılmaktadır.

Tablo 3.8 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Vollrath Endeksi Analizi Genel Değerlendirme (Faktör Yoğunluğuna Göre)

	FAKTÖR YOĞUNLUĞUNA GÖRE REKABET ÜSTÜNLÜĞÜ		
	GÜÇLÜ	ORTA	ZAYIF
TÜRKİYE	E→2	H→2 S→2 E→1	E→3 S→2 A→1 B→1
RUSYA	H→4 S→1	H→1 S→1	H→3 S→1 A→1
ÇİN	E→3 A→2	E→3	E→4 A→4 H→3
KAZAKİSTAN	H→1 S→1 A→1	H→1 S→1	H→3 E→2 B→1
KIRGIZİSTAN	H→1 E→1 B→1	H→2 S→1 E→1	A→1
PAKİSTAN	E→4 H→1	H→1	H→4 E→1
HİNDİSTAN	E→3	H→6 E→3	H→7 E→3 S→3 A→2

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Türkiye ve ŞİÖ üyeleri genelinin katma değeri ve teknoloji düzeyi nispeten yüksek ürünleri ağırlıkla ithal ediyor olması; bu ülkelerin Ar-Ge bazlı ürünlerde dışa bağımlılığının ve dış ticaret açıklarının artması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Diğer bir ifadeyle, söz konusu ülkelerin dış ticaret hadlerinin aleyhte olması olasıdır.

3.2.2 Nispi İthalat Avantajı Endeksi Analizi

3.2.2.1 Türkiye analizi

SITC Rev. 3, 2 haneli 66 ürün grubunun ithalat rekabet gücü Nispi İthalat Avantajı Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Türkiye'nin 66 ürün grubu içinde 31 ürün grubu ithalatında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Türkiye'nin en yüksek üstünlüğe sahip olduğu 5 ürün grubu incelendiğinde (Ek Tablo 1), tedavülde olmayan metal paralar, et ve et ürünleri, deniz ürünleri, içkiler, şeker ve şeker ürünleri olduğu görülmektedir.

3.2.2.2 Rusya Analizi

Rusya'nın ithalat rekabet gücü Nispi İthalat Endeksi ile analiz edildiğinde, elde edilen sonuçlara göre; Rusya'nın 66 ürün grubu içinde 28 ürün grubu ithalatında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Rusya'nın en yüksek üstünlüğe sahip olduğu 5 ürün grubu incelendiğinde (Ek Tablo 2), parasal olmayan altın, tedavülde olmayan metal paralar, doğal gaz, gübreler, petrol ve petrol ürünleri olduğu görülmektedir.

3.2.2.3 Çin Analizi

Çin'in ithalat rekabet gücü Nispi İthalat Endeksi ile analiz edildiğinde, elde edilen sonuçlara göre; Çin'in 66 ürün grubu içinde 43 ürün grubu ithalatında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Çin'in en yüksek üstünlüğe sahip olduğu 5 ürün grubu incelendiğinde (Ek Tablo 3), tedavülde olmayan metal para, çay ve kahve, giyim eşyası, elektrik enerjisi, tesisat ve aydınlatma olduğu görülmektedir.

3.2.2.4 Kazakistan Analizi

Kazakistan'ın ithalat rekabet gücü Nispi İthalat Endeksi ile analiz edildiğinde, elde edilen sonuçlara göre; Kazakistan'ın 66 ürün grubu içinde 38 ürün grubu ithalatında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Kazakistan'ın en yüksek üstünlüğe sahip olduğu 5 ürün grubu incelendiğinde (Ek Tablo 4), doğal gaz, işlenmemiş kösele ve deri, kâğıt hamuru, parasal olmayan altın, işlenmiş deri ve kürk olduğu görülmektedir.

3.2.2.5 Kırgızistan Analizi

Kırgızistan'ın ithalat rekabet gücü Nispi İthalat Endeksi ile analiz edildiğinde, elde edilen sonuçlara göre; Kırgızistan'ın 66 ürün grubu içinde 36 ürün grubu ithalatında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Kırgızistan'ın en yüksek üstünlüğe sahip olduğu 5 ürün grubu incelendiğinde (Ek Tablo 5), elektrik enerjisi, doğal gaz, taş kömürü, kâğıt hamuru, yağlı tohum olduğu görülmektedir.

3.2.2.6 Pakistan Analizi

Pakistan'ın ithalat rekabet gücü Nispi İthalat Endeksi ile analiz edildiğinde, elde edilen sonuçlara göre; Pakistan'ın 66 ürün grubu içinde 37 ürün grubu ithalatında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Pakistan'ın en yüksek üstünlüğe sahip olduğu 5

ürün grubu incelendiğinde (Ek Tablo 6), elektrik enerjisi, tedavülde olmayan metal paralar, deniz ürünleri, et ve et ürünleri, içkiler olduğu görülmektedir.

3.2.2.7 Hindistan Analizi

Hindistan'ın ithalat rekabet gücü Nispi İthalat Endeksi ile analiz edildiğinde, elde edilen sonuçlara göre; Hindistan'ın 66 ürün grubu içinde 42 ürün grubu ithalatında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Hindistan'ın en yüksek üstünlüğe sahip olduğu 5 ürün grubu incelendiğinde (Ek Tablo 7), et ve et ürünleri, canlı hayvan, deniz ürünleri, giyim eşyası, tütün ve tütün ürünleri olduğu görülmektedir.

3.2.3 Nispi Ticaret Avantajı Endeksi Analizi

Nispi Ticaret Avantajı Endeksi; Nispi İhracat Avantajı Endeksi ile Nispi İthalat Avantajı Endeksinin farkına eşittir. Böylece hangi ürün gruplarında ticaret rekabet gücünün olduğu tespit edilebilmektedir (Hoang, 2017).

3.2.3.1 Türkiye Analizi

SITC Rev. 3, 2 haneli 66 ürün grubunun rekabet gücü Nispi Ticaret Avantajı Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Türkiye'nin 66 ürün grubu içinde 25 ürün grubu ticaretinde rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Türkiye'nin en yüksek üstünlüğe sahip olduğu 5 ürün grubunun, giyim eşyası, meyve ve sebze, ham gübre, tekstil, tütün ve tütün ürünleri olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1 Türkiye'nin RTA Endeksi Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	Rekabet Derecesi	RTA Katsayısı	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
01	et ve et ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.04	333.7	Hammadde	↓
02	süt ve süt ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.02	371.9	Hammadde	↑
03	deniz ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.42	16.2	Hammadde	↑
04	hububat	Karşılaştırmalı Avantaj	0.33	110.5	Hammadde	↑
05	meyve ve sebze	Karşılaştırmalı Avantaj	4.15	23.9	Hammadde	↓
06	şeker ve şeker ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.97	35.9	Hammadde	↓

09	yenilebilir ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.07	282.1	Hammadde	↑
11	içkiler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.09	49.5	Sermaye	↓
12	tütün ve tütün mamulü	Karşılaştırmalı Avantaj	1.54	26.2	Sermaye	↓
27	ham gübre ve madenler	Karşılaştırmalı Avantaj	3.86	50.3	Hammadde	↑
33	petrol ve petrol ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.01	1841.6	Hammadde	↑
58	ilk şekilde olm. plastikler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.06	699.6	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
62	kauçuk eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	1.02	18.9	Sermaye	↑
65	tekstil, iplik, kumaş	Karşılaştırmalı Avantaj	2.56	24.0	Emek	↓
66	metal olm. eşyalar	Karşılaştırmalı Avantaj	1.11	21.0	Emek	↓
67	demir ve çelik	Karşılaştırmalı Avantaj	1.14	36.2	Sermaye	↓
69	madenden mamul eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	0.44	35.3	Emek	↑
77	elektronik cihazlar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.01	1314.4	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↑
78	motorlu kara taşıtı	Karşılaştırmalı Avantaj	0.44	105.1	Sermaye	↑
81	tesisat, ısınma, aydınlatma	Karşılaştırmalı Avantaj	1.34	33.7	Emek	↓
82	mobilya, yatak, yastık	Karşılaştırmalı Avantaj	0.43	28.4	Emek	↑
84	giyim eşyası	Karşılaştırmalı Avantaj	6.32	34.8	Emek	↓
89	optik eşya, saatler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.22	58.7	Emek	↑
93	özel işlemler ve mallar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.02	681.0	Belirtilmemiş	↑
96	tedavülde olm. metal paralar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.02	213.6	Belirtilmemiş	↓

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

3.2.3.2 Rusya Analizi

SITC Rev. 3, 2 haneli 66 ürün grubunun rekabet gücü Nispi Ticaret Avantajı Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Rusya'nın 66 ürün grubu içinde 20 ürün grubu ticaretinde rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Rusya'nın en yüksek üstünlüğe sahip olduğu 5 ürün grubunun, petrol ve petrol ürünleri, gübre, odun ve kereste, taş kömürü, demir içermeyen madenler olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2 Rusya'nın RTA Endeksi Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	Rekabet Derecesi	RTA Katsayısı	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
04	hububat	Karşılaştırmalı Avantaj	0.45	259.3	hammadde	↑
21	işlenmemiş deri, kürk	Karşılaştırmalı Avantaj	0.43	197.8	hammadde	↓
23	ham kauçuk	Karşılaştırmalı Avantaj	1.95	22.7	hammadde	↓
24	odun, kereste	Karşılaştırmalı Avantaj	5.50	23.6	hammadde	↓
25	kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt	Karşılaştırmalı Avantaj	1.38	35.2	hammadde	↓
27	ham gübre ve madenler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.29	145.5	hammadde	↑
28	metal cevheri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.14	1262.8	hammadde	↑
32	taş kömürü	Karşılaştırmalı Avantaj	5.17	24.7	hammadde	↑
33	petrol ve petrol ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	18.53	14.8	hammadde	↑
34	doğal gaz	Karşılaştırmalı Avantaj	0.52	86.7	hammadde	↑
35	elektrik enerjisi	Karşılaştırmalı Avantaj	0.81	39.5	sermaye	↑
51	organik kimyasal ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.16	114.8	AR-GE Bazlı (Kolay Taklit Edilen Mallar)	↓
52	inorganik kimyasal ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	1.03	74.3	AR-GE Bazlı (Kolay Taklit Edilen Mallar)	↔
56	gübre	Karşılaştırmalı Avantaj	12.31	21.4	hammadde	↓
61	işlenmiş deri ve kürk	Karşılaştırmalı Avantaj	0.14	72.3	emek	↑
67	demir ve çelik	Karşılaştırmalı Avantaj	1.13	56.2	sermaye	↓
68	demir içermeyen madenler	Karşılaştırmalı Avantaj	3.85	44.7	sermaye	↓

93	özel işlemler ve mallar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.23	178.2	belirtilmemiş	↑
96	tedavülde olm. metal paralar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.18	178.9	belirtilmemiş	↑
97	parasal olm. altın	Karşılaştırmalı Avantaj	0.11	168.8	belirtilmemiş	↑

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

3.2.3.3 Çin Analizi

SITC Rev. 3, 2 haneli 66 ürün grubunun rekabet gücü Nispi Ticaret Avantajı Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Çin'in 66 ürün grubu içinde 24 ürün grubu ticaretinde rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Çin'in en yüksek üstünlüğe sahip olduğu 5 ürün grubunun, ayakkabı, giyim eşyası, büro ve otomatik makineler, haberleşme ve ses kayıt cihazları, el çantası vb. ürünler olduğu görülmektedir.

Tablo 4.3 Çin'in RTA Endeksi Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	Rekabet Derecesi	RTA Katsayısı	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
00	canlı hayvan	Karşılaştırmalı Avantaj	0.15	170.0	hammadde	↓
03	deniz ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.97	28.7	hammadde	↓
05	meyve ve sebze	Karşılaştırmalı Avantaj	0.50	45.1	hammadde	↓
07	kahve, çay, kakao	Karşılaştırmalı Avantaj	0.14	65.6	hammadde	↓
29	işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.41	45.6	hammadde	↓
32	taş kömürü	Karşılaştırmalı Avantaj	0.20	881.8	hammadde	↓
35	elektrik enerjisi	Karşılaştırmalı Avantaj	0.29	76.3	sermaye	↓
52	inorganik kimyasal ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.74	39.2	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↓
56	gübreler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.31	386.6	hammadde	↑
62	kauçuk eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	0.37	27.1	sermaye	↑
63	ahşap eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	1.13	33.8	emek	↑
64	kağıt, karton	Karşılaştırmalı Avantaj	0.01	-2169.9	emek	↑
65	tekstil, kumaş, iplik	Karşılaştırmalı Avantaj	2.51	30.5	emek	↑

66	metal olm. eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	0.52	48.3	emek	↑
69	madenden mamul eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	1.31	5.5	emek	↑
75	büro ve otomatik makineler	Karşılaştırmalı Avantaj	4.14	39.6	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
76	haberleşme ve ses kayıt cihazları	Karşılaştırmalı Avantaj	3.52	43.8	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
81	tesisat, ısıtma, aydınlatma	Karşılaştırmalı Avantaj	3.07	33.8	emek	↑
82	mobilya, yatak, yastık	Karşılaştırmalı Avantaj	2.79	24.2	emek	↑
83	el çantası vb.	Karşılaştırmalı Avantaj	7.47	24.4	emek	↓
84	giyim eşyası	Karşılaştırmalı Avantaj	4.60	12.3	emek	↓
85	ayakkabı	Karşılaştırmalı Avantaj	4.67	20.1	emek	↓
89	çeşitli mamul eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	1.97	18.1	emek	↑
96	tedavülde olm. metal paralar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.01	406.6	belirtilmemiş	↓

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

3.2.3.4 Kazakistan Analizi

SITC Rev. 3, 2 haneli 66 ürün grubunun rekabet gücü Nispi Ticaret Avantajı Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Kazakistan'ın 66 ürün grubu içinde 14 ürün grubu ticaretinde rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Kazakistan'ın en yüksek üstünlüğe sahip olduğu 5 ürün grubunun, petrol ve petrol ürünleri, demir içermeyen maddeler, inorganik kimyasal ürünler, doğal gaz, işlenmiş deri ve kürk olduğu görülmektedir.

Tablo 4.4 Kazakistan'ın RTA Endeksi Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	Rekabet Derecesi	RTA Katsayısı	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
04	hububat	Karşılaştırmalı avantaj	0.67	154.3	hammadde	↓
21	işlenmemiş deri, kürk	Karşılaştırmalı avantaj	0.48	166.7	hammadde	↓
22	yağlı tohum	Karşılaştırmalı avantaj	0.10	190.3	hammadde	↑
26	dokuma elyafı	Karşılaştırmalı avantaj	1.21	104.6	emek	↓

27	ham gübre ve madenler	Karşılaştırmalı avantaj	1.30	90.4	hammadde	↑
28	metal cevheri ve hurdaları	Karşılaştırmalı avantaj	1.06	73.1	hammadde	↔
32	taş kömürü	Karşılaştırmalı avantaj	0.35	161.0	hammadde	↑
33	petrol ve petrol ürünleri	Karşılaştırmalı avantaj	24.21	35.0	hammadde	↑
34	doğal gaz	Karşılaştırmalı avantaj	2.22	49.1	hammadde	↑
52	inorganik kimyasal maddeler	Karşılaştırmalı avantaj	4.03	71.2	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
56	gübreler	Karşılaştırmalı avantaj	0.27	124.0	hammadde	↓
61	işlenmiş deri ve kürk	Karşılaştırmalı avantaj	1.75	107.5	emek	↓
68	demir içermeyen madenler	Karşılaştırmalı avantaj	5.54	78.1	sermaye	↓
97	parasal olm. altın	Karşılaştırmalı avantaj	1.71	99.5	belirtilmemiş	↓

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

3.2.3.5 Kırgızistan Analizi

SITC Rev. 3, 2 haneli 66 ürün grubunun rekabet gücü Nispi Ticaret Avantajı Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Kırgızistan'ın 66 ürün grubu içinde 14 ürün grubu ticaretinde rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Kırgızistan'ın en yüksek üstünlüğe sahip olduğu 5 ürün grubunun, parasal olmayan altın, işlenmemiş deri ve kürk, dokuma elyafı, işlenmiş deri ve kürk, meyve ve sebze olduğu görülmektedir.

Tablo 4.5 Kırgızistan'ın RTA Endeksi Analiz Sonuçları

Ürün Kodu	Ürün Adı	Rekabet Derecesi	RTA Katsayısı	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
05	meyve ve sebze	Karşılaştırmalı Avantaj	2.26	76.7	hammadde	↑
21	işlenmemiş deri ve kürk	Karşılaştırmalı Avantaj	20.29	82.1	hammadde	↓
22	yağlı tohum	Karşılaştırmalı Avantaj	0.08	167.1	hammadde	↓
24	odun ve kereste	Karşılaştırmalı Avantaj	0.02	538.8	hammadde	↓
26	dokuma elyafı	Karşılaştırmalı Avantaj	7.14	72.9	emek	↓
28	metal cevheri	Karşılaştırmalı Avantaj	1.95	117.5	hammadde	↓
29	işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.10	254.9	hammadde	↓

32	taş kömürü	Karşılaştırmalı Avantaj	0.05	151.7	hammadde	↓
33	petrol ve petrol ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.47	110.8	hammadde	↓
35	elektrik enerjisi	Karşılaştırmalı Avantaj	0.02	60.9	sermaye	↑
61	işlenmiş deri ve kürk	Karşılaştırmalı Avantaj	3.06	39.1	emek	↓
68	demir içermeyen madenler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.39	65.6	sermaye	↓
93	özel işlemler ve mallar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.30	253.2	belirtilmemiş	↓
97	parasal olm. altın	Karşılaştırmalı Avantaj	352.01	48.7	belirtilmemiş	↓

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

3.2.3.6 Pakistan Analizi

SITC Rev. 3, 2 haneli 66 ürün grubunun rekabet gücü Nispi Ticaret Avantajı Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Pakistan'ın 66 ürün grubu içinde 16 ürün grubu ticaretinde rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Pakistan'ın en yüksek üstünlüğe sahip olduğu 5 ürün grubunun, tekstil, işlenmiş deri ve kürk, giyim eşyası, hububat, deniz ürünleri olduğu görülmektedir.

Tablo 4.6 Pakistan'ın RTA Endeksi Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	Rekabet Derecesi	RTA Katsayısı	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
01	et ve et ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.52	82.6	hammadde	↑
03	deniz ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	1.89	12.2	hammadde	↑
04	hububat	Karşılaştırmalı Avantaj	7.70	30.3	hammadde	↑
12	tütün ve tütün mamulleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.18	62.4	sermaye	↑
27	ham gübre ve madenler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.75	193.1	hammadde	↑
29	işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.74	90.9	hammadde	↑
61	işlenmiş deri ve kürk	Karşılaştırmalı Avantaj	11.87	29.2	emek	↑
65	tekstil, iplik, kumaş	Karşılaştırmalı Avantaj	40.71	27.0	emek	↓
66	metal olm. eşyalar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.14	234.7	emek	↑

82	mobilya, yatak, yastık	Karşılaştırmalı Avantaj	0.30	83.2	emek	↑
83	el çantası vb.	Karşılaştırmalı Avantaj	0.22	388.2	emek	↓
84	giyim eşyası	Karşılaştırmalı Avantaj	10.42	26.6	emek	↑
85	ayakkabılar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.71	54.9	emek	↓
87	kontrol cihazları	Karşılaştırmalı Avantaj	0.17	125.0	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↑
89	çeşitli mamul eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	0.63	86.9	emek	↑

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

3.2.3.7 Hindistan Analizi

SITC Rev. 3, 2 haneli 66 ürün grubunun rekabet gücü Nispi Ticaret Avantajı Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Hindistan'ın 66 ürün grubu içinde 34 ürün grubu ticaretinde rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Hindistan'ın en yüksek üstünlüğe sahip olduğu 5 ürün grubunun, tekstil, metal olmayan eşya, giyim eşyası, işlenmiş deri ve kürk, deniz ürünleri olduğu görülmektedir.

Tablo 4.7 Hindistan'ın RTA Endeksi Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	Rekabet Derecesi	RTA Katsayısı	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
00	canlı hayvan	Karşılaştırmalı Avantaj	0.02	77.8	hammadde	↓
01	et ve et ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	1.01	39.3	hammadde	↑
02	süt ve süt ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.18	59.4	hammadde	↓
03	deniz ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	2.33	34.3	hammadde	↓
04	hububat	Karşılaştırmalı Avantaj	2.29	27.4	hammadde	↓
06	şeker ve şeker ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	1.05	124.4	hammadde	↓
07	kakao, çay, kahve	Karşılaştırmalı Avantaj	1.70	33.5	hammadde	↓
08	hayvanlar için gıda maddeleri	Karşılaştırmalı Avantaj	2.17	45.5	hammadde	↓
09	çeşitli yenilebilir ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.13	53.9	hammadde	↓

12	tütün ve tütün ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	1.14	28.4	sermaye	↑
22	yağlı tohum	Karşılaştırmalı Avantaj	1.20	30.5	hammadde	↓
26	dokuma elyafi	Karşılaştırmalı Avantaj	1.66	263.8	emek	↑
27	ham gübre ve madenler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.74	60.7	hammadde	↓
29	işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	2.21	73.2	hammadde	↑
35	elektrik enerjisi	Karşılaştırmalı Avantaj	0.00	311.6	hammadde	↑
41	hayvansal katı ve sıvı yağlar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.18	108.6	hammadde	↑
51	organik kimyasal ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.14	269.8	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
53	boyacılıkta kul. ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.92	23.5	sermaye	↑
54	tıp ve eczacılık ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.77	28.5	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
55	parfüm, kozmetik	Karşılaştırmalı Avantaj	0.32	41.9	sermaye	↑
58	ilk şekilde olm. plastikler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.11	63.2	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
61	işlenmiş deri ve kürk	Karşılaştırmalı Avantaj	2.62	20.8	emek	↓
62	kauçuk eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	0.57	15.3	sermaye	↓
65	tekstil, iplik kumaş	Karşılaştırmalı Avantaj	3.66	26.0	emek	↓
66	metal olm. eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	3.20	32.0	emek	↑
67	demir ve çelik	Karşılaştırmalı Avantaj	0.55	41.3	sermaye	↓
69	madenden mamul eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	0.66	27.6	emek	↓
78	motorlu kara taşıtları	Karşılaştırmalı Avantaj	0.23	45.7	sermaye	↑
82	mobilya, yatak, yastık	Karşılaştırmalı Avantaj	0.11	32.6	emek	↑
83	el çantası vb.	Karşılaştırmalı Avantaj	2.08	49.7	emek	↓

84	giyim eşyası	Karşılaştırmalı Avantaj	2.96	29.9	emek	↓
85	ayakkabı	Karşılaştırmalı Avantaj	1.43	28.3	emek	↓
89	çeşitli mamul eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	1.25	39.0	emek	↑
96	tedavülde olm. metal paralar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.73	328.3	belirtilmemiş	↑

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

3.2.4 Açıklanmış Rekabet Gücü Endeksi Analizi

Açıklanmış Rekabet Gücü Endeksi, Nispi İhracat Avantajı Endeksi 'In' değerinden, Nispi İthalat Avantajı 'In' değerinin çıkarılmasıyla elde edilmektedir.

3.2.4.1 Türkiye Analizi

SITC Rev. 3, 2 haneli 66 ürün grubunun rekabet gücü Açıklanmış Rekabet Gücü Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Türkiye'nin 66 ürün grubu içinde 25 ürün grubu ticaretinde rekabet üstünlüğü bulunmaktadır.

Tablo 5.1 Türkiye'nin RC Endeksi Analiz Skorları

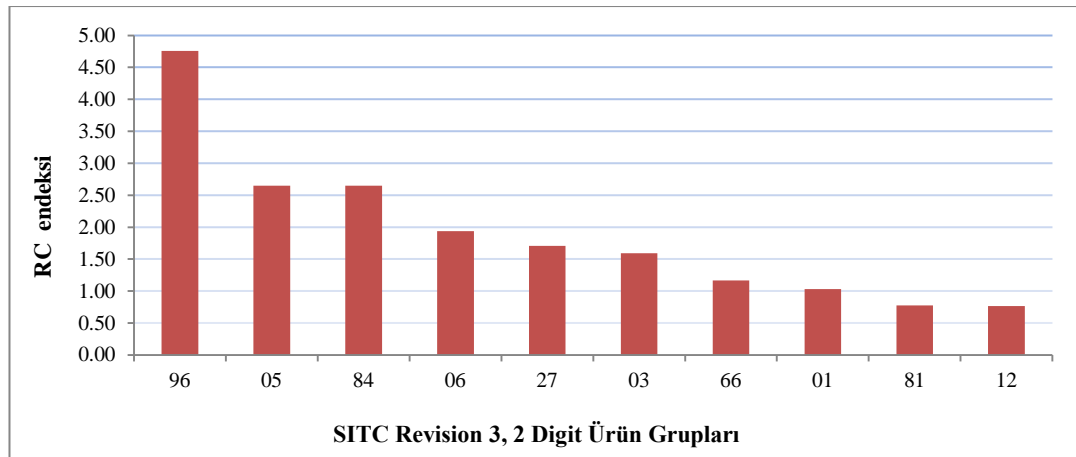
Ürün Kodu	Ürün Adı	Rekabet Derecesi	RC katsayısı	Faktör Yoğunluğu
96	parasal olmayan altın	Karşılaştırmalı Avantaj	4.76	Belirtilmemiş
05	meyve ve sebze	Karşılaştırmalı Avantaj	2.65	Hammadde
84	giyim eşyası	Karşılaştırmalı Avantaj	2.65	Emek
06	şeker ve şeker ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	1.94	Hammadde
27	ham gübre ve madenler	Karşılaştırmalı Avantaj	1.71	Hammadde
03	deniz ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	1.59	Hammadde
66	metal olm. eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	1.17	Emek
01	et ve et ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	1.03	Hammadde
81	tesisat, ısıtma, aydınlatma	Karşılaştırmalı Avantaj	0.78	Emek
12	tütün ve tütün mamulleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.77	Sermaye
65	tekstil, iplik, kumaş	Karşılaştırmalı Avantaj	0.71	Emek
82	mobilya, yatak, yastık	Karşılaştırmalı Avantaj	0.68	Emek
62	kauçuk eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	0.65	Sermaye
11	içkiler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.59	Sermaye
67	demir ve çelik	Karşılaştırmalı Avantaj	0.45	Sermaye

69	maden mamul eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	0.40	Emek
04	hububat	Karşılaştırmalı Avantaj	0.38	Hammadde
89	çeşitli mamul eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	0.29	Emek
78	motorlu kara taşıtları	Karşılaştırmalı Avantaj	0.28	Sermaye
02	süt ve süt ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.10	Hammadde
09	yenilebilir ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.09	Hammadde
93	tedavülde olm. maden para	Karşılaştırmalı Avantaj	0.04	Belirtilmemiş
58	ilk şekilde olm. plastik	Karşılaştırmalı Avantaj	0.04	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)
33	petrol ve petrol ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.04	Hammadde
77	elektronik cihazlar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.03	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Türkiye'nin en yüksek üstünlüğe sahip olduğu 10 ürün grubunun, parasal olmayan altın, giyim eşyası, meyve ve sebze, şeker ve şeker ürünleri, ham gübre, deniz ürünleri, metal olmayan eşya, et ve et ürünleri, tesisat ve ısıtma, tütün ve tütün ürünleri olduğu görülmektedir.

Grafik 5.1 Türkiye'nin RC Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)

3.2.4.2 Rusya Analizi

SITC Rev. 3, 2 haneli 66 ürün grubunun rekabet gücü Açıklanmış Rekabet Gücü Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Rusya'nın 66 ürün grubu içinde 20 ürün grubu ticaretinde rekabet üstünlüğü bulunmaktadır.

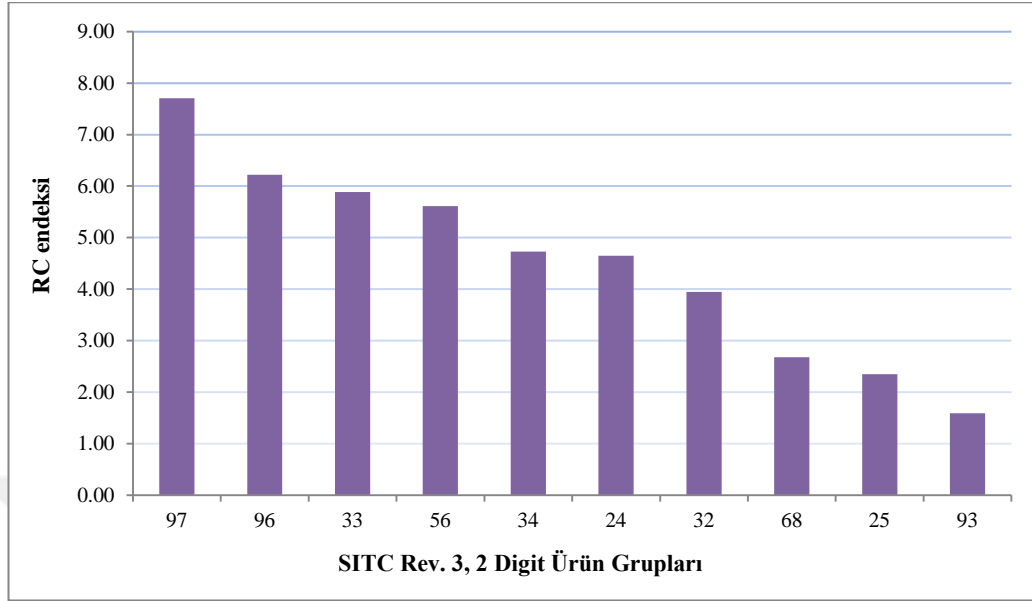
Tablo 5.2 Rusya'nın RC Endeksi Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	Rekabet Derecesi	RC katsayısı	Faktör Yoğunluğu
97	parasal olm. altın	Karşılaştırmalı Avantaj	7.70	belirtilmemiş
96	tedavülde olm. metal paralar	Karşılaştırmalı Avantaj	6.22	belirtilmemiş
33	petrol ve petrol ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	5.88	hammadde
56	gübre	Karşılaştırmalı Avantaj	5.61	hammadde
34	doğal gaz	Karşılaştırmalı Avantaj	4.73	hammadde
24	odun ve kereste	Karşılaştırmalı Avantaj	4.65	hammadde
32	taş kömürü	Karşılaştırmalı Avantaj	3.94	hammadde
68	demir içermeyen madenler	Karşılaştırmalı Avantaj	2.68	sermaye
25	kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt	Karşılaştırmalı Avantaj	2.35	hammadde
93	özel işlemler ve mallar	Karşılaştırmalı Avantaj	1.59	belirtilmemiş
23	ham kauçuk	Karşılaştırmalı Avantaj	1.52	hammadde
35	elektrik enerjisi	Karşılaştırmalı Avantaj	1.44	sermaye
21	işlenmemiş deri ve kürk	Karşılaştırmalı Avantaj	1.22	hammadde
52	inorganik kimyasal ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.69	ARGE-Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)
67	demir ve çelik	Karşılaştırmalı Avantaj	0.68	sermaye
04	hububat	Karşılaştırmalı Avantaj	0.53	hammadde
61	işlenmiş deri ve kürk	Karşılaştırmalı Avantaj	0.43	emek
51	organik kimyasal ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.36	ARGE-Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)
27	ham gübre ve madenler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.23	hammadde
28	metal cevheri ve hurdalar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.22	hammadde

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Rusya'nın en yüksek üstünlüğe sahip olduğu 10 ürün grubunun, parasal olmayan altın, tedavülde olmayan metal paralar, petrol ve petrol ürünleri, gübre, doğal gaz, odun ve kereste, taş kömürü, demir içermeyen madenler, kâğıt hamuru, özel işlemler ve mallar olduğu görülmektedir.

Grafik 5.2 Rusya'nın RC Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)

3.2.4.3 Çin Analizi

SITC Rev. 3, 2 haneli 66 ürün grubunun rekabet gücü Açıklanmış Rekabet Gücü Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Çin'in 66 ürün grubu içinde 24 ürün grubu ticaretinde rekabet üstünlüğü bulunmaktadır.

Tablo 5.3 Çin'in RC Endeksi Analiz Skorları

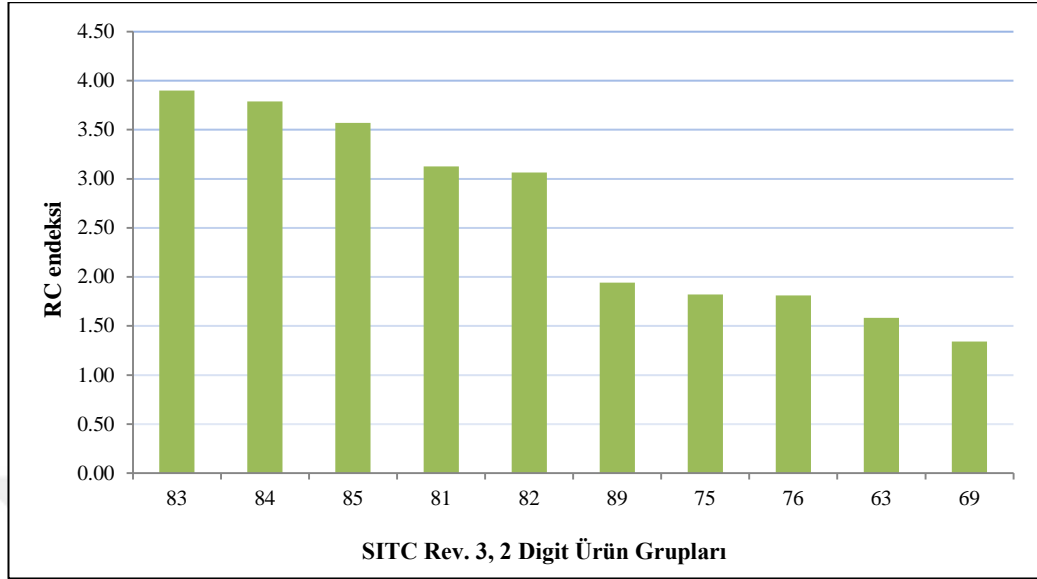
Ürün Kodu	Ürün Adı	Rekabet Derecesi	RC katsayısı	Faktör Yoğunluğu
83	el çantası vb.	Karşılaştırmalı Avantaj	3.90	emek
84	giyim eşyası	Karşılaştırmalı Avantaj	3.79	emek
85	ayakkabı	Karşılaştırmalı Avantaj	3.57	emek
81	tesisat, ısınma, aydınlatma	Karşılaştırmalı Avantaj	3.13	emek
82	mobilya, yatak, yastık	Karşılaştırmalı Avantaj	3.06	emek
89	çeşitli mamul eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	1.94	emek
75	büro ve otomatik makineler	Karşılaştırmalı Avantaj	1.82	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)
76	haberleşme ve ses kayıt cihazları	Karşılaştırmalı Avantaj	1.81	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)
63	ahşap eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	1.58	emek

69	madenden mamul eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	1.34	emek
65	tekstil, kumaş, iplik	Karşılaştırmalı Avantaj	1.29	emek
03	deniz ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	1.22	hammadde
35	elektrik enerjisi	Karşılaştırmalı Avantaj	1.09	sermaye
05	meyve ve sebze	Karşılaştırmalı Avantaj	1.00	hammadde
07	kahve, çay, kakao	Karşılaştırmalı Avantaj	0.83	hammadde
52	inorganik kimyasal ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.75	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)
29	işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.71	hammadde
66	metal olm. eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	0.69	emek
00	canlı hayvan	Karşılaştırmalı Avantaj	0.52	hammadde
62	kauçuk eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	0.52	sermaye
56	gübreler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.35	hammadde
96	tedavülde olm. metal paralar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.33	belirtilmemiş
32	taş kömürü	Karşılaştırmalı Avantaj	0.18	hammadde
64	karton ve kağıt	Karşılaştırmalı Avantaj	0.01	emek

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Çin'in en yüksek üstünlüğe sahip olduğu 10 ürün grubunun, el çantası vb. ürünler, giyim eşyası, ayakkabı, tesisat ve ısıtma, mobilya ve yatak, çeşitli mamul eşya, büro ve otomatik makineler, haberleşme ve ses kayıt cihazları, ahşap eşya, madenden mamul eşya olduğu görülmektedir.

Grafik 5.3 Çin'in RC Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürüne Göre)

3.2.4.4 Kazakistan Analizi

SITC Rev. 3, 2 haneli 66 ürün grubunun rekabet gücü Açıklanmış Rekabet Gücü Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Kazakistan'ın 66 ürün grubu içinde 14 ürün grubu ticaretinde rekabet üstünlüğü bulunmaktadır.

Tablo 5.4 Kazakistan'ın RC Analiz Skorları

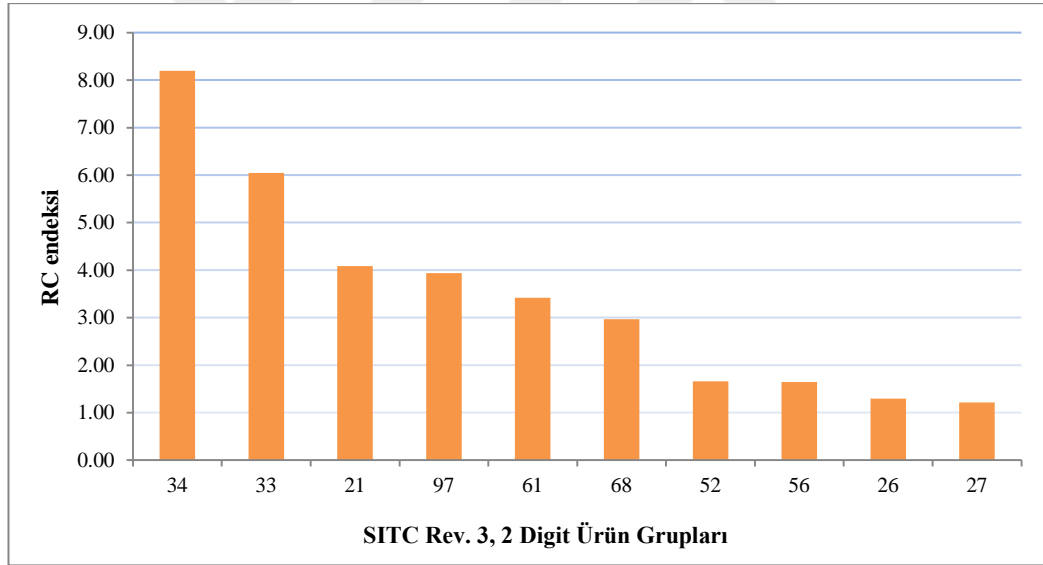
Ürün Kodu	Ürün Adı	Rekabet Derecesi	RC katsayısı	Faktör Yoğunluğu
34	doğal gaz	Karşılaştırmalı Avantaj	8.20	hammadde
33	petrol ve petrol ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	6.05	hammadde
21	işlenmemiş deri ve kürk	Karşılaştırmalı Avantaj	4.09	hammadde
97	parasal olm. altın	Karşılaştırmalı Avantaj	3.94	belirtilmemiş
61	işlenmiş deri ve kürk	Karşılaştırmalı Avantaj	3.42	emek
68	demir içermeyen madenler	Karşılaştırmalı Avantaj	2.97	sermaye
52	inorganik kimyasal ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	1.66	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)
56	gübreler	Karşılaştırmalı Avantaj	1.65	hammadde

26	dokuma elyafi	Karşılaştırmalı Avantaj	1.29	emek
27	ham gübre ve madenler	Karşılaştırmalı Avantaj	1.22	hammadde
28	metal cevheri ve hurdaları	Karşılaştırmalı Avantaj	1.14	hammadde
04	hububat	Karşılaştırmalı Avantaj	0.94	hammadde
32	taş kömürü	Karşılaştırmalı Avantaj	0.58	hammadde
22	yağlı tohum	Karşılaştırmalı Avantaj	0.54	hammadde

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Kazakistan'ın en yüksek üstünlüğe sahip olduğu 10 ürün grubunun, doğal gaz, petrol ve petrol ürünleri, işlenmemiş deri ve kürk, parasal olmayan altın, işlenmiş deri ve kürk, demir içermeyen madenler, inorganik kimyasal ürünler, gübre, dokuma elyafı, ham gübre olduğu görülmektedir.

Grafik 5.4 Kazakistan'ın RC Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)

3.2.4.5 Kırgızistan Analizi

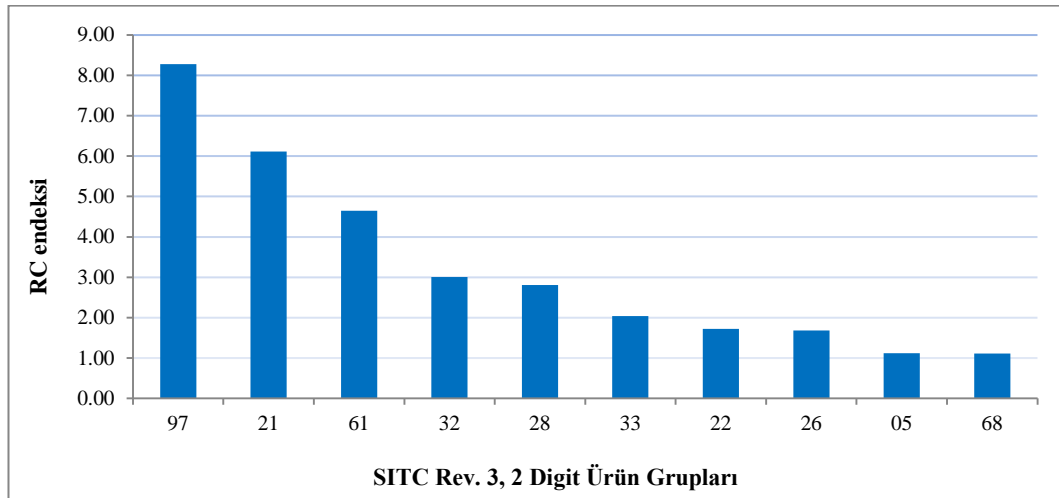
SITC Rev. 3, 2 haneli 66 ürün grubunun rekabet gücü Açıklanmış Rekabet Gücü Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Kırgızistan'ın 66 ürün grubu içinde 13 ürün grubu ticaretinde rekabet üstünlüğü bulunmaktadır.

Tablo 5.5 Kırgızistan'ın RC Endeksi Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	Rekabet Derecesi	RC katsayısı	Faktör Yoğunluğu
97	parasal olm. altın	Karşılaştırmalı Avantaj	8.28	belirtilmemiş
21	işlenmemiş deri ve kürk	Karşılaştırmalı Avantaj	6.11	hammadde
61	işlenmiş deri ve kürk	Karşılaştırmalı Avantaj	4.65	emek
32	taş kömürü	Karşılaştırmalı Avantaj	3.00	hammadde
28	metal cevheri	Karşılaştırmalı Avantaj	2.81	hammadde
33	petrol ve petrol ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	2.04	hammadde
22	yağlı tohum	Karşılaştırmalı Avantaj	1.72	hammadde
26	dokuma elyafı	Karşılaştırmalı Avantaj	1.68	emek
05	meyve ve sebze	Karşılaştırmalı Avantaj	1.12	hammadde
68	demir içermeyen madenler	Karşılaştırmalı Avantaj	1.11	sermaye
93	özel işlemler ve mallar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.96	belirtilmemiş
24	odun ve kereste	Karşılaştırmalı Avantaj	0.72	hammadde
29	işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.21	hammadde

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Kırgızistan'ın en yüksek üstünlüğe sahip olduğu 10 ürün grubunun, parasal olmayan altın, işlenmemiş deri ve kürk, işlenmiş deri ve kürk, taş kömürü, metal cevheri, petrol ve petrol ürünleri, yağlı tohum, dokuma elyafı, meyve ve sebze, demir içermeyen madenler olduğu görülmektedir.

Grafik 5.5 Kırgızistan'ın RC Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)

3.2.4.6 Pakistan Analizi

SITC Rev. 3, 2 haneli 66 ürün grubunun rekabet gücü Açıklanmış Rekabet Gücü Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Pakistan'ın 66 ürün grubu içinde 15 ürün grubu ticaretinde rekabet üstünlüğü bulunmaktadır.

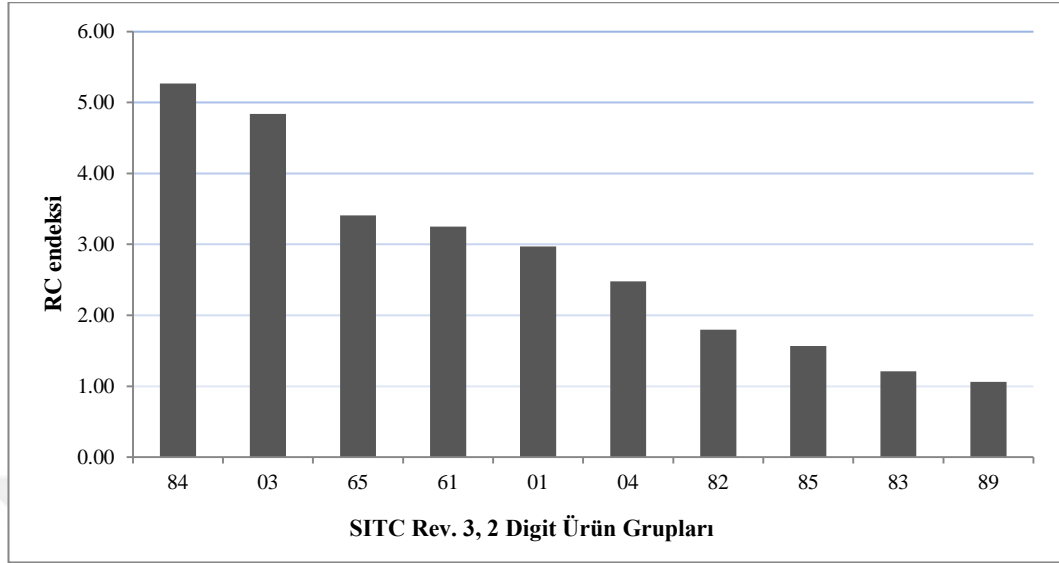
Tablo 5.6 Pakistan'ın RC Endeksi Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	Rekabet Derecesi	RC katsayısı	Faktör Yoğunluğu
84	giyim eşyası	Karşılaştırmalı Avantaj	5.27	emek
03	deniz ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	4.84	hammadde
65	tekstil, iplik, kumaş	Karşılaştırmalı Avantaj	3.41	emek
61	işlenmiş deri ve kürk	Karşılaştırmalı Avantaj	3.25	emek
01	et ve et ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	2.97	hammadde
04	hububat	Karşılaştırmalı Avantaj	2.48	hammadde
82	mobilya, yatak, yastık	Karşılaştırmalı Avantaj	1.80	emek
85	ayakkabılar	Karşılaştırmalı Avantaj	1.57	emek
83	el çantası vb.	Karşılaştırmalı Avantaj	1.21	emek
89	çeşitli mamul eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	1.06	emek
12	tütün ve tütün mamulleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.95	sermaye
27	ham gübre ve madenler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.65	hammadde
29	işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.56	hammadde
66	metal olm. eşyalar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.34	emek
87	kontrol cihazları	Karşılaştırmalı Avantaj	0.31	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Pakistan'ın en yüksek üstünlüğe sahip olduğu 10 ürün grubunun, giyim eşyası, deniz ürünleri, tekstil, işlenmiş deri ve kürk, et ve et ürünleri, hububat, mobilya ve yatak, ayakkabı, el çantası vb. ürünler, çeşitli mamul eşya olduğu görülmektedir.

Grafik 5.6 Pakistan'ın RC Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)

3.2.4.7 Hindistan Analizi

SITC Rev. 3, 2 haneli 66 ürün grubunun rekabet gücü Açıklanmış Rekabet Gücü Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Hindistan'ın 66 ürün grubu içinde 34 ürün grubu ticaretinde rekabet üstünlüğü bulunmaktadır.

Tablo 5.7 Hindistan'ın RC Endeksi Analiz Skorları

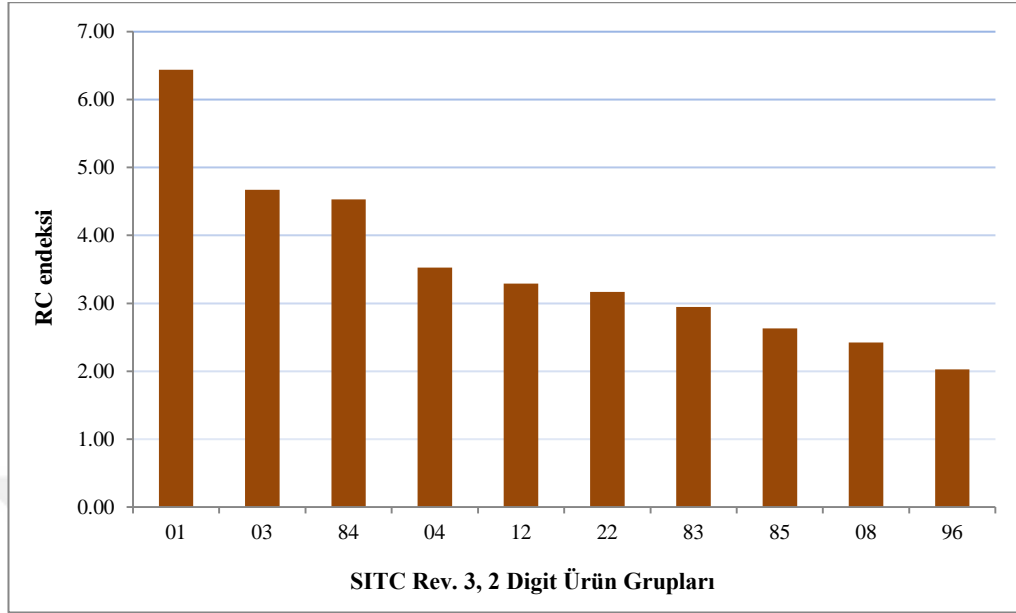
Ürün Kodu	Ürün Adı	Rekabet Derecesi	RC katsayısı	Faktör Yoğunluğu
01	et ve et ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	6.44	hammadde
03	deniz ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	4.67	hammadde
84	giyim eşyası	Karşılaştırmalı Avantaj	4.53	emek
04	hububat	Karşılaştırmalı Avantaj	3.52	hammadde
12	tütün ve tütün ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	3.29	sermaye
22	yağlı tohum	Karşılaştırmalı Avantaj	3.17	hammadde
83	el çantası vb.	Karşılaştırmalı Avantaj	2.94	emek
85	ayakkabı	Karşılaştırmalı Avantaj	2.63	emek
08	hayvanlar için gıda maddeleri	Karşılaştırmalı Avantaj	2.42	hammadde
96	tedavülde olm. metal paralar	Karşılaştırmalı Avantaj	2.03	belirtilmemiş
29	işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	2.00	hammadde

65	tekstil, iplik kumaş	Karşılaştırmalı Avantaj	1.90	emek
07	kakao, çay, kahve	Karşılaştırmalı Avantaj	1.72	hammadde
02	süt ve süt ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	1.53	hammadde
61	işlenmiş deri ve kürk	Karşılaştırmalı Avantaj	1.39	emek
54	tıp ve eczacılık ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	1.27	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)
89	çeşitli mamul eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	1.22	emek
06	şeker ve şeker ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	1.03	hammadde
41	hayvansal katı ve sıvı yağlar	Karşılaştırmalı Avantaj	1.02	hammadde
78	motorlu kara taşıtları	Karşılaştırmalı Avantaj	1.02	sermaye
00	canlı hayvan	Karşılaştırmalı Avantaj	0.87	hammadde
62	kauçuk eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	0.86	sermaye
69	madenden mamul eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	0.81	emek
09	çeşitli yenilebilir ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.73	hammadde
55	parfüm, kozmetik	Karşılaştırmalı Avantaj	0.73	sermaye
53	boyacılıkta kul. ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.70	sermaye
26	dokuma elyafı	Karşılaştırmalı Avantaj	0.50	emek
82	mobilya, yatak, yastık	Karşılaştırmalı Avantaj	0.49	emek
67	demir ve çelik	Karşılaştırmalı Avantaj	0.46	sermaye
66	metal olm. eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	0.45	emek
27	ham gübre ve madenler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.27	hammadde
58	ilk şekilde olm. plastikler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.25	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)
51	organik kimyasal ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.09	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Hindistan'ın en yüksek üstünlüğe sahip olduğu 10 ürün grubunun, et ve et ürünleri, deniz ürünleri, giyim eşyası, hububat, tütün ve tütün ürünleri, yağlı tohum, el çantası vb. ürünler, ayakkabı, hayvanlar için gıda maddeleri, tedavülde olmayan metal paralar olduğu görülmektedir.

Grafik 5.7 Hindistan'ın RC Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)

3.3 NET TİCARET ENDEKSİ (NET) ANALİZİ

Net Ticaret Endeksi; bir ülkenin ihracatı ile ithalatı arasındaki farkın, ihracatı ile ithalatı toplamına oranını ifade etmektedir.

3.3.1 Türkiye Analizi

Net Ticaret Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Türkiye'nin 66 ürün grubu içinde 15'inde rekabet üstünlüğü bulunmaktadır.

Tablo 6.1 Türkiye'nin NET Endeksi Analiz Skorları

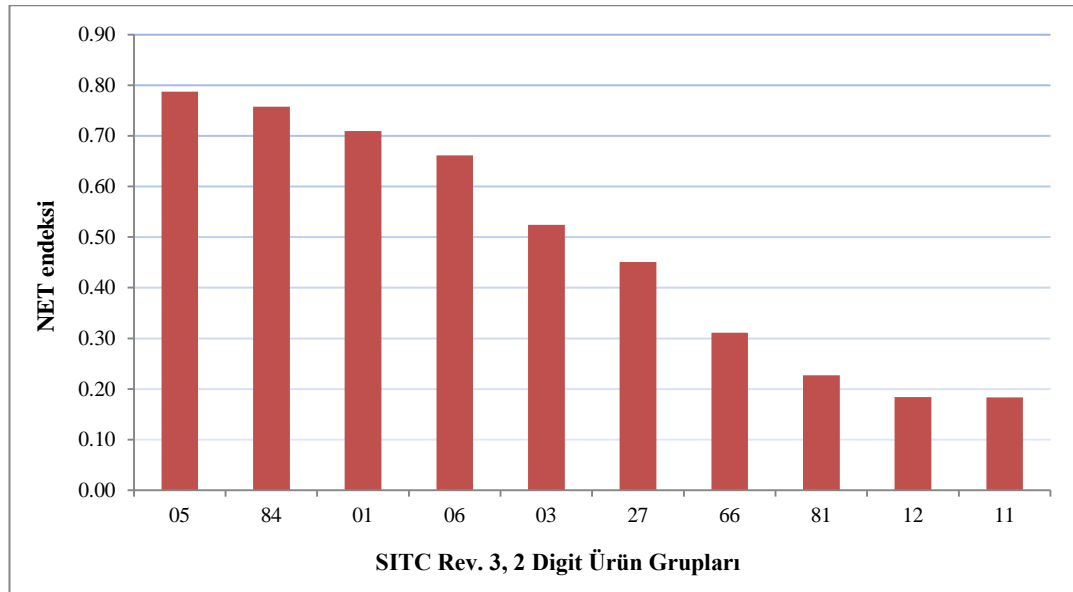
Ürün Kodu	Ürün Adı	NET Katsayısı	CV	Rekabet Derecesi	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
05	meyve ve sebze	0.79	9.9	Karşılaştırmalı avantaj	Hammadde	↓
84	giyim eşyası	0.76	16.5	Karşılaştırmalı avantaj	Emek	↓
01	et ve et ürünleri	0.71	83.1	Karşılaştırmalı avantaj	Hammadde	↓
06	şeker ve şeker ürünleri	0.66	17.3	Karşılaştırmalı avantaj	Hammadde	↔
03	deniz ürünleri	0.52	20.5	Karşılaştırmalı avantaj	Hammadde	↓
27	ham gübre ve madenler	0.45	38.3	Karşılaştırmalı avantaj	Hammadde	↑

66	metal olm. eşya	0.31	38.1	Karşılaştırmalı avantaj	Emek	↓
81	tesisat, ısıtma, aydınlatma	0.23	54.9	Karşılaştırmalı avantaj	Emek	↑
12	tütün ve tütün ürünleri	0.18	39.1	Karşılaştırmalı avantaj	Sermaye	↓
11	içkiler	0.18	123.0	Karşılaştırmalı avantaj	Sermaye	↓
65	tekstil, iplik, kumaş	0.18	33.8	Karşılaştırmalı avantaj	Emek	↓
82	mobilya, yatak, yastık	0.15	87.1	Karşılaştırmalı avantaj	Emek	↓
62	kauçuk eşyası	0.12	51.9	Karşılaştırmalı avantaj	Sermaye	↑
04	hububat	0.06	398.9	Karşılaştırmalı avantaj	Hammadde	↑
69	maden mamul eşyası	0.01	850.2	Karşılaştırmalı avantaj	Emek	↑

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Türkiye'nin en yüksek uzmanlaşma düzeyine sahip olduğu 10 ürün grubunun, meyve ve sebze, giyim eşyası, et ve et ürünleri, şeker ve şeker ürünleri, deniz ürünleri, ham gübre, tesisat ve ısıtma, tütün ve tütün ürünleri, içkiler, tekstil olduğu görülmektedir.

Grafik 6.1 Türkiye'nin NET Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)

3.3.2 Rusya Analizi

Net Ticaret Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Rusya'nın 66 ürün grubu içinde 19 ürün grubunda rekabet üstünlüğü bulunmaktadır

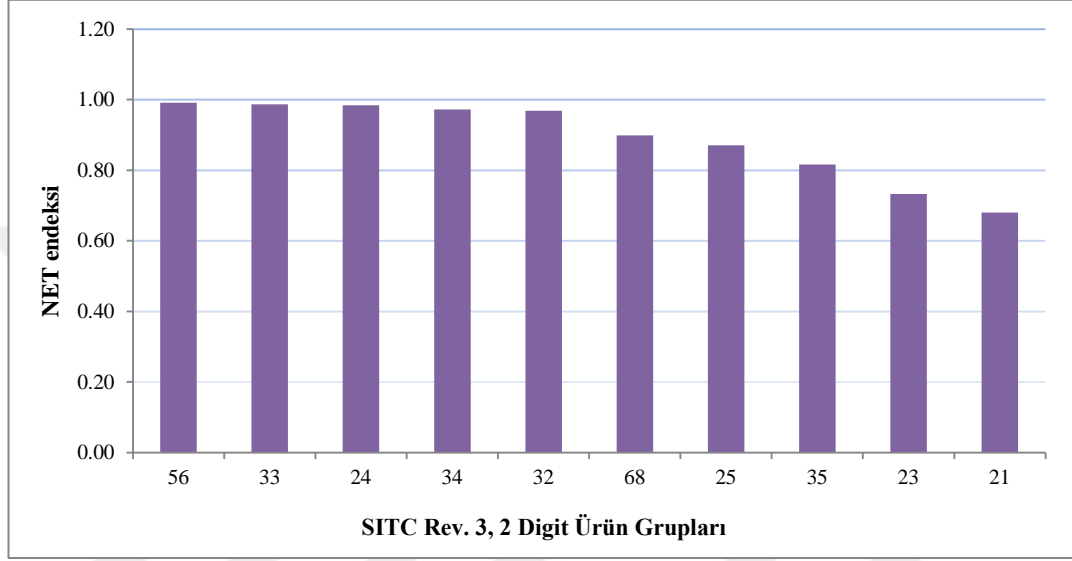
Tablo 6.2 Rusya'nın NET Endeksi Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	NET Katsayısı	CV	Rekabet Derecesi	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
56	gübre	0.99	0.4	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↔
33	petrol ve petrol ürünleri	0.99	0.6	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↓
24	odun ve kereste	0.98	0.6	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↓
34	doğal gaz	0.97	6.4	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↑
32	taş kömürü	0.97	2.3	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↓
68	demir içermeyen madenler	0.90	3.1	Karşılaştırmalı Avantaj	sermaye	↓
25	kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt	0.87	6.7	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↓
35	elektrik enerjisi	0.82	24.7	Karşılaştırmalı Avantaj	sermaye	↑
23	ham kauçuk	0.73	10.9	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↓
21	işlenmemiş deri ve kürk	0.68	24.5	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↓
67	demir ve çelik	0.49	23.8	Karşılaştırmalı Avantaj	sermaye	↓
04	hububat	0.49	82.7	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↑
52	inorganik kimyasal ürünler	0.49	25.0	Karşılaştırmalı Avantaj	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↓
61	işlenmiş deri ve kürk	0.42	31.6	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↓
51	organik kimyasal ürünler	0.37	62.3	Karşılaştırmalı Avantaj	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↓
28	metal cevheri ve hurdalar	0.34	50.2	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↑
27	ham gübre ve madenler	0.24	47.5	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↑
63	ahşap eşya	0.19	91.2	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↓
66	metal olm. eşyalar	0.10	213.2	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↑

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Rusya'nın en yüksek uzmanlaşma düzeyine sahip olduğu 10 ürün grubunun, gübre, petrol ve petrol ürünleri, odun ve kereste, doğal gaz, taş kömürü, demir içermeyen madenler, kâğıt hamuru, elektrik enerjisi, ham kauçuk, işlenmemiş deri ve kürk olduğu görülmektedir.

Grafik 6.2 Rusya'nın NET Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)

3.3.3 Çin Analizi

Net Ticaret Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Çin'in 66 ürün grubu içinde 35 ürün grubunda rekabet üstünlüğü bulunmaktadır.

Tablo 6.3 Çin'in NET Endeksi Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	NET Katsayısı	CV	Rekabet Derecesi	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
84	giyim eşyası	0.95	1.3	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↔
85	ayakkabı	0.94	2.1	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↓
83	el çantası vb.	0.94	4.0	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↓
81	tesisat, ısıtma, aydınlatma	0.92	3.3	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↑
82	mobilya, yatak, yastık	0.92	1.1	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↔

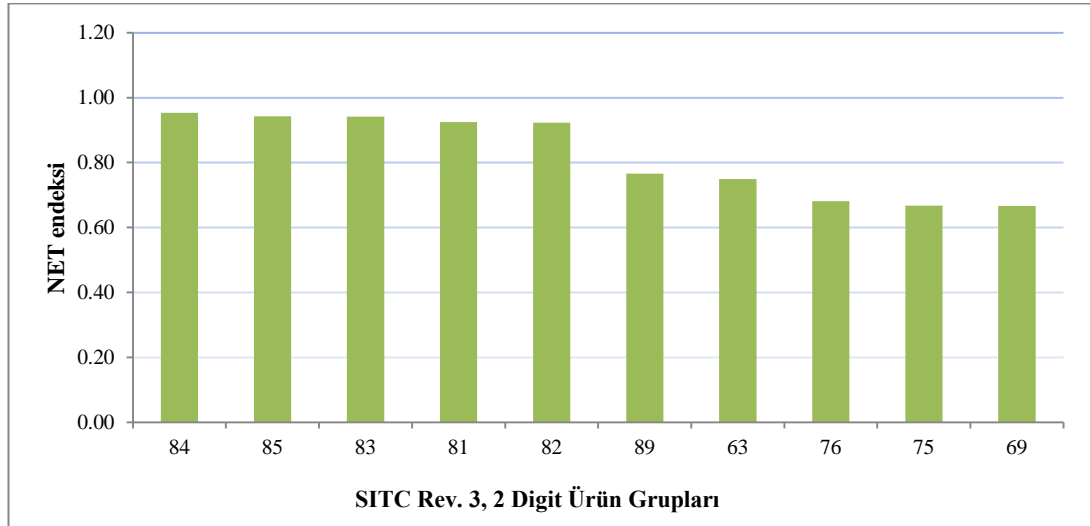
89	çeşitli mamul eşya	0.77	3.7	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↑
63	ahşap eşya	0.75	27.2	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↑
76	haberleşme, ses kayıt cihazları	0.68	24.2	Karşılaştırmalı Avantaj	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
75	büro ve otomatik makineler	0.67	17.8	Karşılaştırmalı Avantaj	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
69	madenden mamul eşya	0.67	4.7	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↑
35	elektrik enerjisi	0.67	14.8	Karşılaştırmalı Avantaj	sermaye	↑
65	tekstil, kumaş, iplik,	0.64	24.4	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↑
03	deniz ürünleri	0.63	6.6	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↑
05	meyve ve sebze	0.59	21.3	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↑
07	kahve, kakao, çay	0.54	23.1	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↑
29	işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler	0.51	7.6	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↓
66	metal olm. eşya	0.44	27.6	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↓
00	canlı hayvan	0.42	68.1	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↑
62	kauçuk eşya	0.41	16.8	Karşılaştırmalı Avantaj	sermaye	↔
52	inorganik kimyasal ürünler	0.41	20.7	Karşılaştırmalı Avantaj	AR-GE Bazlı (Kolay Taklit Edilen Mallar)	↓
56	gübreler	0.23	224.2	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↑
64	kağıt, karton	0.22	182.5	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↑
09	yenilebilir ürünler	0.15	136.5	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↓
67	demir, çelik	0.15	302.0	Karşılaştırmalı Avantaj	sermaye	↑
74	endüstri makine aksamaları	0.14	123.6	Karşılaştırmalı Avantaj	AR-GE Bazlı (Zor Taklit Edilen Mallar)	↑
55	parfüm, kozmetik ürünleri	0.14	47.8	Karşılaştırmalı Avantaj	sermaye	↓
88	optik eşya ve saatler	0.11	69.6	Karşılaştırmalı Avantaj	AR-GE Bazlı (Zor Taklit Edilen Mallar)	↓

06	şeker ve şeker ürünleri	0.09	192.1	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↑
54	tıp ve eczacılık ürünleri	0.09	225.5	Karşılaştırmalı Avantaj	AR-GE Bazlı (Kolay Taklit Edilen Mallar)	↓
01	et ve et ürünleri	0.07	612.9	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↓
12	tütün ürünleri	0.05	282.5	Karşılaştırmalı Avantaj	sermaye	↓
78	motorlu kara taşıtları	0.03	468.9	Karşılaştırmalı Avantaj	sermaye	↓
32	taş kömürü	0.03	2565.0	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↓
53	boyacılıkta kul. ürünler	0.02	678.3	Karşılaştırmalı Avantaj	sermaye	↑
79	diğer taşıt parçaları	0.00	2546.2	Dengeli Ticaret	AR-GE Bazlı (Zor Taklit Edilen Mallar)	↑

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Çin'in en yüksek uzmanlaşma düzeyine sahip olduğu 10 ürün grubunun, giyim eşyası, ayakkabı, el çantası vb. ürünler, tesisat ve ısıtma, mobilya ve yatak, çeşitli mamul eşya, ahşap eşya, haberleşme ve ses kayıt cihazları, büro ve otomatik makineler, madenden mamul eşya olduğu görülmektedir.

Grafik 6.3 Çin'in NET Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)

3.3.4 Kazakistan Analizi

Net Ticaret Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Kazakistan'ın 66 ürün grubu içinde 12 ürün grubunda rekabet üstünlüğü bulunmaktadır.

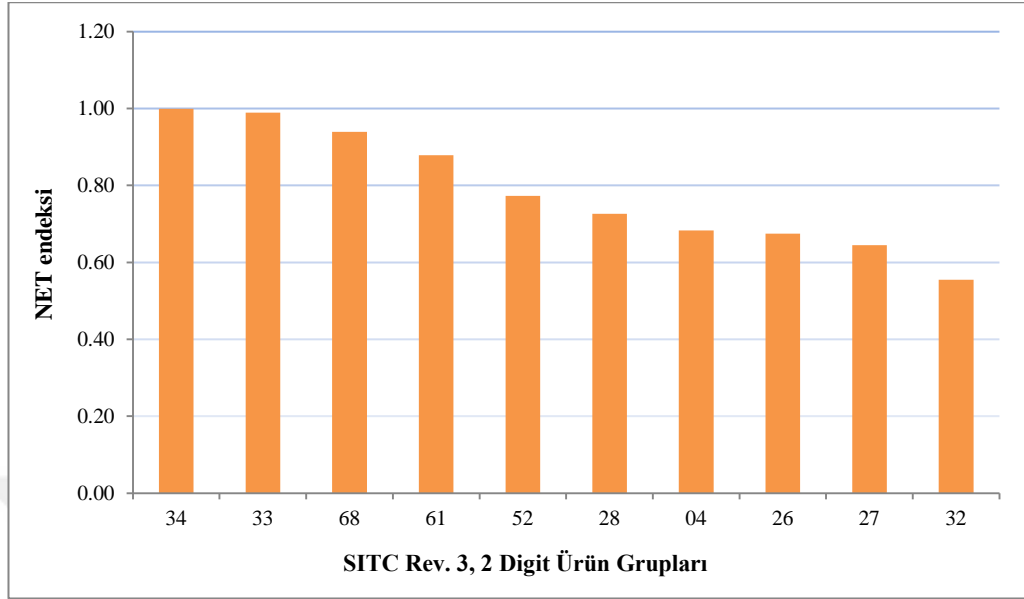
Tablo 6.4 Kazakistan'ın NET Endeksi Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	NET Katsayısı	CV	Rekabet Derecesi	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
34	doğal gaz	1.00	53.3	Tam İhracat	hammadde	↑
33	petrol ve petrol ürünleri	0.99	0.7	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↔
68	demir içermeyen madenler	0.94	11.8	Karşılaştırmalı Avantaj	sermaye	↑
61	işlenmiş deri ve kürk	0.88	58.5	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↑
52	inorganik kimyasal maddeler	0.77	60.9	Karşılaştırmalı Avantaj	AR-GE Bazlı (Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
28	metal cevheri	0.73	37.6	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↑
04	hububat	0.68	18.5	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↓
26	dokuma elyafi	0.67	19.3	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↓
27	gübre ve ham maddeler	0.64	48.6	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↑
32	taş kömürü	0.55	88.4	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↑
22	yağlı tohum	0.48	100.0	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↑
67	demir ve çelik	0.26	179.2	Karşılaştırmalı Avantaj	sermaye	↓

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Kazakistan'ın en yüksek uzmanlaşma düzeyine sahip olduğu 10 ürün grubunun, doğal gaz, petrol ve petrol ürünleri, demir içermeyen madenler, işlenmiş deri ve kürk, inorganik kimyasal maddeler, metal cevheri, hububat, dokuma elyafi, ham gübre, taş kömürü olduğu görülmektedir. Ayrıca, Kazakistan'ın doğal gaz ürün grubunda NET Endeksi katsayısının 1'e eşit olması endüstri içi ticaretin olmadığı bir göstergesidir.

Grafik 6.4 Kazakistan'ın NET Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)

3.3.5 Kırgızistan Analizi

Net Ticaret Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Kırgızistan'ın 66 ürün grubu içinde 9 ürün grubunda rekabet üstünlüğü bulunmaktadır.

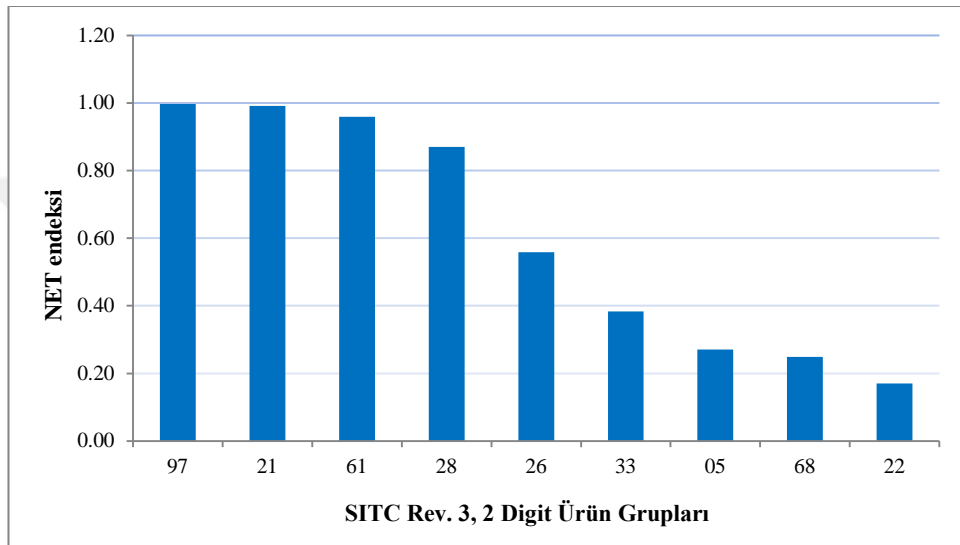
Tablo 6.5 Kırgızistan'ın NET Endeksi Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	NET Katsayısı	CV	Rekabet Derecesi	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
97	parasal olm. altın	1.00	0.9	Tam ihracat	belirtilmemiş	↑
21	işlenmemiş deri ve kürk	0.99	1.0	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↔
61	işlenmiş deri ve kürk	0.96	5.3	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↑
28	metal cevheri	0.87	18.6	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↑
26	dokuma elyafı	0.56	24.6	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↓
33	petrol ve petrol ürünleri	0.38	154.0	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↓
05	meyve ve sebze	0.27	72.8	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↓
68	demir içermeyen madenler	0.25	162.1	Karşılaştırmalı Avantaj	sermaye	↓
22	yağlı tohum	0.17	500.2	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↓

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Kırgızistan'ın uzmanlaşma düzeyine sahip olduğu 9 ürün grubunda, en yüksek endeks değerinin parasal olmayan altına ait olduğu görülmektedir. Kırgızistan'ın da parasal olmayan altın ürün grubunda NET Endeksi katsayısının 1'e eşit olması endüstri içi ticaretin olmadığı bir göstergesidir. Diğer ürün grupları ise, işlenmemiş deri ve kürk, işlenmiş deri ve kürk, metal cevheri, dokuma elyafı, petrol ve petrol ürünleri, meyve ve sebze, demir içermeyen madenler ve yağlı tohumdur.

Grafik 6.5 Kırgızistan'ın NET Endeksi Analiz Skorları

3.3.6 Pakistan Analizi

Net Ticaret Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Pakistan'ın 66 ürün grubu içinde 13 ürün grubunda rekabet üstünlüğü bulunmaktadır.

Tablo 6.6 Pakistan'ın NET Endeksi Analiz Skorları

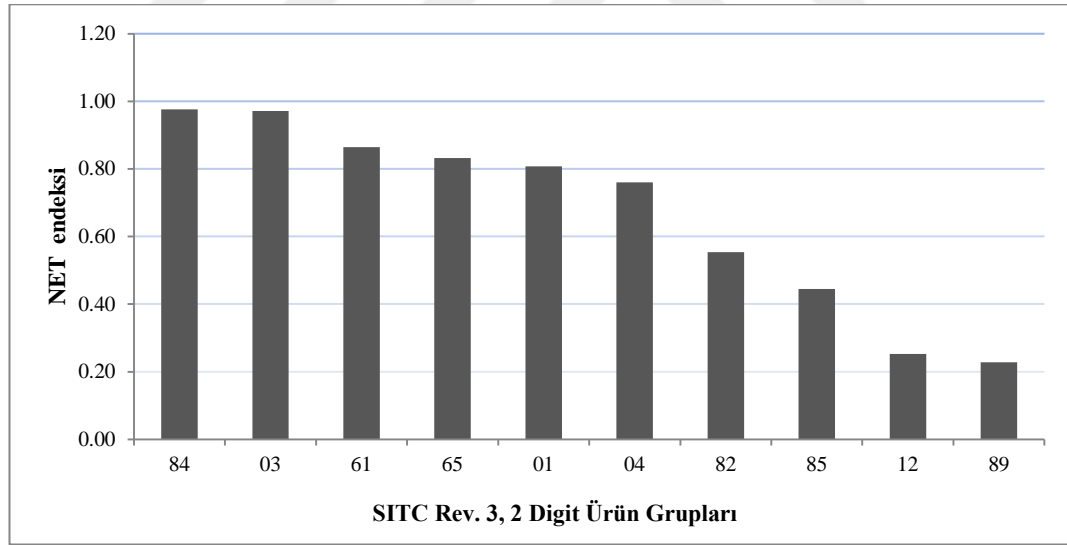
Ürün Kodu	Ürün Adı	NET Katsayısı	CV	Rekabet Derecesi	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
84	giyim eşyası	0.98	1.3	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↓
03	deniz ürünleri	0.97	3.3	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↓
61	işlenmiş deri ve kürk	0.86	4.5	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↓
65	tekstil, iplik kumaş	0.83	11.0	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↓
01	et ve et ürünleri	0.81	18.6	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↑
04	hububat	0.76	27.8	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↑
82	mobilya, yatak, yastık	0.55	33.9	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↓

85	ayakkabı	0.45	63.5	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↓
12	tütün ve tütün mamulleri	0.25	155.8	Karşılaştırmalı Avantaj	sermaye	↓
89	çeşitli mamul eşyalar	0.23	124.4	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↓
83	el çantası vb.	0.21	82.9	Karşılaştırmalı Avantaj	emek	↓
06	şeker ve şeker ürünleri	0.11	682.1	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↑
29	işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler	0.05	463.6	Karşılaştırmalı Avantaj	hammadde	↔

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Pakistan'ın en yüksek uzmanlaşma düzeyine sahip olduğu 10 ürün grubunun, giyim eşyası, deniz ürünleri, işlenmiş deri ve kürk, tekstil, et ve et ürünleri, hububat, mobilya ve yatak, ayakkabı, tütün ve tütün ürünleri, çeşitli mamul eşyalar olduğu görülmektedir.

Grafik 6.6 Pakistan'ın NET Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)

3.3.7 Hindistan Analizi

Net Ticaret Endeksi ile analiz edildiğinde elde edilen sonuçlara göre; Hindistan'ın 66 ürün grubu içinde 31 ürün grubunda rekabet üstünlüğü bulunmaktadır.

Tablo 6.7 Hindistan’ın NET Endeksi Analiz Skorları

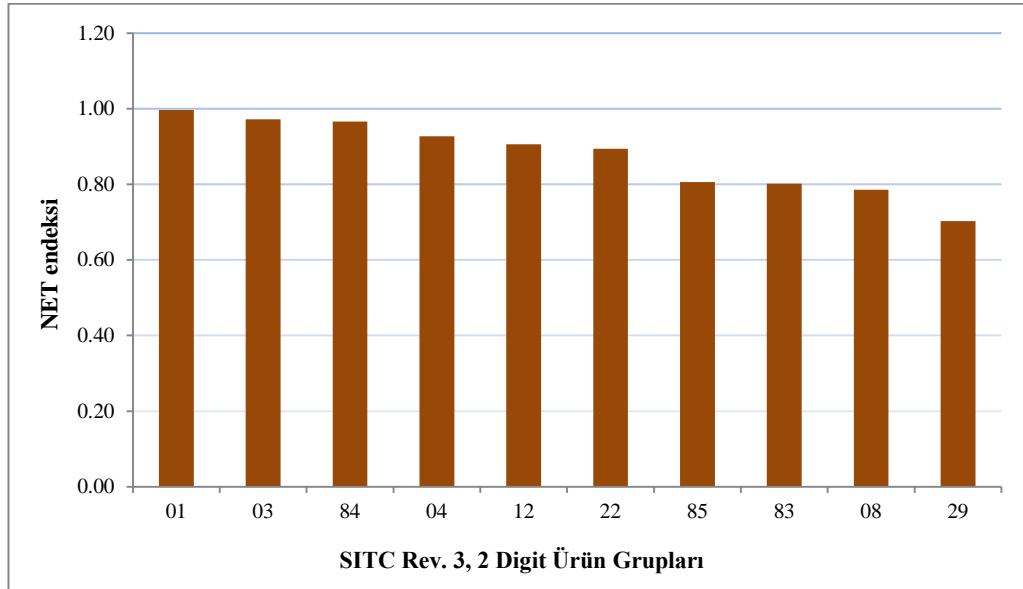
Ürün Kodu	Ürün Adı	NET Katsayısı	CV	Rekabet Derecesi	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
01	et ve et ürünleri	1.00	0.2	Karşılaştırmalı avantaj	hammadde	↔
03	deniz ürünleri	0.97	1.7	Karşılaştırmalı avantaj	hammadde	↓
84	giyim eşyası	0.97	2.5	Karşılaştırmalı avantaj	emek	↓
04	hububat	0.93	11.8	Karşılaştırmalı avantaj	hammadde	↑
12	tütün ve tütün mamulleri	0.91	12.1	Karşılaştırmalı avantaj	sermaye	↓
22	yağlı tohum	0.89	5.0	Karşılaştırmalı avantaj	hammadde	↓
85	ayakkabı	0.81	11.1	Karşılaştırmalı avantaj	emek	↓
83	el çantası vb.	0.80	15.9	Karşılaştırmalı avantaj	emek	↓
08	hayvanlar için gıda maddeleri	0.79	22.3	Karşılaştırmalı avantaj	hammadde	↓
29	işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler	0.70	13.3	Karşılaştırmalı avantaj	hammadde	↑
65	tekstil, kumaş, iplik	0.68	9.5	Karşılaştırmalı avantaj	emek	↓
07	kakao, çay, kahve	0.64	12.4	Karşılaştırmalı avantaj	hammadde	↓
02	süt ve süt ürünleri	0.60	53.8	Karşılaştırmalı avantaj	hammadde	↓
61	işlenmiş deri ve kürk	0.51	16.1	Karşılaştırmalı avantaj	emek	↓
54	tıp ve eczacılık ürünleri	0.49	13.0	Karşılaştırmalı avantaj	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
96	tedavülde olm. metal paralar	0.48	186.1	Karşılaştırmalı avantaj	belirtilmemiş	↑
41	hayvansal sıvı ve katı yağ	0.46	82.4	Karşılaştırmalı avantaj	hammadde	↑
89	çeşitli mamul eşya	0.44	17.4	Karşılaştırmalı avantaj	emek	↑
78	motorlu kara taşıtları	0.40	20.4	Karşılaştırmalı avantaj	sermaye	↓
06	şeker ve şeker ürünleri	0.39	154.7	Karşılaştırmalı avantaj	hammadde	↓
09	çeşitli yenilebilir ürünler	0.36	39.6	Karşılaştırmalı avantaj	hammadde	↑
00	canlı hayvan	0.34	87.9	Karşılaştırmalı avantaj	hammadde	↓
55	parfüm, kozmetik	0.32	18.9	Karşılaştırmalı avantaj	sermaye	↑
62	kauçuk eşya	0.32	31.5	Karşılaştırmalı avantaj	sermaye	↓

69	madenden mamul eşya	0.29	48.9	Karşılaştırmalı avantaj	emek	↓
53	boyacılıkta kul. ürün	0.27	29.3	Karşılaştırmalı avantaj	sermaye	↓
82	mobilya, yatak, yastık	0.16	69.1	Karşılaştırmalı avantaj	emek	↓
67	demir ve çelik	0.10	147.1	Karşılaştırmalı avantaj	sermaye	↓
66	metal olm. eşyalar	0.10	78.0	Karşılaştırmalı avantaj	emek	↓
58	ilk şekilde olmayan plastikler	0.06	115.7	Karşılaştırmalı avantaj	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↓
26	dokuma elyafı	0.05	1653.5	Karşılaştırmalı avantaj	emek	↑

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Hindistan'ın en yüksek uzmanlaşma düzeyine sahip olduğu 10 ürün grubunun, et ve et ürünleri, deniz ürünleri, giyim eşyası, hububat, tütün ve tütün ürünleri, yağlı tohum, ayakkabı, el çantası vb. ürünler, hayvanlar için gıda maddeleri, işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler olduğu görülmektedir. Hindistan'ın da et ve et ürünleri ürün grubunda NET Endeks değerinin 1'e eşit olması tıpkı Kazakistan ve Kırgızistan gibi endüstri içi ticaretin olmadığını bir göstergesidir.

Grafik 6.7 Hindistan'ın NET Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)

3.3.8 Net Ticaret Endeksi Genel Değerlendirme

Türkiye ve ŞİÖ ülkelerinin ihracat uzmanlaşma düzeylerinin birlikte gösterildiği Tablo 6.8'e göre, söz konusu ülkelerin ağırlıkla katma değeri düşük hammadde ve

emek yoğun ürünlerin ihracatında uzmanlaştığı görülmektedir. Sözü edilen ülkeler arasında uzmanlaşma düzeyi en yüksek ülkeler olarak Çin ve Hindistan dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, özellikle Çin Ar-Ge bazlı teknolojik ürünlerin ihracatında uzmanlaşmasıyla, ŞİÖ ülkeleri içinde teknoloji lideri konumundadır.

Tablo 6.8 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Net Ticaret Endeksi Genel Değerlendirmesi (Faktör Yoğunluklarına Göre)

	FAKTÖR YOĞUNLUĞUNA GÖRE UZMANLAŞMA DÜZEYİ
TÜRKİYE	H→6 E→6 S→3
RUSYA	H→11 E→2 S→3 A→2
ÇİN	E→11 H→10 A→7 S→7
KAZAKİSTAN	H→7 S→2 E→2 A→1
KIRGIZİSTAN	H→5 E→2 S→1 B→1
PAKİSTAN	H→5 E→7 S→1
HİNDİSTAN	H→12 E→10 S→6 A→2 B→1

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

NET Endeks sonuçları Balassa ve Vollrath Endeksleriyle paralellik göstermektedir. Bununla beraber, Türkiye'nin Balassa ve Vollrath Endeksine göre Ar-Ge bazlı ürünlerin ihracatında rekabet gücü bulunmasına rağmen, NET Endeksine göre söz konusu ürünlerin ihracatında uzmanlaşmamıştır.

3.4 İHRACAT-İTHALAT ORANI ENDEKSİ (İİÖ) ANALİZİ

İhracat-İthalat Oranı Endeksi bir ülkenin bir sektördeki ihracatının toplam ihracatına oranının, o ülkenin aynı sektördeki ithalatının toplam ithalat oranına bölünmesiyle elde edilmektedir.

3.4.1 Türkiye Analizi

Türkiye'nin rekabet gücü İhracat-İthalat Oranı Endeksi ile analiz edildiğinde; elde edilen sonuçlar, Türkiye'nin 66 ürün grubu içinde 14 ürün grubunda rekabet üstünlüğü olduğunu göstermektedir.

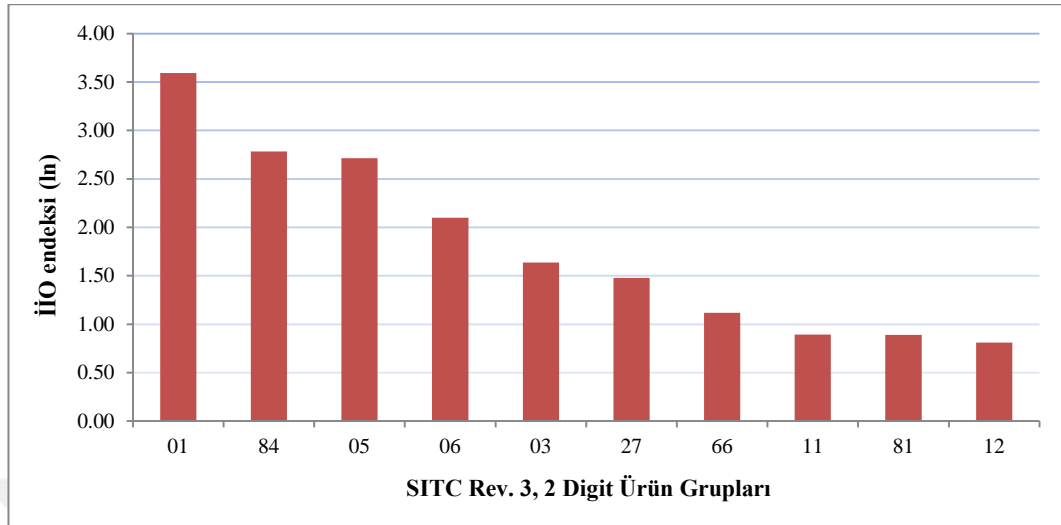
Tablo 7.1 Türkiye'nin İİO Endeksi Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	İİO Katsayısı	İİO ln	CV	Rekabet Derecesi	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
01	et ve et ürünleri	36.32	3.59	94.9	Rekabet Gücü Yüksek	Hammadde	↓
84	giyim eşyası	16.19	2.78	74.3	Rekabet Gücü Yüksek	Emek	↓
05	meyve ve sebze	15.08	2.71	46.0	Rekabet Gücü Yüksek	Hammadde	↓
06	şeker ve şeker ürünleri	8.16	2.10	41.5	Rekabet Gücü Yüksek	Hammadde	↓
03	deniz ürünleri	5.14	1.64	26.8	Rekabet Gücü Yüksek	Hammadde	↓
27	ham gübre ve madenler	4.39	1.48	42.6	Rekabet Gücü Yüksek	Hammadde	↑
66	metal olm. eşya	3.06	1.12	26.2	Rekabet Gücü Yüksek	Emek	↓
11	içkiler	2.44	0.89	41.8	Rekabet Gücü Yüksek	Sermaye	↓
81	tesisat, ısıtma, aydınlatma	2.44	0.89	17.4	Rekabet Gücü Yüksek	Emek	↑
12	tütün ve tütün mamulleri	2.25	0.81	15.9	Rekabet Gücü Yüksek	Sermaye	↓
65	tekstil, iplik, kumaş	2.18	0.78	13.5	Rekabet Gücü Yüksek	Emek	↓
82	mobilya, yatak, yastık	2.12	0.75	25.6	Rekabet Gücü Yüksek	Emek	↓
62	kauçuktan eşya	1.97	0.68	12.1	Rekabet Gücü Yüksek	Sermaye	↑
04	hububat	1.89	0.64	48.6	Rekabet Gücü Yüksek	Hammadde	↑

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Türkiye'nin en yüksek uzmanlaşma düzeyine sahip olduğu 10 ürün grubunun, et ve et ürünleri, giyim eşyası, meyve ve sebze, şeker ve şeker ürünleri, deniz ürünleri, ham gübre, metal olmayan eşyalar, içkiler, tesisat ve aydınlatma, tütün ve tütün ürünleri olduğu görülmektedir.

Grafik 7.1 Türkiye'nin İİO Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)

3.4.2 Rusya Analizi

Rusya'nın rekabet gücü İhracat-İthalat Oranı Endeksi ile analiz edildiğinde, elde edilen sonuçlar, Rusya'nın 66 ürün grubu içinde 13 ürün grubunda rekabet üstünlüğü olduğunu göstermektedir.

Tablo 7.2 Rusya'nın İİO Endeksi Analiz Skorları

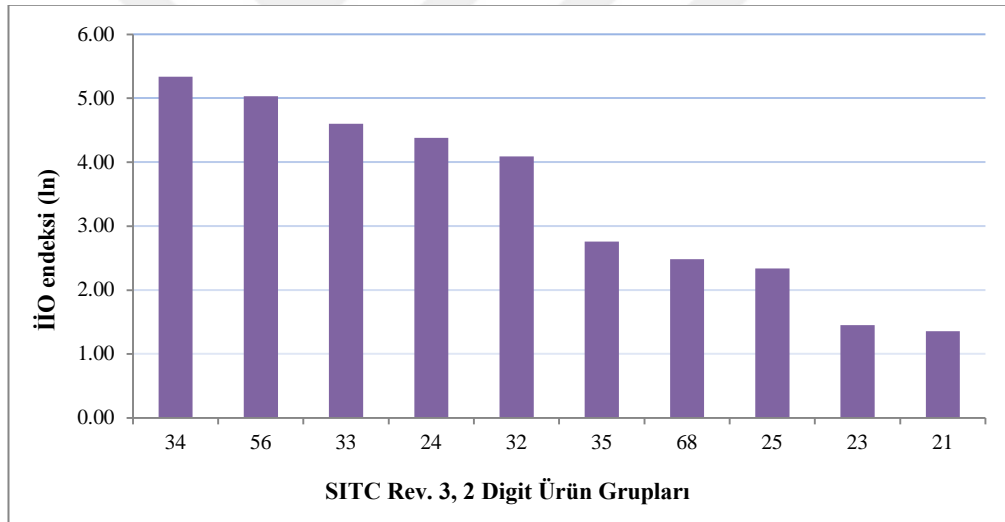
Ürün Kodu	Ürün Adı	İİO Katsayısı	İİO ln	CV	Rekabet Derecesi	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
34	doğal gaz	207.90	5.34	148.6	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↑
56	gübre	153.35	5.03	35.7	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
33	petrol ve petrol ürünleri	99.82	4.60	29.1	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
24	odun ve kereste	79.74	4.38	27.3	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
32	taş kömürü	59.70	4.09	103.3	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
35	elektrik enerjisi	15.74	2.76	112.4	Rekabet Gücü Yüksek	sermaye	↑
68	demir içermeyen madenler	11.96	2.48	18.1	Rekabet Gücü Yüksek	sermaye	↓
25	kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt	10.36	2.34	45.9	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
23	ham kauçuk	4.27	1.45	28.5	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓

21	işlenmemiş deri, kürk	3.88	1.36	56.5	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
04	hububat	2.37	0.86	62.2	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↑
52	inorganik kimyasal ürünler	1.90	0.64	26.8	Rekabet Gücü Yüksek	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
67	demir ve çelik	1.83	0.61	23.1	Rekabet Gücü Yüksek	sermaye	↓

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Rusya'nın en yüksek uzmanlaşma düzeyine sahip olduğu 10 ürün grubunun, doğal gaz, gübre, petrol ve petrol ürünleri, odun ve kereste, taş kömürü, elektrik enerjisi, demir içermeyen madenler, kâğıt hamuru, ham kauçuk, işlenmemiş deri ve kürk olduğu görülmektedir.

Grafik 7.2 Rusya'nın İİO Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)

3.4.3 Çin Analizi

Çin'in rekabet gücü İhracat-İthalat Oranı Endeksi ile analiz edildiğinde, elde edilen sonuçlar, Çin'in 66 ürün grubu içinde 22 ürün grubunda rekabet üstünlüğü olduğunu göstermektedir.

Tablo 7.3 Çin'in İİO Endeksi Analiz Skorları

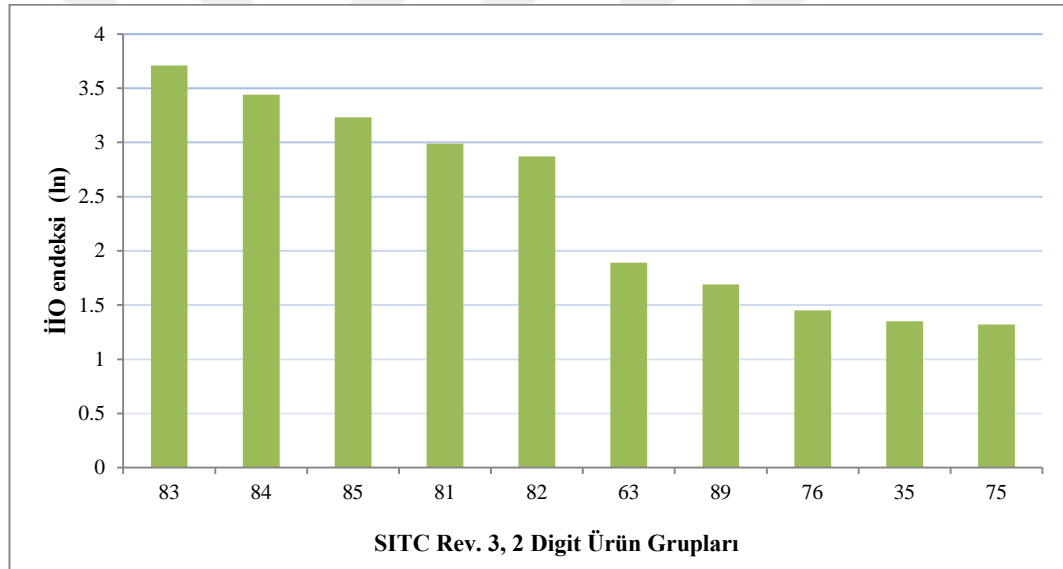
Ürün Kodu	Ürün Adı	İİO Katsayısı	İİO ln	CV	Rekabet Derecesi	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
83	el çantaları vb.	41.05	3.71	86.8	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↓
84	giyim eşyası	31.19	3.44	27.7	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↑
85	ayakkabı	25.30	3.23	26.0	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↓
81	tesisat, ısıtma, aydınlatma	19.87	2.99	33.4	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↑
82	mobilya, yatak, yastık	17.60	2.87	11.6	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↓
63	ahşap eşya	6.59	1.89	52.5	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↑
89	çeşitli mamul eşya	5.43	1.69	16.1	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↑
76	haberleşme ve ses kayıt cihazları	4.26	1.45	37.0	Rekabet Gücü Yüksek	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
35	elektrik enerjisi	3.86	1.35	33.1	Rekabet Gücü Yüksek	sermaye	↓
75	büro ve otomatik makineler	3.75	1.32	28.2	Rekabet Gücü Yüksek	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
32	taş kömürü	3.71	1.31	163.8	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
65	tekstil, kumaş, iplik	3.61	1.28	37.0	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↑
69	madenden mamul eşya	3.56	1.27	8.6	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↑
03	deniz ürünleri	3.13	1.14	19.0	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
05	meyve ve sebze	3.00	1.10	35.9	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
07	kahve, çay, kakao	2.62	0.96	38.0	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
00	canlı hayvan	2.29	0.83	76.7	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
29	işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler	2.19	0.79	10.9	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
66	metal olm. eşya	1.84	0.61	20.1	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↔

52	inorganik kimyasal ürünler	1.75	0.56	24.5	Rekabet Gücü Yüksek	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↓
62	kauçuk eşya	1.72	0.54	13.9	Rekabet Gücü Yüksek	sermaye	↓
56	gübre	1.67	0.51	68.8	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↑

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Çin'in en yüksek uzmanlaşma düzeyine sahip olduğu 10 ürün grubunun, el çantası vb. ürünler, giyim eşyası, ayakkabı, tesisat ve ısıtma, mobilya ve yatak, ahşap eşya, çeşitli mamul eşya, haberleşme ve ses kayıt cihazları, elektrik enerjisi, büro ve otomatik makineler olduğu görülmektedir.

Grafik 7.3 Çin'in İİO Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)

3.4.4 Kazakistan Analizi

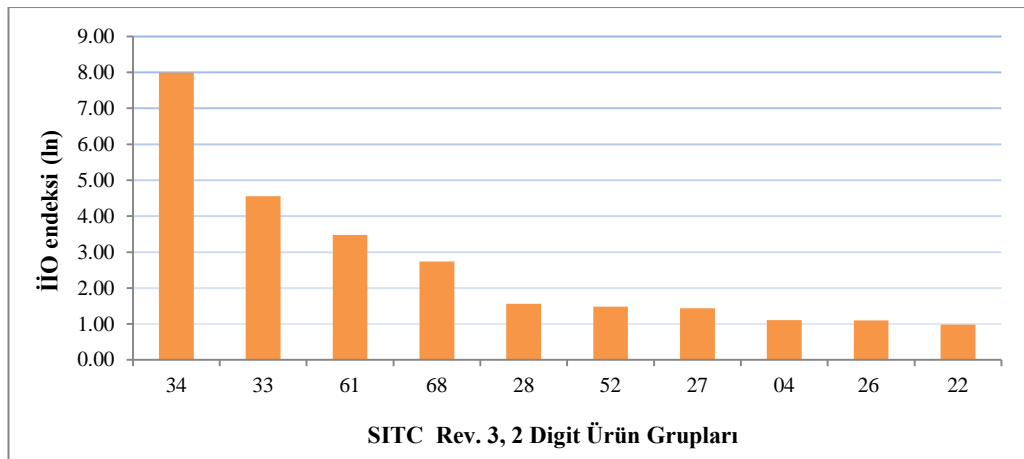
Kazakistan'ın rekabet gücü İhracat-İthalat Oranı Endeksi ile analiz edildiğinde, elde edilen sonuçlar, Kazakistan'ın 66 ürün grubu içinde 11 ürün grubunda rekabet üstünlüğü olduğunu göstermektedir.

Tablo 7.4 Kazakistan'ın İİO Endeksi Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	İİO Katsayısı	İİO In	CV	Rekabet Derecesi	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
34	doğal gaz	2962.11	7.99	75.0	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↑
33	petrol ve petrol ürünleri	95.10	4.55	24.1	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↑
61	işlenmiş deri ve kürk	32.40	3.48	109.6	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↓
68	demir içermeyen madenler	15.46	2.74	50.15	Rekabet Gücü Yüksek	sermaye	↓
28	metal cevheri	4.78	1.57	145.4	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↑
52	inorganik kimyasal ürünler	4.39	1.48	45.5	Rekabet Gücü Yüksek	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
27	ham gübre ve madenler	4.22	1.44	87.0	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↑
04	hububat	3.05	1.11	71.6	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
26	dokuma elyafi	3.01	1.10	67.6	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↓
22	yağlı tohum	2.67	0.98	120.0	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
32	taş kömürü	2.09	0.74	83.4	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↑

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Kazakistan'ın en yüksek uzmanlaşma düzeyine sahip olduğu 10 ürün grubunun, doğal gaz, petrol ve petrol ürünleri, işlenmiş deri ve kürk, demir içermeyen madenler, metal cevheri, inorganik kimyasal ürünler, ham gübre, hububat, dokuma elyafi, yağlı tohum olduğu görülmektedir.

Grafik 7.4 Kazakistan'ın İİO Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)

3.4.5 Kırgızistan Analizi

Kırgızistan'ın rekabet gücü İhracat-İthalat Oranı Endeksi ile analiz edildiğinde, elde edilen sonuçlar, Kırgızistan'ın 66 ürün grubu içinde 6 ürün grubunda rekabet üstünlüğü olduğunu göstermektedir.

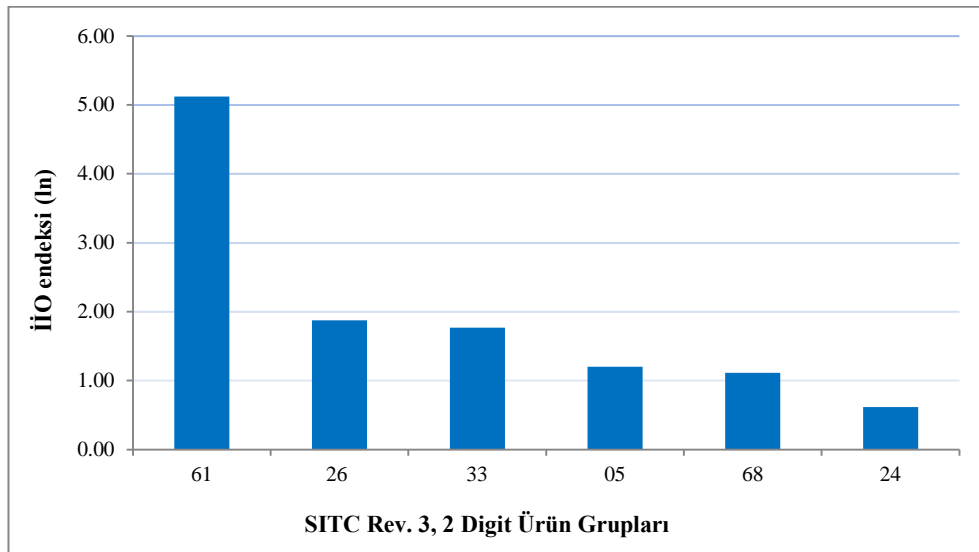
Tablo 7.5 Kırgızistan'ın İİO Endeksi Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	İİO Katsayısı	İİO ln	CV	Rekabet Derecesi	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
61	işlenmiş deri ve kürk	167.43	5.12	90.8	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↓
26	dokuma elyafı	6.51	1.87	54.1	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↑
33	petrol ve petrol ürünleri	5.86	1.77	103.7	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
05	meyve ve sebze	3.33	1.20	41.7	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↑
68	demir içermeyen madenler	3.04	1.11	52.9	Rekabet Gücü Yüksek	sermaye	↓
24	odun ve kereste	1.85	0.61	202.8	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Kırgızistan'ın en yüksek uzmanlaşma düzeyine sahip olduğu ürün gruplarının, işlenmiş deri ve kürk, dokuma elyafı, petrol ve petrol ürünleri, meyve ve sebze, demir içermeyen madenler, odun ve kereste olduğu görülmektedir.

Grafik 7.5 Kırgızistan'ın İİO Endeksi Analiz Skorları

3.4.6 Pakistan Analizi

Pakistan'ın rekabet gücü İhracat-İthalat Oranı Endeksi ile analiz edildiğinde, elde edilen sonuçlar, Pakistan'ın 66 ürün grubu içinde 14 ürün grubunda rekabet üstünlüğü olduğunu göstermektedir.

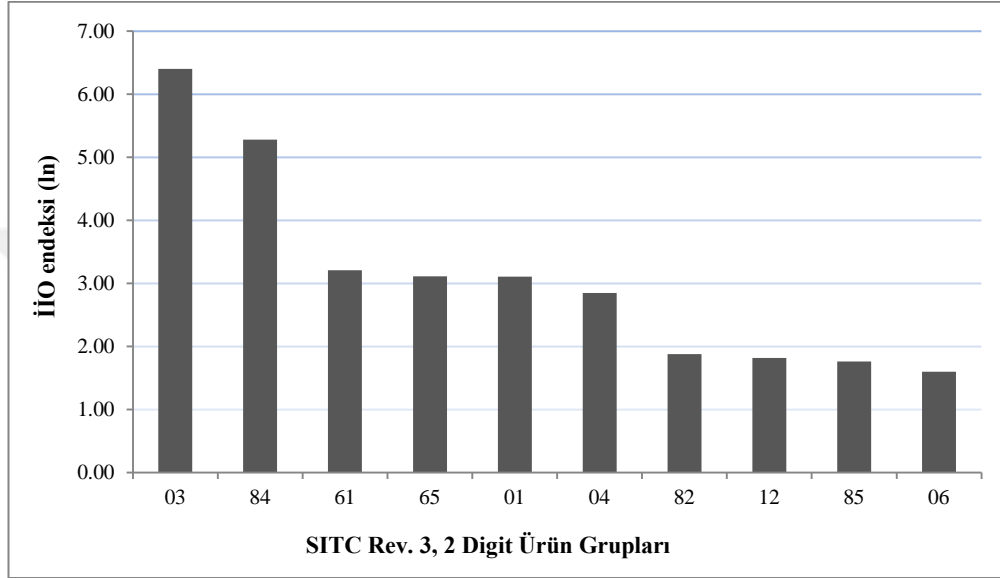
Tablo 7.6 Pakistan'ın İİO Endeksi Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	İİO Katsayısı	İİO ln	CV	Rekabet Derecesi	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
03	deniz ürünleri	600.18	6.40	205.7	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
84	giyim eşyası	196.14	5.28	63.2	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↓
61	işlenmiş deri ve kürk	24.70	3.21	20.4	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↑
65	tekstil, iplik kumaş	22.46	3.11	40.5	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↓
01	et ve et ürünleri	22.29	3.10	69.2	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↑
04	hububat	17.26	2.85	55.3	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↑
82	mobilya, yatak, yastık	6.54	1.88	77.8	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↓
12	tütün ve tütün mamulleri	6.14	1.82	170.3	Rekabet Gücü Yüksek	sermaye	↓
85	ayakkabı	5.82	1.76	67.7	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↓
06	şeker ve şeker ürünleri	4.96	1.60	100.5	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↑
89	çeşitli mamul eşyalar	2.89	1.06	45.0	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↓
83	el çantası vb.	2.72	1.00	28.8	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↑
29	işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler	1.93	0.66	47.2	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↑
27	ham gübre ve madenler	1.67	0.51	103.5	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↑

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Pakistan'ın en yüksek uzmanlaşma düzeyine sahip olduğu 10 ürün grubunun; deniz ürünleri, giyim eşyası, işlenmiş deri ve kürk, tekstil, et ve et ürünleri, hububat, mobilya ve yatak, tütün ve tütün mamulleri, ayakkabı, şeker ve şeker ürünleri olduğu görülmektedir.

Grafik 7.6 Pakistan'ın İİO Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)

3.4.7 Hindistan Analizi

Hindistan'ın rekabet gücü İhracat-İthalat Oranı Endeksi ile analiz edildiğinde, elde edilen sonuçlar, Hindistan'ın 66 ürün grubu içinde 28 ürün grubunda rekabet üstünlüğü olduğunu göstermektedir.

Tablo 7.7 Hindistan'ın İİO Endeksi Analiz Skorları

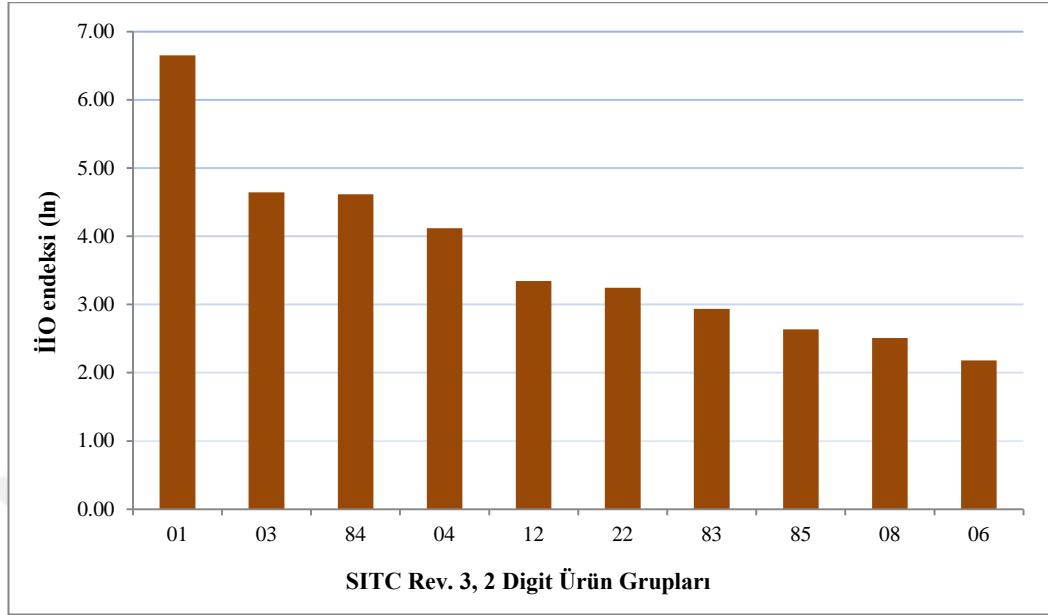
Ürün Kodu	Ürün Adı	İİO Katsayısı	İİO ln	CV	Rekabet Derecesi	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
01	et ve et ürünleri	772.75	6.65	39.9	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↑
03	deniz ürünleri	103.67	4.64	49.5	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
84	giyim eşyası	100.87	4.61	55.5	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↓
04	hububat	61.28	4.12	76.0	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↑
12	tütün ve tütün mamulleri	28.32	3.34	46.2	Rekabet Gücü Yüksek	sermaye	↑
22	yağlı tohum	25.69	3.25	54.5	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓

83	el çantası vb.	18.81	2.93	81.2	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↓
85	ayakkabı	13.92	2.63	42.2	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↓
08	hayvanlar için gıda maddeleri	12.31	2.51	59.2	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
06	şeker ve şeker ürünleri	8.86	2.18	113.3	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
02	süt ve süt ürünleri	8.37	2.12	93.7	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
29	işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler	7.77	2.05	83.4	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↑
65	tekstil, kumaş, iplik	6.72	1.91	18.3	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↔
07	kakao, çay, kahve	6.05	1.80	29.4	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
41	hayvansal sıvı ve katı yağ	5.46	1.70	67.5	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↑
54	tıp ve eczacılık ürünleri	3.86	1.35	30.7	Rekabet Gücü Yüksek	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
61	işlenmiş deri ve kürk	3.86	1.35	14.1	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↑
89	çeşitli mamul eşya	3.46	1.24	34.5	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↑
00	canlı hayvan	3.02	1.11	56.4	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
78	motorlu kara taşıtları	2.98	1.09	17.4	Rekabet Gücü Yüksek	sermaye	↑
09	çeşitli yenilebilir ürünler	2.92	1.07	36.5	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↑
33	petrol ve petrol ürünleri	2.64	0.97	209.6	Rekabet Gücü Yüksek	hammadde	↓
55	parfüm, kozmetik	2.53	0.93	30.6	Rekabet Gücü Yüksek	sermaye	↑
62	kauçuk eşya	2.41	0.88	12.8	Rekabet Gücü Yüksek	sermaye	↓
26	dokuma elyafı	2.33	0.85	80.2	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↑
69	madenden mamul eşya	2.33	0.84	13.3	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↓
53	boyacılıkta kul. ürün	2.20	0.79	13.9	Rekabet Gücü Yüksek	sermaye	↑
82	mobilya, yatak, yastık	1.73	0.55	7.0	Rekabet Gücü Yüksek	emek	↓

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Hindistan'ın en yüksek uzmanlaşma düzeyine sahip olduğu 10 ürün grubunun, et ve et ürünleri, deniz ürünleri, giyim eşyası, hububat, tütün ve tütün mamulleri, yağlı tohum, el çantası vb. ürünler, ayakkabı, hayvanlar için gıda maddeleri, şeker ve şeker ürünleri olduğu görülmektedir.

Grafik 7.7 Hindistan'ın İİO Endeksi Analiz Skorları (Endeks Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubuna Göre)

3.4.8 İhracat-İthalat Oranı Endeksi Analizi Genel Değerlendirme

Türkiye ve ŞİÖ ülkelerinin ihracatlarına ilişkin İhracat-İthalat Oranı Endeks analiz sonuçları diğer endeks sonuçları ile genel olarak örtüşmektedir. İİO Endeksinde de ŞİÖ örgütünün öncülüğünü gerek Ar-Ge gerekse emek, sermaye ve hammadde bazı ürünlerin ihracatında uzmanlaşmasıyla Çin ve Hindistan yapmaktadır.

Tablo 7.8 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin İhracat-İthalat Oranı Endeksi Analizi Genel Değerlendirme (Faktör Yoğunluklarına Göre)

	FAKTÖR YOĞUNLUĞUNA GÖRE UZMANLAŞMA DÜZEYİ	
	UZMANLAŞMA DÜZEYİ YÜKSEK	UZMANLAŞMA DÜZEYİ MARJİNAL SINIRDA
TÜRKİYE	H→6 E→5 S→3	H→5 E→4 S→3 A→5 B→2
RUSYA	H→9 S→3 A→1	H→3 E→3 A→2
ÇİN	E→10 H→7 A→3 S→2	H→4 S→5 E→1 A→7 B→1
KAZAKİSTAN	H→7 E→2 S→1 A→1	S→1
KIRGIZİSTAN	H→3 E→2 S→1	H→2 S→1
PAKİSTAN	E→7 H→6 S→1	H→2 E→1 A→1
HİNDİSTAN	H→13 E→9 S→5 A→1	H→4 S→3 E→3 A→6 B→1

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Türkiye'nin İİO Endeks sonuçları analiz edildiğinde, NET Endeksinde olduğu gibi, katma değeri yüksek inovatif ürünlerin ihracatında uzmanlaşma düzeyinin yüksek olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, İİO Endeksine göre, Türkiye'nin uzmanlaşma düzeyi marjinal sınırdaki olan Ar-Ge bazlı ürün ihracatı söz konusudur.

3.5 İHRACAT BENZERLİK ENDEKSİ (ESI) ANALİZİ

Çalışmada Türkiye'nin ŞİÖ ülkeleriyle olan ihracat benzerliklerinin analiz edilebilmesi amacıyla 2016 yılına ilişkin "İhracat Benzerlik Endeksi" (ESI) hesaplanmış olup Tablo 8.1 ve Grafik 8.1 de gösterilmiştir.

ESI sonuçları dikkate alındığında RCA analiz sonuçlarıyla paralellik gösterdiği söylenebilir. Zira RCA analizlerine göre; Türkiye, Hindistan ve Çin'in rekabet avantajına sahip olduğu ürünlerin faktör donanımı genelde emek yoğunudur. Bu da söz konusu ülkelerin ihraç edilen ürün gruplarındaki profillerinin görece benzerliğini ortaya koymaktadır. Diğer bir ifadeyle, Türkiye, Hindistan ve Çin ile benzer ürün gruplarını ihraç etmektedir.

İhracat Benzerlik Endeksine göre elde edilen analiz sonuçları, ŞİÖ üyeleri arasında ihracat profili açısından Türkiye'ye en fazla benzeyen ülkenin Hindistan olduğu görülmektedir. Hindistan'ı Çin takip etmektedir. Bu sonuç, Hindistan ve Çin'in Türkiye'nin küresel pazarlarda görece rakipleri olduğunun göstergesidir.

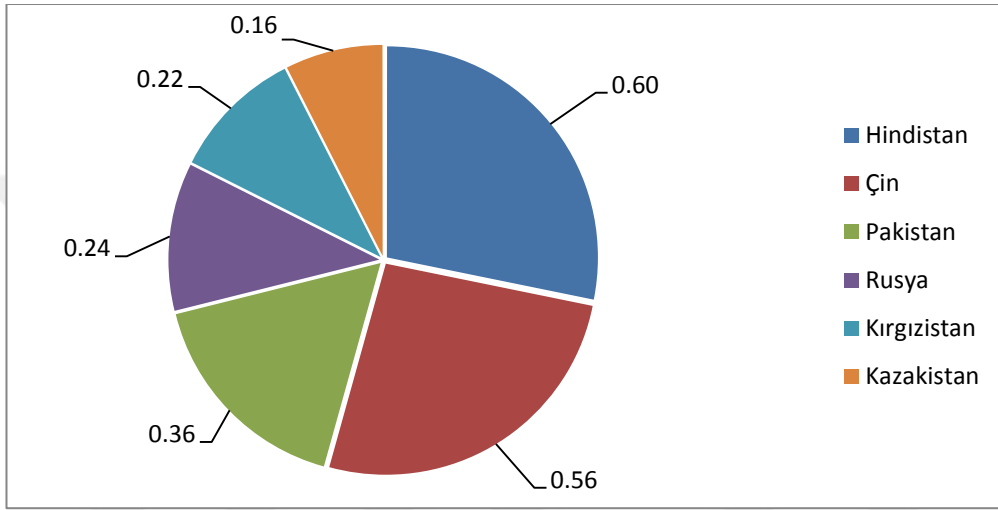
Tablo 8.1 Türkiye'nin ŞİÖ Üyeleriyle İhracat Benzerlik Endeksi Analiz Skorları

2016 YILI	
ŞİÖ ÜLKELERİ	ESI ENDEKS DEĞERİ
Hindistan	0.60
Çin	0.56
Pakistan	0.36
Rusya	0.24
Kırgızistan	0.22
Kazakistan	0.16

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

İhracat Benzerlik Endeksine göre elde edilen analiz sonuçları, ŞİÖ üyeleri arasında ihracat profili açısından Türkiye'ye nispi olarak en az benzeyen ülkenin Kazakistan olduğu görülmektedir. Kazakistan'ı Kırgızistan takip etmektedir. Bu sonuç, Kazakistan ve Kırgızistan'ın Türkiye'nin küresel pazarlarda görece rakipleri olmadığını göstermektedir.

Grafik 8.1 Türkiye'nin ŞİÖ Üyeleriyle İhracat Benzerlik Endeksi Analiz Skorları

3.6 GENEL DEĞERLENDİRME

Türkiye ve ŞİÖ üyelerinin analiz sonuçlarına göre, söz konusu ülkeler içinde emek yoğun ürünlerde nispi olarak rekabet gücü en yüksek olan ülkenin Çin olduğu görülmektedir.

Tablo 9.1 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Rekabet Gücü Analizi (En Yüksek 3 Ürün Grubu)

	RCA	RXA	RMA	RTA	RC	NET	İİO
Türkiye	giyim eşyası, ham gübre, tekstil,	giyim eşyası, ham gübre, tekstil,	tedavülde olm. metal paralar, et ve et ürünleri, deniz ürünleri	giyim eşyası, meyve ve sebze, ham gübre	parasal olmayan altın, giyim eşyası, meyve ve sebze	meyve ve sebze, giyim eşyası, et ve et ürünleri	et ve et ürünleri, giyim eşyası, meyve ve sebze
Rusya	gübre, petrol ve petrol ürünleri, odun ve kereste	petrol ve petrol ürünleri, gübre, odun ve kereste	parasal olm. altın, tedavülde olm. metal paralar, doğal gaz	petrol ve petrol ürünleri, gübre, odun ve kereste	parasal olm. altın, tedavülde olm. metal para, petrol ve petrol ürünleri	gübre, petrol ve petrol ürünleri, odun ve kereste	doğal gaz, gübre, petrol ve petrol ürünleri
Çin	el çantası vb. ürünler, ayakkabı, büro ve otomatik makineler	el çantası vb. ürünler, ayakkabı, büro ve otomatik makineler	tedavülde olm. metal paralar, çay ve kahve, giyim eşyası	el çantası vb. ürünler, ayakkabı, giyim eşyası	el çantası vb. ürünler, ayakkabı, giyim eşyası	giyim eşyası, ayakkabı, el çantası vb. ürünler	el çantası vb. ürünler, ayakkabı, giyim eşyası
Kazakistan	petrol ve petrol ürünleri, demir içermeyen madenler, inorganik kimyasal ürünler	petrol ve petrol ürünleri, demir içermeyen madenler, inorganik kimyasal ürünler	doğal gaz, işlenmemiş kösele ve deri, kağıt hamuru	petrol ve petrol ürünleri, demir içermeyen madenler, inorganik kimyasal ürünler	doğal gaz, petrol ve petrol ürünleri, işlenmemiş deri ve kürk	doğal gaz, petrol ve petrol ürünleri, demir içermeyen madenler	doğal gaz, petrol ve petrol ürünleri, işlenmiş deri ve kürk
Kırgızistan	parasal olm. altın, işlenmemiş deri ve kürk, dokuma elyafı	parasal olm. altın, işlenmemiş deri ve kürk, dokuma elyafı	elektrik enerjisi, doğal gaz, taş kömürü	parasal olm. altın, işlenmemiş deri ve kürk, dokuma elyafı	parasal olm. altın, işlenmemiş deri ve kürk, işlenmiş deri ve kürk	parasal olm. altın, işlenmemiş deri ve kürk, işlenmiş deri ve kürk	işlenmiş deri ve kürk, dokuma elyafı, petrol ve petrol ürünleri
Pakistan	tekstil, işlenmiş deri ve kürk, giyim eşyası	tekstil, işlenmiş deri ve kürk, giyim eşyası	elektrik enerjisi, tedavülde olm. metal paralar, deniz ürünleri	tekstil, işlenmiş deri ve kürk, giyim eşyası	giyim eşyası, deniz ürünleri, tekstil	giyim eşyası, deniz ürünleri, işlenmiş deri ve kürk	giyim eşyası, deniz ürünleri, işlenmiş deri ve kürk
Hindistan	metal olm. eşya, tekstil dokuma elyafı	metal olm. eşya, tekstil dokuma elyafı	et ve et ürünleri, canlı hayvan, deniz ürünleri	tekstil, metal olm. eşya, giyim eşyası	et ve et ürünleri, deniz ürünleri, giyim eşyası	et ve et ürünleri, deniz ürünleri, giyim eşyası	et ve et ürünleri, deniz ürünleri, giyim eşyası

Çin'i, Hindistan, Türkiye ve Pakistan takip etmektedir. Söz konusu ülkeler içinde hammadde yoğun ürünlerde nispi olarak rekabet gücü en yüksek olan ülke Hindistan'dır. Hindistan'ı, Rusya, Pakistan, Kazakistan ve Kırgızistan takip etmektedir. Bu ülkeler arasında sermaye yoğun ürünlerde nispi olarak rekabet gücü en yüksek olan ülke, Türkiye'dir. Türkiye'yi Rusya, Kazakistan ve Hindistan takip etmektedir. Sözü edilen ülkelerde Ar-Ge bazlı kolay ve zor taklit edilen ürünlerde ise nispi olarak rekabet gücü en yüksek olan ülke Çin'dir. Çin'i Hindistan, Rusya, Kazakistan, Türkiye ve Kırgızistan takip etmektedir.

Tablo 9.2 Türkiye ve ŞİÖ Üyelerinin Rekabet Gücü Analizi (En Yüksek 3 Ürün Grubu Faktör Yoğunluklarına Göre)

	RCA	RXA	RMA	RTA	RC	NET	İİÖ
Türkiye	E → 2 H → 1	E → 2 H → 1	B → 1 H → 2	E → 1 H → 2	B → 1 H → 1 E → 1	E → 1 H → 2	E → 1 H → 2
Rusya	H → 3	H → 3	B → 2 H → 1	H → 3	B → 2 H → 1	H → 3	H → 3
Çin	E → 2 A → 1	E → 2 A → 1	B → 1 H → 1 E → 1	E → 3	E → 3	E → 3	E → 3
Kazakistan	H → 1 S → 1 A → 1	H → 1 S → 1 A → 1	H → 3	H → 1 S → 1 A → 1	H → 3	H → 2 S → 1	H → 2 E → 1
Kırgızistan	B → 1 H → 1 E → 1	B → 1 H → 1 E → 1	S → 1 H → 2	B → 1 H → 1 E → 1	B → 1 H → 1 E → 1	B → 1 H → 1 E → 1	E → 2 H → 1
Pakistan	E → 3	E → 2 H → 1	S → 1 B → 1 H → 1	E → 3	H → 1 E → 2	H → 1 E → 2	H → 1 E → 2
Hindistan	E → 3	E → 3	H → 3	E → 3	H → 2 E → 1	H → 2 E → 1	H → 2 E → 1

2016 yılı itibariyle, Dünya'da ihracat değeri en yüksek 10 ürün grubunda Türkiye ve ŞİÖ ülkelerinin çeşitli RCA endeksleriyle rekabet güçleri ve uzmanlaşma durumu analiz edildiğinde (Tablo 9.3-9.4-9.5-9.6); çalışmanın önceki bölüm analizlerinde olduğu gibi sözü edilen ülkelerin genel olarak katma değeri düşük mallarda uzmanlaştığı ve rekabet avantajı elde ettiği görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, söz

konusu ülkeler ağırlıklı olarak teknoloji donanımı ve inovasyon düzeyi düşük ürünler ihraç edip katma değeri ve Ar-Ge düzeyi yüksek ürünler ithal etmektedir.

Tablo 9.3 Dünya’da İhracat Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubunda Türkiye ve ŞİÖ Ülkelerinin Rekabet Gücü (SITC Rev. 3, 3 Digit, Balassa Endeksi, 2016)

Ürün Kodu	Ürün Adı	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Pakistan	Hindistan
333	ham petrol yağı	0.00	6.83	0.01	13.94	0.05	0.10	2.74
334	rafine edilmiş petrol	0.59	4.89	0.28	0.67	0.82	0.11	1.40
542	ilaçlar(veteriner ilaçları dahil)	0.19	7.24	0.07	0.14	0.01	0.45	0.02
752	oto. veri işleme makineleri	0.03	0.25	3.32	0.04	0.14	0.00	0.27
764	iletişim araçları	0.06	0.11	3.28	0.01	0.03	0.05	0.04
776	katot valfi ve tüpü	0.01	0.09	1.24	0.01	0.00	0.00	0.71
781	yolcu taşıyan motorlu taşıt	1.26	0.03	0.05	0.01	0.02	0.00	0.38
784	motorlu araç parçaları	1.11	0.06	0.55	0.01	0.34	0.03	0.13
931	açık artırma malları	0.31	0.02	0.05	0.00	1.14	0.00	0.40
971	parasal olm. altın	3.06	0.04	0.03	0.01	26.10	0.00	0.00

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Dünyada en fazla ihracat değerine sahip 10 ürün dikkate alındığında, Balassa endeksi sonuçlarına göre (Tablo 9.3); Çin, Türkiye ve Rusya’nın 3, Hindistan ve Kırgızistan’ın 2, Kazakistan’ın 1 ürün ihracatında rekabet üstünlüğü bulunmaktadır. Pakistan ise söz konusu ürünlerin hiçbirisinin ihracatında rekabet üstünlüğüne sahip değildir. Bununla birlikte, sözü edilen ülkelerin üstünlükleri genelde emek ve hammadde yoğun olup, bu ülkelere sadece Çin (2 ürün) ve Rusya’nın (1 ürün) Ar-Ge bazlı rekabet gücü bulunmaktadır.

Tablo 9.4 Dünya’da İhracat Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubunda Türkiye ve ŞİÖ Ülkelerinin Rekabet Gücü (SITC Rev. 3, 3 Digit, Vollrath Endeksi)

Ürün Kodu	Ürün Adı	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Pakistan	Hindistan
333	ham petrol yağı	0.00	10.10	0.01	29.38	0.05	0.10	2.59
334	rafine edilmiş petrol	0.58	6.14	0.24	0.66	0.81	0.11	1.57
542	ilaçlar(veteriner ilaçları dahil)	0.19	9.65	0.06	0.14	0.01	0.44	0.02
752	oto. veri işleme makineleri	0.03	0.24	5.72	0.04	0.13	0.00	0.26
764	iletişim araçları	0.06	0.11	5.92	0.01	0.02	0.05	0.04
776	katot valfi ve tüpü	0.01	0.09	1.31	0.01	0.00	0.00	0.67
781	yolcu taşıyan motorlu taşıt	1.28	0.03	0.04	0.01	0.02	0.00	0.36
784	motorlu araç parçaları	1.11	0.05	0.50	0.01	0.33	0.03	0.13
931	açık artırma malları	0.30	0.02	0.04	0.00	1.14	0.00	0.37
971	parasal olm. altın	3.26	0.04	0.03	0.01	50.63	0.00	0.00

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Vollrath Endeksi sonuçları Balassa Endeksi ile paralellik göstermektedir (Tablo 9.4). Bununla birlikte, Kazakistan’ın “333 kodlu ham petrol yağı” ve Kırgızistan’ın “971 kodlu parasal olmayan altın” ihracatındaki Vollrath Endeks değeri Balassa Endeks değerinden oldukça büyük çıkmıştır. Bunun en önemli nedeni, sözü edilen ürünlerin ihracatında bahsi geçen ülkelerin dünya ihracatından önemli pay alıyor olmalarıdır (Erkan, Erdoğan, & Kara, 2018).

Tablo 9.5 Dünya’da İhracat Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubunda Türkiye ve ŞİÖ Ülkelerinin Rekabet Gücü (SITC Rev. 3, 3 Digit, Net Ticaret Endeksi)

Ürün Kodu	Ürün Adı	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Pakistan	Hindistan
333	ham petrol yağı	Tanımsız	1.00	-0.98	1.00	-0.21	-0.93	-1.00
334	rafine edilmiş petrol	-0.45	0.97	0.27	0.02	-0.79	-0.97	0.76
542	ilaçlar(veteriner ilaçları dahil)	-0.64	-0.88	-0.62	-0.95	-0.99	-0.36	0.85
752	oto. veri işleme makineleri	-0.91	-0.89	0.66	-0.94	-0.68	-1.00	-0.95
764	iletişim araçları	-0.90	-0.73	0.59	-0.92	-0.97	-0.94	-0.86
776	katot valfi ve tüpü	-0.98	-0.75	-0.48	-0.81	-1.00	-1.00	-0.88
781	yolcu taşıyan motorlu taşıt	-0.08	-0.69	-0.80	-0.58	-0.89	-1.00	0.94
784	motorlu araç parçaları	-0.14	-0.89	0.05	-0.97	-0.56	-0.88	0.09
931	açık artırma malları	-0.80	0.75	-0.48	-0.28	-0.28	-0.99	-0.86
971	parasal olm. altın	0.12	0.97	-0.96	0.54	1.00	-1.00	-0.68

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Dünyada en fazla ihracat değerine sahip 10 ürün dikkate alındığında, Net Ticaret Endeksi sonuçlarına göre (Tablo 9.5); Çin, Rusya ve Hindistan’ın 4, Kazakistan’ın 3, Kırgızistan’ın 2, Türkiye’nin 1 ürün ihracatında uzmanlaşması söz konusudur. Pakistan’ın bu kapsamda da ihracatında uzmanlaştığı herhangi bir ürün bulunmamaktadır.

Net Ticaret Endeksine göre, Türkiye’nin sadece altın ihracatında uzmanlaşması dikkat çekicidir. Bununla birlikte, Tablo 9.5’teki diğer çarpıcı husus, “333 kodlu ham petrol yağı” ihracatında Rusya ve Kazakistan’ın, “971 kodlu parasal olmayan altın” ihracatında da Kırgızistan’ın +1.00 NET endeks değeriyle tam uzmanlaşmış olmasıdır. Diğer bir ifadeyle, bu ürün ihracatında iki ülkenin de ithalatı olmayıp endüstri içi ticareti bulunmamaktadır. Ayrıca, Pakistan’ın “752 kodlu oto. veri işleme makineleri”, “776 kodlu katot valfi ve tüpü”, “781 kodlu yolcu taşıyan motorlu taşıt”, “971 kodlu parasal olmayan altın” ihracatında NET Endeks değerlerinin -1.00 olması, bu ürünlerin ihracatında uzmanlaşmasının bulunmadığını göstermektedir.

Aynı zamanda, Hindistan'ın "333 kodlu ham petrol yağı" ve Kırgızistan'ın "776 kodlu katot valfi ve tüpü" ihracatında NET Endeks değerlerinin -1.00 olması, bu ülkelerin sözü edilen ürünlerin ihracatında uzmanlaşma bulunmadığını göstermektedir.

Tablo 9.6 Dünya’da İhracat Değeri En Yüksek 10 Ürün Grubunda Türkiye ve ŞİÖ Ülkelerinin Rekabet Gücü (SITC Rev. 3, 3 Digit, İhracat-İthalat Oranı Endeksi)

Ürün Kodu	Ürün Adı	Türkiye	Rusya	Çin	Kazakistan	Kırgızistan	Pakistan	Hindistan
333	ham petrol yağı	Tanımsız	7.00	-5.10	7.54	0.57	-2.42	Tanımsız
334	rafine edilmiş petrol	-0.64	3.66	0.27	-0.33	-1.16	-3.48	2.30
542	ilaçlar(veteriner ilaçları dahil)	-1.19	-3.23	-1.72	-4.08	-4.93	0.08	2.82
752	oto. veri işleme makineleri	-2.77	-3.32	1.32	-3.89	-0.67	-6.38	-3.39
764	iletişim araçları	-2.66	-2.30	1.07	-3.56	-3.09	-2.71	-2.27
776	katot valfi ve tüpü	-4.12	-2.38	-1.33	-2.65	-5.07	-7.92	-2.42
781	yolcu taşıyan motorlu taşıt	0.17	-2.15	-2.47	-1.70	-1.89	-6.63	3.73
784	motorlu araç parçaları	0.05	-3.29	-0.17	-4.43	-0.28	-1.91	0.50
931	açık artırma malları	-1.85	1.48	-1.32	-0.96	0.42	-4.63	-2.24
971	parasal olm. altın	0.58	3.59	-4.22	0.84	9.33	Tanımsız	-1.35

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

İhracat-İthalat Oranı Endeksi sonuçları Net Ticaret Endeksi ile paralellik göstermektedir (Tablo 9.6). İİO endeks sonuçları da Türkiye ve ŞİÖ ülkeleri arasında uzmanlaşma düzeyi nispeten en yüksek ülkeler olarak Rusya, Çin, Kazakistan ve Kırgızistan'ı işaret etmektedir.

Türkiye ve ŞİÖ ülkelerinin uzmanlaşma ve rekabet gücüne göre ihracat profili dikkate alındığında, genel olarak katma değer sorununun varlığı göze çarpmaktadır. Çünkü, dünyada ihracat değeri en yüksek olan ürünlerin büyük çoğunluğunda sözü edilen ülkelerin ihracat rekabet güçlerinin olmadığı yapılan analizlerde ortaya

çıkmiştir. Diğer bir deyişle, söz konusu ülkelerin küresel bazda popüler ürün gruplarının ihracatında uzmanlaşmadığı görülmektedir.

4. SONUÇ

Günümüzde ülkelerin rekabet güçlerini, dış ticaretindeki karşılaştırmalı üstünlükleri ve küresel ticaretten aldıkları payları belirleyen en önemli faktör ihracat ve ithalat tutarlarından çok ihracat ve ithal edilen ürünlerin teknoloji donanımıdır. Ülkelerin rekabet güçleri analiz edildiğinde, ihracatlarındaki Ar-Ge bazlı ve inovatif ürünlerin yoğunluğu dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, rekabet gücü yüksek ve küresel ticarete söz sahibi ülkelerin ihracat profilinde katma değeri yüksek ürünlerin ön sıralarda yer aldığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, küresel çapta lider rolündeki ülkelerin makro bazda dış ticaret tabloları ve hadleri görece olumlu olmaktadır.

Bu çalışmada açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük katsayıları kullanılarak, Türkiye ve ŞİÖ ülkelerinin 2000-2016 yıllarına ilişkin rekabet gücünün belirlenmesi ve karşılaştırmalı analizinin yapılması amaçlanmıştır. Ayrıca, çalışmada Türkiye ve ŞİÖ ülkelerinin rekabet gücüne etki eden etmenler sektörel bazda ve faktör donanımı bazında ele alınmaya çalışılmıştır. Buradaki temel amaç sözü edilen ülkelerin ihracatındaki karşılaştırmalı üstünlüklerin (rekabet gücünün) ve uzmanlaşmaların teknolojiye ve Ar-Ge'ye dayanıp dayanmadığının ölçülmesidir.

Ülkelerin gerek ürün gerek faktör donanımı bazında rekabet gücünün ve uzmanlaşma düzeyinin belirlenmesinde yaygın olarak kullanılan en önemli kriter “Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük (RCA)” yaklaşımıdır. Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Yaklaşımı, Adam Smith’in Mutlak Üstünlükler Teorisi ve bu teorinin açıklarını kapatan David Ricardo’nun Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi’ne dayanır. Zira, söz konusu teoriler ülkelerin hangi malların (sektörlerin) üretiminde ve ihracatında uzmanlaşacağını ve hangilerini ithal edeceğini belirlemektedir. Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler yaklaşımı aynı zamanda Heckscher-Ohlin’in Faktör Donanımı Teorisi’nin bir uzantısıdır. Faktör Donanımı Teorisi daha önce sözü edilen teorilere ilave olarak ülkelerin dış ticaretini yaptığı ürünlerin faktör yoğunluklarını dikkate almıştır. Buna göre, ülkeler hangi üretim faktörlerini yoğun olarak kullanıyorsa, bu üretim faktörleri ile üretilen malların ihracatında

uzmanlaşmalıdır. Doğal olarak, ülkeler, kıt üretim faktörleri ile üretilen malları ithal edecektir.

Çalışmada Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük katsayıları olarak farklı endeksler kullanılmıştır. Bu bağlamda, rekabet güçlerinin ölçülebilmesi amacıyla Balassa Endeksi, Vollrath Endeksi (Nispi İhracat Avantajı, Nispi İthalat Avantajı, Nispi Ticaret Avantajı, Açıklanmış Rekabet Gücü); ihracattaki uzmanlaşmaların belirlenmesi için de Net Ticaret Endeksi, İhracat-İthalat Oranı Endeksi kullanılmıştır. Ayrıca, çalışmada konu edilen ülkelerin ihracat profillerinin benzerliğinin ortaya koyulması amacıyla da İhracat Benzerlik Endeksi hesaplanmıştır.

Türkiye ve ŞİÖ ülkelerinin Balassa Endeksi kullanılarak elde edilen sonuçlara göre, Çin ve Hindistan ürün bazında rekabet gücü en yüksek olan ülkeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki ülkeyi, Türkiye ve Rusya izlemektedir. Türkiye ve ŞİÖ ülkelerinin faktör yoğunluğu bazında rekabet güçleri toplu olarak değerlendirildiğinde, hammadde ve emek yoğun malların ağırlığı dikkat çekmektedir. Bu ülkelere özellikle Çin son yıllarda Ar-Ge bazlı ürünlerin rekabet güçlerindeki artışlarla pozitif yönde ayrılmaktadır. Bununla birlikte, gerek Türkiye'nin gerekse ŞİÖ ülkelerinin ihracatındaki teknoloji yoğunluğunun kıtlığı ve yaratılan katma değerdeki düşüklük dikkate alındığında, bu ülkelerin küresel pazarlarda söz sahibi olabilmesi oldukça zor görünmektedir.

Vollrath Endeksi analiz sonuçları Balassa Endeksi sonuçları ile büyük oranda örtüşmektedir. Bununla birlikte, ülkelerin bir ürün grubunun ihracatındaki dünya payı önemli miktarda ise, bu durumda Vollrath Endeksi daha yüksek değer almaktadır. ŞİÖ ülkelerinden Kazakistan'ın petrol ürünleri, Kırgızistan'ın altın ihracatındaki Vollrath Endeksinin Balassa Endeksine göre oldukça büyük çıkması buna örnektir. Vollrath Endeksi sonuçları da sözü edilen ülkelerin ağırlıklı hammadde ve emek yoğun malların rekabet güçlerinin ve karşılaştırmalı üstünlüklerinin bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Ülkelerin rekabet güçlerinin belirlenmesinde kullanılan Balassa ve Vollrath Endeksi sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, kısmen Çin dışında, Türkiye ve ŞİÖ üyelerinin Ar-Ge bazlı ürünlerin ihracatında rekabet dezavantajının bulunması nedeniyle, bu ürünlerin ithalatında dışa bağımlı olmalarını zorunlu kılmaktadır. Diğer

bir ifadeyle, sözü edilen ülkelerin dış ticaret açıklarının artması ile birlikte dış ticaret hadlerinin olumsuz olması olasıdır.

Türkiye ve ŞİÖ ülkelerinin Net Ticaret Endeksi kullanılarak elde edilen sonuçlara göre, ihracat uzmanlaşma düzeyi en yüksek ülkeler, Çin ve Hindistan'dır. Özellikle Çin, Ar-Ge bazlı inovatif ürünlerin ihracatında uzmanlaştığı ürün grubu sayısının nispi çokluğuyla ŞİÖ ülkeleri içinde lider konumundadır. Bununla birlikte, hem Türkiye hem ŞİÖ ülkeleri genelde katma değeri düşük, emek ve hammadde yoğun malların ihracatında uzmanlaşmıştır. Net Ticaret Endeks sonuçları, Balassa ve Vollrath Endeksi ile paralellik göstermektedir. Bununla birlikte, Türkiye'nin Balassa ve Vollrath Endeksine göre Ar-Ge bazlı ürünlerin ihracatında rekabet gücü bulunmasına rağmen (SITC Rev. 3, 58 kodlu "ilk şekilde olmayan plastik"), Net Ticaret Endeksine göre katma değeri yüksek ürünlerin ihracatında herhangi bir uzmanlaşması bulunmamaktadır. Yani sadece ihracat değerleri ele alındığında (Balassa ve Vollrath Endeksinde) Türkiye bazı Ar-Ge bazlı ürünlerde rekabet gücüne sahip gibi gözükse de, ithalat değerleri de dikkate alındığında söz konusu üstünlük ortadan kaybolmaktadır.

İhracat-İthalat Oranı Endeks sonuçları da, ŞİÖ ülkelerinden Çin ve Hindistan'ın ihracatında uzmanlaştığı ürün sayısının nispi çokluğuyla üstünlüklerini ortaya koymaktadır. Bu ülkeler Türkiye ile kıyaslandığında da üstün olarak göze çarpmaktadır.

İhracat Benzerlik Endeksi Analizi sonucu elde edilen skorlar, ŞİÖ ülkelerinin genel olarak Türkiye'den farklı ihracat profiline sahip olduklarını göstermektedir. Bununla birlikte, örgüt içinde Hindistan ve Çin'in Türkiye ile nispi benzerliği söz konusudur. Bu da, küresel pazarlarda rekabet edebilme bağlamında, Hindistan ve Çin'in Türkiye'nin olası rakipleri olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Hindistan ve Çin'den sonra, ŞİÖ ülkelerinden Pakistan'ın ihracat profili de Türkiye'ye benzemektedir (Türkiye, Çin, Hindistan, Pakistan'ın ihracat rekabet gücünün ve uzmanlaşmalarının ağırlıklı olarak emek faktörüne dayanması söz konusu benzerliğin en önemli nedenidir). İhracat Benzerlik Endeks sonuçları, ihracat profilleri ve üstünlükleri özellikle hammadde yoğun ürünlere dayanan Rusya, Kırgızistan ve Kazakistan Türkiye ile farklılık göstermektedir (Türkiye'nin üstünlükleri ağırlıklı olarak emek

ve kısmen sermaye faktörüne dayalıdır). Diğer bir deyişle, bu ülkeler uluslararası rekabette Türkiye için herhangi bir tehdit oluşturmamaktadır.

Türkiye ve ŞİÖ ülkelerinin rekabet gücü ve uzmanlaşma düzeyleri genel olarak değerlendirildiğinde, Çin'in söz konusu ülkelere önemli derecede ayrıştığı göze çarpmaktadır. Bunun en önemli nedeni, Çin'in emek yoğun ürünler ile birlikte gerek kolay gerekse zor taklit edilen Ar-Ge bazlı ürünlerin ihracatında da rekabet gücünün olması ve bu gücün yıllara göre artmasıdır. Günümüzde hem GSYH hem de ihracat değeri olarak Çin'in küresel bir baş aktör olarak kabul edilmesi de, Ar-Ge bazlı katma değeri yüksek ürünlerin ihracatında son yıllarda elde etmiş olduğu rekabet gücündeki artışlarla açıklanabilmektedir.

Dünya'da gerek katma değer gerekse ihracat tutarı bakımından en yüksek ürün grupları dikkate alındığında, ŞİÖ ülkelerinin ağırlıklı olarak söz konusu ürünlerin ihracatında uzmanlaşmadıkları görülmektedir. Haliyle, ŞİÖ ülkeleri, bu ürünlerin dış ticaretinde rekabet gücü elde edememiş bulunmaktadır. Bu da, ŞİÖ ülkeleri genelinin dünya katma değerinden aldıkları paylarının ve kalkınmışlık düzeylerinin artmasına engel olmaktadır. Bu bağlamda, gerek Türkiye'nin gerekse ŞİÖ ülkelerinin dış rekabet güçlerinin artırılabilmesi ve Ar-Ge yoğun ürünlerdeki dışa bağımlılığın ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu amaçla, söz konusu ülkelerin inovasyona, markalaşmaya daha fazla ağırlık vermesi ve ekonomi politikalarını buna göre oluşturması, emek stokunun niteliğini ve verimliliğini artırması gerekmektedir.

Son yıllarda, Türkiye'nin AB ile yaşadığı sorunların artması ile birlikte, AB'ye alternatif pazar olarak ŞİÖ sıklıkla gündeme gelmektedir. Gerek makroekonomik göstergeler gerekse kalkınmışlık göstergeleri ve ürün grubu bazında rekabet gücü/uzmanlaşma profili dikkate alındığında; ŞİÖ'nün Türkiye için AB'ye alternatif, ikame bir pazar olamayacağı söylenebilir. Bununla birlikte, iktisadi entegrasyonların başarı koşulları açısından bakıldığında, ŞİÖ üyeliği öncelikle coğrafi yakınlık, sosyal, kültürel ve tarihsel yakınlık bakımından AB'nin alternatifi olamayacaktır. Ayrıca, ŞİÖ üyeliği faktör donanımı kriteri bakımından da AB'ye alternatif olamayacaktır. Çünkü, ekonomik bütünleşmenin başarılı olabilmesi için ülkelerin sahip olduğu faktör donanımının birbirinin benzeri olmaması (rakibi olması), diğer bir ifade ile ilgili faktörlerin tamamlayıcı özelliği olması gerekmektedir. Ancak bu durumda entegrasyon sonucu ortaya çıkan katma değer ortaya çıkacaktır.

Türkiye'nin ürün ve faktör bazında Hindistan, Pakistan ve Çin ile nispi benzerliği, olası AB üyeliği ile kıyaslandığında ŞİÖ üyeliğini optimal kılmayacaktır. Bununla birlikte, Türkiye'nin başta petrol ve doğal gaz olmak üzere enerji açığı dikkate alındığında, Rusya, Kazakistan vb. ŞİÖ üyeleri ile ikili ticaret anlaşmaları yapmaları rasyonel olacaktır.

Türkiye için ŞİÖ'nün AB'ye alternatif bir örgüt olamayacağı görüşü demokrasi ve kalkınmışlık göstergeleri bağlamında da desteklenebilir. Çünkü, ŞİÖ'nün gerek demokrasi gerek kalkınmışlık göstergeleri AB ülkeleri ile kıyaslanamayacak derecede olumsuzdur.

Bununla beraber, güçlü emek stoku, ihracatında artan teknoloji donanımı, dünya GSYH'si ve dış ticareti içindeki payı düşünüldüğünde de; ŞİÖ'nün Türkiye için AB ve içinde bulunduğu diğer entegrasyonlarla birlikte önemli bir "tamamlayıcı" olabileceği söylenebilir.

EKLER

Ek Tablo 1: Türkiye'nin RMA Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	Rekabet Derecesi	RMA Katsayısı	RMA ln	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
96	tedavülde olm. metal paralar	Karşılaştırmalı avantaj	0.00	-8.49	233.5	Belirtilmemiş	↔
01	et ve et ürünleri	Karşılaştırmalı avantaj	0.03	-3.54	218.0	Hammadde	↑
03	deniz ürünleri	Karşılaştırmalı avantaj	0.12	-2.16	31.0	Hammadde	↑
11	içkiler	Karşılaştırmalı avantaj	0.12	-2.15	48.2	Sermaye	↑
06	şeker ve şeker ürünleri	Karşılaştırmalı avantaj	0.18	-1.73	45.1	Hammadde	↑
02	süt, süt ürünleri	Karşılaştırmalı avantaj	0.20	-1.60	16.4	Hammadde	↔
34	doğal gaz	Karşılaştırmalı avantaj	0.31	-1.16	73.2	Hammadde	↓
05	meyve ve sebze	Karşılaştırmalı avantaj	0.34	-1.09	27.6	Hammadde	↑
33	petrol ve petrol ürünü	Karşılaştırmalı avantaj	0.35	-1.06	19.9	Hammadde	↑
93	özel işlemler ve mallar	Karşılaştırmalı avantaj	0.36	-1.02	32.1	Belirtilmemiş	↑
82	mobilya, yatak, yastık	Karşılaştırmalı avantaj	0.48	-0.73	23.0	Emek	↑
84	giyim eşyası	Karşılaştırmalı avantaj	0.52	-0.66	44.0	Emek	↑
35	elektrik	Karşılaştırmalı avantaj	0.55	-0.59	121.9	Sermaye	↓
66	metal olm. eşya	Karşılaştırmalı avantaj	0.55	-0.61	15.2	Emek	↑
75	büro ve otomatik makineler	Karşılaştırmalı avantaj	0.55	-0.60	15.9	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
24	mantar, odun	Karşılaştırmalı avantaj	0.65	-0.44	34.5	Hammadde	↑
83	el çantası vb.	Karşılaştırmalı avantaj	0.65	-0.43	40.3	Emek	↑
85	ayakkabı	Karşılaştırmalı avantaj	0.65	-0.44	27.2	Emek	↑

77	elektrikli cihazlar	Karşılaştırmalı avantaj	0.69	-0.37	9.7	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↔
89	çeşitli mamul eşya	Karşılaştırmalı avantaj	0.69	-0.36	7.2	Emek	↑
04	hububat	Karşılaştırmalı avantaj	0.70	-0.36	41.5	Hammadde	↓
29	işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler	Karşılaştırmalı avantaj	0.72	-0.33	5.7	Hammadde	↑
88	optik eşya ve saatler	Karşılaştırmalı avantaj	0.76	-0.27	6.4	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↑
76	haberleşme, ses kaydetme cihazları	Karşılaştırmalı avantaj	0.78	-0.24	24.6	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
07	kahve, çay, kakao, baharat	Karşılaştırmalı avantaj	0.82	-0.20	11.3	Hammadde	↑
09	yenilebilir ürünler	Karşılaştırmalı avantaj	0.87	-0.14	7.8	Hammadde	↑
87	kontrol alet ve cihazları	Karşılaştırmalı avantaj	0.90	-0.11	7.8	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↑
27	ham gübre ve madenler	Karşılaştırmalı avantaj	0.92	-0.09	9.1	Hammadde	↑
63	mantar ve ahşap eşya	Karşılaştırmalı avantaj	0.95	-0.05	28.6	Emek	↑
69	madenden mamul eşya	Karşılaştırmalı avantaj	0.95	-0.05	7.2	Emek	↑
68	demir içermeyen maden	Karşılaştırmalı avantaj	0.99	0.00	9.2	Sermaye	↑

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Ek Tablo 2: Rusya'nın RMA Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	Rekabet Derecesi	RMA Katsayısı	RMA In	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
97	parasal olm. altın	Karşılaştırmalı avantaj	0.00	-9.63	114.5	belirtilmemiş	↔
96	tedavülde olm. metal paralar	Karşılaştırmalı avantaj	0.00	-6.75	85.8	belirtilmemiş	↔
34	doğal gaz	Karşılaştırmalı avantaj	0.00	-5.31	99.3	hammadde	↔
56	gübreler	Karşılaştırmalı avantaj	0.05	-3.02	25.6	hammadde	↑
33	petrol ve petrol ürünleri	Karşılaştırmalı avantaj	0.06	-2.89	34.2	hammadde	↑
24	odun ve kereste	Karşılaştırmalı avantaj	0.06	-2.86	19.6	hammadde	↔
93	özel işlemler ve mallar	Karşılaştırmalı avantaj	0.06	-2.77	238.7	belirtilmemiş	↑
32	taş kömürü	Karşılaştırmalı avantaj	0.11	-2.21	53.0	hammadde	↑
25	kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt	Karşılaştırmalı avantaj	0.16	-1.85	41.8	hammadde	↑
21	işlenmemiş deri, kürk	Karşılaştırmalı avantaj	0.19	-1.68	160.5	hammadde	↑
61	işlenmiş deri ve kürk	Karşılaştırmalı avantaj	0.27	-1.31	18.2	emek	↓
35	elektrik enerjisi	Karşılaştırmalı avantaj	0.27	-1.31	97.6	sermaye	↓
68	demir içermeyen madenler	Karşılaştırmalı avantaj	0.31	-1.19	32.6	sermaye	↓
51	organik kimyasal ürünler	Karşılaştırmalı avantaj	0.39	-0.94	25.2	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
88	optik eşya ve saatler	Karşılaştırmalı avantaj	0.55	-0.60	12.4	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↑
23	ham kauçuk	Karşılaştırmalı avantaj	0.58	-0.54	32.1	hammadde	↑
75	büro ve otomatik aletler	Karşılaştırmalı avantaj	0.66	-0.41	42.7	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑

04	hububat	Karşılaştırmalı avantaj	0.69	-0.38	72.0	hammadde	↓
77	elektrikli cihazlar	Karşılaştırmalı avantaj	0.71	-0.34	12.7	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↑
22	yağlı tohum	Karşılaştırmalı avantaj	0.75	-0.29	47.4	hammadde	↑
28	metal cevheri	Karşılaştırmalı avantaj	0.81	-0.21	105.0	hammadde	↓
83	el çantası vb.	Karşılaştırmalı avantaj	0.83	-0.18	29.8	emek	↑
26	dokuma elyafı	Karşılaştırmalı avantaj	0.84	-0.17	19.7	emek	↑
84	giyim eşyası	Karşılaştırmalı avantaj	0.85	-0.16	46.3	emek	↑
66	metal olm. eşyalar	Karşılaştırmalı avantaj	0.89	-0.12	13.0	emek	↓
89	çeşitli mamul eşya	Karşılaştırmalı avantaj	0.89	-0.11	10.7	emek	↑
65	tekstil, iplik, kumaş	Karşılaştırmalı avantaj	0.90	-0.10	8.6	emek	↑
82	mobilya, yatak, yastık	Karşılaştırmalı avantaj	0.98	-0.03	23.0	emek	↑

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Ek Tablo 3: Çin'in RMA Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	Rekabet Derecesi	RMA Katsayısı	RMA ln	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
96	tedavülde olm. metal paralar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.07	-2.73	110.6	belirtilmemiş	↓
07	kahve, çay, kakao	Karşılaştırmalı Avantaj	0.11	-2.20	23.1	hammadde	↑
84	giyim eşyası	Karşılaştırmalı Avantaj	0.11	-2.24	28.9	emek	↓
35	elektrik enerjisi	Karşılaştırmalı Avantaj	0.14	-1.93	56.6	sermaye	↓
81	tesisat, ısıtma, aydınlatma	Karşılaştırmalı Avantaj	0.14	-1.96	28.3	emek	↑
82	mobilya, yatak, yastık	Karşılaştırmalı Avantaj	0.14	-1.99	19.8	emek	↑
85	ayakkabı	Karşılaştırmalı Avantaj	0.14	-2.00	28.3	emek	↑
83	el çantası vb.	Karşılaştırmalı Avantaj	0.15	-1.87	59.4	emek	↑

97	parasal olm. altın	Karşılaştırmalı Avantaj	0.18	-1.74	273.2	belirtilmemiş	↑
00	canlı hayvan	Karşılaştırmalı Avantaj	0.20	-1.59	39.4	hammadde	↑
11	içkiler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.24	-1.43	50.1	sermaye	↑
54	tıp ve eczacılık ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.26	-1.36	32.8	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
05	meyve ve sebze	Karşılaştırmalı Avantaj	0.29	-1.24	27.9	hammadde	↑
63	ahşap eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	0.29	-1.23	77.8	emek	↓
55	parfüm, kozmetik	Karşılaştırmalı Avantaj	0.30	-1.20	26.0	sermaye	↑
34	doğal gaz	Karşılaştırmalı Avantaj	0.32	-1.14	42.9	hammadde	↑
89	çeşitli mamul eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	0.33	-1.11	9.2	emek	↓
04	hububat	Karşılaştırmalı Avantaj	0.34	-1.09	52.8	hammadde	↑
02	süt ve süt ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.36	-1.02	37.5	hammadde	↑
12	tütün ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.37	-1.01	15.2	sermaye	↑
01	et ve et ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.38	-0.97	47.6	hammadde	↑
29	işlenmemiş hayvani, bitkisel ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.39	-0.95	19.3	hammadde	↑
03	deniz ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.40	-0.91	10.5	hammadde	↑
06	şeker ve şeker ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.44	-0.83	31.8	hammadde	↑
09	yenilebilir ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.45	-0.79	32.3	hammadde	↑
64	kağıt, karton	Karşılaştırmalı Avantaj	0.45	-0.80	52.2	emek	↓
69	madenden mamul eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	0.46	-0.77	8.6	emek	↔
78	motorlu kara taşıtları	Karşılaştırmalı Avantaj	0.46	-0.78	37.1	sermaye	↑
93	özel mallar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.53	-0.63	119.5	belirtilmemiş	↑
62	kauçuk eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	0.55	-0.59	21.7	sermaye	↑
66	metal olm. eşyalar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.60	-0.52	13.0	emek	↑
08	hayvan gıdası	Karşılaştırmalı Avantaj	0.63	-0.47	30.5	hammadde	↓
52	inorganik kimyasal ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.67	-0.40	15.8	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑

76	haberleşme, ses kayıt cihazları	Karşılaştırmalı Avantaj	0.69	-0.37	41.1	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↓
56	gübre	Karşılaştırmalı Avantaj	0.72	-0.33	87.8	hammadde	↓
33	petrol	Karşılaştırmalı Avantaj	0.76	-0.28	12.2	hammadde	↑
71	güç makineleri ve araçları	Karşılaştırmalı Avantaj	0.80	-0.22	14.8	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↓
75	büro ve otomatik araçlar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.80	-0.22	16.5	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↓
43	katı ve sıvı yağ	Karşılaştırmalı Avantaj	0.82	-0.19	21.5	hammadde	↑
53	boyacılık ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.94	-0.07	27.2	sermaye	↓
65	tekstil, iplik, kumaş	Karşılaştırmalı Avantaj	0.96	-0.04	42.6	emek	↓
67	demir, çelik	Karşılaştırmalı Avantaj	0.97	-0.03	51.5	sermaye	↓
79	taşıt araçları	Karşılaştırmalı Avantaj	0.98	-0.02	12.6	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↑

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Ek Tablo 4: Kazakistan'ın RMA Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	Rekabet Derecesi	RMA Katsayısı	RMA In	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
34	doğal gaz	Karşılaştırmalı Avantaj	0.00	-7.33	80.4	hammadde	↔
21	işlenmemiş kösele ve deri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.01	-4.73	174.2	hammadde	↓
25	kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt	Karşılaştırmalı Avantaj	0.02	-4.08	83.6	hammadde	↓
97	parasal olm. altın	Karşılaştırmalı Avantaj	0.04	-3.30	147.6	belirtilmemiş	↓
61	işlenmiş deri ve kürk	Karşılaştırmalı Avantaj	0.06	-2.76	24.9	emek	↑
33	petrol ve petrol ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.06	-2.79	36.4	hammadde	↓
24	odun ve kereste	Karşılaştırmalı Avantaj	0.06	-2.75	47.7	hammadde	↑

56	gübreler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.07	-2.65	71.9	hammadde	↑
23	ham kauçuk	Karşılaştırmalı Avantaj	0.08	-2.56	62.7	hammadde	↓
93	özel işlemler ve mallar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.08	-2.48	385.8	belirtilmemiş	↓
22	yağlı tohum	Karşılaştırmalı Avantaj	0.14	-2.00	49.0	hammadde	↑
51	organik kimyasal ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.14	-1.95	31.7	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
08	hayvan gıda mad.	Karşılaştırmalı Avantaj	0.17	-1.75	40.2	hammadde	↑
03	deniz ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.22	-1.52	39.9	hammadde	↑
96	tedavülde olm. metal para	Karşılaştırmalı Avantaj	0.26	-1.35	174.2	belirtilmemiş	↑
88	optik eşya ve saatler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.28	-1.26	28.9	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↑
68	demir içermeyen madenler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.32	-1.14	31.2	sermaye	↔
83	el çantası vb.	Karşılaştırmalı Avantaj	0.43	-0.83	64.4	emek	↑
04	hububat	Karşılaştırmalı Avantaj	0.46	-0.78	39.1	hammadde	↑
32	taş kömürü	Karşılaştırmalı Avantaj	0.48	-0.73	75.6	hammadde	↓
84	giyim eşyası	Karşılaştırmalı Avantaj	0.49	-0.72	73.0	emek	↑
26	dokuma elyafı	Karşılaştırmalı Avantaj	0.49	-0.71	63.0	emek	↑
41	hayvansal sıvı ve katı yağlar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.52	-0.65	59.3	hammadde	↑
28	metal cevheri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.53	-0.63	113.3	hammadde	↓
65	tekstil, iplik, kumaş	Karşılaştırmalı Avantaj	0.56	-0.57	37.4	emek	↑
27	ham gübre ve madenler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.61	-0.49	68.0	hammadde	↑
75	büro ve otomatik makineler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.64	-0.45	54.3	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
42	hazırlanmış bitkisel sıvı ve katı yağ	Karşılaştırmalı Avantaj	0.72	-0.33	101.4	hammadde	↓
57	ilk şekildeki plastikler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.74	-0.30	32.3	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↑

00	canlı hayvan	Karşılaştırmalı Avantaj	0.76	-0.28	97.5	hammadde	↑
77	elektrik cihazları	Karşılaştırmalı Avantaj	0.80	-0.22	29.5	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↑
89	çeşitli mamul eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	0.81	-0.21	33.9	emek	↑
29	işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.92	-0.08	43.7	hammadde	↑
85	ayakkabı	Karşılaştırmalı Avantaj	0.93	-0.08	72.7	emek	↑
35	elektrik enerjisi	Karşılaştırmalı Avantaj	0.94	-0.06	82.2	sermaye	↓
11	içkiler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.97	-0.03	32.9	sermaye	↑
05	meyve ve sebze	Karşılaştırmalı Avantaj	0.99	-0.01	49.0	hammadde	↑
76	haberleşme ve ses kayıt cihazları	Karşılaştırmalı Avantaj	0.99	0.00	34.1	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Ek Tablo 5: Kırgızistan'ın RMA Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	Rekabet Derecesi	RMA Katsayısı	RMA İn	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
35	elektrik enerjisi	Karşılaştırmalı Avantaj	0.00	#SAYI!	#SAYI/0!	sermaye	↔
34	doğal gaz	Karşılaştırmalı Avantaj	0.00	-9.13	184.2	hammadde	↔
32	taş kömürü	Karşılaştırmalı Avantaj	0.00	-5.90	178.9	hammadde	↓
25	kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt	Karşılaştırmalı Avantaj	0.01	-5.05	333.1	hammadde	↓
22	yağlı tohum	Karşılaştırmalı Avantaj	0.02	-4.06	114.0	hammadde	↔
23	ham kauçuk	Karşılaştırmalı Avantaj	0.02	-3.98	124.8	hammadde	↓
61	işlenmiş deri ve kürk	Karşılaştırmalı Avantaj	0.03	-3.52	141.7	emek	↓
21	işlenmemiş deri ve kürk	Karşılaştırmalı Avantaj	0.05	-3.10	167.5	hammadde	↑
24	odun ve kereste	Karşılaştırmalı Avantaj	0.05	-3.01	66.1	hammadde	↑

41	hayvansal sıvı ve katı yağlar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.05	-2.92	137.4	hammadde	↔
33	petrol ve petrol ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.07	-2.65	63.4	hammadde	↓
00	canlı hayvan	Karşılaştırmalı Avantaj	0.08	-2.50	116.3	hammadde	↑
97	parasal olm. altın	Karşılaştırmalı Avantaj	0.09	-2.42	172.8	belirtilmemiş	↓
28	metal cevheri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.13	-2.04	192.2	hammadde	↓
51	organik kimyasal ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.15	-1.92	42.2	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↓
96	tedavülde olm. metal paralar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.17	-1.75	309.1	belirtilmemiş	↑
93	özel işlemler ve mallar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.19	-1.67	300.4	belirtilmemiş	↓
56	gübreler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.19	-1.64	110.1	hammadde	↓
68	demir içermeyen madenler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.19	-1.65	36.6	sermaye	↓
03	deniz ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.26	-1.35	34.6	hammadde	↑
88	optik eşya ve saatler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.27	-1.30	22.0	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↓
73	metal işleme makineleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.29	-1.23	38.4	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↑
08	hayvanlar için gıda mad.	Karşılaştırmalı Avantaj	0.30	-1.21	110.3	hammadde	↓
71	güç üreten makine ve araçlar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.31	-1.01	84.8	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↑
43	işlenmiş sıvı, katı yağ	Karşılaştırmalı Avantaj	0.35	-1.04	300.9	hammadde	↓
75	büro ve otomatik makineler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.35	-1.04	15.4	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↓
02	süt ve süt ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.39	-0.95	90.2	hammadde	↓

29	işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.41	-0.89	40.6	hammadde	↑
77	elektrikli cihazlar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.42	-0.86	27.3	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↑
27	ham gübre ve madenler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.47	-0.76	33.5	hammadde	↑
79	diğer taşıt araçları	Karşılaştırmalı Avantaj	0.55	-0.60	84.3	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↑
83	el çantası vb.	Karşılaştırmalı Avantaj	0.59	-0.52	110.9	emek	↑
89	çeşitli mamul eşyalar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.76	-0.27	15.2	emek	↑
67	demir ve çelik	Karşılaştırmalı Avantaj	0.80	-0.23	53.9	sermaye	↑
87	kontrol alet ve cihazları	Karşılaştırmalı Avantaj	0.99	-0.01	46.1	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↓
74	endüstri makine aksamaları	Karşılaştırmalı Avantaj	1.00	0.00	21.2	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↑

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Ek Tablo 6: Pakistan'ın RMA Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	Rekabet Derecesi	RMA Katsayısı	RMA ln	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
35	elektrik enerjisi	Karşılaştırmalı Avantaj	0.00	0.00	0.0	sermaye	↔
96	tedavülde olm. metal paralar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.00	-7.64	230.9	belirtilmemiş	↔
03	deniz ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.02	-4.13	92.2	hammadde	↑
01	et ve et ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.03	-3.49	58.3	hammadde	↑
11	içkiler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.05	-3.09	29.9	sermaye	↓
84	giyim eşyası	Karşılaştırmalı Avantaj	0.06	-2.85	45.3	emek	↑
93	özel işlemler ve mallar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.06	-2.84	146.2	belirtilmemiş	↓

82	mobilya, yatak, yastık	Karşılaştırmalı Avantaj	0.06	-2.75	39.1	emek	↑
34	doğal gaz	Karşılaştırmalı Avantaj	0.07	-2.60	202.5	hammadde	↑
83	el çantası vb.	Karşılaştırmalı Avantaj	0.11	-2.25	33.7	emek	↑
12	tütün ve tütün mamulleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.12	-2.12	59.7	sermaye	↑
85	ayakkabı	Karşılaştırmalı Avantaj	0.20	-1.61	43.5	emek	↑
00	canlı hayvan	Karşılaştırmalı Avantaj	0.24	-1.44	60.3	hammadde	↑
77	elektrikli cihazlar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.25	-1.39	28.8	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↑
75	büro ve otomatik makineler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.25	-1.38	26.5	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↓
88	optik eşya ve saatler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.26	-1.34	35.0	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↓
63	mantar ve ahşap eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	0.32	-1.14	28.5	emek	↑
24	odun ve kereste	Karşılaştırmalı Avantaj	0.35	-1.06	32.7	hammadde	↑
66	metal olm. eşyalar	Karşılaştırmalı Avantaj	0.37	-0.99	16.5	emek	↑
89	çeşitli mamul eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	0.38	-0.97	37.6	emek	↑
73	metal işleme makineleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.39	-0.93	30.8	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↔
81	tesisat, ısıtma, aydınlatma	Karşılaştırmalı Avantaj	0.44	-0.82	34.3	emek	↑
69	madenden mamul eşya	Karşılaştırmalı Avantaj	0.48	-0.74	16.6	emek	↑
78	motorlu kara taşıtları	Karşılaştırmalı Avantaj	0.49	-0.72	20.0	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↑
02	süt ve süt ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.49	-0.71	45.3	hammadde	↑
87	kontrol cihazları	Karşılaştırmalı Avantaj	0.50	-0.69	10.1	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↑
61	işlenmiş deri ve kürk	Karşılaştırmalı Avantaj	0.51	-0.67	26.6	emek	↑

68	demir içermeyen madenler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.56	-0.58	17.6	sermaye	↓
58	ilk şekilde olm. plastik	Karşılaştırmalı Avantaj	0.63	-0.45	10.7	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↓
54	tıp ve eczacılık ürünleri	Karşılaştırmalı Avantaj	0.68	-0.38	31.9	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↓
04	hububat	Karşılaştırmalı Avantaj	0.77	-0.26	100.9	hammadde	↓
09	çeşitli yenilebilir ürünler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.77	-0.26	12.1	hammadde	↑
76	haberleşme ve ses kayıt cihazları	Karşılaştırmalı Avantaj	0.80	-0.22	48.1	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↓
55	parfüm, kozmetik	Karşılaştırmalı Avantaj	0.81	-0.21	12.4	sermaye	↓
27	ham gübre ve madenler	Karşılaştırmalı Avantaj	0.86	-0.15	17.3	hammadde	↓
25	kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt	Karşılaştırmalı Avantaj	0.87	-0.14	13.7	hammadde	↑
74	endüstri cihazları aksamaları	Karşılaştırmalı Avantaj	0.97	-0.03	20.3	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↑

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Ek Tablo 7: Hindistan'ın RMA Analiz Skorları

Ürün Kodu	Ürün Adı	Rekabet Derecesi	RMA Katsayısı	RMA In	CV	Faktör Yoğunluğu	Değişim İvmesi(2000-2008;2009-2016)
01	et ve et ürünleri	Karşılaştırmalı avantaj	0.00	-6.36	26.3	hammadde	↔
00	canlı hayvan	Karşılaştırmalı avantaj	0.02	-3.97	36.8	hammadde	↑
03	deniz ürünleri	Karşılaştırmalı avantaj	0.02	-3.75	25.4	hammadde	↑
84	giyim eşyası	Karşılaştırmalı avantaj	0.03	-3.36	49.0	emek	↑
12	tütün ve tütün ürünleri	Karşılaştırmalı avantaj	0.05	-3.05	47.0	sermaye	↓
02	süt ve süt ürünleri	Karşılaştırmalı avantaj	0.05	-2.92	65.6	hammadde	↑

22	yağlı tohum	Karşılaştırmalı avantaj	0.06	-2.87	32.0	hammadde	↓
04	hububat	Karşılaştırmalı avantaj	0.08	-2.58	118.5	hammadde	↓
41	hayvansal katı ve sıvı yağlar	Karşılaştırmalı avantaj	0.11	-2.22	74.9	hammadde	↓
11	içkiler	Karşılaştırmalı avantaj	0.11	-2.18	41.5	sermaye	↑
96	tedavülde olm. metal paralar	Karşılaştırmalı avantaj	0.12	-2.15	164.6	belirtilmemiş	↓
85	ayakkabı	Karşılaştırmalı avantaj	0.12	-2.13	29.4	emek	↑
83	el çantası vb.	Karşılaştırmalı avantaj	0.12	-2.09	43.2	emek	↑
78	motorlu kara taşıtı	Karşılaştırmalı avantaj	0.14	-1.99	23.5	sermaye	↑
09	çeşitli yenilebilir ürünler	Karşılaştırmalı avantaj	0.14	-1.98	91.6	hammadde	↓
82	mobilya, yatak, yastık	Karşılaştırmalı avantaj	0.18	-1.71	31.8	emek	↑
63	ahşap eşya	Karşılaştırmalı avantaj	0.22	-1.51	37.0	emek	↔
08	hayvanlar için gıda maddeleri	Karşılaştırmalı avantaj	0.23	-1.48	36.9	hammadde	↓
81	tesisat, aydınlatma	Karşılaştırmalı avantaj	0.28	-1.29	38.4	emek	↑
54	tıp ve eczacılık ürünleri	Karşılaştırmalı avantaj	0.33	-1.11	32.3	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↓
55	parfüm, kozmetik	Karşılaştırmalı avantaj	0.33	-1.10	35.7	sermaye	↓
29	işlenmemiş hayvani ve bitkisel ürünler	Karşılaştırmalı avantaj	0.37	-0.98	27.6	hammadde	↓
07	kakao, çay, kahve	Karşılaştırmalı avantaj	0.40	-0.91	36.3	hammadde	↓
77	elektrikli cihazlar	Karşılaştırmalı avantaj	0.43	-0.85	15.3	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↔
58	ilk şekilde olm. plastikler	Karşılaştırmalı avantaj	0.44	-0.81	13.5	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
62	kauçuk eşya	Karşılaştırmalı avantaj	0.45	-0.80	13.3	sermaye	↓
88	optik eşya ve saatler	Karşılaştırmalı avantaj	0.51	-0.67	39.0	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↓
89	çeşitli mamul eşya	Karşılaştırmalı avantaj	0.55	-0.60	26.3	emek	↓

69	madenden mamul eşya	Karşılaştırmalı avantaj	0.56	-0.58	6.7	emek	↓
64	kağıt, karton	Karşılaştırmalı avantaj	0.59	-0.52	13.1	emek	↑
75	büro ve otomatik makineler	Karşılaştırmalı avantaj	0.60	-0.51	15.4	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↔
06	şeker ve şeker ürünleri	Karşılaştırmalı avantaj	0.63	-0.47	78.5	hammadde	↑
93	özel işlemler ve mallar	Karşılaştırmalı avantaj	0.65	-0.44	42.3	belirtilmemiş	↑
71	güç makineleri	Karşılaştırmalı avantaj	0.65	-0.43	10.3	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↑
65	tekstil, iplik, kumaş	Karşılaştırmalı avantaj	0.69	-0.37	19.4	emek	↑
87	kontrol cihazları	Karşılaştırmalı avantaj	0.84	-0.18	25.1	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↓
21	işlenmemiş deri ve kürk	Karşılaştırmalı avantaj	0.90	-0.11	108.5	hammadde	↑
61	işlenmiş deri ve kürk	Karşılaştırmalı avantaj	0.92	-0.08	24.9	emek	↓
74	endüstri makine aksamaları	Karşılaştırmalı avantaj	0.93	-0.07	10.2	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↓
59	kimyasal maddeler ve ürünler	Karşılaştırmalı avantaj	0.96	-0.04	17.2	AR-GE Bazlı(Kolay Taklit Edilen Mallar)	↑
53	boyacılıkta kul. ürünler	Karşılaştırmalı avantaj	0.97	-0.03	15.5	sermaye	↑
57	ilk şekildeki plastikler	Karşılaştırmalı avantaj	0.98	-0.02	17.7	AR-GE Bazlı(Zor Taklit Edilen Mallar)	↑

Kaynak: COMTRADE (<https://comtrade.un.org/>) veri tabanı kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Ek Tablo 8: SITC Rev. 3 2 Digit Mal Grupları

SITC	ÜRÜN GRUPLARI	SITC	ÜRÜN GRUPLARI
00	Canlı hayvanlar	56	Gübreler (272. grubun dışındakiler)
01	Et ve et ürünleri	57	İlk şeklindeki plastikler
02	Süt, süt ürünleri ve yumurtalar	58	İlk şekilde olmayan plastikler
03	Balıklar ve diğer deniz ürünleri	59	Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler
04	Hububat, hububat ürünleri	61	Başka yerde belirtilmeyen işlenmiş deri ve kürkler
05	Meyve ve sebzeler	62	Kauçuktan eşya
06	Şeker, şeker ürünleri ve bal	63	Mantar ve ahşap eşya (mobilya hariç)
07	Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri	64	Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya
08	Hayvanlar için gıda maddeleri	65	Diğer tekstil iplik, kumaş, şekil ver. mens
09	Çeşitli yenilebilir ürünler	66	Diğer metal olmayan eşyalar
11	İçkiler	67	Demir ve çelik
12	Tütün ve tütün mamulleri	68	Demir ihtiva etmeyen madenler
21	İşlenmemiş kösele, deri ve kürk	69	Başka yerde belirtilmeyen madenden mamul eşya
22	Yağlı tohumlar, yağ veren meyveler	71	Güç üreten makineler ve araçlar
23	Ham kauçuk	72	Belirli sanayiler için özel makineler
24	Mantar, odun ve kereste	73	Metal işleme makineleri
25	Kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt	74	Diğer genel endüstri makine/cihazların aksamları
26	Dokuma elyafı ve bunların artıkları	75	Büro ve otomatik veri işleme makineleri
27	Ham gübre ve madenler (kömür, petrol ve değerli taşlar hariç)	76	Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar
28	Metal cevheri, döküntüleri, hurdaları	77	Elektrik makineleri, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları
29	Başka yerde belirtilmeyen işlenmemiş hayvani, bitkisel ürünler	78	Motorlu kara taşıtları
32	Taş kömürü, kok kömürü ve biriket kömürü	79	Diğer taşıt araçları
33	Petrol, petrolden elde edilen ürün	81	Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları
34	Doğal gaz ve mamul gaz	82	Mobilya; yatak takımı, yastıklar
35	Elektrik enerjisi	83	Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya
41	Hayvansal sıvı ve katı yağlar	84	Giyim eşyası ve bunların aksesuarları
42	Hazırlanmış bitkisel sıvı ve katı yağ	85	Ayakkabılar
43	İşlenmiş sıvı, katı yağlar; mumlar	87	Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar
51	Organik kimyasal ürünler	88	Fotograf malzemesi, optik eşya, saatler
52	İnorganik kimyasal ürünler	89	Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar
53	Debagat ve boyacılıkta kull. ürün	93	Herhangi bir sınıflandırmaya tabi olmayan özel işlemler ve mallar
54	Tıp ve eczacılık ürünleri	96	Tedavülde olmayan metal paralar (altın olanlar hariç)
55	Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları	97	Altın, parasal olmayan (altın madeni hariç)

Ek Tablo 9: SITC Teknoloji Sınıflandırması

Hammadde Yoğun Mallar	
SITC 0	Canlı hayvanlar ve gıda maddeleri
SITC 2 (26 hariç)	Tarımsal hammaddeler
SITC 3 (35 hariç)	Mineral yakıtlar ve mineral yağlar
SITC 4	Hayvansal ve bitkisel yağlar
SITC 56	Gübreler
Emek Yoğun Mallar	
SITC 26	Dokumaya elverişli lifler (elyaflar)
SITC 6 (62, 67, 68 hariç)	İmalat malları
SITC 8 (87, 88 hariç)	Diğer üretim malları
Sermaye Yoğun Mallar	
SITC 1	İçkiler, tütün ve mamulleri
SITC 35	Elektrik enerjisi
SITC 53	Boyacılıkta kullanılan ürünler
SITC 55	Uçucu yağlar, rezinoitler, parfümeri, kozmetik
SITC 62	Kauçuk eşya
SITC 67	Demir ve çelik
SITC 68	Demir ihtiva etmeyen madenler
SITC 78	Kara taşıtları
Kolay Taklit Edilen Araştırma Bazlı Mallar	
SITC 51	Organik kimyasal ürünler
SITC 52	İnorganik kimyasal ürünler
SITC 54	Tıp ve eczacılık ürünleri
SITC 58	İlk haliyle olmayan plastikler
SITC 59	Kimyasal maddeler ve ürünler
SITC 75	Büro makineleri, otomatik veri işleme makinesi
SITC 76	Haberleşme, sesi kaydetme ve kaydedilen sesi tekrar veren alet
Zor Taklit Edilen Araştırma Bazlı Mallar	
SITC 57	İlk haliyle plastikler
SITC 7 (75, 76, 78 hariç)	Makineler ve ulaşım araçları
SITC 87	Mesleki, bilimsel ölçü ve kontrol cihazları
SITC 88	Fotoğraf malzemeleri, optik eşyalar, saatler

Kaynak: HUFBAUER, Garry and Chilas, John; (1974), "Specialization by Industrial Countries: Extent and Consequences", The International Division of Labour: Problems and Perspectives-International Symposium, Germany

KAYNAKÇA

- Abbas, S., & Waheed, A. (2017). Trade Competitiveness of Pakistan: evidence from the revealed comparative advantage approach. *Competitiveness Review: An International Business Journal*, 462-475.
- Abtew, M. A., Kumari, A., & Moorthy, S. (2017). Export Performance and Revealed Comparative Advantage of Developing and Developed Economies for Textile Fibers or Fabrics. *Journal of Global Economics*, 1-9.
- Ağır, H., & Yıldırım, S. (2015). Türkiye ile BRICS Ekonomilerinin Makroekonomik Performans Karşılaştırması: Betimsel Bir Analiz. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 39-65.
- Ahmad, N., & Kalim, R. (2014). Implications of Export Competitiveness, and Performance of Textile and Clothing Sector of Pakistan: Pre and Post Quota Analysis. *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences*, 696-714.
- Altay, B., & Gürpınar, K. (2008). Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler ve Bazı Rekabet Gücü Endeksleri: Türk Mobilya Sektörü Üzerine Bir Uygulama. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 257-275.
- Altay, H. (2008). Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi Kapsamında Türk Endüstrilerinin Avrupa Birliği (15) Pazarındaki Rekabet Gücü Düzeylerinin İncelenmesi 1995-2007. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 215-239.
- Aqeel, A., & Butt, M. S. (2001). The Relationship Between Energy Consumption and Economic Growth in Pakistan. *Asia-Pacific Development Journal*, 101-110.
- Ardıç, B. (2017). Türkiye'nin Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlüklerinin Belirlenmesi. *ECONDER International Academic Journal*, 8-21.
- Aşçı, A. (2017). Kırgızistan'ın Bağımsızlık Sonrası Ekonomik Gelişimine Yönelik Öneriler. *İktisadi, İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 29-44.
- Ataçay, M. N. (2016). Türk-Çin İlişkileri : Türkiye- Rusya Krizinin Etkileri . *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37-56.
- Aynural, S., & Kesici, A. (2010). Türk Dünyasının Petrol ve Doğalgaz Zenginliği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 614-640.

- Azarkan, E. (2009). The Relations Between Central Asian and United States, China and Russian within the Framework of the Shanghai Cooperation Organization. *Alternatives Turkish Journal of International Relations*, 1-21.
- Bakan, S. (2009). 1980'den Günümüze Türkiye'de Uygulanan Neo-Liberal İktisat Politikaları. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 116-125.
- Balassa, B. (1965). Trade Liberalisation and "Revealed" Comparative Advantage. *The Manchester School of Economic and Social Studies*, 99-123.
- Balassa, B. (1977). Revealed Comparative Advantage Revisited: An Analysis of Relative Export Shares of the Industrial Countries 1953-1971. *The Manchester School*, 327-344.
- Bashimov, G. (2014). Tekstil ve Hazır Giyim Sektörünün Karşılaştırmalı Avantajı: Türkiye ve Pakistan Örneği. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31-41.
- Bashimov, G. (2016). Elma İhracatında Türkiye'nin Karşılaştırmalı Üstünlüğü. *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 9-15.
- Batra, A., & Khan, Z. (2005). *Revealed Comparative Advantage: An Analysis for India and China*. New Delhi / India: Indian Council For Research on International Economic Relations.
- Bekcan, U. (2012). *Yeni Dünya Düzeninde Rusya-Çin İlişkileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Bosworth, B., Collins, S. M., & Virmani, A. (2007). Sources of Growth in the Indian Economy. *NBER Working Paper Series*, 1-49.
- BP. (2017). *BP Statical Review of World Energy*. Londra: BP Energy Outlook.
- Chaudry, S. (2007). Increasing Global Competitiveness: A Case for the Pakistan Economy. *The Lahore Journal of Economics*, 31-42.
- Chen, X. (2012). Central Asian Factors in Energy Relationship between China and Russia. *Asian Social Science*, 33-39.
- Cohen, A. (2006). After the G-8 Summit: China and Shangai Cooperation Organization . *China and Eurasia Forum Quarterly*, 51-64.
- Corruption Perception Index*. (2017). 04 27, 2018 tarihinde Transparency International:
https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017 adresinden alındı

- Çakmak, Ö. A. (2008). Çin'in Dünya Ekonomisi ile Bütünleşme Süreci ve Türk Sanayisi Açısından Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 253-268.
- Çelik, N. (2007). SSCB Sonrası Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nde Endüstriyel Performans ve İnovasyon Politikaları. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 117-129.
- Çeştepe, H. (2012). Türkiye'nin Seçilmiş Ortadoğu Ülkeleriyle Ticaretinin Analizi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23-43.
- Çiftçi, H., & Erşahinoğlu, A. (2016). Avrasya'nın Rekabet Gücü: Türkiye. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 50-74.
- Çivi, E. (2001). Rekabet Gücü: Literatür Taraması. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 21-38.
- Çolakoğlu, S. (2004). Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Geleceği ve Çin. *Uluslararası İlişkiler*, 173-197.
- Çolakoğlu, S. (2006). 11 Eylül Sonrası Değişen Avrasya Dengeleri ve Çin-Orta Asya İlişkileri. *USAK*, 38-55.
- DEİK. (2012). *Özbekistan Ülke Raporu*. İstanbul: DEİK/ Türk-Özbek İş Konseyi.
- Demir, İ. (2002). Alt Sektörlerde Rekabet Gücü Ölçüm Yöntemleri. *DPT Planlama Dergisi*, 229-234.
- Demir, M., & Sever, E. (2009). Kamu Açıkları ve Borçlanma İlişkisi: Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan Üzerine Bir Uygulama. *Sosyoekonomi Dergisi*, 7-20.
- Deniz, T. (2014). Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti'nin Stratejik Hamleleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 188-212.
- Dikkaya, M., & Bora, A. (2006). Çağdaş Kazakistan'ın Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Yeri. *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*, 110-127.
- Duman, M., & Samadov, N. (2003). Türkiye ile Rusya Federasyonu Arasındaki İktisadi ve Ticari İlişkilerin Yapısı Üzerine Bir İnceleme. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25-47.
- EBSO. (2013). *Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu*. İzmir: Ege Bölgesi Sanayi Odası.
- Egeli, H. A., & Egeli, H. (2008). Bir Geçiş Ekonomisi Olarak Kırgızistan'ın Dış Borçlarının Sürdürülebilirliği. *Sosyoekonomi Dergisi*, 11-25.

- Ekrem, E. (2011). *Çin'in Orta Asya Politikaları*. Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme-Araştırma Dizisi.
- Engin, E. (2013). *Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Yaklaşımına Göre Türkiye Oluklu Mukavva Ambalaj Sektörünün Rekabet Gücü*. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Erdem, E., & Köseoğlu, A. (2014). Teknolojik Değişim ve Rekabet Gücü İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Dergisi*, 51-68.
- Eren, E. (2017). Şanghay İşbirliği Örgütü ve Türk Dış Politikasında Gelecek Perspektifi. *Stratejic Public Management Journal*, 77-94.
- Eren, K. (2012). Bağımsız Devletler Topluluğu İçinde Türk Cumhuriyetleri. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 43-73.
- Erkan, B. (2009). *Ülkelerin İhracat Performanslarının Belirlenmesinde Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlüklerin Kullanılması: Yükselen Ekonomiler Örneği*. Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Erkan, B. (2011). STIC Teknoloji Sınıflandırmasına İlişkin Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlüklerin Belirlenmesi Türkiye ve Diğer N-11 Ülkelerinin Karşılaştırılması. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 35-48.
- Erkan, B. (2012). BRIC Ülkeleri ve Türkiye'nin İhracat Uzmanlaşma ve Rekabet Düzeylerinin Karşılaştırmalı Analizi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 101-131.
- Erkan, B. (2016). Türkiye'nin Canlı Hayvan, Et ve Deniz Ürünleri İhracatındaki Rekabet Gücünün Analizi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1843-1864.
- Erkan, B. (2017). Türkiye'nin İhracatında Uzmanlaşma ve Rekabet Edebilirlik Düzeyi: Avrupa Birliği Piyasası-Küresel Piyasalar Karşılaştırmalı Analizi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 68-88.
- Erkan, B., & Batbaylı, Ş. (2017). Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ) Üyesi Ülkelerin Küresel Rekabet Pazarlarındaki Karşılaştırmalı Üstünlükleri. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 31-49.
- Erkan, B., & Kara, O. (2011). Türkiye'nin Emek Yoğun Mal İhracatındaki Karşılaştırmalı Üstünlüklerin Makro Ekonomik Büyüklüklerle İlişkisi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 67-93.
- Erkan, B., Erdoğan, N., & Kara, O. (2018). The Power of Competitiveness of the Toy Sector in Turkey and the Necessity of Specialized Toy Organized

Industrial Zones. O. Kara (Dü.) içinde, *Global and Regional Studies in terms of Economical and Social Issues* (s. 10-30). Almatı / Kazakistan: Al-Farabi Kazakh National University .

- Erkekoğlu, H., Kılıçarslan, Z., & Gökner, H. (2014). Kayseri İlinin Mobilya Sektörü Rekabet Gücü: Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Endeksi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1-22.
- Erol, M. S. (2012). Türkiye'nin Orta Asya Politikasına Rusya Federasyonu ve Bölge Ülkelerinden Genel Bir Bakış. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 1-20.
- Frost, A. (2009). The Collective Security Treaty Organization, the Shanghai Cooperation Organization, and Russia's Strategic Goals in Central Asia. *China and Eurasia Forum Quarterly*, 83-102.
- Gamarlı, N. (2015). *Rusya ve Orta Asya Ülkelerinin Ekonomik İşbirliği : Eğilimler ve Beklentiler*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Gibba, A. (2017). Revealed Comparative Advantage and Trade Competitiveness in Global Vegetable Products . *International Journal of Scientific and Technology Research*, 8-15.
- (2017-2018). *Global Competitiveness Report*. Cologny/ Switzerland: World Economic Forum.
- Gonca, İ. B., & Özdaşlı, E. (2016). Kazakistan'ın Dış Politika Önceliklerinin Şekillenmesinde Bir Faktör Olarak Çin'in Enerji Talebi. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 147-166.
- Gökten, S., Okan, P., Öner, E., & Aypek, N. (2008). Tasarruf ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkilde Finansal Sistemin Rolü- Kırgızistan Örneği. *Sosyo Ekonomi Dergisi*, 117-131.
- Granabetter, D. (2016). Revealed Comparative Advantage Index: An Analysis of Export Trade in the Austrian District of Burgenland. *Review of Innovation and Competitiveness*, 97-113.
- Guaita-Pradas, İ., Ullah, S., & Soucase, B. M. (2015). Sustainable Development with Renewable Energy in İndia and Pakistan. *International Journal of Renewable Energy Research*, 575-580.
- Gupta, M., & Kumar, H. (2017). Revealed Comparative Advantage: An Analysis Export of Rwanda. *IOSR Journal of Economic and Finance*, 69-76.
- Güller, A. (2012). *Çin Ekonomisinin Gelişimi ve Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

- Gündal, B. (2015). Çin Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 55-69.
- Gürpınar, K., & Barca, M. (2007). Türk Mobilya Sektörünün Uluslararası Rekabet Gücü Düzeyi ve Nedenleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 41-61.
- Haas, M. d. (2008). The Shangai Cooperation Organization's Momentum Towards A Mature Security Alliance. *Scientia Militaria, South African Journal of Military Studies*, 14-30.
- Hamzayev, D. (2013). *Tacikistan Ekonomisi ve Türkiye ile Olan Ekonomik İlişkilerinin Değerlendirilmesi ve Geleceği*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Hepaktan, C. E., & Çılbant, C. (2016). Geçmişten Günümüze Türkiye ile Özbekistan'ın Dış Ticaret İlişkileri. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 97-110.
- Heritage Foundation*. (2018). 04 27, 2018 tarihinde Heritage Foundation 2018 Index of Economic Freedom About the Index: <https://www.heritage.org/index/about> adresinden alındı
- Hessbruegge, J. A. (2004). The Shanghai Cooperation Organization : A Holly Alliance For Central Asia ? *Al Nakhlah The Fletcher School Journal*, 2-9.
- Hinloopen, J., & Marrewijk, C. v. (2000). On The Empirical Distribution of the Balassa Index. *Weltwirtschaftliches Archiv*, 1-26.
- Hoang, V. (2017). Assessiing the Agricultural Competitive Advantage bt the RTA index: A Case Study in Vietnam. *Agris On-line Papers in Economics and Informatics*, 15-26.
- (2016). *Human Development Report*. New York: United Nations Development Programme.
- IEA. (2017). *International Energy Agency Statics*. 04 05, 2018 tarihinde International Energy Agency: <http://www.iea.org/statistics/> adresinden alındı
- IMD. (2017). *IMD World Competitiveness Center*. 05 16, 2018 tarihinde International Management Development : <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center/> adresinden alındı
- İnançlı, S., & Kamaçlı, A. (2010). Küreselleşme Sürecinde Çin Ekonomisi ve Türkiye ile Dış Ticaretinin Yapısal ve Sektörel Analizi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 135-162.
- Işıkkı, E. (2013). *Türkiye İhracatında Ürün/Ürün Grupları Rekabet Güçlerinin Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ) Endeksi Kullanılarak Analizi*.

Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

- Jelil, A., & Ma, Y. (2008). Financial Development and Economic Growth: Time Series Evidence from Pakistan and China. *Journal of Economic Cooperation Among İslam Countries*, 29-68.
- Kalaycı, C. (2017). Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkileri: Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi Uygulaması. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 133-147.
- Karaca, N. G., & Gökçek, B. (2014). Türkiye ve Geçiş Ekonomilerinde Çok Boyutlu Yoksulluk ve İnsani Gelişme. *International Conference on Eurasian Economies* (s. 1-10). Üsküp/ Makedonya: Beykent Üniversitesi.
- Karagül, M. (2010). *Tehdit ve Fırsatlarıyla Dünya Ekonomisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karakaş, M. (2016). *Uluslararası Ekonomik Birleşmelerin Dış Ticaret Üzerindeki Dışlama Etkisi, Türkiye'nin olası Şanghay İşbirliği Örgütü*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Karakurt, B., Şentürk, S. H., & Ela, M. (2015). Makroekonomik Kırılganlık: Türkiye ve Şanghay Beşlisi Karşılaştırması. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 283-307.
- Karymshakov, K. (2009). *Kyrgyzstan As An Economy in Transition*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Keleş, S. Ş. (2017). *Rusya Federasyonu Ülke Raporu*. İzmir: İzmir Ticaret Odası.
- Kesgingöz, H. (2017). *Uluslararası Ekonomik Kuruluşların Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkisi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Keyvan, Ö. Z. (2016). Yeni Dünya Düzeninde Türkiye- Çin Stratejik Ortaklığı. *Bölgesel Çalışmalar*, 157-175.
- Khatibi, A. (2008). Kazakhstan's Revealed Comparative Advantage Vis-A-Vis the EU 27 . *ECIPE Working Paper*, 1-13.
- Kılıptarı, T. (2013). China's Smart Rise. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 77-102.
- Kodaman, T., & Birsal, H. (2006). Bağımsızlık Sonrası Özbekistan ve Dış Politikası. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 413-442.

- Kodaman, T., & Gonca, İ. B. (2016). Jeoekonomik Hayaller: Çin'in Yeni İpek Yolu Girişimi'nin Orta Asya'da Algısı . *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1251-1261.
- Konca, K. A. (2012). *Kazakistan Ülke Raporu*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Konca, K. A. (2012). *Kazakistan Ülke Raporu*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Kotcherlakota, V., & Lundeen, M. (2016). The RCA (Revealed Comparative Advantage) and IO (Index of Openness) of Nebraska and Japanese Trade, 2000-2015. *Journal of Advances in Economics and Finance* , 44-52.
- Kösekahyaoğlu, L. (2003). Comparative Advantage of Turkey with Regard to the EU. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 147-156.
- Kösekahyaoğlu, L., & Özdamar, G. (2005). Türkiye, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Estonya'nın Sektörel Rekabet Gücü ve Dış Ticaret Yapısı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Sosyo Ekonomi Dergisi*, 73-102.
- Kösekahyaoğlu, L., & Sarıçoban, K. (2017). Ticaret Sonrası Verilerle Rekabet Gücünün Ölçülmesinde Kullanılan İndeksler Üzerine Bir Literatür Taraması. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 424-444.
- Krugman, P., & Wells, R. (2011). *Makro İktisat*. (F. Oğuz, M. M. Arslan, K. A. Akkemik, & K. Göksel, Çev.) Ankara: Palme Yayıncılık.
- Kunekova, A. (2015). *The Role of International Agreements and Impact of "The Customs Union" On The Kazakhstan's Economic Growth*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Li, Y., Ni, C., & Zhao, X. (2008). The Status Quo and Prospects of Regional Economic Cooperation between China's Xinjiang and Neighboring Countries under the Framework of the Shanghai Cooperation Organization. *International Journal of Business and Management*, 131-136.
- Masuda, M. (2010). China's SCO Policy in the Regional Architecture . *The Tokyo Foundation Policy Brief*, 1-22.
- Matveeva, A., & Guistozi, A. (2008). The SCO: A Regional Organization In The Making. *Working Papers*, 1-30.
- Mihalache, V. (2015). Cooperation vs. Competition in Central Asia. *Directory of Open Access Journals*, 828-833.
- Miral, Z. C. (2006). *Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Karşı Rekabet Gücü: Seçilmiş Tarımsal Ürünler İçin Bir Uygulama*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Mustanov, F. (2005). *Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kazakistan'a Yönelik Politikası*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- OECD. (2014). *Glossary of Statical Terms*. 05 16, 2018 tarihinde OECD: <https://stats.oecd.org/glossary/> adresinden alındı
- Omuralieva, A. (2014). *China- Kyrgyzstan Relations*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özbalcı, S. (2015). Türkiye, Dış Ticaret ve Büyüme İlişkisi. *Bartın Üniversitesi Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi*, 88-100.
- (2014). *Özbekistan Ülke Raporu*. Aydın: Nazilli Ticaret Odası.
- Özcan, S. E. (2016). Yoksulluk Göstergesi Olarak Hoşnutsuzluk Endeksi, Türkiye İçin Bir Deneme. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 294-313.
- Özdaşlı, E. (2012). Çin ve Rusya Federasyonu'nun Perspektifinden Şanghay İşbirliği Örgütü . *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 108-122.
- Özdemir, A., & Çakır, M. (2007). Bağımsızlık Sonrası Orta Asya Ülkelerinin Yoksulluk Sorunu. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 32-41.
- Özekicioğlu, H., & Kılıç, C. (2017). Küresel Ekonomi Çağında Çin ve Hindistan. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 19-34.
- Özgün, T. O., & Uçmaz, M. (2011). Orta Asya'da Büyük Oyun: Kırgızistan. *International Conference On Eurasian Economies 2011* (s. 44-46). Bişkek/ Kırgızistan: Beykent Üniversitesi ve Kırgız- Türk Manas Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk, S. (2011). Küresel Ekonomik Krizin Çin Ekonomisine Etkileri: Çin'in Büyüme Stratejisinin Sürdürülebilirliği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 123-139.
- Pashalieva, M., & Kahrıman, H. (2016). Bir Geçiş Ekonomisi Olarak Kırgızistan'da Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Orta Asya Ülkeleri ile Kıyaslanması. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 163-188.
- Rahman, K. (2007). The Shanghai Cooperation Organization: Prospects and Opportunities. *Policy Perspectives*, 129-136.
- Ricardo, D. (1817). *Ekonomi Politiğin ve Vergilendirmenin İlkeleri*. (T. Ertan, Çev.) İstanbul: Belge Yayınları.
- Sachs, J. D., Bajpai, N., & Ramiah, A. (2002). Understanding Regional Economic Growth in India. *Asian Economic Papers*, 1-49.

- Sagbansua, L., & Can, N. (2011). Shanghai Cooperation Organization, Turkic Republics and Turkey: Economic and Business Dimension. *Canadian Social Science*, 80-87.
- Saraç, E. (2008). *Rus Dış Politikasını Şekillendiren Temel Dinamikler Çerçevesinde Rusya Federasyonu- Orta Asya Türk Cumhuriyetleri İlişkileri*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Sarı, A. A. (2015). *Tacikistan Ülke Raporu*. İstanbul: İslam Dünyası Sivil Toplum Kuruluşları Birliği Gençlik Kurulu.
- SCO. (2017). *Shanghai Cooperation Organization About SCO*. 02 28, 2018 tarihinde Shanghai Cooperation Organization: http://eng.sectesco.org/about_sco/ adresinden alındı
- SCO, C. (2017). *SCO External Communication General Information*. 03 10, 2018 tarihinde Shanghai Cooperation Organization: <http://eng.sectesco.org/cooperation/> adresinden alındı
- SCO, S. (2017). *General Information About the SCO Sekreteriat*. 03 10, 2018 tarihinde Shanghai Cooperation Organization: <http://eng.sectesco.org/secretariat/> adresinden alındı
- Sevim, C. (2010). Petrol Rezervlerinin Zirve Noktasının Enerji Güvenliği Açısından Büyük Enerji Pazarları (ABD, AB, Çin, Hindistan) Üzerindeki Etkileri . *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 53-72.
- Sevüktekin, M., & Çetin, I. (2013). Bir Geçiş Ülkesi Olan Kırgızistan Ekonomisi'nin Analizi: Gelecekte Beklentiler. *Akademik Bakış Dergisi*, 1-21.
- Seyidoğlu, H. (2017). *Uluslararası İktisat*. İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Solak, F. (2003). Türkiye- Orta Asya Cumhuriyetleri Dış Ticaret İlişkilerinin Gelişimi . *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 69-96.
- Somuncuoğlu, T. (2011). *Kırgızistan Ülke Raporu*. Ankara: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi.
- Soydal, H., Mızrak, Z., & Çetinkaya, M. (2012). Makro Ekonomik Açından Türkiye'nin Alternatif Enerji İhtiyacının Önemi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 117-137.
- Sönmez, S. (2013). Özbekistan Dış Politikasını Oluşturan Temel Faktörler. *AİBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 387-415.
- Şahin, D. (2016). Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Yöntemi ile Türkiye ve Çin'in Sektörel Rekabet Gücünün Karşılaştırmalı Analizi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 127-147.

- Şahin, H. (2016). *Türkiye Ekonomisi*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Şahinli, M. A. (2011). Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi: Türkiye Pamuk Endüstrisi Üzerine Bir Uygulama. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 227-239.
- Şimşek, M. (2005). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) Üyeliğinin Ekonomik Etkileri ve Çin'in Geleceğine İlişkin Senaryolar. *Yönetim ve Ekonomi*, 78-88.
- Şimşek, M. (2006). Değişen Dünya Koşullarında Çin Halk Cumhuriyeti ve Dış Ticaret Bakımından Türkiye-Çin Arasında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1-24.
- Şimşek, N., & Sadat, S. A. (2009). ECO Pazarında Türkiye: 1997-2005 Dönemi Rekabet Gücü Analizi. *Sosyo Ekonomi Dergisi*, 135-158.
- Şimşek, N., Seymen, D., & Utkulu, U. (2007). Turkey's Competitiveness in the EU Market: a Comparison of Different Trade Measures. *European Trade Study Group*, 1-44.
- Taşar, M. O., & Çevik, S. (2010). Rekabet Politikası Ekseninde Avrasya Ekonomileri. *International Conference on Eurasian Economies* (s. 322-327). İstanbul: Beykent Üniversitesi.
- Taşdelen, M. (2011). Sovyet Sonrası Türk Cumhuriyetlerinde Siyasi Değişim. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 71-80.
- Te, H. M., & Liu, T. T.-T. (2010). China's Foreign Policy in Central Asia. *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*, 92-118.
- The World Bank Data*. (2017). 03 2018, 30 tarihinde The World Bank: <https://data.worldbank.org/> adresinden alındı
- Toprak, A. (2016). *Pakistan Ülke Profili*. İzmir: İzmir Ticaret Odası.
- Tosun, T. T. (2014). *Çin Ekonomisinin Gelişiminin İncelenmesi ve Çin Ekonomisinin Türk Dış Ticaretine Başlıca Etkileri*. Bursa: Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Trading Economics Indicators*. (2017). 03 2018, 30 tarihinde Trading Economics: <https://tradingeconomics.com/indicators> adresinden alındı
- Transparency International*. (2018). 04 27, 2018 tarihinde About Transparency International : <https://www.transparency.org/about> adresinden alındı

- Turan, S. (2008). Değişen Dengeler Işığında Orta Asya'daki Küresel ve Bölgesel Güç Odakları Üzerine Bir İnceleme. *ISSA 2. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi* (s. 858-873). Bişkek/ Kırgızistan: Kocaeli Üniversitesi.
- TÜİK. (2017). *Ülkelere Göre Yıllık İhracat*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2017). *Ülkelere Göre Yıllık İthalat*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- UNCTAD. (2017). *Handbook of Statics*. New York and Geneva: United Nations.
- UNDP. (1990). *Human Development Report*. New York / ABD: United Nations Development Programme.
- UNDP. (2016). *Human Development Report*. New York / ABD: United Nations Development Programme.
- UNIDO. (2017). *Industrial Development Report 2018*. Viyana: United Nations Industrial Development Organization.
- Utkulu, U. (2005). *Türkiye'nin Dış Ticareti ve Değişen Mukayeseli Üstünlükler*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Uyanık, T. (2011). *Hindistan Ülke Raporu*. Ankara: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi.
- Ünsal, E. M. (2007). *Makro İktisat*. Ankara: İmaj Yayıncılık .
- Veeramani, C. (2006). India and China: Changing Patterns of Comparative Advantage? *The 4th Globelics International Conference* (s. 1-20). Kerala/ India: Georgia Institute of Technology.
- Ventura, K. (2005). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarında Çok Uluslu Şirketlerin Çin Pazarına Yönelme Eğilimleri Türkiye Yönünden Bir Değerlendirme. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 79-94.
- Vollrath, T. L. (1991). A Theoretical Evaluation of Alternative Trade Intensity Measures of Revealed Comparative Advantage. *Weltwirtschaftliches Archiv*, 265-280.
- WEF. (2016). *Competitiveness Framework*. 05 16, 2018 tarihinde World Economic Forum: <https://www.weforum.org/agenda/2016/09/what-is-competitiveness/> adresinden alındı
- WTO. (2017). *Members and Observers*. 03 24, 2018 tarihinde World Trade Organization: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm adresinden alındı

- WTO. (2017). *World Trade Organization*. 04 09, 2018 tarihinde WTO Statics: stat.wto.org/CountryProfiles/ adresinden alındı
- Yalçın, D. (2007). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dışa Dayalı Büyüme Modeli. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 177-190.
- Yalçinkaya, H., Çılbant, C., Erataş, F., & Hartoğlu, D. (2014). Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Ekseninde Rekabet Gücünün Analizi: Türk-Çin Dış Ticareti Üzerine Bir Uygulama. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 41-57.
- Yapraklı, S. (2011). Uluslararası Rekabet Gücünü Etkileyen Makroekonomik Faktörler: Türk İmalat Sanayi Üzerine Bir Uygulama. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 373-402.
- Yardımcı, P. (2014). *Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yardımcıoğlu, M., & Koçarslan, H. (2012). Çok Kutuplu Dünyaya Doğru: Şanghay İşbirliği Örgütü. *KSÜ İİBF Dergisi*, 163-174.
- Yavuz, M. Y. (2006). *Çin'de Piyasa Ekonomisi Uygulamaları ve Toplumsal Sonuçları*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yeldan, E. (2004). Türkiye Ekonomisi'nde Dış Borç Sorunu ve Kalkınma Stratejileri Açısından Analizi . *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 1-28.
- Yıldırım, B. (2006, 07 17). *Dünya Gündeminde Şanghay İşbirliği Örgütü (Dış Politikaya Yansımaları)*. 03 19, 2018 tarihinde Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi: http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/415/dunyanin_gundeminde_sangay_isbirligi_orgutu_dis_politikaya_yansimalari adresinden alındı
- Yılmaz, C., & Bilginoğlu, M. A. (1986). Türkiye Ekonomisi'nde Enerjinin Yeri. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 359-367.
- Yuldashev, G. (2013). *Bağımsızlıktan Sonra Tacikistan Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Arasındaki Dış Siyaset, Ekonomik Güçlendirme ve Gelişmeye Yönelik İlişkiler*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yuldasheva, S. (2016). *Avrasya Güvenliği Bağlamında Rusya-Çin İlişkileri: Şanghay İşbirliği Örgütü*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yüzal, S. (2011). *Pakistan Ülke Raporu*. Ankara: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi.

- Zengin, E. (2015). Türkiye ve Rusya Federasyonu Ticari İlişkileri. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 61-103.
- Zeyrek, C. (2010). Orta Asya'da Etkin Bölgesel Bütünleşme Çabaları: Şanghai İşbirliği Örgütü. *Ege Akademik Bakış* , 871-884.
- Zhaishylyk, N., & Sun, F. (2017). *Kazakhstan's Revealed Comparative Advantage in Agriculture Exports*. 05 17, 2018 tarihinde TTU Uni: <http://www.tud.ttu.ee/web/Xiaosong.Zheng/PDF/P054.pdf> adresinden alındı

